

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 06736

VEN YASH IZ GEFORN

Jacob Glatstein

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

יעקב גלאטשטיין

זעצן יאָש איז געפּאַרן

פּאַרלאַג „אינזיד“
ניו-יאָרק, 1938

Copyright by
JACOB GLADSTONE
1938-
New York, N. Y.

490

אסטארויא פרעס,
61 א. א. 4טע גאס,
ניו יארק

דעם אַנדענק פֿון
מיין מאַמע

A jak poszedł Stach na boje,
Zaszumiały jasne zdroje,
Zaszumiało kłosów pole,
Na tęsknotę, na niedolę...

· · · · ·

· · · · ·

Stach śmiertelną dostał ranę,
Król na zamek wracał zdrowy...

Marya Konopnicka.

האנף

1

I

אַזוי שנעל ווי די שיף האָט זיך אָפּגעריסן פון נאַפּל, האָב איך זיך גלייך דערפילט אין די הענט פון די ספעציעלע מאַרין־געזעצן. ערשט איצט האָב איך אָנגעהויבן פאַרשטיין, וואָס איך האָב נישט גע־קאַנט באַגרייפן ווי אַ סטודענט פון יוריספרודענץ, פאַרוואָס מען דאַרף האָבן ספעציעלע יאַם־געזעצן.

ווייל פונקט אַזוי אומזיכטבאַר ווי עס איז דער איינפלוס פון דער לעוואַנע אויפן וואַסער און, ווי אַ סאָך ווילן האָבן, אויף דער גאַנצער מענטשלאַכער פּסיכיק, אַזוי ווירקט אויך, אויף אַן אומפאַרשטענדלעכן אויפן, דער יאַם אויף די פּאַסאַזשירן.

די טריט ווערן וויכער, די מאַנערן ווערן זיידענער, די שטימען ווערן זינגעוודיקער. מען טוט זיך אַביסעלע וויי, קעדיי יענעם, דעם פרעמדן־אומבאַקאַנטן נישט וויי צו טאָן. די זשעסטן ווערן געטאַקטער, די מאַראַל און מאַראַל־באַגריפן ווערן געביטן — מען לעבט אונטער דעם מיסטישן מאָל־יאַם און מען האַנדלט גאַר אַנדערש ווי אויף דער יאַבאַשע. טאַטע־מאַמעס שטרענגע רייד, וואָס זענען קינדווייז אין איין אויער אַריין און פון אַנדערן אַרויס, קומען דאָ גאַר גוט צונויף — יעדער איינער דרייט זיך אַרום ווי אַ סטאַטעק. צווישן מענטש און מענטש און אַפילע צווישן מענטש און מענטשיכע וויגט זיך אַ פיינע זיידענע בריק. גוטמאַרגן־גוטיאָר און די בריק איז אַריבערגע־שפּרייט. כ׳האַב שוין איינוועגס אויך אָנגעהויבן צו פאַרשטיין דעם צערטלאַכן טייטש פון שיפּברידער און שיפּשוועסטער.

דאָ דאַרף מען זיך נישט זאָרגן וואָס מען ווערט אַליין אַנדערש, ווייל דער אַנדערער ווערט אויך אַנדערש. לעגאַבי די אַלטערעגאַס פון דער יאַבאַשע טרעפן זיך דאָ גאַנץ ווילד־פרעמדע מענטשן און פּוּב־דעסטוועגן, וואונדער איבער וואונדער, ווערט יעדער איינער אַנדערש אַנדערש און אויף אַזאַ אויפן ווערט אָנגעהאַלטן דער ליבער באַלאַנס פון גאַטס וועלטל און זיינע פאַרשיידענע ברואים אפילע דאָ, וואו מען טרעט אויף ווייכע אָפּצאַסן און מען דערקענט קוים די אייגענע שטים.

איך האָב געזוכט אַ ווייט ווינקל וואו איך זאָל קאָנען, אָפּגעזונדערט פון אַלעמען, מיט אַלע ציין אינגאַנצן איינבייסן דעם צאַפּל אין מיר.

די רויטע, געלע און גרינע פייערלאך פון שיפלאך, האָבן זיך ווי עקואַ-
טישע יאָם-פלאַנצן, געכיינדלט מיט אונדזער שיף, וואָס האָט אָנגעפאַנגן
גען שאַפן אַרום זיך אַלץ אַ גרעסערן און גרעסערן קרייז פון איינזאַמ-
קייט. אַנטלויפן און שנעלער איבערלאָזן די סענטימענטאַלע דערמאַ-
נענישן פון קרויוויים, צוגעבונדענקייט און טעראַפּירמאַ. די „אַלימפּיק“
האַט זיך אָפּגעריסן פון דער ערד און איז גלייך געוואָרן אַ פּלאַנעטל
פאַר זיך, מיט אַן אייגענער באַפעלקערונג, אַן אייגן לעבן און אַפּילע
אַן אייגענעם אומזיכטבאַרן מאַנהיג, וואָס אַז דו ווילסט קאַנסטו פאַר-
לייקענען זיין עקזיסטענץ און זיך פּילן פּונקט אַזוי גליקלאַך און
צופּרידן.

איך שטיי אָנגעלענט אויף דער פאַרענטש און האָב די כּוצפּע
צו ציטירן זיך אַליין. ערגעצוואו האָב איך שוין געזאָגט, אַז די וועלט
ווערט איינגעטיילט אויף צוויי פאַרשיידענע ראַסן: מענטשן וואָס האָבן
יאַ אַ מעגלאַכקייט אַרומצופאַרן און מענטשן וואָס זענען פאַרשאַלטן
צו פאַרבלייבן אויף אַן אַרט.

פינף יונגע באַכערעם שטייען אויך אָנגעלענט און קוקן צום אַהין
וואו עס זעען זיך נאָך פייערלאַך און ס'שמעקט נאָך מיט ברודיקן
האַפּן-וואַסער. זיי קוקן אַרונטער אין יאָם, וואָס ווערט אַלץ שוואַר-
צער און געדיכטער. מען הערט בלויז דאָס שטילע שפּילעוודיקע
שעפטשן פון קליינע שטראַמעלאַך, וואָס פּלאַצן ווי זייפּנבלאַזן אין
באַריר מיט דער שיף.

די פינף שטאַלצע יונגען זענען דאָס דער אַרקעסטער, וואָס האָט
געשפּילט אַ מינאַר מעלאָדיעלע צום אָפּפאַרן.

פאַרוואָס שפּילן זיי נישט אַ פּריילאַכס? האָבן געפרעגט אַסאַך
וואָס האָבן געפאַכעט די פּאַטשיילעס מיט די לעצטע קויכעס צו זייערע
קרויוויים. עס איז זיי געווען גענוג טרויעריק אויפן האַרצן אַן דעם
טרויעריק ניגענדל. כאַטש יעדער פון זיי האָט אַליין מיט דעם פּרייען
ווילן אונטערגענומען די רייזע, האָבן זיי איצט ביים לעצטן ריס פון
דער שיף געפּילט ווי מען וואַלט זיי מיט געוואַלט אָפּגעריסן פון זייערע
נאַענטע. קיין פאַרגיטיגונג דערפאַר זעט זיך נאָך דערווייל אויך נישט,
ווייל דאָ, אויף דער שיף, איז נאָך אַלץ אַזוי אָנגעוואַרפּן, אומבאַשטימט
און פּרעמד.

פאַרוואָס שפּילן זיי נישט עפעס אַ פּריילאַכס?

דער פּראַטעסט-אויסרוף איז אויפגעכאַפט געוואָרן ווי אַ שלאַג-
וואַרט אין אַן אויפשטאַנד. דאָס אַרקעסטערל האָט דאָס זיכער געהערט
און זיי, די יונגע באַכערעמלאַך, מיט מאַמעס-מילד-ליפּן האָבן זיך

דערשראָקן פאַר דעם פּאַלקס צאָרן און זיי האָבן אין זייער פּאַרלויב-
קייט פּאַרבלנדזשעט צו נאָך אַ לעוואַיעדיקערן מאַטיוו, וואָס האָט פּאַר-
כאַפט ביי דער זיבעטער ריפּ. דער אוילעם האָט שוין נישט געהאַט
קײן ברײער און יעדער אײנער האָט זיך איבערגעגעבן אין רעשוס
פון דעם טראָווערדיק לידל.

ווען איך האָב זיי געזאָגט אַז מיר איז געפּעלן זייער אַרקעסטערל
און אַז ביי מיר האָט גראָד אויסגענומען וואָס זיי האָבן דאָווקע געהאַט
דעם מוט נישט צו שפּילן סקאַרבאָווע דזשאַז, האָב איך אין זיי אַריינ-
געזעצט נייע נעשאַמעס.

זיי זענען געווען אַ רעכט ביסל דערשלאָגן. זיי האָבן געפּילט אַז
זיי זענען גלייך דורכגעפּאַלן ביים סאַמע אַנפּאַנג פון דער רײזע.

די 18—19 יעריקע באַכערעם קומען פון וועסט-ווירדזשיניע אונ-
ווערזיטעט וואו זיי האָבן געשפּילט אין דעם אוניווערזיטעט-אַרקעס-
טער. האָט זיי געטראָפּן אַ גרויס גליק, וואָס דער דיען האָט זיי אויס-
געקליבן און רעקאָמענדירט פּאַר אַ קורצער רײזע — צוויי וואָכן הײן
און צוריק איבערן יאַם און אַ וואָך אין פּאַריז. פּאַר די הויצאַעס
דאַרפן זיי אָפּשפּילן.

פיר שיינע, שטאַלצע, הויך-געוויקסיקע יונגען און דער פינפטער,
אַ קורצער און אַ פעסלדיקער, שפּילט דאָווקע נישט די פּויק נאָר דאָס
פּידעלע. אָבער אַלע זענען ווי ערשט אַרויס פון דער נאָדל. פּיין באַ-
נייט, באַשטעפט און באַשוכט. אויף די קליידער זעט זיך נאָך דער
לעצטער גלעט פון דער מאַמען און ביי אײנעם האָב איך, דוכט זיך,
באַמערקט אַ טרער.

דער זידלאַכער ענגליש קייקלט זיך אַרויס פון מויל און ס'קומט
אַלעמאַל דאָס ריכטיקע וואָרט אויפן ריכטיקן פּלאַץ. זיי דערפרייען
זיך מיט מיר ווי מיט אַן עוונטאַוו. איך בין דאָך דער ערשטער פרעמ-
דער, מיט וועמען זיי האָבן זיך באַקענט. איך ווער איבערגעגעבן גאָ-
לאַנט פון אײנעם צום אַנדערן.

ס'גלוסט זיך זיי נישט שלאָפן. אַ גאַנצע נאַכט וועלן זיי אויף זײן,
ביז עס וועט פּאַרשווינדן דער לעצטער ערד-פּלעק. זיי זענען פול מיט
אַן אינערלאַך ציטערניש. זיי וועלן זען פּאַריז מיט די אייגענע אויגן.
זיי וועלן עס זען יונגערהײט, אין די בעסטע בליענדיקע יאַרן, ווען
מען קאַן נאָך האַנאַע האָבן.

איך זאָג, אַז איך בין זיי אַזש מעקאַנע מיט דעם גרויסן גליק און
זיי צעלאַכן זיך ווען זיי געפּינען אויס אַז איך וועל אויך זײן אין
פּאַריז.

איך ווך אין זיי כאַטש אַ סימען פון דעם לייכטזיניקן אַמעריקאַנער קאַלעדזש-באַי און איך געפין נישט קיין שפור. זיי שפילן שיין און איידל זייער נייע ראַלע אויף דער שיף.

און פלוצים הויב איך אָן הערן ווי ביי מיר אַליין ווערט דער אַק-צענט אַסאַך יענקיוואַטער ווי אויף דער יאַבאַשע. די צונג מאַכט אַקראַבאַטישע שטיק. איך הויב אָן געבן שווייגנדיקע ענטפערס אויף אַסאַך פראַגן און אַסאַך ענטפערס מיינע שטימען נישט אינגאַנצן מיט דער פינקטלאַכקייט.

איך צייכן לאַנגזאַם אָן אַן אַנדערן מענטש. כ'דערקען זיך קעמאַט נישט. ס'וואַקסן מיר אָן פליגל און עס פאַסירן מיט מיר שנעלע פאַ-סירענישן, ווי ביי עליס אין וואונדערלאַנד. אַט, זאָלן פינף יונגע קאַלעדזש-סטודענטן נישט מיינען, אַז זיי האָבן אויף זייער ערשטער יאַם-רייזע געטראָפן אַ ליאַדע וועמען פאַר זייער ערשטן באַקאַנטן. און איך שפיל אויך מיין נייע ראַלע מיט עלעגאַנץ און פייער מאַנערן.

די באַכערעס האָבן געפלאַפלט וועגן זייער קאַלעדזש-לעבן, וועגן זייערע מיידלאַך, וועגן זייערע עלטערן, וועגן פאַריז וואו מען קען זיך אינגאַנצן אויסליידיקן און דאָך צוריקקומען אָפגעפרישט. זייערע צו-קונפטיקע פראַפעסיעס און פליכטען צו דער געזעלשאַפט. זיי האָבן גע-שטעלט פראַגן וועגן ניר-יאַרק, וועגן קאַמוניזם און גערעדט מיט גרויס באַגייסטערונג פון רוזוועלטן.

אויפן אַנדערן טאַג איז מיר געווען אַ ווייטאַק און אַ שאַד. בע-אַייס אַלע זענען געשלאָפן האַט אַ פעסטע האַנט גענומען און אונדז אַלעמען איינגעטיילט אין קלאַסן. אויס יאַנטעוו און צוריק צו האַרטע שיקזאַלדיקע פאַקטן. דער וועג צו דער ערשטער קלאַס איז פאַרצאַמט און דער וועג פון דער דריטער צו אונדזער קלאַס איז פאַרשלאָסן.

די אויסגעפּוּצטע מוזיקאַנטן קוקן אַרויף צו מיר און שעמען זיך מיט זייער נידריקן שטאַנד און איך קוק אַרונטער צו זיי און שעם זיך פאַר זיי מיט מיין בורזשואַזקייט.

און מיר האָבן ערשט געכטן זיך געזעגנט ביז מאַרגן.

II

די וואָס זענען גלייך געקומען אויף דער שיף געפאַרט זענען די אומאינטערעסאַנטסטע און דוכט זיך די איבריקסטע. עפעס ווי זיי וואַלטן פאַרגעזעצט אָן איבעררייס דעם אַנגעצייכנטן שלאַפצימער פון זייער לעבן.

גייען זיי טאקע ארום געארעמט, קלוימערשט שטאלץ און האַפער-
דיק. זיי האָבן שוין דאָס וואָס אַנדערע זוכן ערשט מיט די אויגן און
האַפן צו געפינען. אָבער וואָס אַ פּאַר שאַ ווערן די געפּאַרטע געפּאַלע-
נער ביי זיך. ביי אַלע אַנדערע איז די גאַנצע שיף איין גרויסער,
פרייער אויסוואַל און זיי זענען נעבאָד פּאַראָרטיילט איינער צום
אַנדערן.

די ערשטע נאַכט מאַכן די שוין-געפּאַרטע גאָר אַ פּריקרען איינ-
דרוק. זיי גייען אַרום און שעפטשען איינער צום אַנדערן, קלאַמערן
זיך איינער אין אַנדערן, צערטלען זיך, שפּילן אָפּ דעם פּולן ערעו
פאַר די אויגן פּון דער גאַנצער שיף. געוויינלאַך איז זי אים שטאַרק
דאַנקבאַר פאַר דער צוזאַמענדיקער רייזע אויפן יאַם און זי קוקט אים
אין די אויגן, און ווי הויך זי זאָל נישט זיין, טוליעט זי זיך צו אים
אַזוי, אַז זי קוקט אַרויף צו אים.

און ביסלעכווייז, ביסלעכווייז פאַרשווינדן זיי רוישלאַז און
ס'בלייבן די איינזאַמע, די נישט-געפּאַרטע. די ערס וואַרפן זיך דורך
מיט ווערטער, וואָס קעגן נאַכט זענען זיי טרוקן ווי ביינ. די איינזאַמע
זיס ווערן באַשמעקט ווי פּון הינט און עס גייט אָן אַ שטילע, מוירעדיקע
קאַנקורענץ ביז אין דער טיפּער נאַכט אַריין.

איך בין אַנטלאָפּן אין דעם מענערשן גאַנדידן, אין דעם שענקל
אַריין, און בין אַריינגעפאַלן אין אַ געבעטער שטול. אונטער מיר האָט
זיך דער דיל געריט, און איך האָב זיך געפּילט ווי אויף אַ וויג-שטול.
די קעלנערס זענען גרייט. זייערע איידעלע, שטילע באַנעמונגען
האַבן מיך נאָך שלעפּערדיקער געמאַכט און אַ געפּיל האָב איך געהאַט,
ווי כּוואַלט געזעסן ביים שערער אויפן שטול און זיך איבערגעגעבן
זיינע ווייכע, מאַסאַזשירנדיקע הענט.

כּיבאַשטעל אַ טרונק און וואַרף די מאַטבייע אַזוי אַקטיאַריש-
קונציק אויפן טיש, אַז איך ווער איבערראַשט — ס'שלאַגט פּון מיר
מיט געניטקייט. דער קעלנער פאַרנויגט זיך און גייט שנעל אָפּ מיט
כינעזישע טריטעלאַך צו אַן אַנדערן. כּיבין צופּרידן, וואָס מיר איז
געלונגען צו צאַמען מיין יאַלדישקייט, כּיבין גליקלאַך וואָס מען קאָן
נישט אַרונטערשרייען פּון מיין פּאַנים אַז — ראַבויסיי דאָס איז מיין
ערשטע רייזע אויפן יאַם אין 20 יאָר (און וויפּיל רייזעס מ'שטיינט גע-
זאַגט מאַכט אַ נאַש-בראַט אין זיין לעבן?)

קיינער זעט עס נישט אויף מיר, כאַטש אין מיר וואַקסט אַ מאַד-
נער געפּיל, אַז נישט געקוקט דערויף, וואָס כּיהאַב שוין אין מיין לעבן
געטאַן אַסאך מיצוועס און אַוויירעס פּון אַ דערוואַקסענעם, בין איך ערשט

איצט געוואָרן אַ לייט און אַ דערוואַקסענער מענטש. אַקאַרשט־איצט, ווען די דיל וויגט זיך אונטער מיר און איך פיל זיך געשליידערט אויפן אייגענעם באַראַט אין אַ שיף.

ביי אַ זייטיק טישל, האַרט ביי דער וואַנט, זיצן צוויי שיינע יונגע מיידלאַך. דער קעלנער איז שוין פינף־זעקס מאל געווען ביי זיי, אַוועקגענומען ליידיקע גלעזלאַך און צוריקגעבראַכט פולע. זיי רויכערן און לאַזן אַרויס פיפיק דעם רויך מיסע דערוואַקסענע, מיט אַלע פלי־טערלאַך, און צווישן איין צי און אַנדערן גיבן זיי אַ זופּ. זיי האַלטן זיך די הענט און קוקן זיך ווי געליבטע אין די אויגן.

די אויגן ביי זיי זענען רויט און דערשראַקן. זיי קוקן אויס ווי איצט־אין דער ערשטער נאַכט פון דער רייזע האָבן זיי שוין פאַר־שיקערט זייער צניעס. זיי רוקן זיך נענטער איינע צו דער אַנדערער. זיי זענען שוין און פינף־געפורעמט, כאַטש זיי האָבן אַביסל צופיל קער־פער פאַר דער דורכשניטלאַכער אַמעריקאַנער מיידל. זיי שווייגן און ווען עס פאַלט פון זיי אַ וואַרט גליטשט זיך עס אַרונטער ווי אַ שעפטש און עס ווערט אַביסל אומהיימלאַך צו קוקן אויף זיי און אויף זייערע פולע קערפערס, וואָס זענען איצט ווי איין ברענענדיקער סיאַמער צווילינג.

די קעלנערס קוקן אַוועק. די עטלאַכע פאַסאַזשירן קוקן אַוועק. בלויז איינער אַ טויט־שיקערער (וואָס עס איז אַ וואונדער, ווי ער האָט באַוויזן שוין, אין אַזאַ קורצער צייט פון אַנפאַנג רייזע, אַזוי צו פאַר־טרינקען דעם קאַפּ) לאַכט הויך אויפן קאַל און האָט גרויס האַנאַע קוקנדיק אויף די צוויי יונגע מיידלאַך. ער לאַכט אַזוי לאַנג, ביז ער פאַרטרייבט זיי. זיי וואַקלען זיך ביידע אַרויס געאַרעמט פון באַר און ער וואַרפט זיי נאָך אַ לופט־קוש.

איך און דער שיקער זענען די איינציקע פאַרבליבן. ער רופט מיך צו און צווינגט מיך דאַוקע אויסצוטרינקען אויף זיין כעשבן, כאַטש ער דערקלערט זיך פאַר מיר גאַנץ אָפן אין סינע. דער טייוול ווייסט פאַרוואָס ער האָט זיך אַריינגענומען אין זיין שיקערן מויאַך אַז איך בין אַ דייטש און דייטשן האָט ער, דער שאַטלענדער, פיינט. עס העלפן נישט אַלע מיינע פאַרזיכערונגען. ער וויל בלויז וויסן איינס — האָב איך פאַרלוירן דעם קריג אַדער נישט? גיב איך צו אַז איך, דייטש, האָב געכאַפט אַ מאַפאַלע אַדער איך בין נאָך אַלץ פאַרריסן־שטאַלץ ביי זיך?

ער שלעפט אַ פאַרשמאַלצענעם ענגלישן פאַספאַרט פון בוזעס־קעשענע און ער קלאַפט זיך אין ברוסט־קאַסטן און שווערט, אַז אויב

איך וועל נישט צוגעבן, וועל איך טייער באַצאלן אין דער נעקסטער, גרויסער וועלט-מילכאָמע, ווייל ער וועט דאָרט זיין צו העלפן דער-לאַנגען דעם לעצטן קלאָפּ. ער זאָגט וויצלאָזע וויצן אויף מיין „דייטשן“ כעשבן און ער הירושעט.

ער איז הויך, פעסט, זומער-געשפרענקלט, ער האָט אַ שטאַרקן קאַפּ און שטאַרקע האַריקע הענט. דער קאַפּ זיינער לאַזט מיט יעדן טרונק אַרונטער פון דער אייגענער ווירדע און די צונג קאָן שוין נישט פאַרקניפן קיין וואָרט מיט אַ וואָרט. אָבער ער באַשטעלט אַ נייעם טרונק און ווערט אַנשלאָפן אויף זיין ענגלישן פאַספאַרט. איך ליג אין מיין מולטער ביי מיר אין דער קאַבינע און ס'וויגט מיך אַהין און אַהער. שלעפעריקערהייט דערמאָן איך זיך אין פישל דאָוויד דער מעלאַמעד, וואָס פאַרט אַהיים אויף יאַנטעף אין אַ מולטער. און איך פאַר אויך אַהיים, אַהיים, אַהיים, אַהיים, צום טאַקט פון וויגן, ביז כ'האַב שוין נישט קיין קויאַך צו האַלטן די אויגן אָפן.

III

אַויפן צווייטן טאָג איז דערשינען דאָס באַרימטע פאַרל הימל-און-וואַסער. אויף דער שיף האָט געהערשט אַ פעסטע איינגעשטעלטע רוי-טינע, ווי מיר וואַלטן שוין געפאַרן כאַדאַשים. אַלץ איז געגאַנגען גלאַטיק, מאַשינאַווע און מעטאַדיש.

איך בין קיינמאָל נישט געווען קיין גרויסער מיידים אויף אַריענ-טירן זיך — אינדערפרי האָב איך בעשום אויפן נישט געקאַנט באַשטי-מען, וואו איך בין געכטן ביינאַכט געשטאַנען און געגאַנגען. דער זון-דעק האָט לעכאַטכילע אויסגעזען אַזוי ווי אַ צוגעטיילטער קאַרגער טורמע-שפאַציר, אָבער ביסלעכווייז האָט מען זיך צוגעוואוינט צו גיין אַרום און אַרום נאָכן עסן און צו פילן דעם טאָם, ווי מען וואַלט זיך טאַקע דורכגעגאַנגען. אָבער אַזוי ווי יעדעסמאָל האָבן אויפגעשמיכלט די זעלבע פענימער ביים אַהין און צוריק און אַזוי ווי די שיף האָט זיך קוים-קוים געהוידעט און אַזוי ווי די זון האָט געגלעט מיט אַ קעצלדי-קער וואַרימקייט, האָט דער שפאַציר אויפן דעק גענומען אויסזען ווי אַ פיינער איינגעשטודירטער טאַנץ. אַפילע די וואָס זענען געזעסן אויף די דעק-שטולן און אַריינגעזשליאַקעט גאַנצע שטיקער אוילעמהאַזע, האָבן אויך אויסגעזען ווי אַ טייל פון דער טאַנץ-טרופע.

אָבער דאָס וואָס די שיף האָט זיך קוים-קוים באַוועגט האָט גע-געבן דאָס געפיל פון אַ ריזיקער יאַכט, וואָס האָט אונדז אַלעמען אַרויסגענומען אויפן מיטן יאָם און האָט זיך פאַראַנקערט אויף עטלאַכע

טעג. קיין שענערן און רואיקערן שטיק יאם האָט די יאָכט אונדזערע
נישט געקאָנט אויסזוכן, קיין בלויערן הימל אויך נישט און קיין ציר-
לאך-מאַנירלאַכער געזעלשאַפט אַוואָדע נישט.

דאָס איז אַ כאַלעם און נישט קיין רייזע. פאַרן קיין איראַפּע זאָל
מען נאָר סאָף יוני — אַנפאַנג יולי. אַמאַל איז ער געפאַרן אַקטאַבער.
אַהאַ — אַהאַ — האָט ער געהאַט צו זינגען און צו זאָגן. ער איז גע-
ווען קראַנק ווי אַ הונט. ער האָט געווערזעט דעם גאַנצן וועג, ווייל די
שיף איז געגאַנגען אַט-אַזוי-אַ — ער וויינט מיט דער האַנט ווי די שיף
האַט זיך שיר נישט איבערגעקערט.

מיין שאַכן אויף דער וואַרימער באַנק רעדט אַ פאַרזיכטיקן ענג-
ליש, נאָר מיט אַ סין וואו מען דאַרף אַ שין, ווי אַ געבראַטענער ליט-
וואַק. אָבער דער סיבילעס האָט שווערע הענט, ברייטע פלייצעס, אַ
גרויסן שווערן קאַפּ, וואָס ליגט אויף אים פאַרמלאָז, ווי אַ הייפט קרויט,
שאַרפע קינבאַקן, בלוי-וואַסערדיקע ערלאַכע אויגן און שווערע צע-
פאַטלטע ברעמען. איך בין געווען זיכער אַז ער קומט נישט פון דער
ליטע.

ער קוקט אויס האַרעפאַשנע און רעדט אינטעליגענטיש. ער
קלייבט די ווערטער ווי אַרבעס און בראַקירט די ערגערע. ער געפינט
שטענדיק אויס אַן אַפגעפּוצט וואַרט, וואָס ער באַפּלעכט מיט סטענגע-
לאַך אַרום און אַרום — מיט אַן עקזאַקטן אַדיעקטיוו און מיט אַ פיינעם
ווערב. ער האָט אַביסל אַ הייזעריקע שטים, אָבער דאָס קאַל קומט
נישט פון האַלדו נאָר פון האַרץ.

ער וויינט מיר אַן אויף אַ וואַלקנדל, אַ דיניטשקע וואַלקנדל, וואָס
ליגט נאָך אין די וויקעלאַך און ער ווייסט שוין צו וואָס פאַר אַ קאַטע-
גאַריע עס געהערט, ווייל, פאַרטרויט ער מיר, ער איז אַ לערער.
פון וואַלקנס?

ניין! — צעלאַכט ער זיך מיט אַ געזונטן פויערשן געלעכטער —
פון פיזישער געאַגראַפיע אין אַ מיטלשול אין סקענעקטעדי.
כּי האָב אַלעמאַל ליב געהאַט דעם קלאַנג פון סקענעקטעדי. סקע-
נעקטעדי! ווי מען צעקנאַקט אַ האַרטע טערקישע נוס. און קעדי
אים צו ווייזן, אַז ערגעצוואו אין מיין מויאָך איז פאַראַן אַ שטיקל סיי-
דער, האָב איך אים צוגעוואַרפן דעם נאַמען שטיינמעץ.

אַ פּראַגע צי ער האָט געקאַנט דעם עלעקטרישן מעכאַשעף. אַט-
דאָס איז אַ מענטש. אַט-דאָס איז געווען אַ סאַציאַליסט! אַט-דאָס איז
געווען אַ גייסט! ער איז געווען אַ שטילער, בענימעסדיקער און צוגע-

לאזענער און אזוי אן אנשטעל האָט ער געקאָנט רעדן צום מינדסטן מענטשן ווי צו אַ ברודער.

דאָס וואָרט טאָטעליסט האָט מיין שאַכן אויף דער באַנק אַרויס- גערעדט מיט אַ נאָסטאַליש פייערל אין די בלויע אויגן. די הייער- קע שטים זיינע האָט דאָס טרוקן-וויסנשאַפטלאַך וואָרט אזוי פאַר- צערטלט, אַז עס איז אַרויסגעקומען מיט אַ צאַפל. מיט די שווערע הענט ווי פון אַ סטאַליער-מיינסטער האָט ער זשעסטיקולירט און זשעסטיקולירט אזוי לאַנג, ביז ער האָט אַ האַנט אַרונטערגעלאָזט אויף מיין פלייצע, ווי אַן אַלטער גוטערברודער, און ער האָט נאָך אַמאָל באַ- שטעטיקט :

יעס סער! ער איז געווען אַ סאַשעליסט!
פּלוצים האָט ער אַרויסגעכאַפט דעם זייגער און זיך שנעל אויפגע- הויבן פון באַנק.

עס איז אים געווען זייער אַנגענעם און ער וועט גלייך קומען פאַר- זעצן דעם געשפרעך, אָבער איצט איז ביי אים, זאָל איך אים טויזנט מאָל אַנטשולדיקן, שטולגאַנג-צייט. הע! הע! האָט ער מיר ווידער גוט-ברידערלאַך אַ קלאַפּ געטאָן איבער דער פלייצע, אַ מענטש איז נישט מער ווי אַ מענטש. ער האָט זיך צוגעוואוינט צו אַ באַשטימטער שטונדע און אַ באַשטימטער מינוט. ווען ס'מאַכט זיך אַמאָל אַ פאַר- האַלט, מוז ער גלייך עפעס אייננעמען, אָבי צו זיין אין צייט, ווייל דאָס איז זייער וויכטיק. אַ מענטש איז נישט מער ווי אַ מאַשין.

לייענט עפעס דערווייל ביז איך וועל צוריקקומען — גיט ער מיר אַ שליידער אַ בינטל בראַשורן און פּונווייטנס שטייט ער נאָך אַביסל און ווערט שיר צעקנאַקט פון געלעכטער, ווען ער זעט אַז איך בין געפלעפט פון דער פרעמדער שפּראַך.
שוועדיש? שריי איך צו אים.

ניין, דעניש!

איך בלעטער די בראַשורן. שווערע, האַרטע סקאַנדינאַווישע ווערטער ווי טשוועקעס זענען אונטערגעשטראַכן מיט בלייפעדער און אַרויסגעפירט מיט פּשעטלדיקע באַמערקונגען אויף ענגליש ווי מאַרגי- נאַליאַ.

איך בלעטער אַהין און אַהער ביז ווערטער הויבן זיך אָן באַקענען מיט מיר און זיך פאַרנויגן. כ'הויב אָן דערזען די אַלטע טעוואַנישע וואַרצלען אונטער די פאַרשטעלטע דענישע קליידלאַך.

אויף אַ צווייטער ברייטער באַנק לעבן מיר ליגט אַ יונגעראַמאָן מיט דעם גאַנצן בויך צו דער זון. זיין פּאַנים איז באַשמירט מיט פעטס

ווי א סגולע קעגן אן אַנברען. דאָס פעטס גלאַנצט און שמעלצט זיך. לעבן אים ליגט אַ צווייטער. ער ליגט אויף אַ זייט און אַלעמאַל עפנט ער אַ נערוועז אויגל, ווי ער וואַלט זיך וועלן איבערצייגן אויב מען ליגט נאָך לעבן אים.

דער יונגעראַמאָן וואָס האָט אונטערגעטראָגן דער זון זיין גאַנצן בויך מיט דעם גאַנצן ברייטן ברוסטקאַסטן אונטער דעם סוועטער, וואָס איז אַזוי פאַרקאַלנערט, אָן דער האַלדז קוקט אויס ווי צוגעוואָרן, וואַרימט זיך און מאַלעגירעט טשוואַינג-גאַם פלעגמאַ-טיש. ער דרימלט אונטער, כאַפט זיך אויף און גיט אַ קיי.

ער ענטפערט נישט גערן ווען איך רעד צו אים, און וואָס ער ענטפערט יאָ קומט אַרויס שלעפּעריק; און יעדעס מאָל ווען ער רעדט מער ווי דריי-פיר ווערטער, עפנט דער שאַכן זיינער אויף דאָס נער-וועזע אויגל, האַלב מיט געבעט און האַלב מיט צאָרן, ווי איינער רעדט, אָן ס'איז שוין צייט צוצומאַכן — האַקט ער אָפּ אינמיטן און ווערט אינגאַנצן פאַרשוויגן.

ער האָט אַביסל פאַראַיבל אויף מיר. די צעפלעטשטע נאָז, אָן איינגעפאַלענע הילצערנע כורווע, אַטעמט ווי אַ לאַקאָמאַטיוו. ס'פאַרדריסט אים אויף מיר, וואָס איך ווייס נישט ווער ער איז בעאייט אַלע קאַנען אים דאָ — אַלע. דער שאַכן זיינער עפנט דאָס אויגל מיט טאַכנונים, און גיט מיט מימיק צו פאַרשטיין, אָז מיט יעדן וואָרט גייט מען איבער זיין ברויט, ווערט ער אַנשוויגן.

און פלוצים גיט ער זיך אַ זעץ אויף מיט אַ קוראַזש, ווי ער וואַלט געמאַכט אַ רעוואָלוציע קעגן זיין „מאַן-פרייטאַג“ און ער בייזערט זיך אָן אויף מיר, דאָסמאַל שוין נישט מיט קיין קאַרגע ווערטער. האַלעמאַי קאָן איך אים נישט? גיי איך גאַרנישט צו קיין פייטס? (זיין פרייטאַג האָט זיך מעיאַשעו געווען אָז ער קאָן נישט באַהויפטן צו ליגן ווען זיין ברויט האָט געעפנט דאָס מויל, האָט ער זיך אויך אויפגעזעצט צו האַלטן אָן אויג).

באַרני ראָס, ווייס איך ווער עס איז? האָט ער געקאַנט איצט זיין באַרני, ווען דער ניגער אַ פינצטער יאָר אויף אים (דאָס וואָרפט ער מיר אַריין גראַטיס אויף אידיש) וואַלט אים נישט געווען גע-סטאַפט. אַ שוואַרצער כאַלעם אויף דעם שוואַרצנס קאַפּ. אַלעמען איז געווען לייכט צו באַזיגן, אַבער ווען עס איז געקומען צום ניגער האָט גאַר-נישט געהאַלפן. האָט ער איינגעפאַקט און איז אַרויס פון גאַנצן איי-סעק. געעפנט אַ סטאַרקע, אַפגעמוטשעט זיך, אַבער די סטאַרקע איז נישט געגאַנגען. זיין מאַמע אַלעוואַשאַלן איז געשטאַרבן און איצט

האָט ער באַשלאָסן צו מאַכן אַ צוריקקום. יעס, סער, ער קומט צוריק!
(זיין שאַכן וואָרפט אַ בייז אויג אויף זיין הערקולעס. ס'פאַנים קנייטשט
זיך אים, ווי ער וואָלט געהאַט בויך-קראַמפּן). די פרעסע טאַר נאָך
נישט געוואָר ווערן וועגן דעם. פריער פאַרט ער קיין פאַרזי, שפעטער
קיין לאַנדאָן און נאָך עטלאַכע פייטס אין אייראָפּע וועט ער צוריק-
קומען זיך אַפּצורעכענען מיט דעם ניגער. אַ שוואַרצע כאַגע אויף
אים! אַלעמען באַזיגט, דאַרף אַ שוואַרצער אים סטאַפּן.

אַ שייַלע אַביסל צי ער קאַן אידיש? וואָס איז ער אַ טערק? ער
איז געקומען פון פּוילן, ווען ער איז שוין געווען אַ יונג פון צוועלף
יאָר. זיין מאַמע אַלעוואַשאַלן איז געווען פאַרקאַכט אין פּרומקייט.
דאַווענען, נישט! אַבער ציצים — יעס סער!

פון דער מאַרדע און פון דער איינגעפאַלענער נאָז גיסט זיך
שמאַלץ. ער פאַלט צוריק אויף דער באַנק און דער שאַכן זיינער,
וואָס האָט נישט אַרויסגערעדט קיין איין וואָרט לייגט זיך צוריק און
ווידער אויף אַ זייט.

פלוצים גיט דער פייטער אַביסל אַ הויב אויף דעם קאַפּ מיט אַ
שטיקל פלייצע און ער גיט אַ שאַס אַרויס, דאָס מאַל שוין אינגאַנצן
אויף אידיש.

סעי, וואָס פאַר אַ אידישע בעסטעדס דרייען זיך דאָ אַרום. קיי-
נער וויל זיך דאָ נישט אַרויסגעבן פאַר אַ אידל, כאַטש גיב זיי דרעק
צו קייען. איין היטלער איז פאַר זיי ווייניק, פאַר די בעסטעדס.
דער פרייטאָג זיינער גיט אַן עפּן אויף אַן אויגל און דער פרייז-
פייטער גיט זיך אינגאַנצן אונטער. ער פאַלט צוריק אויף דער באַנק
און הויבט אַן צו מאַלעגירען שנעל דעם טשוואַינגאַם.

IV

לאָוּף דער שיף דערפילט מען אַביסל דעם ווערט פון מענטש. אין
אימפעט פון דער טאַג-טעגלאַכקייט ווערט פאַרלוירן דאָס געפיל פאַר
דראַמע, טראַגעדיע און קאַמעדיע, וואָס איז פאַרקערפערט אין יעדן
פיצל לעבן. ס'ווערן פאַרלייגט און פאַרבעלמעט די ספּאַנטאַנע קינ-
דישע אויערן און אויגן וואָס הערן און זעען מיט וואונדער.
אַפילע אייגענע נאָענטע כאַוויירים זעט מען אויך נישט. דער
צענטער פון אַלע צענטערן איז דער אייגענער אימפעט; די נאָענטסטע
זענען בלוז מיטטאַנצער, מיטשפרינגער און מיטלויפער. אַלע זענען
סטאַטיסטן אין דער גרויסער איד-דראַמע, וואָס שפילט זיך אַפּ אין
מיליאָנען גודנע סצענקעס און איז (פאַר דעם הויפט-ראַליסט אַליין)

גוואלטיק פארכאפנדיק אין יעדן מאמענט פון שפיל, טאג און נאכט. אז די נאענטע זענען מענטשן וואס שפילן אייגענע (מיט דעם גאנצן טראפ אויף דעם ווארט) דראמעלאך און קאמעדיעלאך, דערפילט מען ערשט, ווען דער טויט האקט אונטער אימיצן ווי אַ בוים אין וואלד. ערשט דעמאלט גייט מען צו נאענט צום אָפּגעליידיקטן שטיק אַרט און מען רעסטאָוירט אַ לעבן, מען דערזעט אַז ס'איז אונטערגעצייכנט אַ גרויסער שטריך אונטער אַ קאנטע, מען הויבט אָן דערציילן אַנעקדאטן וועגן פאַרשטאַרבענעם און מען דערזעט ערשט אַז אין זיין לעבן איז ער, פאַר זיך אַלענפאַלס, געווען אַ סאַליסט. וויפיל מאַל פאַרטראַכט מען זיך וועגן דעם אַז ס'זוייב האָט אירע אייגענע כאַלוימעס און איי־גענע טראַכטונגען, אַז די קינדער זעען אייגענע זאַכן, ווען זיי זיצן פאַרבענקטע ביים פענצטער? אַט־די וועלטן און וועלטלאַך ווערן גע־ווינלאַך גענומען ווי טיילן פון זיך, דאָס זענען בלוז די סאַטעליטן צו דער אייגענער אויסגעשטערנטקייט.

אויף דער שיף איז יעדער מענטש אַ געפינס, יעדעס ניי פאַנים בליצט אויף. דו הויבסט זיך אָן צוגעוואוינען צום געדאַנק, אַז דו אַליין מעגסט טאַקע זיין מוישע־גרויס, אַבער אַלע אַנדערע פרעמדע, אומבאַקאַנטע האָבן אויך וואָס צו דערציילן. פאַר דער גאַנצער צייט, וואָס דו האָסט זיי נישט געזען, האָבן זיי געלעבט און זיי ווילן געוויינ־לאַך דאָס דורכגעלעבטע אַרויסלייגן אויפן פאַלומיסיק. דער דענישער פריינט מיינער איז גאַר יונג געבליבן אַ קיילעכ־דיקער יאַסעם. ער האָט נישט געקאַנט נישט דעם טאַטן און נישט די מאַמען. אַליין האָט ער אַרומגעבלאַנקעט ווי אַן איבריקער און גאַר פרי האָט ער איינגעשפאַנט די קינדישע הענטלאַך צו פאַרדינען אויף עסן, ווייל ביי די אַלע גוטע און נאָענטע מענטשן איז דאָס שטיקל ברויט אַליין געווען מיט גאַלד צוגלייך.

ער האָט אַזויפיל צו דערציילן, אַז ער וואָלט אַלץ געוואָלט דער־ציילן מיט אַמאַל. אַבער ער וועט אַנפאַנגען פון דעם ערשטן באַ־וואוסטזיניקן פינטל אין זיין לעבן, פון דעם מאַמענט, ווען ער האָט פאַרלירן זיין גלויבן, וואָס איז ביי אים געווען אַ הייס געפיל ווי הונ־דערטער שמעלצנדיקע ליכט אין אַ קירכע. אינגלויז איז ביי אים יעדער ציילעם געווען אַ ברענענדיקער דאַרן און ס'האַרץ איז אים אויסגעגאַנגען פאַר אים וואָס איז געשטאַרבן מיט טשוועקעס אין לייב און פאַר דער יונפרוי, וואָס האָט פון איר הייליקער טראַכט געגעבן דער וועלט אַ מאַרטירער־גאַט.

ביז דאָס פישער־שטעטל זיינס איז אויפגעטרייסלט געוואָרן פון אַ

שרעקלאכער טראגעדיע. א פישער־שיף איז אונטערגעגאנגען און אלע 18 פישערייט זענען דערטרונקען געווארן. יעלאלעס פון מאמעס, טאטעס, קאלעס, קינדער, ווייבער. דער טרויעריקער גלאק אינמיטן שטאט, וואס קלינגט אויס דאס אומגליק. דערזעלבער הינטערגרונט ווי אין אלע פישער־באלאדן. איר געדענקט דאך טשאַרלס קינגסליס „דריי פישער“—ווייל מענער מוזן אַרבעטן און ווייבער מוזן וויינען און פאַראן קנאַפּ צו פאַרדינען און אַ פאַמיליע צו שפייזן. קיין גרויס ניס איז דאָס נישט אין שטעטל, אָבער ווען עס פאַסירט גייט דורך אַ סקרוד דורכן לייב און יונגע קינדער קוקן מיט דערשראָקענע אויגן אויף דעם וואַסער, וואָס וואַשט דעם ברעג, ווי אַ קאַלטבלוטיקער מערדער.

אַבער 18 מענטשן איז געווען אַ היבשער פאַנג אַפילע פאַר דעם פיראַטישן נאַרד־יאָם און גאַנץ דענמאַרק איז געגאַנגען כאַדאַראָם. מען האָט געשיקט פון קאַפּענהאַגען אַ גרויסן פראַמינענטן גאַלעך, וואָס זאָל מאַספּיד זיין די אומגליקלאַכע פישערייט.

דער באַרימטער גאַלעך איז געקומען און ווען ער האָט אויסגע־פונען אַז די אומגעקומענע זענען נישט פון זיין קאַליבער קריסטן, אַז זיי געהערן נישט צו זיין קירכע, האָט ער אין אַ פלאַמענדיקן העספעד זיי אַלעמען פאַראורטיילט צו שעאויל טאַכטיע, אויף אייביק און אַלע אייביקייטן, אַמיינ, און אַלץ דערפאַר וואָס זיי האָבן נישט געהאַט דעם פאַרנופּט צו זיין די בלודנע שאַף פון זיין דענאַמינאַציע.

דעם גאַלעכס העספעד האָט דאָן פאַראורזאַכט אַ שרעקלאַכן סקאַנדאַל. אַלע דענישע צייטונגען האָבן געקאַכט מיט דער דראַשע פון דעם באַרימטן גייסטלאַכן. ביי די פישער־ווייבער איז דעם גאַלעכס רעדע גאַר געווען זאָלץ אויף וואונדן. זיי האָבן געיאַמערט ווי קעץ אויס מוירע, אַז זייערע מענער, טאַטעס, ברידער, וועלן זיך פּרעג־לען אַ גאַנצן טויט אויף די טייוולשע סקאַוואַראַדעס.

און ער, דער סקאַנדינאַווישער יונגערמאַן, האָט דאַמאַלס אַ שפיי געטאַן אויף גלויבן און איז אַוועק קיין אַמעריקע.

מיין נייער דענישער באַקאַנטער האָט גערעדט מיט האַרץ. ער איז געווען פון די אינטראַספעקטיווע טיפּן, מיט אַ צושמעלץ פון דאַסטאַיעווסקישייט (אַבער נישט קיין כוילע נויפלדיקע, נאָר אַ פיזיש־געזונטע). רעליגיע, גאַט, פרוי, לעבנסציל, יענע וועלט—אַלץ איז אויף אים געלען אַ שווערע מאַסע פון פלאַנטערדיקע געדאַנקען. וועגן דעם פאַרלוסט פון זיין גלויבן האָט ער גערעדט מיט אַ שווער געפיל. ער האָט געמאַכט די געהעריקע פאַזע ווי ער וואַלט אַפּגעשלאָסן אַ וויכטיק

קאפיטל. פאראן מענטשן פאר וועמען גלויבן אין גאט איז א וויכטיקע פונקציע, פונקט ווי אטעמען, עסן און שלאפן. אזעלכע מענטשן האט די מאדאם עדי וויזואליזירט מיט איר „קריסטשען סייענס“. איר טע-אלאגישע לאבאראטאריע איז באשטאנען פון דעם טיפ מענטש, וואס פארגלייזט די אויגן ארויף צום הימל און מוז האבן גאט ווי לופט.

ער איז געווארן א סאציאליסט. ער האט זיין גאנצן רעליגיעזן פלאקער אריינגעלייגט אין דעם גלויבן פון מענטש-ברידערלאכקייט, ספעציעל די ארבעטער-מענטשהייט. דער טרוקענער אויטגעמויעכטער מארקס, מיט די קימאט ציפערדיקע ווארהייטן, איז פאר אים געווארן א יאם מיט פאנטאזיע. זיין הארץ האט געבענקט נאך דעם אוטא-פיסטישן רויטן הימל, ביז די ענגלישע סאציאליסטן און ענדלאך די דייטשע סאציאליסטן האבן זיך (פארדאן) באמאכט און ס'איז אים פאר-בליבן בלויז אן אינטערעס אין דער קאאפעראטיווער באוועגונג און א האפנונג אויף רווועלטן.

אבער דאס איז א היבש ביסל פארכאפט דעם וועג. פריער האט ער געארבעט ווי אן אייזל אין פעקטאריס און דאן איז געקומען די מיעסע מילכאמע און ער אינמיטן פייער אלס מאטראן. ענדלאך נאך דעם קריג האט ער זיך ארויסגעראטעוועט פון פינצטערן שאפ און איז געווארן א שטיקל אינטעלעקטואל מיט אן איידעלער פראפעסיע, כאטש די ביינער ברעכן נאך איצט פון די שווערע טעג און נעכט וואס מען האט אזעעקגעגעבן צו פיזישער ארבעט און ס'איז שוין באלד נישט געבליבן קיין קויאך האנאע צו האבן פון דעם נייעם איידעלן פאך.

לערעריי נאך סוועט-שאפ-ארבעט איז פאָרט מילעניום און אוילעמעהאבע אויף דער וועלט. אז מען איז א לערער אין א מיטל-שולע, שטאט א פערד אין א פעקטארי, קומט מען אהיים און מען האט צייט אריינצוקוקן אין א בוך און טראכטן, דער טייוול זאל עס נעמען, וועגן דער מיסטעריע פון וועלט. ווי האט דעהמעל געזאגט „גור צייט, צייט, צייט!“

און אז מען איז שוין אן איידעלער באלמעלאכע, קריגט מען, לא-מיר זיך נישט נארן, בעסערע כאוויירים אויך. ער וועט קיינמאל נישט פארגעסן א טייערן פריינט, א גאלעד, ער איז שוין איצט טויט. ער איז געווען א וואוילער מענטש, א דימענט, כאטש נישט קיין מארקסיסט, אבער דאך מיט אן איינגעווארצלטן געפיל פון יוישער. אן עמעסער אמעריקאנער, וואס האט געהאט די בוכשטעבלאכע פארערונג פון קאנ-סטיטוציאנעלן פאסעק, אז אלע מענטשן זענען געבוירן גלייך. און א מאדנע שוואכקייט האט ער, דער גאלעד, געהאט פאר גלא-

בוסן. די שענסטע אויסגעשניצטע, פּרעכטיקסטע קונסט-גלאַזבוסן, האָט ער געהאַט ביי זיך אין הויז. ער איז געווען אַ געאַגראַף און ער האָט ליב געהאַט צו דרייען די וועלט פאַר די אויגן און טראַכטן וועגן לענדער און מענטשן און וועגן גאַטס בענטשונג אויף אַלעמען.

און איינמאַל איז ער געקומען צום גאַלעך און דערזען אַ נייעם וואונדערבאַרן גלאַזבוס, וואָס איז געווען פון שטאַנדפונקט פון מעלאַכע, אַ קינסטלערישע פּראַכט.

דאָס איז דאָך דער גלאַזבוס וואָס איר האָט געזוכט אַלע אייערע יאָרן, דאָס איז דאָך קונסט אויפן העכסטן שטאַפּל. ווער האָט דאָס געמאַכט?

דער גאַלעך האָט געענטפערט מיט אַ גאַזלאַגישער גלייכגילטי-
קייט:

— קיינער נישט! ס'האַט זיך אַליין געמאַכט!

איך האָב געמיינט, דערלאַנגט דער סקאַנדינאַווער אַ געזונטן לאַך, אַז דער גאַלעך איז מעשוּגע געוואָרן. אָבער ער איז געבליבן פאַר-אַקשנט, אַז דער גלאַזבוס האָט זיך פאַרט אַליין געמאַכט.

ביז דער געאַגראַף האָט ענדלאַך ראַכמאַנעס געקראָגן אויף זיין אַטעאיסטישן פּריינט און ער האָט אים געזאָגט אַזוי צו זאָגן:

— אויף דעם דאָזיקן הילצערנעם גלאַזבוס, וואָס איז בלויז אַ מאַי פישע באַצייכנונג פון דער וועלט, קאַנסטו בעשום אויפן נישט גלויבן, אַז ס'האַט זיך אַליין געמאַכט און אויף דער גרויסער, שיינער, וואונדערבאַרער וועלט מיט די מיליאָסן שטערן און פלאַנעטן, ביזטו גרייט צו שווערן ביי דאָרוויינען און קאַרל מאַרקסן, אַז ס'איז אַנטשטאַנען פון זיך, פון דער העלער הויט.

איז דאָס נישט געווען אַ וואונדערבאַרע לעקציע אין רעליגיע? — פּרעגט מיין דענישער פּריינט פאַרטרוילאָך — אַביסל פּרימיטיוו, אָבער רירנד מיט איר קינדישער לאַגיק. אַזאַ איז געווען דער גאַלעך, אַ מענטש וואָס האָט געגלויבט ביז דעם לעצטן מאַמענט, ווען ער איז אַוועק פון דער וועלט.

מ'איז שוין געווען איבער פּערציק, ווען מען האָט כאַסונע געהאַט. דאָס ווייב, אַ שטילע, דאַנקבאַרע הויזפּרוי איז שוין אויך געווען נאַענט צו פּערציק. זי האָט אים אַביסל אַנגעוואַרימט די אַווענטן אין שטוב. ענדלאַך איז געקומען אַ צווילינג — אַ אינגל מיט אַ מיידל. אַ וואונדערבאַר, בלוי-אויגיק פאַרל. דאָרף ער דערציילן, ווי ער איז מעשוּגע געוואָרן פון גליק? ער האָט דערזען אַ האַפט אין לעבן. אַ מעשוּגע לעבן, מען גייט אַרום און מען פיקט ווי אַ הינדל, פיק-פיק! אַ הינדל

וואָס ווייסט, אָז אַט־אַט וועט מען עס אַ פּאַק טאָן ביים העלדזל. אָבער אין דעם נאַרײַשן לעבן, ווײל מען זײַן טאַטע, מאַן, זײדע און נאָך דערצו אַ מיטגליד פון דער געזעלשאַפֿט — פּיק־פּיק, ווי אַ הינדל. זאָג, גלעדי מיין פּרײַנט, פּאַרצײט ער מיין נאַמען מיט אַ פּלוצײַמדיקער נאָ־ענטקײט, פּאַראַן אַ יענע וועלט, צי ס'איז אַלץ פּוסטע כּאַלוימעס און דאָס נאַרײַשע הינדל וועט גײן שלאָפֿן אויף אײביק?

האַקלאַל, דאָס צווײלנג האָט זיך לאַנג נישט געהאַלטן, בלױז דרײַ טעג געלעבט און זײ זענען בײדע אויסגעגאַנגען, קימאַט אין אײן און דער זעלבער מינוט. איר ווייסט דאָך, דער טירעץ איז — טאַטע־מאַמע איבער די פּערצײק, אָבער מיט בײאַלאָגיע קאָן מען פּאַרט נישט פּאַרלאַטן קײן וואונד.

איך שטיי אַזוי, דערצײלט ער, און קוק אויף די צוויי טױטע פּע־נימלאַך און איך טראַכט וועגן דעם גרויסן אומגליק מינס, ביז אַ לעצטער שטראַל פון דער פּאַרגײענדיקער זון איז געפּאַלן אויף די וועקסענע פיגורלאַך און איך האָב דערזען אַ גרויס ליכט. די קינדער־לאַך — דאָס אינגעלע מיט דעם מײדעלע — זענען דאָך אַ ווייבעלע מיט אַ מאַנעלע, מײנע אײגענע טאַטע־מאַמע, וועלכע האָבן מיך אײ־בערגעלאַזט אַלײן אויף דער וועלט יונגער־הײט. אײצט האָבן זײ זיך ווידערמאַל באַווײן צו מיר, קעדיי מיר צוריקצוגעבן מיין פּאַרלױרענעם גלױבן. די לײאַקע־געזיכטלאַך האָבן רואיק געשמײכלט און איך האָב טיף געבויען דעם קאַפּ פאַר דער אַנטפּלעקונג. איך האָב דאָס דער־צײלט מיין פּרוי, אָבער זי האָט געשוויגן. אַזױ איז זי געבליבן פּאַר־גלױוערט אין איר מעלאַנכאָליש שווייגן עטלאַכע כאַדאַשים, אָבער איך האָב געליטן רואיק, ווײל איך האָב צוריק געגלױבט, מיט אַ נײער דערלײטערונג.

נאָך אַ קינד איז געקומען — דאָסמאַל אַ לעבעדיקס, אָבער דאָס ווייב איז ערנסט שלאָף געוואָרן. דאָקטוירים האָבן באַפּוילן אַז זי מוז צוריקפּאַרן און בלײבן וואוינען אין איר אײגן געבורט־שטעטל אין דענמאַרק. זי איז אַוועקגעפּאַרן מיט דעם קינד און אַט איז שוין דאָס זעקסטע יאָר, וואָס ער פּאַרט יעדן זומער צו ווייב און קינד.

אַוואַדע איז דאָס אַ שווער לעבן! דאָס ווייב איז נישט קײן גע־זונטע. זי איז גוט, צאַרט, אײבערגעגעבן. דורכן זומער קאָן ער בלױז שלאָפֿן מיט איר אַ פינף־זעקס מאָל. די אײנציקע 6־5 מאָל אין יאָר, ווײל קײן אײנגעלע איז מען שוין נישט, מען קאָן נישט אַרונטער פון ווען. ווען ער זאָל זיך נאָר לאָזן און זיך אונטערגעבן יעדעס מאָל, ווען די פּלאַטערדיקע מיטלשול מיידלאַך טראָגן אים אונטער די יונגע

בריטלאך גלייך צו דער נאָז און דער קאָפּ הויבט אים אָן צו גיין אויף רעדער! ער ווייסט, ער ווייסט גאַנץ גוט, פון די אַלע מאַסן און אַרגיעס וואָס גייען אָן אין שולעס צווישן לערער און שילערניס, אָבער ער איז אַ זעלבסט־דיסציפלינירטער מענטש, (דער סקאַנדינאַווער אין אים!) מען דאַרף זיך גוט היטן קעדיי זיך נישט אויסצוגליטשן. ער גייט אַהיים צו זיין צימער, צו זיין אַלטער דינסט, וואָס קאַכט אים אָפּ אַביסל וואַרימס, צו זיין הונט, ראַדיאָ און ביכער איבער די קאַפּפּעראַ־טיוון.

ניין, ער טרינקט נישט — אַמאָל דערלויבט ער זיך אַ ביר, ער רויכערט אַ פיר־פינג פּאַפּיראַסן און ווען זינדיקע געדאַנקען קומען זיך מיט אים רייצן און דאַקוטשן אים גאַר שטאַרק טראַכט ער, אָן עפּשער ווער ווייס, ווען ער וואָלט געווען אַבסל אינגער, וואָלט ער זיך אַנטשלאָסן און געשריבן זיין פרוי קלאָר און דייטלאַך. זי וואָלט פאַרשטאַנען און פאַרגעבן. אָבער, גלעדי מיין פריינט, נישטאָ שוין קיין האָר, קיין ציין און עפעס אַנדערש אַרבעט שוין אויך נישט ווי אין דער יוגנט — מוז דאָס זיין מיין לעבן. די פּראַגע איז נאָר צי מיר מאַכן זיך אַלע נאַריש. איז פאַראַן אַ דערנאָך, אָדער דער וויץ איז אויף אונדז און אויף אונדזערע אויסגעטראַכטע טוגנטן און געוויסנס. אַ גאַנצע נאַכט האָב איך געטראַכט פון צווילינגל, פון דעם ווי־דערגעבורט פון טאַטע־מאַמע וואָס פאַראורטיילן זיך צו ניין כאַדאַשעם ליידן און צו אַ נייעם טויט, אַבי צו קאַנען קומען צום יאַסעם־זון און אים געבן אַביסל דערמונטערונג — קימאַט אַ כּסידיש מייסעלע מיט אַ סקאַנדינאַווישער באַפאַרבונג, מיט אַ זאַלציקייט פון יאַם, און מיט אַ פּוגע פון טויט וואָס כּוואַליעט ווידעראַמאַל און אָבעראַמאַל אַרויף און אַראָפּ.

כ'האָב אַפּילע געמאַכט אַ פאַרווך צו שרייבן אַ ליד וועגן דעם, אָבער ס'איז אַרויסגעקומען ספּעציפּיש נישט־אידיש און צו מייספּילד־מעסיק.

√GAKA 2

I

לרשט אַנדערטהאַלבן מעסלעס אויפן יאָם און ס'זענען שוין אַרונט־
 טערגעפאַלן פון מיר אַלע פליכטן־פענטעס — פליכטן צו דער היים,
 פליכטן צו דער געזעלשאַפט און אַפילע די פליכטן צו פּאַליטישע
 קרעדאַס, וועלכע זענען אויסגעמויאַכט געוואָרן בלויז אויף צו באַ־
 רעכטיקן דאָס ביסל זויער־שטאַף, וואָס איך גאַנווע פאַר מיינע לונגען
 און דאָס ביסל וואַסער אויף צו באַנעצן די קישקעס. פאַר דעם־אַ
 „לוקסוס“ פון לעבן (אַכוין עפשער דעם דאָך איבערן קאַפּ, אַ מאַלבעש,
 אַביסל וואַרימס און אַ ווייב) האָב איך זיך אַליין אַרומגערייפּט מיט
 פאַרסאַמטע שאַלעסטשוואוועס.

אַבער בעאייס מיט יאָרן צוריק איז אינטראַספעקציע פאַר דעם רע־
 זאָן דיעטר געווען אַביסל פּילוסופּיה און דאָס דענקען איז אַליין גע־
 וואָרן אַ טיינעג פאַר זיך, ווי דאָס מאַלעגירן פון אַ פאַרטראַכטער און
 זאַטער קו, אונטער דער זון אויפן גראַז, איז דאָס נאַכטראַכטן אין די
 לעצטע עטלאַכע יאָר נישט מער ווי בלוטיקע פּאַליטיקאַנסטווע. קאָ־
 גיטאַ ערגאַ סום איז נישט גענוג, מען דאַרף נאָך זאָגן סום וואָס? —
 אַ ליבעראַל, פּאַשיסט, סאַציאַליסט, סאַציאַל־פּאַשיסט, קאָמוניסט,
 טראַצקיסט, לאַווסטאַניסט, ציוניסט און דעסטגלייכן. מען מוז זיך
 פּאַליטיש לעגיטימיזירן. אויף דער גאַליאַרקע שטייען עטלאַכע שריי־
 ערס און ווילן מען זאָל זיי שוין זאָגן: „מיט אונדז אָדער מיט אונ־
 דזערע פיינט?“ און אין שנעלן טעמפּאַ פון געשעענישן בייטן זיך
 קאַליידאַסקאַפּיש די אונדז מיט די פיינט אַזוי שנעל, אַז מען קאַן דעם
 אַטעם נישט אַפּכאַפּן — נעכטיקע אונדז ווערן היינטיקע פיינט.

ערגער איז וואָס די גאַליאַרקע־שריייערס ווערן אַנגענומען
 פאַר דעם קאַל פון אייגענעם געוויסן. מען ענטפּערט קלוימערשט
 דעם אייגענעם געוויסן, ווען מען האָט זיך מוירע צוצורירן אינדערפרי
 צום ביסל מאַראַנצן־זאַפט, איידער מען באַרעכטיקט עס און זיך אַליין
 פּאַליטיש. און ווי יאָלדיש מיר פּאַליטיקירן! אין דעם מאַמענט ווען מיר
 געפינען דעם פּאַליטישן אַבסאָלוט פאַר זיך, קומען די פּראַקטישע פירער
 פון דער וועלט און באַזאָלצן און באַפעפּערן אונדזער אידעאַל מיט

רישעס, מאַרדן, שכיטעס און געמיינהייטן. בלייבן מיר שטיין גע-
 פלעפט. מיטשרייען הורא מיט די גליקלאַכע, מיט די רעגיםענטירטע,
 אַדער זיך נעמען צו אַ נייעם פּאָליטישן קרעדאַ? אַזוי האָט זיך מיסטאַמע געפילט יונגע אין ערשטן מאַמענט, ווען
 אים האָט זיך געדאַכט אַז ער איז אַנטלאָפּן פון גאַטס צאַרן. כ׳האַב
 אָפּגעאַטעמט טיפּער: און פּרייער, ווייל ענדלאַך האָב איך זיך געראַטע-
 וועט פון דער גאַנצער אַבראַקאַדאַבראַ פון מיין עקזיסטענץ און עפשער,
 האָב איך געטראַכט, וועט מיר געלינגען אָפּצורייניקן דעם פּאַרך וואָס
 איז אַנגעוואָקסן אויף מיר ווי אַ געזעלשאַפּטלאַכע כּייע, ווי אַ טאַג-
 טעגלאַכער לוינ-שרייבער, ווי אַ איד אין אַזאַ בלוטיקער וועלט, וואָס
 (אויפּמערקזאַם — באַרד פון סטראַטפּאַרד!) פּאַדערט גאַר מיין פּונטל
 פּלייש.

איצט איז מיר גוט און די זון אויפן דעק איז אַזוי מעכאַידיק,
 אַז כ׳לאָז אָפּילע נישט צו זיך צו אַ געדאַנק וואָס פּלירטעוועט מיט
 מיר און וויל מיך דאַווקע פּאַנגען, ווייל וואָס איז דען אַ געדאַנק אויב
 נישט קיין קאַמענטאַר; און איך וויל איצט נישט קיין קאַמענטאַרן,
 כ׳וויל בלויז זען און הערן אָן שום אויספירן און פּאַראַלעלן.

מענטשן גייען מיך פּאַרביי מיט דער זעלבער פּלעגמאַטיק, מיט
 וועלכער איך באַטראַכט זיי. איך בין נישט פּאַרפליכטעט מיט זיי צו
 רעדן, איך קאָן אויף זיי קוקן מיט האַלב-פּאַרשלאַפּענע אויגן און זיי
 הערן מיט האַלב-פּאַרמאַכטע אויערן. אַז איך וויל קאָן איך שענקען
 דעם מינדסטן שטויבל אויף דער שיף מער אויפּמערקזאַמקייט, ווי צו
 אַ קרענצל מענטשן. עס איז מיר וואַרים און גוט, כ׳האַב אַוועקגע-
 וואַרפּן אַלע מיינע גיטער מיט אַרימקייט און כ׳האַב זיך צוריקגעצויגן
 פון אַלץ. כ׳בין אַן אַרימאַן, וואָס האָט אַנגעזאַמלט אַזויפיל דאַלעס, אַז
 איך קאָן באַהויפטן זיך צוריקצוציען פון — מיין אָפּגעשפּאַרט וויסן,
 פון מיינע אָפּגעשפּאַרטע געפילן און פון דעם גאַנצן ביסל כאַפּלאַפּ
 וואָס איז מיין וועלטל.

און אַז ס׳טויכן אויף אין מיר פענימער און פענימלאַך, זענען זיי
 פּאַרטושט ווי אין אַ וואַסער און איך זיך נאָך איבער דעם און וואַרף
 שטיינדלאַך, קעדיי די באַקאַנטע פענימער זאָלן זיך פּאַנאַנדערבלעזלען
 און אינגאַנצן פּאַרשווינדן.

דער יאַם וואָס איז ביז איצט געווען באַוועגלאָז און ווי פּאַרפּרוירן
 (אַ געמאַליעוועטע שיף אויף אַ געמאַליעוועטן יאַם) האָט זיך פּלוצים
 צעשפּילט און נאַענט צו דער שיף האָבן גענומען פּליען די שפּרינגענ-
 דיקע פּאַרפּוסעס. ווער עס האָט נאָר איינמאַל געזען די טאַנצנדיקע

כאַזער־פּיש, וועט זייער גראַציע קיינמאַל נישט פאַרגעסן. זיי שפּרינג
גען אַרויס פון וואַסער פאַרווייז און טאַנצן מיט די קעפּ אַרונטער אין
די כוואַליעס. צענדליקער, הונדערטער פון זיי, אָבער אַלעמאַל אין
פאַרלאַך קוקן זיי אויס ווי צוויי עלעגאַנטע, וואונדערבאַרע הענט.
שוועבנדיק באַווייזן זיי זיך צו שפּיגלען אין דער זון און יעדער שפּרונג
פון אַזאַ פאַרל איז אַ פּרעכטיקער שפּיל פון אַלערליי קאַלירן אויף
שיפּן. עס איז געווען אַ וואונדערבאַרער ספּעקטאַקל און ס'האַט אויס־
געזען ווי דער יאָם האָט געעפּנט אַ קליין פענצטערל, אָדער אַרונטער־
געהויבן דעם אויבערשטן שיכט אויף צו באַווייזן וואָס פאַר אַן אייגנ־
אַרטיק לעבן עס ווימלט גלייך אונטער דער אויבערפּלאַך.

די פאַרפּוסעס האָבן אַזוי געמאַכט קאַזשעלקעס אַ היבשע צייט
באַגלייטנדיק די שיף און שפּילנדיק זיך אין דער זון. עס איז געווען
אַ געוועט־טאַנץ — ווער עס וועט קאַנען כאַפּן אַ שענערן מולטי־קאַ־
לירנדיקן בלאַסק אויף די נאַסע גאַלדענע שיפּן.

דער געדאַנק וואָס האָט מיט מיר די גאַנצע צייט געפּלירטעוועט,
האַט מיך פאַרט באַהערשט איינרוימנדיק מיר אַ סאָד אַז מיר איז
וואויל און גוט, וואָס איצט אין זומער, אין סעזאָן פון אידישער פּירער־
שאַפּט, אייגנטלאַך אין סאַמע היץ און ברען פון סעזאָן, ווען דאָס אידי־
שע פּאַלק ווערט אינטענסיוו געפּירט פון די פּירער — געפּירט מיט
ענערגיע, קלאַפּ־טאַראַראַם און ברען — פאַר איך גאַר אַן אַ באַשטימ־
טער מיסיע, אַפּילע אַן דער סאַמע מינימאַלסטער מיסיע פון אַ רע־
פאַרטער.

די יאָדע מיינע האָט מיך געבראַכט פּאַנים על פּאַנים מיט מיין
באַלעבאַס. גראַד האָט זיך אַזוי געמאַכט, אַז איך האָב געווענלאַך
אַלעמאַל געאַרבעט פאַר קאַלעקטיוון. דאָס ביסל ברויט, מיט, אָדער
אַן, פוטער, וואָס איך האָב געקראָגן, איז געפּאַלן ווי מאַן פון הימל.
כ'האַב קיינמאַל נישט געזען דעם ברויט־געבער, כ'האַב קיינמאַל נישט
געפּילט ווייטיקדיק גענוג דעם טכום צווישן מיר דעם „פּראָדוצירער“
און אים דעם אַבסאָלוטן געוועלטיקער איבער מיין שטיקל פאַרגאַסע.
אַז איך האָב געאַרבעט פאַר דער אַמעריקען שורטי קאַמפּאַני, אַ
גרויסע קאַרפּאָראַציע, וואָס האָט באַשעפּטיקט הונדערטער מענטשן,
האַב איך געזען דעם סיסטעם פון קליינע אויבערס, אונטערגעוואָרפּן
אונטער גרעסערע אויבערס, סופּעראינטענדענטס, אינספּעקטאָרן —
אַ גאַנצע קייט פון אונטערס מיט אויבערס, אָבער דאָס ליכטיקע פּאַ־
נים פון אים אַליין, דעם אַלמעכטיקן הערשער, האָב איך קיינמאַל נישט
געזען. עפעס איינמאַל איז יאָ אַריינגעקומען איינער, מיט אַן אַריס־

טאקראטישן געמיש פון פליך און גרויע האָר. ער האָט געקוקט אויף אונדז אלעמען און געמאכט מיט די ליפן, ווי ער וואָלט געציילט שעפּסן. ער האָט אויסגעקוקט ווירדיק גענוג צו זיין ווער ווייסט ווער, אָבער מיין אַנטווישונג איז געווען גרויס, ווען איך האָב שפּעטער אויס־געפונען אַז ער איז געווען נישט מער ווי איינער פון די עטלאַכע צענדליק וויצע־פרעזידענטן.

צוזאַמען מיט מיר האָבן געאַרבעט ווייס־קאַלנערדיקע, אונטער־טעניקע מענער און אַסאַך אויסערלאַך־פאַרפּוצטע מיידלאַך, די מערסטע פון זיי פון אַרימע שטעטלאַך אין דזשוירזי, וואו עס איז שווער צו קריגן אַ וואָנע. זיי זענען געקומען מיט דער פּערי צו דער אַרבעט. (נישט אזוי צו דער אַרבעט, ווי צו דער שטאַט פון גאַלדענע געלעגנ־הייטן, וואו מען קען גלייך אַריינפאַלן ווי צינדערעלאַ אין אַ גלעזערן שיכל, אָדער כאַטש אין פּוטערמאַנטל, וואָס דער באַלעבאַס גיט פאַר קליינע געפּעליקייטן) אין די הייסע זומערדיקע טעג האָבן די מיידלאַך געשמעקט מיט פאַרשידנערוכיקע שווייסן, אַז ס'האַט פאַרקלעמט ביים האַרצן, וואָס אַט די שיינע פענימלאַך און טאַנצנדיקע פּיסלאַך קאַנען פּראָדוצירן אַזויפיל גיפּט, ווי זיי וואָלטן געווען שיינע כאַיעלאַך, וואָס באַשיצן זיך מיט די גערוכן פאַר אַ באַוואַרעניש קעגן מענערשע אַטאַקעס.

דער טאַג איז געקומען, ווען די זון האָט אינדרויסן געשיינט גאַר פאַרפירעריש, האָב איך געזוכט אַ גוטע געלעגנהייט פאַטער צו ווערן פון די פאַרשטויבטע דאַקומענטן. די געלעגנהייט איז שנעל געקומען אין פאַרם פון אַ „פאַטערלאַכן“ בריוו, וואָס דער סופּעראַינטענדענט האָט מיר צוגעשיקט, דערמאַנענדיק מיר אַלע מיינע פאַרנאַכלעסיקטע פליכטן. ער האָט צערטלאַך באַטאַנט, אַז אַן די פליכטן וועל איך נישט האָבן קיין טרעפּ אויף וועלכע צו קלעטערן צו אַלץ העכערע און העכערע דערגרייכונגען. האָב איך אָפּגעענטפּערט מיט אַ זידל־בריוו צום סופּעראַינטענדענט — אין דער פירמע האָט זיך געפירט גרויסשטייגע־ריש, אַז די אונטערס מיט די אויבערס און פאַרקערט האָבן גערעדט איינע מיט די אַנדערע דורך בריוו. דער סופּעראַינטענדענט האָט נישט פאַרלוירן קיין מינוט און ער האָט מיך געשיקט רופן (דאַווקע פּערזענלאַך) און געפּאָדערט מיין רעזיגנאַציע. מיט די ווערטער טאָ־קע — ער האָט „געפּאָדערט מיין רעזיגנאַציע“! און פאַר די 75 דאָלאַר אַ כּוידעש וואָס איך האָב געקראָגן (מיט דעם אַמעריקאַנער „שאַנס זיך אַרויפצואַרבעטן“) האָט דאָס פּאָדערן פון דער רעזיגנאַציע געקלונגען

מיניסטאָריש, אזוי אַז איך בין מיט אַ געהויבענעם קאַפּ אַרויס אַ רע-
זיגנירטער פון זיין קאַבינעט.

די ווייס-קעלנערדיקע כאַוויירים האָבן גוטע נעז און זיי האָבן גלייך
דערשמעקט מיין רעוואַלוציע און זיי, וואָס זענען ערשט געווען מיינע
בעסטע פריינד, האָבן נאָך טיפער באַגראָבן די קעפּ אין די פאַפירן,
קעדיי זיי זאָלן זיך מיט מיר נישט דאַרפן געזעגענען—ווייל דאָס וואַלט
נאָך כאַס וועכאַלילע אָנגענומען געוואָרן, אַז זיי אידענטיפיצירן זיך
מיט מיין רעוואַלט. בלויז איינער אַ שאַטלענדער האָט געהאַט דעם
מוט מיט מיר זיך צו געזעגענען. ער האָט פאַרמאָגט בלויז איין וואָרט
אין זיין וואַקאַבולאַר און דאָס וואָרט איז געווען פּערדוסדורק. סיי וועגן
גוט און סיי וועגן שלעכט האָט ער אַלץ געמאַכט אַ געברויך פון דעם
דאָזיקן פּילטייטשדיקן וואָרט. מיט דעמזעלבן וואָרט האָט דער שאַט-
לענדער אָפּגעפאַטערט די פאַרשטונקענע אייער וואָס מיר פלעגן קריגן
אין טשיילדס רעסטאָראַן און דער אייגענער אויסדרוק, אָבער מיט אַן
אַנדער אינטאַנאַציע, האָט אויך געגילט ווי באַוואַנדערונג פאַר דער
שיינער און צוגעלאָזענער קעלנערקע. עס האָט זיך בלויז געווענדט
אין דער שטיים זיינער, וואָס האָט געלאָזט וויסן צי ער איז באַגייסטערט
אָדער געערגערט. ער איז מיר נאָכגעלאָפּן, געדריקט וואָרים מיין
האַנט און געזאָגט פּערדוסדורק מיט אַזויפיל צאָרן און צעבראַכנקייט,
אַז אין פרייער איבערזעצונג האָט עס געהייסן: נעם זיך נישט צום
האַרצן, פריינט מיינער, ווייל ס'איז אַלץ האַווייל האַוואַלים, וואַניטאַס
וואַניטאַטיס, און וועסט זיכער קריגן אַ צווייטע שטעלע. אַט-דאָס אַלץ
אינאיינעם און נאָך אַסאַך וואָס קאָן מיט ווערטער נישט אויסגעדריקט
ווערן, האָט דאָס מאַגישע וואָרט פון דעם ליבן שאַטלענדער געמיינט.

עס איז געווען מיטזומער. ביז צו דער טיר האָב איך געמוזט
פאַרבייגיין די גאַנצע שרענגע פון דער מיידלשער אָפּטיילונג. די
קאָסמעטיקעס זייערע האָבן זיך געפרעגלט אין שווייס און איך בין גע-
ווען איבערגליקלאַך ווען איך בין ענדלאַך געווען אינדרויסן.
און האָב איך געאַרבעט פאַר אַ יוניאַן-לאַקאַל, האָב איך אויך
קיינמאָל נישט געזען דעם סאַמאַראַדנע. עמעס איך האָב געהאַט
איבער זיך אַן אויפזעער, אָבער איך האָב פאַרט געפילט, אַז איך אַר-
בעט פאַר דעם אַרבעטער-קלאַס. קיין האַניק האָב איך פון אַרבעטער-
קלאַס נישט געלעקט. ווען ס'פלעגט אים זיין גוט אָנגעזאַלצן אויף דער
נעשאַמע פון דער וואַך אַרבעט און פון דעם וואָס ער מוז נאָך שטיין
אין רייע צאָלן מייסער דער יוניאַן, האָט דער שטייערצאָלנדיקער אַר-
בעטער אויסגעלאָזט דעם קאַס צו מיר און גאַנץ אָפּט געשריען אויף

יענער זייט גראַטעס, צו מיר אויף דער זייט גראַטעס פון פענצטערל, אז איך צאָפ זיין בלוט, פרעס זיין פראַצע און לעב אויף דעם מאַרד פון זיינע ביינער.

און איך האָב דעמאָלט געקראָגן גאַנצע צען דאָלאַר אַ וואָך.

אַבער דעם באלעבאָס האָב איך פאַרט נישט געהאַט די זכיע צו זען. געענדיקט האָט עס זיך דערמיט, וואָס מיין אויפזעער האָט מיך געשיקט נאָך עטלאַכע פלעשער שנאַפס, וואָס מען האָט געזאָלט צו־גרייטן פאַר אַ הויליאַנקע פון אַרבעטער־פירער, וועלכע האָבן זיך אליין געמאַכט אַ באַנקעטל אויס אַנערקענונג פאַר זייער אַרבעט. אַזוי ווי קיין געלט האָט מען מיר נישט מיטגעגעבן, נאָר בלויז אַן אַנווייזונג צו אַ באַקאַנטן שענקל, אַז דאָס גייט אַל כעשבן פון דער יוניאָן, האָב איך זיך אויפן וועג גענומען איינרעדן, אַז מען האָט געטראָטן די ווירדע מינע מיט די פיס, ווען מען האָט מיך, אַן אוניווערזיטעט־סטודענט געמאַכט פאַר אַ שנאַפס שיק־אינגל. דאָס איז געווען אַ גוטער אויס־רייד פאַר זיך אליין אַז איך זאָל מער נישט צוריקקומען צו דער יוניאָן אַרבעט.

אַלס אַ לערער פון אַ אידישער שול, האָב איך אַוואַדע געאַרבעט פאַר אַ קאַלעקטיוו. אין אַ פאַרוואָרפן שטעטל אין די קעטסקילס האָב איך באַדאַרפט צעקייען גייסטיקע שפייז סיי פאַר די קינדער און סיי פאַר די דערוואַקסענע, מערסטע פון זיי לונגענקראַנקע, וואָס פלעגן אַפזיצן דעם גאַנצן ווינטערדיקן טאָג אַן אַ סענט לייזאַכץ אין די געשעפטן און געוואַרט אויף מעכיע פון זומערדיקן פידיען. אין די לאַנגע ווינ־טערדיקע נעכט האָבן זיי געמעלקט דעם לערער, אַז ער זאָל זיי דער־צוילן מייסעס, ער זאָל זיי געבן ליטעראַטור, געשיכטע, אידישקייט, קולטור און ביכלאַל פון פויגלמילך. דערפאַר פלעגן זיי קומען זונ־טיק אָונט, אויסגעפוצטע און פריש־ראַזירטע, צום מיטונג, מיט די גראַטעס־פעטע אַדער גראַטעס־מאַגערע וויבער זייערע. דער זונ־טיק אָונט איז געווען זייערער. זיי האָבן געהאַלטן לאַנגע רעדעס און האָבן געמאַכט פאַרשידענע „פאַרלאַמענטאַרישע“ פאַרשלאַגן, זיי האָבן זיך געקריגט און זיך געזידלט און זיך אויסגעוויזן פאַרשידענע רעכילעסן. די וויבער האָבן זיך לעבעדיק באַטייליקט אין דער דיס־קוסיע ברעכנדיק אַלע פאַרלאַמענטאַרישע געזעצן און צו מיר האָט מען זיך געווענדט קעמאַט ווי מיט אַ פיסטויל, אַז איך זאָל שוין דערקלערן בעפרעסיע מיט וועמען איך האַלט. מען האָט באַדאַרפט זיין אַ ד׳איז־ראַעלי זיך אַרויסצודרייען דיפלאַמאַטיש פון דער דאָזיקער פאַרלעגנ־הייט. מיין יעדער שמיכל איז געוואויגן, געמאַסטן און פאַרטייטשט

געוואָרן אויף פאַרשידענע אויפאַנים: צו וועמען און פאַרוואָס האָט דער לערער געשמייכלט.

נאָכדעם ווי איך האָב דורכגעמאַכט דאָס גליטשיק שטיקל וועג אַרויסקומענדיק נייטראַל אין דעם קאַמף צווישן בלוטיקע געשעפטס-קאַנקורענטן, האָבן די שול-עלטערן מיך גענומען באַלויבן. פאַר דעם לערער אין די אויגן האָט מען צוזאַמענגעשנאָרעט די וועכנטלאַכע סכירעס. געוויינלאַך פלעגט פעלן אַ צוויי-דריי דאָלאַר און דאָס האָט אַלעמאַל געפירט צו אַ לאַנגער, שווערער, דריקנדיקער פּויוזע, די וויי-בער האָבן געקוקט אויף מיר מיט ראַכמאַנעס-אויגן און געזיפצט איבער מיין שווער שטיקל פאַרבאַסע. אָבער די פּויוזע איז שטענדיק העראַ-איש איבערגעשלאָגן געוואָרן. אַ דערלייזער, אַ לאַהענגריק, שטעלט זיך אויף און מיט אַן ערנסט-געשעפטלאַך פּאַנים און שטאַלץ פון אַ פּילאַנטראַפּ וואַרפט ער צו די עטלאַכע דאָלאַר מיט אַ מינע, אַז מער וועט ער אַזאַ נאַבליקייט נישט באַגיין און וואָס וועט מען טאָן קומענ-דיקע וואָך? דונער פון אַפּלאַדיסמענטן. די פאַרפעצטע דאָלאַרן — פון קאַצעוו, שוסטער, פּלאַמער, שמיד, געוואָלין-הענדלער, סויכער, שניידער, שפּיז-פאַרקויפּער, מעל-הענדלער, האַטעל-אייגנטימער, מעבל-הענדלער, בוטלעגער, און אַן אַקאַרע וואָס איז פאַרהייראַט צו אַ גוי און גיט אַלפּי טאַעס אַ דאָלאַר פאַר אידישער ראַדיקאַלער דער-ציאונג, מיינענדיק אַז דאָס פאַרזיכערט איר מיט אַ שטול אין גאַנ-אייזן — ווערן אין אַ זשמעניע איבערגעגעבן טריאומפּאַל צום לערער. אָבער כ'האַב פאַרט געהאַט אַסאַך באַלעבאַטים און אים אַליין, דעם איינציקן, מיט דער בייטש אין האַנט, וואָס פאַרט אין די וואַרימבעדער און וואַרפט מיר צו קרישקעס האָב איך אַלין נישט געהאַט דאָס גליק צו זען.

אַכט לאַנגע יאָר אַפּגעאַרבעט אין מיין צייטונג און דאָך נישט גע-זען מיין פאַטום, ביז ס'האַט זיך אַנגערוקט דער טאַג פון מיין יאָודע און כ'האַב געמוזט גיין צו אים כלאַפּאַטשען.

ער, אַ געשעפטלאַכער מענטש, וואָס ווייטט גענוי, אַז קיין רעוואַ-לוציעס וועל איך נישט מאַכן, האָט מיך אַפּגעפאַטערט איינס-צוויי-דריי. איך בין געזעסן איינגעפלאַטשט אין דער שטול אַנטקעגנאיבער און ס'איז געווען קלאַר, אַז ער וויל פון מיר וואָס שנעלער פאַטער ווערן און איך וואָלט אויך שוין געוואָלט, אַז דאָס זאָל אַריבער.

פון גרויס פאַרלעגנהייט, וואָס איך זע ענדלאַך דעם איינציקן, דעם מעכטיקן, וואָס האַלט דעם לאַבן ברויט איבער מיר, ווי גאַט די טוירע איבער די אידן, — וועסטו אַננעמען איז גוט, אַז נישט ווערסטו דאָ

באגראָבן, — בין איך געזעסן אָן ווירדע. איך האָב מיסטאַמע באַ-
דאַרפט אויסזען ווי אַ אינגל. מיין אויסגעגלייכקייט, מיין טאַלאַנט,
מיינע דריי אַרימע לידער־ביכער, מיין איינגערעדטקייט — אַלץ איז
געפייגערט, ווייל ביי דער טיר פון קאַבינעט, האָב איך געהערט קלאַר,
ווי ס'האַט געיאַמערט מיין ווייב און ווי ס'האַבן געבעטן מיינע דריי קינד-
דער, אַז איך זאָל כאַלילע נישט מאַכן קיין פאַלשן שריט, נישט זאָגן
קיין שלעכט וואָרט. עמעס אינדרויסן שיינט טאַקע די זון, אָבער איצט
קאָן שוין קיין רייד נישט זיין פון רעזיגנירן און זיך וואַרפן מיט ברויט.
בויג זיך נידריקער פאַטער פאַמיליאַס!

— איך וועל זען!

— אַ דאַנק! אַ גוטן טאַג!

קיין ענטפער. אָבער איך האָב ענדלאַך געזען מיין ברויטגעבער,
געזען אַז ער באַטראַכט מיך בלויז ווי אַ דעביט, אַ שטיקל טינטפּלעך
אין זיינע געשעפטסביכער.

אַרויסקומענדיק אָן אויסגעפאַטשטער מיט אַ ברענענדיק לינקן
אויער און אַ פלאַמענדיקער באַק האָב איך אָנגעראַפן מיין אויפזעער.
זיין ערשטער בליק איז געווען סימפּאַטיע צו מיר. ער ווייסט אַליין
צו גוט דעם טאַם פון אַזעלכע באַזוכן, אָבער ער האָט זיך שנעל אויס-
געגלייכט, קעדיי איך זאָל אים כאַלילע אין מיין הילפלאַזיקייט נישט
באַטראַכטן פאַר אַ כאַווער.

דאָס ביסעלע פאַרגעניגן פון מיין ערשטער יאָודע, אין צוואַנציק
יאָר, איז מיר אויסגעפאַלן באַקאָם, און ס'האַט מיך אַרומגעכאַפט אַ
מאָדנער, אָן אַוונטיקער שרעק.

פון גרויס שרעק בין איך גלייך אַנטלאָפן צו דער שיף.

II

ױען דאָס יאַם־צייטונגל האָט אונדז אינדערפרי אונטערגעטראָגן
די ניס, אַז היטלער האָט אויסגעשאַכטן זיינע נאָענטע פריינט, נעמנ-
דיק פאַר גוט געלט מוסאָלינים ראַדיקאַלע אייצע, אַז מיט די זעלבע
מענטשן מיט וועלכע מען מאַכט די רעוואָלוציע, טאָר מען ניט פירן די
מעלוכע (אַפּאַנים, איידער אויסצוצאָלן די כויוועס, וואָס מען איז שול-
דיק אַזעלכע פריינט איז שוין לייכטער זיי אויסצוקוילן) האָב איך מיט-
אַמאַל אָנגעפאַנגען זוכן אידישן אויגן און אידישע אויערן.

דאָס יאַם־צייטונגל, אַ מיניאַטורס און אָן אויסגעפּוצטס, האָט די
ניס וועגן היטלערן דערלאַנגט עלעגאַנט, שטיל און אָן קאַמענטאַרן,
ווי עס וואַלט געווען נישט מער ווי אַ „טהריל“ פאַר די הונדערטער

פאסאזשירן. נאכן רייכן און פארשידנאויסוואליקן פרישטיק סערווירט מען אויף א זילבערנער טאץ די קעפ פון א טוצן היטלערס פעדע-ראסטן — א טייל פון דער שיינער פראגראם אויף דער שיף קעדיי די ריזע זאל זיך נישט צועסן.

אבער ס'איז געווען ארויסגעווארפן די ארבעט. דער „טהריל“ וואס די קריסטלאכע פאסאזשירן האבן געקראגן פון דער ניס איז געווען נול — אבסאלוט גארנישט מיט גארנישט. זיי האבן געבלע-טערט דאס צייטונגל, געלייענט די וויצן, געלייענט ספארט, געלייענט די פראגראם פאר דער נאכמיטאג-אונטערהאלטונג און זיך קנאפ אפ-געשטעלט אויף היטלערס „בלוט-רייניקונג“.

און אז איך האב פרובירט ארויסצוקריגן א באמערקונג פון א קריסטלאכן פאסזשיר וועגן דער דאזיקער וועלט-ניס, וואס איז גע-קומען פון דער יאבאשע, איז די באמערקונג געווען א פלעגמאטישע. אסאך פאסאזשירן האבן צוגעגעבן אז זיי האבן די ניס נישט געזען און ווען זיי זענען עס שוין יא דורכגעלאפן מיט די אויגן איז די בא-מערקונג געוויינלאך געווען —

„היטלער איז א פארדאמטער נאר!“ אדער „הם . . . זאלן זיי זיך פאררדייען זייערע קעפ“ אדער „דאס איז בלויז אן אנהאנג!“ אדער נאך אזעלכע אומעמאציאנעלע ענטפערס. דער סקאנדינאווישער פריינט מיינער האט מיר געגעבן א שארפע מארקסיסטישע דראשע און געשריען אז — ביי גאט! די דענער האבן פיינט דייטשן און אז ס'איז שוין צייט רווועלט זאל זאגן א ווארט.

אט-די אלע ענטפערס האבן אבער נישט געהאט קיין אידישן טאם און האבן מיך נישט באפרידיקט. איך האב ענדלאך איינגעזען אז היטלער צו מיר מיינט עפעס גאר אנדערש ווי היטלער צו זיי. היט-לער צו זיי איז (מיט אדער אן קאס) דער דיקטאטאר פון דייטשלאנד, און צו מיר מיינט היטלער — 600 טויזנט דייטש-אידישע ברידער — מיינע 17 מיליאן ברידער און אונדזער היסטערישע מוירע פאר דעם פאשיום: היטלער — האמאן — טארקוועמאדע — כמעלניצקי — קרו-שעוואן — יאזעף האלער — האקלאל היטלער איז א לאפע, וואס שרייבט מיט געוואלט קאפיטלאך אידישע געשיכטע און דערפאר מוז ער מיך בלוטיק אנגיין.

אין דעם דאזיקן אינטערנאציאנאלן גאנאידן אויף דער שיף איז די היטלער-ניס געווען דאס ערשטע וואס האט מיר דערלאנגט דעם פאטש איבער מיין אידישקייט. איך האב זיך דערפילט איינזאם. איך האב זיך געפילט באליי-

דיקט פאר דער ערשט־קלאַסיקער ניס, וואָס גייט ניוועץ און וואָס ווערט אויפגענומען אַזוי קאַלט און גלייכגילטיק. איך האָב געזוכט אַ „וואַוים אידיש האַרץ“ וואָס זאָל מיר העלפן לאַכן, וויינען, אָבער אַלץ מיט דעם אידישן טראָפּ.

און כאַטש דער באַקסער האָט זיך באַקלאַגט אויף די אידישע בעסטעס, וואָס באַהאַלטן זייער אידישקייט, האָב איך, עפּשער אונטער דעם דרוק פון די היטלער־ניס, אָנגעהויבן זען עטלאַכע אידן. עס קאָן זיין אַז זיי האָבן צוליב דער זעלביקער אורזאָך גענומען אַרויס־קריכן פון באַהעלטענישן און זוכן קאַמפּאַניע.

קוידעם, דער איד אין די שטעקשיך, מיט דעם געשוירן בערדל. אַ באַלעבאַטישער איד, וואָס איז געזעסן אויף אַ באַנק און אַריינגע־קוקט אין אַ סיפּער. זיין קאַל האָט זיך נישט געהערט, אָבער דאָס מויל האָט געקייט די הייליקע ווערטער. אַ שיינער איד, ציכטיק, אַפֿ־געפּוצט און אידיש־אַריסטאָקראַטיש. שיינע אויסגעאיידלטע הענט, וואָס האָבן געמישט יעדעס בלעטל מיט איבערגעטראַכטער צוריקגע־האַלטנדיקייט, ווי עס וואַלט אים אַ שאַד געווען איבערצומישן און גיין ווייטער, ווען דאָס אָפּגעלערנטע בלעטל איז נאָך אַזוי פול מיט כאַכמע אַז עס איז איין לעשאַר.

ער זוכט אויס דאָס ווייטסטע ווינקעלע. ער וויל קענטיק נישט, אַז אַפּילע זיינע רוישלאַזע לאַטשן זאָלן זיך דערטראַגן צו די אויערן פון אַ פּיינטלאַכער און פרעמדער וועלט און נישט כאַלילע אויס מורע, נאָר דערפאַר ווייל אַלע האָבן אונדז פּיינט.

אַזוי דערקלערט ער מיר, ווען איך פאַרטשעפע אים וועגן די ניס. אים גייט נישט אָן די שכיטע. מיט גוטן אידישלאַכן הומאָר פאַר־טייטשט ער מיר, אַז דאָס איז אַ פאַמיליען־אָנגעלעגנהייט און אַ היימי־שע כאַסענע. מיר זענען דאָ אינגאַנצן נישט קיין מעכטאָנים, דער מוסער האַסקל פון דער געוויכטע איז אַז אַלע האָבן אונדז פּיינט.

ווי אַזוי די דאָזיקע מאַראַל קומט ווי אַ לאַגישער אויספיר צו די לעצטע נאַצי־געשעענישן, איז אַפּלע שווער צו זען, אָבער ער פאַר־זיכערט מיך, אַז מען קאָן אַלע סאַנע איסראַעל מעוואַטל זיין, ווען מען קוקט אַריין אין אַ הייליקן סיפּער.

דער איד האָט אויסגעזען צו זיין אַ זיבעציקער, אויף דער גרעניץ פון די געשענקטע יאָרן, און פון אים האָט געשלאָגן מיט אַ רו, וואָס מען קען עס נישט קויפן מיט דעם קייזערס גיטער. נישט געווען אין אים קיין שפור פון דעם געיעג אַריינצוכאַפן וואָס שנעלער אַפּילע אַביסל אוילעמהאַבע. אַז „דער טאַג איז קורץ און די אַרבעט איז

פיל" איז אים נישט אָנגעגאַנגען. ער האָט געלערנט צוליבן פאַרגעניגן און האַנאַע פון אַ טיפּן ריינען, ווייל אוילעמהאַבע איז אַ בייזאַך, ווייל ביז אוילעמהאַבע איז נאָך אַ ווייטער מעהאַלעך.

עס איז געווען אַ דערפרישונג צו זען אַ איד מיט דעם געמיט פון לאַז טזע'ס אַפּאַריזמישער כאַכמע — אַ שטאַרקער קאַנטראַסט צום געוויינלאַכן אַמעריקאַנער אידן, וואָס האָט מעקאַבל געווען אויף זיך דעם דורכשניט־טרוה־זום פון אַסעקוראַציע־טאַבעלן, און צו עטלאַכע און פּופציק יאָר פּאַלט מען ווי אַ פּערד. דערפאַר דאַרף מען וואָס שנעלער אַוועקפּרעפלען דאָס לעבן, שנעלער אָפּוּפּן די פּליכטן, אַרייַן־זיפּן דאָס ביסל גרויע פאַרגעניגן. דערפאַר דאַרף מען זיך אָפּילע צו אייגענע קינדער באַציען און צוגעוואַרצלטקייט און מיט אַ כאַפּ־לאַפּ, ווייל צו וואָס מאַכען נאַענטע באַקאַנטשאַפט? ווי לאַנג איז מען משטיינס גע־זאָגט אַ טאַטע — בלוז וואָסערע צוואַנציק יאָר.

ס'האָט געשלאָגן פון אים מיט דער שאַבעסדיקער מענוכע, וואָס האָט געהאַנגען ווי אַ סאָד ביי אונדז אין הויז, ווען טאַטע־מאַמע האָבן פאַרמאַכט די טיר און זענען זיך געגאַנגען צולייגן אַביסל נאַכן טשאַלנט; אַ רו וואָס איז איבערגעריסן געוואָרן, ערשט ווען דער טאַטע האָט אַרונטערגענומען די שטאַבעס און אייזערנע פּרענטעס פון געשעפט. דער גערוך פון אייזן־זשאַווער, דער געפרוירענער געקלימ־פּער פון קאַלטע שליסלן און דער ערשטער קוינע אויף דער פּולער־וואַך, זענען געווען די סיגנאַלן, און גאַטוואַרעם האָט אַנגעצונדן אַלע בליצלאַמפּן און ס'איז אַוועק שאַבעסקוידעש און געקומען די וואַך מיט זאַרגן.

און ס'האָט דער איד אין די לאַטשן פּלוצים פאַרקניפט מייענע ערשטע זיבעצן־אַכצן יאָר אינדערהיים מיט מיין איצטיקער רייזע צוריק אַהיים צו זען די מאַמען. אירע אויערן זענען געל ווי וואַקס, שרייבט מיר מיין מומע, זאָלט טייקעף אַלץ איינפאַקן און פאַרן און האַשעמאייסבאַראַך זאָל העלפּן דו זאָלסט זי נאָך טרעפּן.

פאַרט איצט די שיף צוריק צו מייענע יונגע יאָרן, ווי זי וואַלט געשווימען צוריקצעוועגס, די צוויי צענדליק יאָר אין אַמעריקע זענען פּלוצים צעריבן געוואָרן אונטער די הענט. דעריקער זענען עס איצט די ערשטע יאָרן וואָס זוכן זיך אַנצוקניפּן אין אַלץ וואָס איז מיר ווידער באַשערט אינדערהיים, ווי צוויי אויסגעהיילטע העלפּטן פון אַ שפּילציג וואָס ווילן ווערן גאַנץ.

אַ מאַבל פון אויטאָביאָגראַפישע ברעקלאַך האָט גענומען פּאַלן אויף מיר פון אַלע זייטן. כ'האַב שטאַרק געקעמפט קעגן דעם ניסאָ־

יען, אַז כ'זאַל שוין איצט, און נישט מיט עטלאַכע און צוואַנציק יאָר שפעטער, נעמען אונטער דעם לאַנצעט מיינע ערשטע יאָרן. וואָס וועל איך טאָן צו זעכציק, ווען די ליטעראַטור, אונטער דעם דרוק פון עקאָ-נאָמישן „דרייסיק יעריקן קריג“, וועט מיסטאָמע אינגאַנצן האָבן אַנגעוואָרן האַפט, און ס'וועט בלויז בלייבן די נייגיר פון אַלטע רעכיליס-ניצעס אַרייַנצוקוקן איינער צום אַנדערן אין „סייפער האַכאַאים“? אָבער כ'האַב פונדעסטוועגן אַביסל נאַכגעגעבן דעם יעצער האַרע און כ'האַב אַנגעהויבן רעסטאָוירן זיך, ווי כ'האַב עס קיינמאַל נישט גע-טאָן אין די צוואַנציק יאָר, וואָס כ'בין געווען אַוועק פון דער היים.

נישט קיין פיפערנאָטערס און נישט קיין עקדישן, נישט קיין פיפלאַקסן און נישט קיין וויזלטירס, נישט קיין לייבן און נישט קיין לעמפערטן, אַפילע נישט קיין ווידערס און קיין הירשן — ווער קען פאַרשטיין דעם צאַר פון אַ קינד וואָס די אַלע כאַיעס זענען נישט אַרומגעלאָפן אין לובלין! ערגעצוואו זענען ווייטע לענדער געבענשט מיט אַלדאָסגוטס, אָבער לובלין פאַרמאַגט נישט קיין טשיקאָוועקייטן — אַכוץ אַ שטאַט-זייגער און אַ פייערלעשער וואָס טראַמפייטערט אויס ביינאַכט די פערטל שאַען, האַלבע שאַען און גאַנצע שאַען ביז כצאָס, ווען אַליץ שלאַפט אַכוץ די רירעוודיקע מייסעס אַרום דער שול.

אויף די קליינע מאַפעס איז מיין לובלין אַפילע נישט געווען אַנגעצייכנט, בלויז אויף גרעסערע לאַנדקאַרטעס האָב איך געזען אַ דיין-דין שטריכל מיט קוים באַמערקבאַרע בוכשטאַבן ל'ובלין און אויף גאַר-גאַר גרויסע מאַפעס האָט מען אַפילע געקענט זען די ביסטריצאַ, דאָס איז אונדזער ביסטשיצע, דאָס טייכל וואָס קערט זיך אָן אַ שטיקל שיינעבעשלישע מיט דער ווייסל פון מיין שטאַלצער און גרויסשטעטי-שער וואַרשעווער מישפּאַכע.

העט פאַרן עמבריאַ — אַן עלטערזיידע פון טאַטנס צאָד מיט דעם דייטשמערישן נאָמען ענזל און אַ זיידע יאַסל ענזלס. (כ'האַב זיי בידן נישט געקענט). ענזל איז פאַר מיר געווען נישט מער ווי אַ נאַמען, וואָס האָט געקלונגען ווי אַ צונאַמען. די פאַמיליע-אַרכיוון, דאָס הייסט די עלטערע פעטערס און מומעס, האָבן אים געהאַט פאַרצייכנט אַלס אַ איד, וואָס האָט פאַרדינט זיין וואָסער אויף קאַשע פון שאַמאַ-סעס. אַ שטילער איד, וואָס האָט נישט אויסגערעדט קיין הויך וואָרט און וואָס האָט מיט זיין גאַנצער האַנהאַגע אַרויסגערופן דעם פאַרדאַכט, אַז ער איז עפשער אַ לאַמעדוואָוניק. דער זיידע יאַסל ענזלס איז שוין מער פלייש און בלוט. אַ ווייכהאַרציקער עקספּלאַטאַטאָר וואָס האָט געהאַט אַ וואַרשטאַט, וואו מ'האַט גענייט וויפּראַוועס פאַר פּריצישיע

קינדער, פאר דעם גובערנאטאָרס טעכטער און גלאַט פאַר גרויסע נעגידיסטעס. פאַר אים האָבן געאַרבעט אַ דרייסיק מיידן, וואָס האָבן געגעסן און געשלאָפֿן אויף טאַפּטשאַנעס אין דעם זיידנס קאַמעניצע. דאָרט האָבן זיי געטרילערט זייערע ליבע לידער, דאָרט האָבן זיי גע- קראָגן נאָדן און פֿון דאָרט האָבן זיי כאַסענע געהאַט.

מיין זיידע אַליין איז קיין גרויסער לאַמדן ניט געווען, אָבער ער האָט פֿרום אָפּגעהיט יעדן טאָג דעם כאַקלעאיסראַעל און דאָס דאָווענען בע- ציבור. בעאייס די פּאַעטאַנען זענען געשטאַנען אַרום הויז און גע- וואָרט אַז יאָסל ענזלס זאָל קומען און מיט זיינע אייגענע הענט מעסטן דאָס כאַסענע-קלייד, האָט ער געשמאַק געדאָונט און געוואוסט אַז מעט וואָרטן. און געווען איז ער, דערציילן מעווינים, סאַכהאַקל אַ קאַליקע, אַ שניידער, אָבער ער האָט געהאַט פּערזענלאַכן כּיין און מאָזל צו מענטשן. זיבן זין ווי די סאַסנעס האָט יאָסל ענזלס איבערגע- לאַזט און אַ גרויס אַרימקייט פאַר אַ יערושע פֿון אַלע זיינע גליקן. ווען ער איז געשטאַרבן פֿון אַ בלוט-שטורץ איז געבליבן אַן אַלטע קאַמעניצע, אָבער גיי גריזשע שטיינער, ווען מען איז הונגעריק און די געדעריים מאַכן אַ טומל.

געשטאַרבן איז יאָסל ענזלס פֿון אַגמעסנעפעש, וואָס מיין טאַטע, זיין זעקסטער זון, איז אַוועק דינען פּאַניען.

פֿון דער מאַמעס צאָד — קליינשטעטלידיקע פּוילישע רעבעלאַך און אַן עלטערבאַבע דרעזל, וואָס איז געבליבן אַ יונגע אַלמאַנע, ווען איר מאַן איז געשטאַרבן איז די באַבע דרעזל געווען פאַרגאַנגען אין שוואַנגערשאַפט אַ זעקס וואָכן. און ווייל דאָס האָט געקענט פירן צו מיעסע רעכילעס האָט זי פאַרכאַפט דעם וועג אַלע אומריינע מיילער און זי האָט אויסגערופֿן אויפֿן בעסאוילעם פאַר קוואָרע, אַז זי שוואַנג- גערט און אַז מען זאָל כאַסוועשאַלעם נישט מוציאַ שעם ראַ זיין אויף איר. אַזוי האָט די באַבע דרעזל נישט געוואָלט ריזיקירן מיט מאַלע וואָס מענטשן קענען זאָגן. און טאַמער איז דאָס ווייניק, האָט זי זיך טאַפּט פאַרזיכערט און אַ נאָמען געגעבן די טאַכטער בינע, נאָך איר מאַן ביניאַמען.

אַזוי ווי איר מאַן איז געווען אַ קאָדעשוועטאַהער, האָט די עלטער- באַבע געקראָגן אַ וויכטיקע קאַהעלשע קאַנצעסיע — זי איז געוואָרן די טיקערקע. די עלטערבאַבען האָבן איר געקענט און איר געדענק זי זייער אַקוראַט ביים אויספירן פינקטלאַך און שטרענג אירע פליכטן. ווייזט אויס אַז די מאַמע האָט מיך נאָך דאַמאָלס געהאַלטן פאַר אַ קנאַפֿן מאַנספאַרשויז ווען זי האָט מיך מיטגענומען אין מיקווע. מיך

האָט מען אָוועקגעזעצט אויף אַ נאַטער באַנק, בעאייס די ווייבער און אידענעס האָבן זיך גוט-אידישלאַך געפּלעסקעט אין וואָסער לויט אַלע דינים, אונטער דער שטרענגער און קאַמפּעטענטער אויפזיכט פון מיין עלטערבאָבען.

און אַז די עלטערבאָבע האָט זיך געקענט אַביסל אַפּרייסן פון דער אַרבעט האָט זי מיר אונטערגערוקט אַ דרייער און מיר אַנגעוואונטשן אַז מיין קאַשער הערצעלע זאָל זיין אַפּן פאַר טוירע, ווי גאַטס הייכל. איר זון איז נעבעך געבליבן אַ וויסטער יאַסעם צו זיבעציק יאָר, ווען די מאַמע איז אים אָוועקגעשטאַרבן צו הונדערט. דער זיידע אָוראַם איז געווען אַן אַלמען און זייט איך געדענק אים האָט ער געוואוינט מיט אונדן. דער זיידע איז געווען אַ זייל פון הויזגעזינד ווי דער טאַטע, די מאַמע און די ברידער.

דער זיידע אָוראַם האָט געהאַט אַ שיינע ווייסע באַרד, וואָס איז אַביסל איבערגעפירט געוואָרן און איז געוואָרן גרינלאַך פון שמעק-טאַבאַק. ער האָט פאַרמאַגט אַסאַך טאַבאַק-שקעטלאַך, אָבער אַלע זענען געווען פּראַלעטאַרישע — ביינערנע, הילצערנע, און קיין איין זילבערן שקעטעלע, אַפּגערעדט פון אַ גילדנס.

דעם זיידנס טואַלעט האָט גענומען אַסאַך לענגער ווי פון אַ פּרי-מאַדאַנע. איידער ער האָט געמאַכט זיין אויפטריט אין גאַס האָט ער זיך געפּוצט די שטיוועלאַך, געקעמט די באַרד און זיך געשפּיגלט. ווען ער איז שוין געשטאַנען ביי דער טיר פּלעגט ער מיך צורופן פאַר דער לעצטער, שטרענגער אינספּעקציע, אויב ס'פאַרוואַלגערט זיך כאַלילע נישט קיין פּעדערל אויף אים. אַלע פּרייטאַג איז ער געגאַנגען אין מערכעץ און ווען ער איז צוריקגעקומען האָט ער נאָך געהאַט צייט פאַר אַ דרעמל, איידער ער איז געגאַנגען אין רעבינס בעסמעדרעש מעקאַבל שאַבעס זיין. און ביי אונדן אין הויז האָט זיך געפירט אַז קיינער האָט זיך נישט צוגערירט צום קוילעטש, ביז דער זיידע האָט קידעש געמאַכט.

געווען איז ער אַ גאָלדשמיט און ער האָט געהאַט מאַדנע מאַכשי-רים און דער מאַדנעסטער פון אַלע איז געווען אַ פּייער-בלאַזער צו שמעלצן גאָלד, וואָס האָט אַנגעמאַכט אַ קאַפּעטש איבערן גאַנצן הויז. ער האָט גערייניקט פינגערלאַך, אוירינגלאַך און ציטערשפּילקעס. אָבער דאָס איז געווען אַלץ אומזיסט, פאַר דער גאַנצער מישפּאַכע, אַכוץ פאַר דער מאַמען, וועלכע האָט זיך באַדאַרפט קריגן מיט אים שיינע עטלאַכע וואַכן, ביז ער האָט זיך צוגערירט צו איר גאָלדוואַרג. ער פּלעגט זיך אַמאָל אַרויסלאָזן מיט זיין פּעקל געצייג איבער די

קליינע שטעטלאך און איז אלעמאל צוריקגעקומען מיט א פיינעם דע-פיציט, וואָס ער האָט געמוזט דעקן מיט עטלאַכע היבשע טרינק-בראַנפן און אַ געשמאַקן מאַלצייט.

דער זיידע פלעגט נאָך אַזאָ דערלובאַכץ ווערן רויט ווי טשוויק און די בלויע זאָרגלאָזע און קינדישע אויגן האָבן זיך אים גענומען קלעפן. באלד האָט מען אים שוין געזען ליגן אויסגעצויגן אויף זיין בעט און מען האָט אים געהערט אַריינשנאַרכן אין דער אונטערשטער ליפ און אין דער באַרד אַריין, וואָס האָט זיך געהויבן רעגלמעסיק אַראָפּ און אַרויף ווי אַ האַרץ.

מיר, די קינדער אין הויז, האָבן געמוזט גיין אויף די שפיצפינג-גער, ווייל די מאַמע האָט מיט האַלבן שטאָך און האַלבן באַפעל אָנגעשריגן אַז דער זיידע, דער גרויסער פאַרדינער, איז צוריקגעקומען פון מערכאַקים און ער כאַפט אַ דרימל.

די שיף האָט זיך קוים-קוים געהוידעט. דער איד אין די לאַטשן האָט פאַרמאַכט די אויגן און געכאַפט אַ דזשים. די לופט איז געוואָרן אַביסל שאַרפער און פון יאָם איז געקומען דער וואונדערבאַרער קי-לער אַראַמאַט פון וואַסער, וואָס איז שאַען לאַנג אַנגעוואַרימט געוואָרן פון דער זון.

III

דער צווייטער איד האָט זיך אַזוי שנעל נישט געלאָזט כאַפן אויף דער ווענטקע. ער איז געגאַנגען געאַרימט מיט אַ דיפלאַמאַט פון האַיטי, וואָס האָט גערעדט אַ האַרצרייסנד-שיינעם פראַנצויזיש. דער דיפלאַמאַט פון האַיטי איז געווען אַ מולאַט, אָבער אין אים איז ניט געלעגן קיין שיפלעס. ער האָט זיך געהאַלטן העפלאַך אָבער שטאַלץ. עפּשער איז ער גאַר געווען אַן אוראַייניקל פון טוסען ליאָואווערטיוור, דער נעגער-שקלאַף וואָס האָט אין 1801 אויסגעקעמפט די אומאַפהענג-גיכייט פון האַיטי און האָט עלעקטיריזירט די גאַנצע וועלט מיט זיין מיליטערישער געוואַגטקייט, אַז איראַפּע האָט אים אַזש געקרוינט מיט דעם נאַמען „שוואַרצער נאַפּאַלעאָן“.

דער דיפלאַמאַט האָט גערעדט הויך און קאָקעטיש אַז אַלע זאָלן הערן ווי שיינ און פערלדיק פראַנצויזיש קען קלינגען. ער האָט גע-רעדט מיט אַלע כושים און אַרויסגעבראַכט אַלע באַהאַלטענע אַקצענט-טירונגען. זיין באַגלייטער האָט געשלונגען יעדעס וואָרט און ער איז געווען אין זיבעטן הימל, ווען ער האָט געקענט אַריינשטעקן אַן אייגענעם פראַנצויזישן זאַץ, וואָס האָט ווידער אַרויסגערופן ביי דעם מולאַט

א גאנצן שטראם מיט נייע עלעגאנצן פון שפראך. ער האט איינגע-
שנורעוועט דאס מויל מיט די דיקלאכע ליפן, אז עס איז אויסגע-
קומען ווי א דאמסקע מיילכעלע און מיט דעם פיסקל פון א שלייען
האט ער יעדעס ווארט דערלאנגט א קוש און עס אפגעלאזט ווי א
פייגעלע.

דער דיפלאמאט פון האיטי איז געווען שלאנק. די שטריכן פון
זיין מולאטיש פאנים זענען געווען געטאקטע. די נאז א לאנגע, קע-
מאט א אידישלאכע און באהויקערטע. ער האט פארמאגט כיטרע
אויגן און אקטיארישע זשעסטן. ער האט לאנגזאם און גאלאנט ארום-
טערגעלאזט דעם קאפ יעדעס מאל, ווער ער האט זיך פאר אימיצן
פארדאנירט פאר דעם מינדסטן באריר, וואס האט געקענט ווייטלאך
אויסגעטייטשט ווערן ווי א שאטן פון א שטויס. קורץ, ער האט פאר-
מאגט אלע שמאדשטיקלאך פון א דיפלאמאט, כאטש ער איז געווען
שווארץ און כאטש ער קומט פון אזא אומדיפלאמאטישער רעפובליק
ווי האיטי.

זיין באגלייטער איז געווען אסאך נידעריקער און דער שלאנקער
דיפלאמאט האט זיך אלעמאל אנגעבויגן, ווי ער וואלט זיך געוואלט
אויסגלייכן מיט דעם קורץ-געוואקסענעם מיטשמועסער—דאס איז אויך
געווען א זשעסט פון גרויס איידלקייט, קעדיי זיין הייך זאל ניט צו
שטארק אונטערגעשטראכן ווערן. ווען איך האב דעם נידריקן מיר-ניט-
דיר-ניט פארטשעפעט מיט היטלערן, איז ער געבליבן שטיין ווי א
פארהיפנאטיזירטער האז. א ווייל האט ער זיך ניט גערירט פון ארט.
פלוצים האט ער אויטאמאטיש אפגעלאזט דעם דיפלאמאטס ארעם און
דער שלאנקער מולאט, ווי גארנישט וואלט געשען, האט מיט דער
זעלבער גראציע און מאנערלאכקייט א כאפ געטאן א דאמע ווי צו א
טאנץ און ער האט מיט איר פארגעזעצט זיין שפאציר אויף דעם
זונדעק.

דער קורץ-געוויקיקער איז געבליבן שטיין מיט מיר און ער
האט דעם העלד זיינעם נאכגעקוקט מיט א פאריאסעמטן בליק.
פונדאנען איז מיר איינגעפאלן אז ער איז א איד? פרעגט ער,
ווי ס'וואלט אים געטראפן א גרויס אומגליק, אז סאכהאקל איז ער ניט
קיין געוויינלאכער, פוילישער איד, נאר ער איז גאר א האלענדער.
ער איז שיקלדיק אויף אן אויג, וואס האלט אין איין פארשווינדן
און קומט גלייך ארויס פון באהעלטעניש. ער איז א פלעגמאטיקער
און דער פארזיכטיקער, ערשט פון דער נאדל אויסגעשטודירטער, ענג-
ליש זיינער פאסט זיך צו זיין גאנצער נישט-רירעוודיקייט. די הענט

רירן זיך נישט. די פיס זענען שווער און די געדאנקען, וואָס ער זעצט איבער פון האַלענדיש אויף זיין ענגליש, קומען אַרויס נאָך שווערער. ער באַטראַכט דעם געשפרעך מיט מיר ווי אַ סאַרט געפעכט און ער רעדט צו מיר מיט כּיטרעקייט און וואָרט די גאַנצע צייט אַז איך זאָל נעמען די אָפענסיווע.

איך בין דאַווקע און גראַד אַ פּוילישער איד, גיב איך אים אַ וואָרף אַריין.

ער מאַכט מיר דעם גויעשקן קאַמפּלימענט, אַז איך קוק דאָס נישט אויס. אַז איך גיב אים אַ פּרעג וועגן זיין אָפּשטאַמונג, וויל ער בעאיינ אויפן זיך נישט לאַזן דערקענען צו מיר, אַפּילע נישט דורך זיין עלטער זיידן, וואָס מיר שפּאַנישע אידן, וואָס מיר צוגעוואַנדערטע פּוילישע אידן, וואָס מיר באַרוך שפּינאַזאַ — ער שטאַמט פון דאָר-דוירעס האַלענדישע אידן און אַ סאַפּאַנעק.

איך וויל אים פאַרקערעווען אויף פּילאַלאָגיע און פּרעג אים אויב ער האָט נאָך ביי זיך אין דער מישפּאַכע געהערט רעדן דעם אַלט-פּרענקישן האַלענדישן אידיש, אַדער ערגעץ צופּעליק אין דער אידי-שער אַמסטערדאַמער געטאַ. אַבער ער טרייסלט זיך אַפּ פון אַלץ, ווי ער וואַלט מוירע געהאַט ס'זאָל זיך צו אים צוקלעפּן אַ פאַרדאַכט, אַז ער האָט צו טאָן מיט עפּעס וואָס איז נישט האַלענדיש. ער גיט מיר די קאַרגע אינפּאַרמאַציע, אַז ער שטאַמט פון רייכע סאַכריים, אַז ער האָט געמאַכט אַ קורצן וויזיט קיין אַמעריקע, וואו ער האָט פאַרבראַכט בלוז דריי וואָכן און איצט פאַרט ער צוריק אַהיים צום טאַטן אין גע-שעפט אַריין.

די אידן אין האַלאַנד? ער וויל אינגאַנצן נישט רעדן וועגן דעם איידער ער דערלאַנגט מיר די נוצלאַכע לעקציע, אַז די האַלענדישע אידן זענען פּריער פון אַלץ גוטע האַלענדער און ערשט דערנאָך אידן. זיי נעמען אַ שטאַרקן אינטערעס אין פּאַליטיק, זיי זענען פּאַטריאַטן און ערשט ווען זיי שעפּן אינגאַנצן אויס אַלע זייערע פּליכטן צום לאַנד ביז צום דנאַ, אַז מען קען צו זיי קיין פּרעטענזיעס נישט האַבן, זענען זיי אידן אויך, אַבער דאָס אידישקייט זייערס זעט זיך קוים אַז אויפן שפּיץ גאַפּל.

מיט וואָס זענען זיי צוגעבונדן, פּרעג איך אים, צום אידישן קלאַל?

מיט גאַרנישט — שטרייכט ער אונטער מיט האַרץ, צופּרידן וואָס איך האָב אים געגעבן אַ געלעגנהייט צו איזאָלירן דעם האַלענדישן אידן — די האַלענדישע אידן זענען עפּעס אַ דערשיינונג פאַר זיך.

א מין דרייצנטער אידישער שיוועט אן געשיכטע און אן טראדיציע. עפשער זענען ערגעץ באגראָבן אַפּאַקריפּן, וואָס וואָרפּן אַ ליכט אויף זייער אַפּשטאַם (ער איז אן אינטעליגענטער מענטש, אָבער עס איז קענטיק, אַז ער וויל זיך שפּילן באַדיי מיט נאַאיוויטעטן, איידער אַרויסצוקומען מיט שאַקירנדיקע עמעסן).

לאַנגזאַם אָבער קומט ער פּאַרט אַרויס מיט לאַשן. די האַלענדישע אידן האָבן פּיינט פּוילישע אידן, נישט ווייניקער פון די קריסטן. ווען די פּוילישע אידן שלומפּערן זיך אַרום אויף די אַמסטערדאַמער גאַסן מיט זייער לעכערלאַכן פּויליש־אידישן טראַכט און מיט זייערע לאַנגע קאַלטענוואַטע בערד, איז עס אַ שאַנדע פּאַר די קריסטן, וועלכע זע־נען טאַלעראַנט און געדולדיק. די פּוילישע אידן טוען די אידן אין האַלאַנד אַסאַך שאַדן. זיי פאַרפּאַטשן זיי דאָס פּאַנים. די האַלענדישע אידן זוכן זיך מיט זייער גאַנץ וועזן אַפּצוגרענעצן פון די דאָזיקע לייט, אָבער עס איז שווערלאַך צו איבערצייגן די קריסטן. ס'פּאַלט פּאַרט אַ שטיקל אַכראַיעס אויף די האַלענדישע אידן.

פאַרוואָס קומען זיי שטערן די גוט־איינגעאַרדנטע רו פון אונ־זערע עלטער־עלטער זידעס? איך אַליין, שווערט ער מיר, ווער רויט, ווען איד זע אַ פּוילישן אידן. פאַרוואָס מוזן זיי אויפּרייסן די אויגן מיט זייער פאַראַקשנטער אַנדערשקייט?

פאַרוואָס, מאַך איד זיך טאַמעוואַטע, דאַרף דאָס אייך אַרן? אַרט אייך אַ כינעזער? אַ הינדוס? אַ נעגער? כ'הויב אָן צו פאַרדעכ־טיקן, נעם איד אים אַביסל די לעבער, אַז איר זענט גאַרנישט אַזאַ באַפּרייטער האַלענדער ווי איר ווילט זיך איינרעדן, ווייל אויף אייערע פּלייצעס מוזט איר טראַגן ווי אַ געלע לאַטע די בושע פאַר דעם פּוילישן אידן, וואָס איז נישט אייער פעטער און אַפּילע נישט אייער גע־שוועסטער־קינד.

אָבער ער לאַזט מיינ שטאַך אומבאַמערקט און ער מאַלט פאַר מיר, ווי די אידן אין האַלאַנד האָבן זיך געפּילט איינ־שטאַרק אין זייער איינגעפונדעוועטקייט, ביז דער היטלער האָט גענומען בושעווען.

ביי אונדז איז אָבער דערווייל קיין אַנטיסעמיטיזם נישט קענטיק. אַלע זענען גלייך. ביי אונדז זענען דאָ אידישע מיניסטאַרן, ריכטער, פּראָמינענטע געשעפטסלייט און אַלץ וואַלט געווען רואיק, אָבער מיט היטלערן נישט ווייט — האַלענדער האָבן אַפּילע נישט שטאַרק ליב די דייטשן, אָבער ווער קען וויסן? ביז היטלער האָט מען געלעבט זייער באַקוועם.

איר שרעקט זיך, הייסט עס, פאַר היטלערן.

ער גיט צו, אז ער פילט זיך נישט גאר זיכער.
און אַט-דער היטלער-שרעק פאַרברידערט אייך נישט-ווילנדיק
מיט די אַנדערע צוועלף אידישע שוואַטים, וויל איך מיין האַלענדישן
שטיף-ברודער אַנכאַפּן ביי אַ לאַץ און אים האַלטן.
ניין! בעשום אויפן נישט פאַרברידערט! מיר זענען פריער פון
אַלץ, ווי איך האָב שוין באַמערקט, גוטע האַלענדער.

איך בין היבש מיד געוואָרן פון דעם שטרויענעם דוּעל. מיין
יונגער צוויי-הונדערט פּראַצענטיקער האַלענדער האָט אַוואַדע גע-
מיינט, אז ער רעדט מיט זיין אייגענער שטים, אָבער איך האָב גע-
הערט דאָס וואויל-באַקאַנטע פאַרושאַווערטע קאַל פון מיינע ברידער
אין זייער פאַרשידנלענדערדיקער און פילשפּראַכיקער צוגעפאַסטקייט.

אָבער ווי סעפּאַראַט-האַלענדיש איר זאָלט נישט זיין — וואָרף
איך אים צו אַ גרויזאַמן שמייכל — זענט איר אָבער לויט דער סאַמע
לעצטער וויסנשאַפט אַ נישט-אַריער. די גוט-באַגרינדעטע ראַסן-לערע
וועט אויף אייך אַרויפלייגן די לאַפע און אייך דערטאַפּן, ווי האַלענדיש
איר זאָלט נישט זיין. און נישט-אַריער, מיין ליבער פריינט, זענען
איצט גאַנצע זיבעצן מיליאָן אידן, נישט נאָר וואַסערע 600 טויזנט
דייטשע אידן. איר און איך, דער אַמעריקאַניש-פּוילישער איד, ווען
מיר קוקן זיך אָן אין דעם נייעם טעווטאַנישן שפיגל, זענען מיר גלייכע
נישט-אַריער.

און איך וויל אים אַפּלאָוזן, אָבער ער לאַזט שוין מיך נישט אָפּ.
ער וויל רעדן וועגן אידן און אידישקייט, ווי אַ מענטש וויל אַמאַל
קראַצן אַ וואונד. רעדוציר איך שוין ווידער דעם געשפרעך צו דאָר-
דעקע פּראַגעס און איך שטעל אים אַזאַ קלאַצקאַשע:
ווען איר הערט, אַז אין כינע ווערן אויסגעשאַכטן כינעזער און
אין דייטשלאַנד אידן — וואָס גייט אייך אָן מער?
איך קעמף מיט זיך, ווי אַ ציוויליזירטער מענטש, וויל איך, אַז
ביידע זאָלן מיך גלייך אָנגיין, אָדער גלייך נישט אָנרירן. אָבער מען
מוז פאַרט צוגעבן, אַז די נייע וועגן אידן טרעט צו אַביסל נענטער
צו מיר.

פאַרוואָס?

פאַרוואָס?

איך כאַפּ זיך, אַז מיר האָבן ביידע געפרעגט די זעלבע פּראַגע אין
דער זעלבער צייט.

עפשער, באַמערקט ער, איז עס פּערזענלאַכער שרעק, אַז אידישע
צאַרעס פון אַלגעמיינע אידן וועלן אויך דערשווימען צו די האַלענדי-

שע אידן. און דאָס וואָלט געווען אַן אַוולע, רעדט ער מיט אַ רירנדער
נאַאיווער אָפּנהאַרציקייט, ווייל האַלענדישע אידן זענען אַזוי אַנדערש.
זיי זענען, ווי איך האָב שוין פריער פּעסטגעשטעלט, פריער האַלענ-
דער און ערשט שפּעטער אידן.

און אַזוי איז ער צוריקגעקומען צו זיין אינגעשטודירטן מאָנאַטאַן.
ער איז געוואָרן באַרעדעוודיק. זיין שטים האָט נישט פאַרמאַגט קיין
מוזיק, אַטאַנאַלע ווערטער אָן עכאַס. ער האָט געמאַלן און געמאַלן.
ער האָט זיך געוואָרפן מיט דעם ביסל בילדונג זיינס. ער האָט מוש-
טירט נעמען פון פּילאַזאָפּן, שרייבער, מוזיקער און איך האָב גאַר גע-
טראַכט פון קיך-בילדער — אַ האַלענדישע מיל, שווערע הילצערנע
שיך מיט אַרויפגעבויגענע נאַסקעס, נאַרישע פּלאַקסענע האָר און פאַר-
טראַכטע פינגער, וואָס מעלקן אַ קו. און פון קאַניטפאַרשטאַן, דעם
העלד פון מיינע כרעסטאַמאַטיע-יאָרן, דער העלד וואָס לעבט און לאַבט
און שטאַרבט אין איין טאַג. אַ קולטורעלע, אַ שיינס, אַ פיינס, אַ ריינס,
אַבער פאַרט אַ קולטורעלע און מיט דעם מוז זיך אונדזערס אַ „דרייצנ-
טער שייזעט“ צוזאַמענוואַקסן ווי אַ ראַק, ביז צום נישט דערקענען,
ביז צום נישט געדענקען—אַפּילע די ברייטע, פעטע, פאַטריאַרכאַלישע
אידן פון רעמבראַנדט, אַפּילע נישט דעם טערפּקע אידיש-קריסט-
לאַכן טאַם פון דעם טראַקטאַטוס טעאַלאַגיקאַ-פּאַליטיקוס פון בענע-
דיקטוס —

לעצטנס, מאַלט ער און מאַלט, ליידן די האַלענדישע אידן פון דעם
ציאַניזם, וואָס האָט ווי אַן עפּידעמיע אַרומגעכאַפּט די יוגנט. איר
פאַרשטייט, צו זיצן אין האַלאַנד און כאַלעמען פון פּאַלעסטינע! זיי-
נער אַ קוזין, אַ העכסט-געבילדעטער יונגערמאַן, אַ זון פון אַ רייכער
פאַמיליע, האָט אַליץ אויפגעגעבן און אַוועקגעפאַרן קיין ערעץ איסראַל-
על, וואו ער אַרבעט שווער און ביטער. זיינע עלטערן ווילן אים נישט
קענען און ער שרייבט זיי נאָך בריוו, און רייצט זיך מיט זיי, אַז ער
איז גליקלאַך, ער האָט געפונען אַן ערד אונטער זיינע פיס. פאַרוואָס
זאַל אַזאַ יונגערמאַן, וואָס האָט שוין געהאַלטן ביי שמאַדן זיך, פּלוצים
ווערן אַ ציאַניסט? ווער ווייסט? דער טייוול זאַל עס נעמען! אַ
צאַל אידן וואָס זענען געווען מער קריסטן, איידער אידן, האָבן זיך אַנג-
געהויבן צו אידענטיפּיצירן אַקטיוו מיט ציאַניזם. דאַווקע די סאַמע
דערווייטערסטע און סאַמע האַלענדישסטע אידן. דאָס איז עפשער היט-
לער-פּאַניק, טרייסט ער מיך, אַבער נאָך מערער זיך אַליין, די גוטע
האַלענדישע אידן קוקן קרום יוּף אַזעלכע ציאַניסטישע פּלירטן. עס
איז שעדלאַך! עס קען נאָך איבערפּירן דעם גאַנצן רעספּעקט פון די

קריסטלאכע שכינים, א רעספעקט וואָס די אידן האָבן מיט אַזויפיל מי און באַזאָרגטקייט, קולטיווירט און אָנגעזאַמלט פאַר דוירעס. ציאָניזם איז אַ גרויס געפאַר פאַר אונדז. ווען דער האַלענדער זאָל זיך דערוויסן, אַז אונדזער האַרץ ליגט אויסער די גרעניצן פון האַ-לאַנד —

פאַרוואָס שמאַדט איר זיך נישט? פּרעג איך אים פּלוצים. ער באַליידיקט זיך גאַרנישט אויף מיר. זיינע נישט געפאַרטע אויגן גיבן צום ערשטן מאָל אַ בליץ מיט בענקשאַפט. ער פאַרטרויט מיר, אַז אים ציט זייער שטאַרק צו דער ראַמאַנטיק פון דער קאַטווי-לישער קירכע. ער האָט זיך שוין אַסאַך מאָל באַראַטן מיט זיין פאַ-טער, אָבער דער אַלטער האָט אים אָפּגערעדט, כאַטש קיין גוטע פּעסט-פּרינציפּירטע אורזאַכן האָט ער אים נישט געקענט געבן. ער וועט די פּראָגע מיט אים ווען עס איז נאַכאַמאַל אויפגעמען. ער האָט ליב וויי-רעך און די טעאַטראַלישקייט פון קאַטאַליציזם. אָדער עפּשער וועט ער גאָר כאַפּן און פאַרן קיין ערעץ איסראַעל, קעדיי אויפן פּלאַץ צו זען וואָס פאַר אַ מעשוואַס דאָס איז. עפּשער, לאַכט ער אומהיימלאַך, וועט זיין האַרץ דאָרט אָנהויבן קלאַפּן ביבליש און ער וועט אויך האַקן שטיינער אויף אייגענער ערד. עפּשער וועט ער דאָרט ווערן דער קאַלומבוס פון זיין אידיש לאַנד. עפּשער וועט ער דאָרט דערהערן דעם גאַנצן דיאַפּאָזאָן פון דער אידישער שטימע ווי זי רופט צוזאַמען אירע אַלע קינדער פון דיאַספּאָראַ.

דיאַספּאָראַ! דיאַפּאָזאָן!

ווי שענער, לייכטער און האַרציקער ער וואַלט עס געמאַכט מיט קול ברמה נשמע, נהי ובכי תמרורים רחל מבכה על בניה. צום סוף האָט ער מיך אָפּגערעדט פון באַזוכן האַלאַנד, אויב עס זאָל מיר גאָר איינפאַלן אַזאַ געדאַנק. עס איז נישטאַ וואָס צו זען, זאָגט ער, אַרויסרופנדיק זיין שיקלדיק אויגל פאַר אַן איידעס. אָבער איך פאַרדעכטיק, אַז דאָס רעדט ער מיך אָפּ, ווייל ער וויל נישט אַז נאָך אַ פּוילישער איד זאָל זיך אַריינכאַפּן קיין האַלאַנד. ווער ווייסט, וויפּיל איין פּוילישער איד קען נאָך כאַלילע קאַלילע מאַכן.

IV

אַיך וועל אייך זאָגן דעם עמעס, איך בין אייך מעקאַנע, וואָס איר קענט זיך אַוועקזעצן און רעדן מיט אַזאַ נעפעש, מיט אַזאַ שמענ-דריק, ווען איך כאַפּ אַזאַ אידל אין מיין שטאַט, ווען איך קריג אַזאַ אידל אַריין צו מיר אין די הענט, וואַלט איך אים גוט אויסגעפּראַסקעט

און אים נאך דערלאנגט צוויי פעטש פאר א צוגאב.
א הויכער, א ברייטפליציקער און מיט א ברייט מויל געזונטע
ציין, וואס קענען צומאלן א גאנץ ברויט, מיט לאנגע שווערע הענט
און לאכעדיקע קעצענע אויגן, האב איך אים פונדעסטוועגן נישט בא-
מערקט די גאנצע צייט, ווי ער האט זיך אונטערגעהערט צום גע-
שפרעך מיט דעם האלענדישן אידן.

איך קען אויך אביסל דרעפטשען ענגליש. אזא ענגאליש ווי דער
וועווריק האט אוועקגעלייגט קען איך נאך פארשטיין. וואס זאל איך
איך זאגן? אקוראט אזא אידל וואלט באדארפט אריינפאלן צו
אונדזערע אינגלאך. זיי וואלטן אים שוין געמאכט פאר א לייט. זיי
וואלטן אים אריינגעשלאגן אביסל סייכל, אדער מען וואלט אים
אינגאנצן געמאכט פאר א הארוג.
ווער? וואו?

ער האט זיך פארשעמט, וואס ער האט אנגעפאנגען פונמיטן און
מיר נאך נישט געהאט צייט צו זאגן, אז ער קומט פון קאלאמביא, פון
איר הויפטשטאט באגאטא, מיט דעם אקצענט אויף דער „א“.
זעט איר, איך קום פון יענער זייט סאמבאטיען און אז איך דער-
הער דעם נאמען היטלער, בלוטעט מיר דאס הארץ. און דא שטייט
א לעקישבער און רעדט, ווי דאס גאנצע אידישקייט וואלט אים גע-
לעגן אין דער לינקער פיאטע. אט-די קאלטע פעטרישקע איז מע-
אכיינע בעניי איסראעל. דער ווילנער גאען א איד און דער-א איז
אויך א איד. א שיינער מאסע-מאטן!

איר האט דען א באגריף וואו איך וואוין? אז מען גיט איך א
זאג קאלאמביא, באגאטא — (מיט דעם אקצענט אויף דער „א“) הערט
איר נעמען. אויב איר קענט געאגראפיע איז איך גוט און וואויל,
אבער איר וויסט נישט דעם טאם דערפון סיי ווי סיי, בלויז דאס
ווארט סאמבאטיען קען איך געבן א שטיקל אנונג.

און אז איך וועל איך שוין אויסזאגן איך וואוין אין זיד-אמעריקע,
מיינט איר, אז דאס וועט איך זיין לייכטער? זיד-אמעריקע צו זיד-
אמעריקע איז נישט גלייך. אזוי ווי איר פארט פון ניר-יארק, וועל
איך איך פרובירן געבן א שטיקל פארשטעלונג וואו איר וואוינט, און
וואו איך וואוין. שטעלט זיך פאר ס'איז איך באפאלן א מאנקאליע,
א מעשוואס ראכמאנע ליצלאן, און איר ווילט דאווקע פארן קיין בא-
גאטא. זעצט איר זיך ארויף אויף א שוף אין ניר-יארק און איר
פארט זיבן טעג אויפן יאם, ביז איר קומט אן אין א קליין שטעטל קאר-
טאגענא אין קאלאמביא. האט איך שוין, הייסט עס, א גליק געטרעפן

און איר זענט אין קאלאמביא, אבער טפרו, זייט נאך נישט געזונט, איר זענט נאך נישט געקומען, ווייל אייערע צארעס האבן זיך ערשט אנגעפאנגען. איר נעמט ערשט א צוג און איר פארט צו ביז צום טייך מאגדאלענא. מאגדאלענא איז דער עמעסער סאמבאטיען און די פאסט-קודנע רויטע אידעלאך, וואס וואוינען אויף יענער זייט, דאס זענען מיר די מאלפעס, אדער ווי מען רופט עס ביי אייך די פעדלערס וואס שמייען און ברייען אבי עס זאל זיין וואס צו קייען.

האלטן מיר ביי דער מאגדאלענא. איר פארט מיט א שיף, אלץ הייסט א שיף, א כרווע, א שטיקל געהילק, וואס שלעפט זיך פאמע-לאך — א טאג, צוויי, דריי, פיר, פינף, און איר פאלט פלוצים אריין אין א צוג. וואס איז געשען? די מאגדאלענא ליידט פון א שטיקל מייכעש. גראד דארט פארווילט זיך איר צו האבן וואסערפאלן און וואסערפאלן זענען נישט געזונט, נישט פאר א שיף און נישט פאר פאסאזשירן; מוז מען דאס שלעכטע שטיקל וואסער-שאסיי ארומפארן מיט א צוג. ביז איר פאלט צוריק אריין אין דער מאגדאלענא און איר פארט. דא קומט איר שוין צו א קליין שטעטל און פון דאנען, מאלט אייך, פירט אייך שוין ווידער א צוג, אבער דאסמאל שוין קיין באגאטא (מיט דעם אקצענט אויף דער „א“).

דער צוג שלעפט אייך בארגארויף. איר זענט 4 טויזנט פוס איי-בערן יאמפלאך. איר פארט פארביי זעלטן-קולטיווירטע קאווע-וועל-דער. איר זעט די שיינע פלאנטאציעס און ווי מען טריקנט קאווע אויף דער זון.

דער קאווע-בוים האט ליב די קאלטע בארגלופט. א קאווע-ביימל, וואס איז געווענלאך נישט העכער ווי א דערוואקסענער מענטש, האט שטארק ליב, אז מען זאל ארום אים שקלאפן און שקלאפן. קאווע איז א גאנצער מעיוכעס און ס'איז פיסעס וועראמסעס, ביז איר קריגט דאס ביסל קאווע צו זיך אין הונ אריין. א קאווע-בוים מוז ווערן גוט געפילעוועט, געכאליעט און געהאדעוועט, ביז ס'ווערט פון אים א לייט.

די קאווע בערעס קוקן אויס ווי רויטע קארשן. זיי ווערן ארום-טערגעריסן מיט נאקעטע מענטשלאכע הענט און דאווקע דאס וויכע, דאס פליישיקע פון דער בערע ווערט אינגאנצן אוועקגעווארפן; בלייבן, בלייבט די הארטע יאדערע, וואס איז דאס קאווע-קערנדל.

האט איר שוין געקראגן אן אומזיסטיקע לעקציע אויך און אלץ דערפאר, ווייל איר פארט קיין באגאטא — א מיצווע אויף אייך! איר

פארט אזוי שטונדן און שטונדן מיט א צוג פארביי די אלע שינע דערפלאך, ביז איר קומט ענדלאך קיין באגאטא.

היינט זייט אן אקשן און זאגט אז איך וואוין נישט אויף יענער זייט סאמבאטיען. נאָט אייך די באַק מיינע, און דערלאנגט מיר אַ פראַסק, אַבער אַ קלינגענדיקן, נישקאַשע איך קען פאַרטראַגן אַ פּלעם, און איך האָב עס קאַשער פאַרדינט אויך, ווייל איך האָב דאָרט באַ גראַבן אלע מיינע בעסטע יאָרן.

און עפשער וועט איר כאַלילע מיינען אז איך האָב עפּעס דער־לייגט צום געזעפּט? איך פאַרמאָג אַ היבשע פּויטיקע, אַבער עס איז ביי מיר נישט ווערט קיין שמעק טאַבאַק. מייך מאַמעס בענקשאַפּט נאָך מיר און מייך בענקשאַפּט אַהיים קיין בעסאַראַביע איז ווערט אַסאַך מער ווי די אַכציק טויזנט דאָלאַר, אַדער, זאָגט שוין, די גאַנצע קיילעכ־דיקע הונדערט טויזנט וואָס איך האָב צוזאַמענגעזשעברעוועט. וואָס איז דער מענטש מ'שטיינט געזאָגט? איז אַ בענאַדעם בלוין אַ כאַזער, אַ געלט־זאַמלער, אַדער דאָרף אַ מענטש נאָך צום געלט פּילן, אז ער שפּילט עפּעס אויך אַ שטיקל ראַלע אין לעבן?

דער גרויסער, געזונטער בעסאַראַבער האָט געעפּנט אַ צאַפּן און ער האָט גענומען דערציילן, ווי ער איז אַ צוואַנציקיעריקער באַכער געקומען אין 1922 קיין עקוואַדאָר און פון דאָרט קיין פּערו און ווי ס'איז אים אַוועק. דאָס ערשטע יאָר האָט ער גלייך געמאַכט צען טויזנט דאָלאַר פון פעדלען.

וואָס עפּעס עקוואַדאָר, ווי קומט אַ איד קיין פּערו? זאָלט איר נישט פרעגן ביים לעבן קיין קאַשעס, אַ כאַווער האָט אים פאַרשלעפּט אין יענע מעקוימעס און דעם כאַווער האָט ער צו פאַרדאַנקען זיינע גאַלדענע גליקן, וואָס שטייען אים ווי אַ ביין אין האַלדז.

אין פּערו האָבן זיך שוין געפונען אַ טויזנט אידישע יונגעלייט, וואָס האָבן געפּעדלט. און אזוי ווי ער איז אַלעמאַל געווען אַ קאַמב־נאַטאָר, אַן אונטערנעמער און אַ גאַנצער מענאַכעם מענדל, איז ער גלייך געוואָרן זייער פאַרוואַלטער. ער האָט זיי אויסגעבאַרגט געלט און סכּוירע און געמאַכט זיינע דרייסיק פּראַצענט פּראָפּיט.

דאָרף זיך מאַכן אז אין 1925 זאָל פּערו פּלוצים בייטן איר גאַנצן קלימאַט צו אירן און אלע אידישע פעדלערס זאָלן זיך צעלויפּן. צע־לאָפּן און, פאַרשטייט זיך, פאַרגעסן צו באַצאָלן די כּויוועס, האָט ער אַליין אויך נישט געהאַט קיין ברירע און ער איז געגאַנגען באַנקראַט. טשילי איז אויך אַ מעדינע. וואַקסט ער אויס אין טשילי, האַנדלט מיט פּוטער־וואַרג און מאַכט 25 טויזנט דאָלאַר. ווי איר זעט

איז דער אויבערשטער א פאטער און א יונג מיט בינער גייט נישט פארלוירן. מיט דעם קאפיטאל איז ער געקומען קיין באגאטא, קא-לאמביע, אין 1929. און אזוי"א פאנגט זיך אן דאס קאפיטל קאלאמביע, איינגעזונקען זאל עס ווערן.

אין קאלאמביע האט ער שוין געטראפן עטלאכע ארויפגעארבעטע רוסישע אידן, קאווע-מאגאזין און א פאר הונדערט אידישע יונגעלייט, אדער אינגלאך, ווי מען רופט זיי דארט.

פארוואס עפעס אינגלאך? גאר פאשעט, ווייל זיי זענען נישט פארהייראט. דא שטעקט די גאנצע צארע. איר פארשטייט? עס דרייען זיך ארום 400 אידישע יונגעלייט, פעדלען, מאכן א שוין לעבן און טאמער וויל מען, ווי אין כומעש שטייט, אויפשטעלן א הויז, אג-הויבן פירן א באלעבאטיש פאמיליען-לעבן, איז נישטא מיט וועמען.

גייט גוט אריין אין אונדזער פאלאזשעניע. א גאנצע מעדינע אן אידישע קאלעס. דא קען נישט העלפן קיין שאדכן און קיין באדכן. די כופע-שטאנגען שטייען פאריאסעמט — איז טאקע א צאר און א וויטיק אויף די אידישע יונגעלייט. אלץ גייט מיט דער פוטער אראפ, ווייל ס'פעלט א אידישע באלעבאטטע מיט איידעלע אידישע הענט, וואס זאל נעמען א יונג ביי די טשופרינעס און אים זאגן: שוין צייט צו ווערן א לייט. אן א ווייב איז דאס גאנצע לעבן וואכעדיק, עס איז הוהא. מען איז אין ערגעץ נישט פארפלאקנט. ס'שטייען אי-דישע הייזער און זיי וויינען, ארום די הייזער שטייען ביימער, וויינען זיי אויך. דאס לעבן קלעפט זיך ווי אן ארבעס צו דער וואנט. און אלץ דערפאר, וואס ס'פעלט א סארע, ריווקע, ראכל און לייע, א דוואירע, א בריינדל, א זלאטע. נישטא! דרייען זיך ארום האלבע מענטשן. איין העלפט אין באגאטא און די צווייטע העלפט, דער זי-וועג, איז געפייגערט.

באגאטא האט יא א דרייסיק איינגעפונדעוועטע אידישע פאמי-ליעס, וואס זענען נישט לאנג אין לאנד און האבן נאך קיין צייט נישט געהאט צו פראדוצירן דערוואקסענע טעכטער. די עטלאכע וואס זע-נען געווען זענען פארצוקערט געווארן און אויף דעם קלייננווארג וואס וואקסט אונטער קוקט מען אויס ווי אויף מאשיאכן. וואס קען מען טאן? קיין אנדערע אידישע טעכטער זענען אין לאנד נישטא.

דרייט מען זיך ארום שלינג-און-שלאנג און מען פארבלייבט א באכער. עטלאכע פון די אינגלאך האבן זיך אוועקגעלאזט אויף דער אוואנטורע פון געמישטע כאסענעס מיט די שפאניש-אינדיאניש-נעג-ישע מיידלאך, אבער קיין גרויסע גליקן זענען די דאזיקע כאסענעס

נישט געווען און זיי זענען דערפאר געוואָרן גאַר אַ קנאַפער ביישפּיל פאַר די אַנדערע אינגלאַך.

פאַרוואָס מען אימפּאַרטירט נישט קיין אידישע מיידלאַך? אַפּילע ווען די אידישע מיידלאַך וואָלטן געווען פינצטער ווי די נאַכט, מיט ווי דער טויט, אַביסל קאַסאַקע און אַביסל געשטופּלט, וואָלטן זיי אַלץ ביי אונדז געהאַט דעם זיבעטן כּיין. זייער מאָזל וואָלט ביי אונדז גע- שיינט ווי די זון, מיר וואָלטן זיך געריסן איבער זיי, געשלאָגן, דויע- לירט. מיר וואָלטן געזונגען צו זיי סערענאַדן ביי די פענצטער, אָבער וועלכע מעשוגענע אידישע מויד וועט זיך לאָזן פאַרנאַרן קיין באַגאַטאַ? איר ווייסט דאָך פון פּריער — ביז דעם טייך מאַדגאַלענאַ און דערנאָך ביז צום סאַמבאַטיען.

איז טאַקע וויסט און פינצטער און גליטשיק. די אינגלאַך, אַדער באַיעס, ווי מען רופּט זיי ביי אייך, לעכצן און קרעכצן. וועגן זייער צאַר און איינזאַמקייט קען מען אַנשרייבן אַ גאַנצן בוך. אָבער ווי אַזוי פּליסט דאָס אידישע לעבן אין אַלגעמיין?

דער בעסאַראַבער נעמט זיך צייט. געלאַסן, נישט געכאַפט אָבער מיט אַ פּול מויל רייך, וואָס זענען, ווייזט אויס, געלעגן ביי אים ערגעץ אויפן סאַמע אַפּגרונט, זוכט ער ביי מיר אַרויסצורופן די פּולסטע מאַס ראַכמאַנעס צו אַ פאַרוואַרפענעם שיינע. ער זוכט אויף מיינע פּלייצעס אַרויפצוואַרפן אַ שווערן יאָך פון פאַראַנטוואַרטלאַכקייט פאַר נייע צוגעקומענע קרויווים ערגעץ אין אַ העק. ער באַמיט זיך דאָווקע אַוועקצושטעלן אויף דער מאַפע פון אידישע צאַרעס — ערגעץ צווישן וואַרשע, יאַס, בערלין, ווין, איסטאַנבול, סאַלאַניקי, — אויך זיינע אינג- לאַך פון באַגאַטאַ.

און אַט אַזוי אַ בויגן זיך מיינע פּלייצעס אַלץ נידעריקער אונטער דעם שווערן אַל פון דער אידישער אַלברידערלאַכקייט. אידיש בלוט, אידישע פאַרוואַנדשאַפט—אַ הויקער פון אַ גאַנצער וועלט. אידן, מיינט נישט נאָר רומעניע, פּוילן, אַמעריקע און רוסלאַנד, האַלאַנד, פּראַנק- רייך, עס מיינט אויך הינדוסישע אידן אין קאַלקוטאַ, אויך פאַרגעלטע אידן מיט מאַנדל אויגן אין כינע, טיימאַנער, אַפּילע פּאלאַשן, עס מיינט אַראַבישע אידן אין אַלושיריע, שפּאַניאַלישע אידן אין גריכנלאַנד און טאַמער איז די פּאַק נאָך אַלץ געווען ווייניק, האָט מיר דער בעסאַראַ- בער צוגעוואַרפן אַ ניי שטיקל עקזאַטיק פון אידישע צאַרעס אין קאָ- לאַמביע.

מען האָט די אידן נישט שטאַרק ליב. מיר זענען עס די רוסן אין קאַלאַמביע און רוסן האָט מען פּיינט. דאָרט, אין קאַלאַמביע, האָט מען

דאָוקע ליב די דייטשן. דער פאַרגרעכטער קאַלאַמביאַנער קריגט די ניכפע און ווערט ניספּאַעל פאַר דער דייטשער טעכניק, פאַר זייערע מאַשינען. אַז ס'איז געקומען מעגילאַס היטלער, האָבן די דייטשן ביי אונדז גענומען פירן היטלער־פּראַפּאַגאַנדע און ס'האַט זיך זייער גוט אַנגענומען אויך. מיר האָבן מוירע עפעס צו טאָן וועגן דעם—לאָדן זיך אין געריכט מיט אַ דייטש, ווייסט דער איד אין פאַראויס וואָס פאַר אַ גערעכטיקייט ער וועט קריגן און ווער עס וועט געווינען.

דער קלימאַט ווידער איז עפּשער גוט פאַר די איינגעבאַרענע, אָבער פאַר אַן אונדזעריקן איז עס נישט געזונט: קאַלט, רעגן און פע. עס ווירקט אויפן גאַנצן געמיט און מען גייט אַרום אַנגעדראַדלט צוליב דעם וועטער. אין פּערו רעגנט ווייניק, אָבער אין קאַלאַמביע ליאַפעט און אַז עס ליאַפעט, פאַרליאַפעט עס דאָס גאַנצע לייב און לעבן. וואָס האַלט די אידישע יונגעלייט צוזאַמען? דער עלנט, בלויז דער עלנט און עפּשער אויך דאָס, וואָס פאַר זיי זענען מיר אַלע די רוּסן.

לאַמיר נעמען אויסרעכענען. מיר האָבן געגרינדעט אַ שטיקל געזעלשאַפט „עזרא“, קעגנזייטיקע שטיצע אין פּאַל פון אַ נויט, ווען מען דאַרף אימיצן שטעלן צוריק אויף די פּיס. דער יאַמקיפּער וואָ־רימט אויך אַביסל און דערנענטערט. עס האַט אָבער נישט קיין אי־דישן טאַם און קיין רייאַך. עס איז גיכער אַ דערנענטערונג פון שרעק. מען דערמאַנט זיך אין קאַלנידרע און אין אינסאַנע טויקעף, דינגט מען אַ צימער, וואו מען פּרעפּלט אַפּ אַביסל אידישקייט. אָבער אַ גאַנץ יאָר איז מען אָפּגעריסן פון גלויבן. מען ווייסט נישט פון קיין שאַבעס און נישט פון קיין יאַנטעף און מען האַרעוועט ווי די מוילאייזלען.

און אַ שויכעט מיינט איר האָבן מיר? פאַר די עטלאַכע צענדליק אידישע פּאַמיליעס און פאַר די אינגלאַך איז נישטאָ קיין איין שויכעט. מען לערנט זיך ביסלאַכווייז אויס צו עסן טרייפעס, און עס זאָל דאָך נישט בלייבן שטיין באַקאַם. יא, לעצטנס האַט מען אַביסל באַזאַרגט די נעשאַמע. מען האַט געקויפט אַ שטיקל אידישע קאַרקע. דאָס האַט מען אויך געלערנט פון ביטערער דערפאַרונג. עטלאַכע יונגעלייט האָבן פאַרלייגט מיט די קאַפּיטעס, האַט מען זיי באַגראָבן אויף דעם קריסטלאַכן בייסאוילעם, האָבן מיר אַזוי לאַנג געאַרבעט, ביז מיר האָבן איינגעהאַנדלט אַ שטיקל אייגענע ערד פאַר איבער הונדערט מיט צוואַנציק יאָר.

איז שוין דער טויט, הייסט עס, באַזאַרגט, אָבער דאָס לעבן איז ביטער. מיינט נישט אַז איך בענק אַזוי נאָך דעם שויכעט, אָדער נאָך

אַביסל דאַווענען. ווען מיר זאָלן פאַרמאַגן כאַטש, וואָס מען רופט אויף אַן איידעלער שפּראַך, אַנדערע אידעאַלן, וואָלט מיך גאַרנישט געאַרט. איז נישט קיין סידער, זאָל זיין כאַטש אַ אידיש ביכל, אַ אידישע ציי-טונג, אָבער אינגאַנצן גאַרנישט, ווערט מען דאָך גלאַט פאַרגרעכט און פאַרוואַרלאָזט. אַז מען איז נישט רעליגיעז, זאָל מען כאַטש זיין אויפֿ-געקלערט, אָבער מיר זענען נישט אַהין און נישט אַהער, מיר זענען, איזווייניטיע, גלאַט גראַבע יונגן.

קומען מיר איצט צוריק צום אָנפאַנג. ס'דרייען זיך, הייסט עס, אַרום געזונטע יונגעלייט אַן ווייבער, מען קען נישט אויפבויען קיין אייגן הויזגעזינט, אָבער קיין טאַניסיס פאַסט מען פאַרט נישט. באַמבלט זיך נאָך יעדן אידישן יונגמאַן אַ קאַלאַמביאַנער גע-ליבטע.

שיין זענען די טונקעלע קאַלאַמביאַנערינס, אַז דער טייוול זאָל זיי נעמען. שלאַנק, הויך, גראַציעז—סאָסנעס. איר מיינט, אַז איר וועט זיין דער גליקלאַכסטער מענטש אין דער וועלט, ווען איר וועט מיט אַזעלכע קומען צום פאַסעק, אָבער אין בעט טויגן זיי אויף אַ שיינער ריינער קאַפּאַרע. קאַלט ווי אַ גאַנצער אייזבאַרג. ליגט ווי אַ גראַפּינע, גלאַצט מיט די וואונדערבאַרע, גרויסע, פייכטע אויגן און רירט זיך נישט פון אַרט.

אָבער, ווי זאָגט מען, אין וואָס פאַר אַ לאַנד מען קומט אַזא שפּראַך רעדט מען. דאָס זענען די איינציקע ווייבער, וואָס מען קריגט דאָרט, מוז מען זיך צוגעוואוינען.

ווייסט מען אַז יאָקל וואוינט מיט דער געליבטער, שמועל מיט יענער, כאַיעם מיט אַ דריטער. מען מעבלירט פאַר זיי אַ הויז. מען וואוינט מיט איר ווי מיט אַן אייגן ווייב, אָבער פאַר דער וועלט זאָגט מען עס קלוימערשט נישט אויס.

צי זיי זענען געטריי? דער טייוול ווייסט זיי. אויבנאויף דוכט זיך אַז יאָ, אָבער עס לייגט זיך ניט אויפן סיכל, אַז זיי זאָלן נישט האָבן קיין זייטיקע פאַרדינסטלאַך. ווייל אַזוי שנעל ווי זיי האָבן עפעס אַ קריוודע צום אידישן ליובאַוויניק, וואַקסט גלייך אויס אַ קאַלאַמביאַנער מאַנסביל. פּונדוואַנען האָט ער זיך גענומען? פון הימל אַרונטערגע-פאַלן?

וואוינט מען אַזוי אַפּ מיט איר עטלאַכע יאָר, ביז עס ווערט נימעס און מען פרובירט אויס אַן אַנדערע. און די קאַלאַמביאַנערינס זענען טייערע ביסנס. זיי לאָזן זיך כאַלילע נישט נאָרן.

אָט האָב איך געוואוינט אַ צוויי־דריי יאָר מיט אַ טונקעלער און זי האָט מיך אָפגעקאָסט אַ פינף־זעקס טויזנט אַמעריקאַנער דאָלאַר. מיטאַמאָל בין איך עפעס קאַלט געוואָרן צו איר, עס רעדט זי אַזוי קאַלט געוואָרן. כ׳האַב דערטאַפט אַן אַנדער שטיקל סכוירע און כ׳האַב געמיינט אַז מען וועט קענען זיין אַ מאַנסביל אויף ביידע יאָרדן, אָבער מיין ערשטע האָט דערקענט, אַז איך פּאַנפּע אונטער און ווען זי האָט גע־נומען פּאַדערן כעשבן פון מיר, ווי אַן אייגענע פּלויניסטע, האָב איך זי געלאָזט גיין.

און אַז איך האָב זי געלאָזט גיין, האָב איך ערשט דערפילט, ס׳אָ שאַנדע אויף דער צונג צו ברענגען, אַז איך בין שטערבלאָך פּאַרליבט אין איר און נישט נאָר פּאַרליבט אַליין, נאָר אַזוי צוגעוואוינט, אַז איך קען אַן איר נישט לעבן. זי, די קישעף־מאַכעריין, האָט מיך אַפילע גע־וואַרנט, אַז איך וועל אַן איר נישט געפינען קיין רו — זי האָט גע־וואוסט איר אייגענעם ווערט.

אַז איך בין געקומען צוריק צו איר, און איך וועל, ווי פאַר אַן אייגענעם ברודער, דערציילן, אַז איך בין געקראַכן פאַר איר אויף די קני און געבעטן זי זאָל מיר מויכל זיין, האָט זי געווינט און געזאָגט אַז איך האָב איר דאָס האַרץ געלעכערט און נאָך דעם גאַנצן געוויין האָט זי מיר ערשט געוויזן די טיר.

ער נעמט אַרויס אַ בילד פון בוזעמקעשענע. אַ מולאַטישע שיינ־הייט. אַ הויכע, מיט אַ פולן בוזעם, געזונטן שטעל, וויבלאַך און שטאַלץ.

איר זעט דאָס שטיק סטערווע, האָט דאָס מיך צעבראַכן אויף שטיקער. איך האָב געמוזט איבערלאָזן מיין געשעפט אויף פרעמדע הענט און פאַרן איבער דער וועלט, קעדיי זיך אַרויסצושלאָגן פון קאַפּ די גאַנצע געשיכטע. אָט אַזווי־אַ קען מען צוליב אַ קאַלאַמביאַנער קורווע פאַראומגליקט ווערן. אַז איך וויל זיך אָפגעבן דיין וועכעשבן, איז עס עפשער דערפאַר ווייל אַלע זענען זיי קאַלטע לונג און לעבערס און אַט־די סטערווע האָט מיר צוגעטראָפּן צום פּופיק. אַזעלכע וועל איך שוין נישט קריגן מיין גאַנץ לעבן. וואַיאַמאָס, געשטאַרבן.

ער האָט אָפגעזיפצט, אַרויפגעצויגן אַביסל די הויזן, און דער גאַנ־צער געזונטער בעסאַראַבער האָט אויסגעזען איצט אַ שוואַכער, דורכ־געפאַלענער מאַנספאַרשוין. ער האָט אַרויסגענומען אַ נאָזטיכל און הויך אַריינגעפייפט. אָבער עס איז געווען קלאַר, אַז ער וויל זיך אַרויסדרייען פון צו לאָזן אַ טרער. ער האָט אַביסל פאַרגעסן אין אַלגעמיינע אידישע צאָרעס פון זיין באַגאַטאַ. ער האָט גערעדט וועגן

דער פארלירענער זי מיט אזויפיל געפיל, אז איך האב גענומען אויס-
פאקן די מאדענסטע טרייסט-ווערטער, וואס אין מאן קען דעם צווייטן
זאגן אונטער אזעלכע טרויעריקע אומשטענדן. איך האב פרובירט
ווארפן א שאטן אויף דעם כאראקטער פון זיין קאלאמביאנערין. אבער
נישט געקוקט דערויף וואס ער אליין האט זי מיט גרויס צערטלאַכקייט
גערופן קורווע, האט ער מיר נישט דערלויבט דעם זעלבן לוקסוס. א
געזונט, דערשלאַגן און אומבאהאלפן פערד, האט ער מיט פארלאַפענע
אויגן געקוקט אריבער דער פארענטש אין יאם אריין. ער האט גע-
דרייט דאס בילד אויף אלע זייטן, ביז ער האט עס צוריקגעלייגט מיט
פארבענקטע הענט אין קעשענע. אין איין מינוט איז פון אים גע-
ווארן א טעל. ער האט צוריק איבערגעלעבט די טראגעדיע פון פאר-
לירן די אויסדערוויילטע, וואס האט אים, דעם הויכן יונג, אזוי פינקט-
לאך צוגעטראפן, אז ער קען קיין טרייסט נישט געפינען. אבער פל-
צים האט ער זיך געכאפט, אז ער האט צו לאנג פארבלאנדזשעט אויף
דעם שלאך פון זיך אליין. ער האט זיך דערמאנט, אז ער איז ביז איצט
געווען דער כראניקער פון דעם קליינעם אידישן אישעוו אין באגאטא,
איז ער צוריק אריין אין זיין ראַלע פון דעם געזעלשאַפטלאַכן פארצייכ-
נער, וואס טראגט אויף זיינע פליצעס די פולסטע אכראיעס פאר פיר
הונדערט עלנטע אינגלאך.

אַט-אזוי לעבן די אינגלאך. קיין וויבער האט מען נישט, פירט
מען ליובעס. געזעלשאַפטלאַך קומט מען מיט די קאלאמביאנעריןס
נישט פאר. אבער אלע ווייסן סיי ווי, כאַטש מען האלט זיי באהאלטן
פאר אן איין האַרע, צוגעדעקט מיט אַ שליייער און אונטער זיבן שלע-
סער. די ניט-אידישע איינוואוינער פון באגאטא ווייסן אויך ווער איז
וועמענס און אז מען צעגייט זיך מיט אַ געליבטער, מוז מען דערפאר
זיין, ווי עס הייסט ביי אייך, אַ דזשענטלמאַן. מען דאַרף עס מאַכן שטיל
און פיין און נאָך דערצו איבערלאַזן אַ פיינע סומע געלט. און טאַמער
נישט, קען זי דינגען אימיצן, וואָס וועט גאַנץ שייך אַרונטערראַמען פון
וועג. און אויב זי פוילט זיך נישט, קען זי אליין אויך די איידעלע
קונץ, ווייל אַ קאלאמביאנערין טויג זיך זייער פיין אויס מיט דעם מע-
סער.

ווי איר זעט, פאלט דאָס גאַנצע ביסעלע זנוס אויס באַקאַם, אַבער
וואָס זאַל מען פאַרט טאָן? אַ געזונטער מאַנספאַרשויך קען דאָך נישט
שלאַפן, נאַכט-אויס-נאַכט-אויך, איינער אליין אין אַ באַכעריש בעט.
מען קען דאָך נישט אַרויפלייגן אַ שלאָס אויף דער כאַזערשער מענטש-
לאַכער נאַטור. מען קען דעם יעיצער האַרע נישט ווייזן קיין פייג,

ווייל ער לאזט זיך נישט באשווינדלען און לאזט זיך נישט אפשפרעכן.
אזוי זשענדע איז מען א ווייב, אז עס זענען פאראן אזעלכע ביי
אונדז, וואס ווארפן אן אויג אויף א קליין קאלאמביאנער מיידעלע, ווען
זי גייט נאך אין שולע. דער יונגערמאן נעמט זיך גלייך שאדענען צו
איר און ער דערציט זי. פאר די ארימע קאלאמביאנער עלטערן איז
עס א גליק. דער איד צאלט אלע אירע אויסגאבן און כאוועט זיך
אויס א ווייב.

מיר האבן עטלאכע אזעלכע פארלאך אויך. די קאלאמביאנערינס
האבן זיך אפילע מעגייער געווען און דערווייל גייט עס ווי געשמירט.
די יונגע קאלאמביאנערינס זענען צוגעוואוינט צו זייערע אידישע מע-
נער פון קינדווייז אן. איינע אזעלכע, אן איידל קינד, האט צוויי מאל
געכאלעשט פאסטנדיק לעצטן יאמקיפער, אבער זי האט אויסגעהאלטן
דעם טאנעס. און נישט געקוקט וואס זיי זענען אסאך אינגער פון
זייערע מענער, קלעפן זיי צו די מענער, די גאווערנאנטקעס זייערע,
וואס האבן זיי דערצויגן פאר ווייבלעך, מאמעש אויף דער קני. אבער
אזעלכע גליקלאכע פאלן זענען אן אויסנאם. וויפיל מענטשן קענען
עס האבן געדולד צו נעמען א קליין מיידעלע און זיך אוועקזעצן
ווארטן?

האקלאל, איר זעט שוין אליין אז עס איז ווייט פון א לעבן. און
ביי אייך רעדט מען וועגן באזעצן אידן אין אונדזער געגנט. מען רעדט
וועגן עקוואדאר. שלאגט זיך ארויס פון קאפ. עקוואדאר איז אן ארים
לאנד און ס'איז דארט נישטא קיין צוקונפט פאר אידן. קאלאמביע?
פארשאלטן איז דער איד, וואס פארט אהין, אפילע ווען ער פארדינט
אסאך געלט.

מאכן מיר א סאכהאקל און מיר באטראכטן פון דער נאענט דאס
לעבן פון א אידישן יונגמאן אין באגאטא. קיין ציכטיק פאמיליען-
לעבן איז קימאט נישטא. קומט דער הייליקער זונטיק, גייט מען ארום
דעם גאנצן פרימארגן און מען מאנט איין די כויוועס פאר דער וואך.
דעם צווייטן האלבן טאג זעצט מען זיך אוועק שפילן קארטן. אבער
מיינט נישט, גלאט אזוי, קארטן. אויף דעם פארפאטערט מען א גרויס
שטיק ליינדשאפט און מען פארלירט א צוויי-דריי הונדערט דאלאר.
נו יא, נעמט מען א וואנע קעדיי ארונטערצושווענקען דעם קויט וואס
זאמלט זיך אן דורך דער וואך און מען זעצט זיך ווידער אוועק שפילן
קארטן. ביינאכט גייט מען אביסל אין א טאנצזאל, וואו מען דינגט א
מיידל פאר זעקט סענט דעם טאגן.
און אז מען האט נישט קיין געליבטע כאפט מען אן ארימע קא-

לאַמביאַנערין, וועלכע קומט אויף מאַרגן איינמאַנען דעם כויוו מיט סכּוירע.

מאַרגן איז מאַנטיק. מען הויבט זיך אויף מיט אַ ביטערן טאַם אין פּיסק און מען אַרבעט ווייטער ווי אַן אייזל.

פּייסאַך איז אַ שטיקל סטאַנציע. ס'נעמען זיך צוואַמען אַ פּערציק יונגעלייט אין אַ הויז און מען פּרעסט און מען שיקערט, די האַגאַדע זאָגט מען נישט, נאָר דאָס פּרעסן איז אַ זייכער אויפן יאַנטעף. אַט האָט איר דאָס גאַנצע גייסטיקע לעבן אונדזערס. אַ גליק נאָך וואָס דער אידישער בייסאוילעם בליט און וואַרט אויף דעם סאַף.

פּונדעסטוועגן, זענען מיר פאַרט אַנדערש פון דעם האַלענדער שמענדריק. מיר זענען פאַרגרעבטע אידן, אַבער מיט אַ פּונק. יענער איז אַ שטיק אידישע פאַרזעעניש. איי, וואָלטן מיר באַדאַרפט אַרייַן קריגן אַזאַ לעמאַך צו אונדז אין די הענט.

און טאַמער מיינט איר אַז די אַלע שידוכים מיט די קאַלאַמביאַנער געליבטע גייען אַפּ טרוקן? אין באַגאַטאַ אַליין דרייען זיך אַרום צוויי טויזנט אינגלאַך, מאַמזירעם. די מאַמזירעם קען מען אינגאַנצן נישט נעמען אויף אונדזער כעשבן, אַבער מיר האָבן אַ היבשן כּיילעק אין זיי. די אינגלאַך דרייען זיך אַרום איבער דער שטאַט און זענען ווי איבעריקע מענטשן. זיי ווערן פאַרווילדעוועט און פאַרלייזיקט. זיי האָבן נישט וואו צו שלאָפן און האָבן נישט וואָס צו עסן. נעמען זיי זיך געוויינלאַך צו איין פּאַך — פּוצן שיך. מען קען קיינמאַל נישט וויסן, עס קען זיין אַז דער אייגענער זון שטייט אַ פאַרסמאַרקעטער און פּוצט דיר די שיך און דו וואַרפּסט אים צו אַ מאַטבייע.

די מיידלשע מאַמזירים זענען גליקלאַכער, ווייל דער רויטער קרייץ מאַכט פאַר זיי היימען. אַבער די אינגלאַך זענען אויף גאַטס באַראַט, עפּשער דערפאַר ווייל זיי זענען רעוואָלוציאַנערער פון די מיידלאַך און זיי ווילן נישט שטיין אונטער דער פרומער אויפזיכט פון די גאַבעטעס אין רויטן-קרייץ.

מיט יאַרן צוריק האָט מען נאָך אַנגעטראַפן עטלאַכע אידישע פּרויען-הענדלער, אַבער מען האָט זיי קאַלט געמאַכט. מען האָט זיי פאַרטריבן פון אידישן לעבן. דאַמאַלס האָט מען נאָך געמיינט אַז מיר בויען עפעס אַ שטיקל טאַכליס, אַבער אומזיסט.

איצט האָבן זיך צווישן אונדז, געיאָוועט עטלאַכע, וואָס פּריידיקן קאַמוניזם. קאַמוניסטישע פּראָפּאַגאַנדע פאַרשאַפט אונדז קיין גרויס

נאכעס נישט. צו די גרויסע גליקן פעלט אונדז נאך קאמוניזם. מען דארף נאך צו אונדז „רוסן“ צוטשעפן די באשולדיקונג, אז מיר ווילן רואינירן דאס לאנד מיט באלשעוויוזם.

כ'בין זיכער אז סטאלין האט אונדז אין דער לינקער פייע נישט און קארל מארקס האט געפייפט אויף באגאטא און אונדזעריקע דארט ווילן נישט אנדערש ווי מאכן קאלאמביאנער פאר סטאליניסטן — ס'איז אן ארבעט פאר עטלאכע פאלק סאלדאטן.

און כאטש איך בין א בירגער פון קאלאמביע ציט עס מיך קיין בעסארעביע, דארט וואו מיין מאמע זיצט און שרייבט מיר טרערנדיקע בריוולאך אלע מאנטיק און דאנערשטיק. מיין טייערער יאסעלע ביז הונדערט און צוואנציק יאר לעבעוואהל, שרייבט זי מיר. איר קוקט אן א יאסעלע, אבער ביי דער מאמען בין איך נאך אלץ א קליינס, א שוואכס, א דארס, א גרינס, וואס האט געהאלטן אין איין כאפן פעטש ווי די ברעטער פון טאטן. דער טאטע, אלעוואהאשאלעם, האט געהאט א הענטעלע מיט א בינטל פינגער, וואס טאמער האט ער דיר אנגעצייכנט א פאטש, איז עס געווען א שטיק איידעלע מעלאכע. די מאמע האט געמאכט קוילעס, סטייטש מען הארגעט אוועק איר יא-סעלען.

דער פייקלער איז ארומגעגאנגען און געפייקלט אין דער קופער-נער טאץ, גערופן דעם אוילעם פאר וועטשערע. אויפן דעק איז גע-ווארן אביסל קילער, אבער ביים בעסארעבער האבן זיך נאך אלץ נישט געהאט אויסגעשעפט די מייסעס וועגן זיין סאמבאטיען.

כ'מוז זיך פון דארט ארויסראטעווען — האט ער געשריען — וואס קען אזא איד, ווי איך, טאן מיט קאפיטאל אין ניו יארק? לאמיר זאגן, איך וועל קומען זיך באזעצן אויף זעקס כאדאשים. איך וועל זיך בא-קענען מיט א מיידל, כאסענע האבן מיט איר און מיט איר קויאך פאר-בלייבן אין לאנד. מען קען זיך דאך אבער נישט אוועקזעצן שרייבן מעזוזעס. וואס טוט מען אין ניו יארק מיט קאפיטאל?

איר קענט מיט געלט ארויסגעבן א אידישע צייטונג, א גוט אי-דיש וואכנבלאט — האט זיך ביי מיר ארויסגעריסן א ווילדע אייצע פון גרויס פארלעגנהייט. וואס מען געטרויט מיר א פארמעגן פון הונדערט טויזנט דאלאר.

איך? א אידישע צייטונג? ווי קום איך צו דעם? איך בין דאך, קיין איצען הארע א גאנץ פיינער גראבער יונג.

איך האב דעם נאאיוון בעסאראבער געטרייסט, אן דאָס מאַכט
גראָד נישט אויס. בילדונג און אַרויסגעבעריי פון אַ אידישער צייטונג
דאַרפן דאָוקע נישט זיין קיין געשוועסטערקינדער. מען קען זיך אָן
בילדונג גאַנץ שיין באַגיין, מען דאַרף נישט גיין אין די קלאַסן. עס
איז אַ ביזנעס ווי אַלע ביזנעסן.
דאָס וואָרט ביזנעס האָט ער זייער גוט באַגריפן.

האופני

3

I

אַכוּץ אַן אַלטער מויד מיט אַ גרינגלאַך־ציטרינגאווער מאַרע, וואָס פּיפקעט נערוועז ציגאַרעטלאַך און לויפט שנעל אַרום און אַרום איינע אַליין אויף דעם דעק, ווי זי וואָלט מוירע געהאַט, אַז מען וועט זי כאַפּן און פאַרגוואַלטיקן און עטלאַכע אַנדערע כראַנישע אָפּגעזונדער־טע, וואָס זאָגן גוטמאַרגן און גוטאַונט זייער הויך און שניידיק מיט אַ קלאַרן אַנדייט, אַז „מער ווילן מיר נישט געבן און מער ווילן מיר נישט נעמען“, האָבן זיך שוין אַנגעקנופּט באַקאַנטשאַפטן, פּריינדשאַפטן און ס'האַבן זיך שוין פאַרמירט גרופּקעס. מענטשן האָבן אויסגע־שטרעקט די אַנטענע און זיך אָפּגעזוכט. יעדער איינער האָט געפונען מער־ווייניקער זיינס גלייכן. ס'זענען געוואָרן קאַרטנפריינד, גע־שפרעך־פריינד, מענטשן, וואָס האָבן ליב צו רעדן האָבן געקראַגן פראַ־פעסיאָנעלע און געדולדיקע צוהערער, דעבאַטאַנטן האָבן אויסגעניש־טערט דעבאַטירער, וואָס זענען גרייט דורכצולופּטערן פראַגעס פון געמיינשאַפטלאַכן אינטערעס, אַגרעסיווע ווייבער האָבן ענטדעקט שע־מעוודיקע מענער און צודרינגלאַכע מענער מיט ראַמאַנטישע נייגונגען און סערענאַדישע מאַנערן האָבן געקראַגן שעפּטשענדיקע און שטילע פרויען, וועלכע האָבן גערעדט מיט די אויגן און זיך געפונען אין אַ טראַגס פון סלאַשטשאַווער גליקזעליקייט — זייער שיף פאַרט נישט אין ערגעץ און וועט זיך קיינמאַל נישט אָפּשטעלן.

און נאָך דעם אינסטינקטיוון אָפּקלייב און צוקלייב, איז ערשט פאַרבליבן דאָס ביסל בראַק פון ביידע געשלעכטער, וועלכע האָבן בע־איין ברייער זיך גענומען איינע די אַנדערע פאַר דער גאַנצער רייזע. אָפּגעטיילט פון אַלע און אַלעמען דרייט זיך אַרום איינער אַליין אַ רייכער קליידער־פאַבריקאַנט. אָפּילע די טאַכטער, וואָס באַגלייט אים, וואַנט נישט צו שפּאַצירן מיט אים. דער דאַקטאָר האָט אים אָפּגעזאָגט דאָס לעבן, ער האָט אים גענוי געזאָגט, ווי לאַנג ער וועט נאָך קלעפּן, איז דער מאַנאָפּעקטשורער באַשטאַנען דערויף, אַז ער מוז נעמען זיין לעצטע רייזע אויפן יאַם.

אַבער אויף דעם יאַם קוקט ער מיט אַזויפיל וואונדער און פאַרבענק־שאַפט, ווי אַ איד אויף דעם בלאַטיקן טייכל צו טאַשעלעך. ער האָט פיינט דעם יאַם און יעדעס מאָל, ווען ער גיט אַ קוק אויפן וואַסער,

גיט ער אַ האַסטיקן כראַק אַרײַן, מיט דערזעלבער באַפֿרידיגונג, ווי ער וואָלט אימיצן געשפּיגן אין פּאַנים אַרײַן.

ס'פֿאַרדריסט אים געפּערלאַך, וואָס ער גײט שטאַרבן. ער האָט נישט מירע פֿאַרן טויט, ס'זעט זיך נישט אין זײַן פּאַנים, אַז ער זאָל זיך אָפּגעבן אַ שטיקל דיין וועכעשבען, אַז ער זאָל זײַן טרויעריק, אַז עס זאָל זיך ערגעץ שנײַרלען צווישן די קנײטשן אויפן שטערן אַביסל בענקשאַפט, אַ שאַטן פֿון גוטסקײט, אַ צוק רעזיגנאַציע, ווי ס'טרעפט געווענלאַך מיט מענטשן, וואָס ווייסן גענוי, אַז די טעג זײַרע זענען געצײלטע; אַזעלכע ווערן אַמאָל אויסגעמילדערט און וואָרפֿן אַרונטער שנעל יעדן באַלאַסט פֿון שלעכטסקײט. פֿון די אַלע גוטע זאַכן איז אויף דעם מאַנאָפּעקטשורערס פּאַנים נישט געווען קײן שפור, ער איז פּאַשעט געווען בלוטיק אין קאַס, וואָס ער דאַרף שטאַרבן, ווען ער איז נאָך בײַ זיך נישט געווען פּסיכאָלאָגיש פּאַרטיק מיט דעם לעבן.

ווי די טאַכטער האָט געגעבן אַנצוהערן, איז ער זײַן גאַנץ לעבן געווען אַ שרעקלאַכער זוילעל וועסויוועניק. ער האָט האַנאַע געהאַט פֿון לעבן און נישט דורכגעלאָזט קײן אײַן ביסל פּאַרגעניגן פֿון קאַר-נאַצלאַך מיט פּאַלן-וויין אין די רומענישע קעלערס, ביז מאַדעל-מײד-לאַך, וואָס האָבן זיך געדרייט בײַ אים אין דער פּאַבריק אויפן קאַרעק, אַנמעסטנדיק די קליידער, וואָס ער האָט „אַרויסגעהאַסלט“ פֿון זײַנע באַלמעלאַכעס. איצט מוז ער דאָס אַלץ איבערלאָזן פֿאַר אַנדערע. אַנדערע וועלן לאַכן, זײַנגען, טאַנצן און זיך ליבלען, און ער וועט ליגן אין דר'ערד. ער האָט זײַן טויט גענומען שרעקלאַך פּערזענלאַך, און עס באַטראַכט פֿאַר אַ שוידערלאַכע פּאַרכעריי. זײַן גאַנץ לעבן האָט ער אַלעמאָל געהאַט געדונגענע קאַרבאַנעס אויף וועמען אויסצולאָזן דעם קאַס, אָבער איצט האָט ער זיך געפּילט ווי אַ הונט אויף אַ קײט. די פּאַסאָזשירן האָבן אויסגעמיטן צו קוקן אויף אים, ווייל טאַמער האָבן זיך אויגן געטראָפֿן מיט זײַנע, האָט ער אַרויסגעשטעקט דעם לעקער. אויף פּריילאַכע און לאַכנדיקע פּאַרלאַך איז ער גאַר געווען אײש לעהאַווע. ער האָט זײַ אַרײַנגעשריגן אין פּאַנים אַרײַן: טפו, סאַנעוועביטשעס, איך האָב אײך אין הינטן.

עס איז געווען אַ גליק, וואָס דער דאָזיקער צערודערטער ערעוור טויטער איז געלעגן מערסטנס בײַ זיך אין דער קאַבינע, און זײַער זעלטן אַרויסגעשטעקט די נאַז צווישן מענטשן, ווייל גאַנץ אַפט האָט געטראָפֿן, אַז ריטערלאַכע יונגעלייט האָבן אים געוואָלט נישט אַנדערש ווי אַרײַנוואָרפֿן אין יאַם אַרײַן פֿאַר באַליידיקן זײַערע דערשראַקענע באַגלייטערינס.

און פונקט ווי עס זענען געווען עטלאַכע פּאַסאַזשירן, וואָס זענען געווען פּאַרשרומפּן און צוזאַמענגעקאַרטשעט, אַזוי זענען אויך געווען אַנדערע, וואָס האָבן געהאַט די נאַטירלאַכע פעאַיגקייט צו זיין אויסגע- קאַכט מיט אַלעמען, זיי זענען געווען דאָס, וואָס דער אַמעריקאַנער רופּט גוטע „מיקסערס“—אַזאַ אויסגעמישטער מיט אַלעמען איז געווען מיין דענישער פּריינד. אין איין טאַג האָט ער אַלעמען געקענט און אַלע האָבן אים געקענט. ער האָט געוואוסט אויף אויסוועניק די לעבנס-געשיכטעס פון יעדן איינעם אויף דער שיף, ער האָט גלייך פּאַרהיימישט אַלעמענס קאַמעדיעס און טראַגעדיעס. ער איז אַפּילע געווען אַ שטיקל שאַדכן אויך — ער האָט צוזאַמענגעפּירט שווערע געמיטער פון ביידע געשלעכטער. ער האָט ליב, אַז עס זאָל זיך קאַכן און זיין פּריילאָך.

ער האָט צוזאַמענגעפּירט מענטש מיט מענטש מיט אַזאַ איינגע- באַרענער געניטיקייט, אַז זיי האָבן זיך פּונקט געפּאַסט פּאַר דער גאַנ- צער רייזע. און איינמאַל, איז ער צו מיר צוגעקומען און ערקלערט, אַז ער האָט פּאַר מיר אַ ווילדע מעציע, אַ רוס, אַן עמעסן רוס, וואָס זיצט ביי זיין טיש. ער האָט געפּילט, אַז אַ רוס און אַ איד, זענען שטיקלאַך מעכטאַנעם.

און דער רוס כאַזשעוו האָט זיך מיט מיר אויך דערפּרייט. עס האָט אויסגעזען ווי דער דענישער מיט זיין קאַכלעפּלשקייט איז פּאַר אים געווען אַ צו שווערע מאַסע, אַ פּרעמדער מענטש פון אַ פּרעמדער וועלט; כאַטש דער דעניש-אַמעריקאַנער לערער האָט גערעדט פון סאַציאַליזם און פון דעם גרויסן רוסישן עקספּערימענט. דער דענישער איז אויך געווען צופּרידן, ווייל ער האָט געהאַט צופּיל פליכטן און צופּיל מענטשן, און ער האָט זיך נישט געקענט האַלטן צו לאַנג מיט איין באַקאַנטן, ער האָט אים גלייך געמוזט באַשטאַטן און אַרונטער- שאַקלען.

ספּעציעל אויך, וואָס פון ראַדיקאַליזם און סאַציאַליזם איז ער שוין געווען אַוועק מיליאָנען ליכטיאַר און וועגן דעם רוסישן עקספּע- רימענט האָט ער גערעדט מאַשינאַווע, בלוזי ווי דער אַמעריקאַנער זאַנט, קעדיי צו מאַכן געשפּרעך.

מיט מיר האָט זיך כאַזשעוו גלייך דערפּילט ווי מיט אַן אייגענעם. ער האָט שנעל געקראַגן צוטרוי צו מיר און געקוקט אויף מיר מיט זיינע קליינע, וואַרימע און, קעמאַט, קאַלמיקישע אויגן. כּ״ב״ן קיינמאַל נישט געווען אין אַלטן רוסלאַנד און נישט אין דעם איצטיקן ניי-געבוירענעם. רוסן האָבן איך גוט געקענט פון מיין

פויליש-רוסיפיצירטער שטאָט, מיט איר סאָבאַר, פּראָוואַסלאָווע גאָ-
לאַכים מיט צעקעמטע בערד, רוסישע גימנאַזיע לערער, טשינאוויקעס,
אַבער עס איז געווען גענוג אַ קוק צו געבן בלויו אויף דעם רוס
כאַזשעוו, קעדיי צו זען אַז עס שטייט פאַר מיר אַ נייער סאַרט רוס, אַ
נייער מענטש.

און נישט דערפאַר, ווייל כאַזשעוו האָט זיך אויסגעמענטשלט,
אַדער אַמעריקאַניזירט דורך זיינע דריי יאָר אין קאַרנעל אוניווערזי-
טעט, וואו ער האָט זיך פאַרפּולקאַמט אין עלעקטראַ-אינזשינערסטוואַ.
אַמעריקאַניזם האָט זיך צו אים ווייניק צוגעקלעפט, אָן ענגליש וואָרט
איז ביי אים געווען ווי אַ שטיינדל אויף דער צונג, וואָס ער האָט גע-
קאַלערט און געקאַלערט, און גאַנץ אָפט האָט ער זיך געמוזט ראַטעווען
מיט אַן אַלט, גוט רוסיש וואָרט, ווען ער האָט זיך אַליין, דורך ענגליש,
אַריינגעקוועטשט אין אַן ענג ווינקל.

ער איז געפאַרן מיט סימכע אַהיים. ער איז געווען הויפטזאַכלאָך
צופּרידן, וואָס אים איז געלונגען דורכצופירן זיין „פיר יאָר פּלאַן“ אין
בלויז דריי יאָר. ער האָט דערמיט איינגעשפאַרט דער סאַוועט רעגיי-
רונג אַ גאַנץ יאָר הויצאַעס.

און די הויצאַעס זענען געווען נישט קיין קליינע, האַלוואַי אויף
אַלע אַרימע סטודענטן פון אַלע פעלקער געזאַגט געוואָרן. די סאַוועט-
רעגירונג האָט געצאַלט זיין סכאַר-לימעד, און אים געגעבן 150 דאָלאַר
אַ כוידעש אויף צו לעבן. פאַר אַ סטודענט הייסט דאָס אַ גרעפּיש
לעבן. אַכּוץ דעם האָט נאָך די סאַוועט-רעגירונג אויסגעהאַלטן זיין
פּרוי און זיינע צוויי קינדער, די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט שטודירט
אין אַמעריקע. איצט וואָרט זיין לאַנד אויף אים. ער איז שטאַלץ,
וואָס ער קומט אַהיים ניט נאָר מיט אַ פּאַפּירענער דיפּלאָמע, נאָר מיט
וויסן, וויסן וואָס ער וועט גלייך קענען איינשפאַנען אין טאַג-טעגלאַכן
אויפבויל-לעבן פון סאַוועטנפאַרבאַנד. ער איז צופּרידן, וואָס ער וועט
קענען באַווייזן, אַז מען האָט אויף אים נישט פאַרטאַכליעוועט קיין
געלט.

ער האָט גוט געזען אַמעריקע. ער האָט געזען פאַרדס פאַבריקן,
דזשענעראַל עלעקטריק און אַנדערע מוסטערן פון גרויס-אינדוסטריע
און גרויס-קאַפיטאַליזם. ער האָט גוטע, וואַרימע ווערטער פאַר אַמע-
ריקע, אַבער פאַר קיין געלט וואָלט ער זיך נישט באַזעצט ביי אונדו,
ווייל — — —

ער איז זייער פאַרזיכטיק מיט ווערטער. ער איז טאַקטיש ווי אַ
דיפּלאָמאַט, ער איז דאַנקבאַר אַמעריקע פאַר דער בילדונג, וואָס ער

האָט געקראָגן. ער פאַרט אַוועק, טאָ פאַרוואָס זאָל ער באַרעדן דאָס
לאַנד? ער באַטראַכט זיך ווי אַן אַמבאַסאַדאָר, וואָס די סאָוועט־רעגיר־
רונג האָט געשיקט צו אַ פריינדלאַכער מעדינע, טאָ פאַרוואָס זאָל ער
מיט אַן איבריק וואָרט אַריינפירן זיין לאַנד אין אַן אומבאַקוועמער
לאַגע?

ער גייט אויסגעפּוצט ווי אַ מאַגנאַט און ער פירט אַהיים עטלאַכע
פאַטאַגראַפישע אַפּאַראַטן, עטלכע אַנצוגן, עטלאַכע פאַר שיד, אַ שרייב־
מאַשין, אַ גראַמאַפּאָן און — — —

ער וואָלט שוין געוואָלט זיין אין דער היים.
איר פאַרשטייט, דערציילט ער מיר, מיין עלטערער זון איז גע־
באָרן געוואָרן אַ שטומער. ווען איך האָב אים איבערגעלאָזט איז ער
אַלט געווען פינף יאָר און ער האָט קיין וואָרט נישט אַרויסגערעדט.
ער איז געזעסן שטום און געקוקט מיט וואַרימקייט אויף אַלעמען,
אַבער ער האָט געשוויגן מיט אַזויפיל טרויער, אַז עס איז געווען אַ
ראַכמאַנעס. איז געראַטן אין אַ פעטער, וואָס איז געווען אַ צאַרט־
פילנדיקער שטומער און האָט געהאַט אַן איינגעבוירענעם געפיל פון
שיינקייט. דער פעטער האָט קיינמאַל נישט אַרויסגעלאָזט קיין ווילדע
קלאַנגען ווי אַנדערע שטומע, ער האָט בלויז גערעדט מיט די פינגער
און איז אויף זיין אויפן געווען לאַקאָניש. דער זון איז אויך געזעסן
און געשוויגן ווי אַ זשיראַף.

אַבער פאַר די לעצטע עטלאַכע יאָר האָבן גרויסע סאָוועטישע
פראַפעסאָרן גענומען דאָס קינד אין דער אַרבעט, ביז זיי האָבן אים
דערווייל אויסגעלערנט אַן איינאונאַיינציק וואָרט —

פאַפּאַ! און איצט, ווען ער וועט אַהיימקומען, וועט ער עס הערן
מיט זיינע אייגענע אויערן. ער קען זיך גאַרנישט דערוואָרטן אויף
דעם גרויס גליק. איר וויסט גאַרנישט, וואָס פאַר אַ פרייד דאָס איז,
וואָס דער שווייגנדיקער מישאַ וועט זאָגן „פאַפּאַ“. ער האָט דאָך דאָס
געזאָגט די גאַנצע צייט מיט די אויגן — איר האָט באַדאַרפט זען די
אַגאַניע — מיט די ליפן, מיט די הענט, און איצט וועט ער עס זאָגן
מיט דעם מויל.

און בעאייס מאַיסע, ווען ער דערציילט, רינען ביי אים טרערן פון
די אויגן אויף אַן עמעס סענטימענטאַל־רוסישן שטייגער.
און אין זיין דערציילן איז נישט נאָר דאָ די ליבע פון אַ טאָטן,
נאָר די פאַרליבטקייט פון אַ זון אין זיין לאַנד, וואָס האָט אַזעלכע
געבענשטע פראַפעסאָרן, וועלכע מאַכן אַזויפיל פראַגרעס און ווייזן
מאַמעש וואונדער אויפן געביט פון מעדיצין און כירורגיע.

דער טאטע כאזשעוורס איז אַ פויער, אַבער ער איז אַלעמאַל גע-
ווען אַ רעוואָלוציאַנער, כאַטש ער האָט קוים געקענט לייענען און
שרייבן. ער האָט גאַנץ גוט געוואוסט, וואָס עס מיינט אַרבעטער,
פויער און וואָס עס מיינט דעם צאַר'ס בייטש. ער איז געזעסן עטלעכע
מאַל אין טורמע און איז, אַ דאַנק דעם, היינט, צו זעכציק, האַלב-פאַראַ-
ליזירט און אַ צעבראַכענער שאַרבן. די רעגירונג גיט אים אַ פענסיע
און ער זיצט גאַנצע טעג און וויינט, וויינט פון גליק, וואָס ער האָט
דערלעבט אַזעלכע צייטן. איר האָט באַדאַרפט זען, ווי דער טאַטע איז
געווען גליקלאַך, ווען איך בין געגאַנגען אין אוניווערזיטעט און גע-
זעסן גאַנצע טעג און שטודירט. אַפּטמאַל, אַז ער פלעגט נעמען אַ
קויסע האָט ער געקענט געבן אַ כאַפּ אַ שווערן בוך פיזיקע, אַדער
כעמיע און אַ באַפעל טאַן: אַנר-קאַ, וואַסיאַ, גיב נאַר אַ לעז! לאַמיר
נאַר זען ווי אַ פויערשער זון לייענט און קריגט נאַאוקאַ. איר האָב
דעם טאַטן געמוזט צוליב טאַן און לייענען, לייענען גאַנצע שטיקער
און אַז ער, דער פויער, וואָס איז נאָך אַביסל געכאַפט אין רעליגיע,
האַט זיך צוגעהערט צו די טשודנע אומפאַרשטענדלעכע ווערטער,
פלעגט ער געוויינלאַך ליאַפּן מיט טרערן און רעדן מיט אַ געווער-
טער שטים: סלאַוואַ טיע גאַספּאַדי! סלאַוואַ טיע גאַספּאַדי!

די מאַמע קען נישט לייענען און נישט שרייבן. שטענדיק אַ שווערע
אַרבעטאַרעריין, שטענדיק מיט געשוואַלענע רויטע הענט, מיט גראַבע
געשוואַלענע פיס און געשוואַלענע אויגן פון אַפּוויינען די יאַרן, ווען
דער טאַטע איז געזעסן אין טורמע, ווען די קינדער האָבן געקרענקט
און ווען אין הויז איז קוים געווען אַ קאַרג שטיקל פּיסנע ברויט.

דאָס זענען, גיט ער מיר איבער, זיינע אַנטעצעדענטן. און איצט
קומט זיין לאַנד און עפנט פאַר אים, דעם פויערשן זון, אַלע טויערן
און אַלע טירן. אַוואַדע איז ער דאַנקבאַר. וואו וואַלט ער איצט גע-
ווען ביים צאַר? דער סאַמע נידריגסטער, געמיינסטער, שמוציקסטער
שטייב אונטער די פיס, אַבער אונטער דעם סאַוויעטסקי סאַיוו, ווערט
ער, כאַזשעוור, דער אויסדערוויילטער סטודענט. זיין לאַנד שיקט אים
און פאַרלאַזט זיך אויף אים, אַז ער וועט אין זיך אַריינזאַפּן גענוג
לערע, קעדיי צו קענען צולייגן דעם קאַפּ און די הענט צום אויפבו-
פון לאַנד, וועלכס דאַרף זיין אַ מוסטער פאַר דער וועלט און פון ניי
לעבן פאַר די צוקונפטיקע דוירעס.

פאַרוואָס זאָל דאָס האַרץ נישט זיין פול מיט דאַנקבאַרקייט? עס
איז אַבער נישט בלויז די עגאַצענטרישע אורזאַך, עס גייט אויף איבער
דער גאַנצער לענג און ברייט פון לאַנד אַ ניי לעבן, דערווייל, פאַר

אסאך, אסאך, אסאך מיליאנען, א שווער לעבן, אבער עס זענען זיך שוין שפורן פון א בעסערער צוקונפט.

ער הויבט פאר מיר אן אויסצורעכענען מיילעס פון סאָויעטסקי סאָיו. ער איז זייער פאָרויכטיק און זייער קלוג אויסקלייבנדיק גראַד אַזעלכע מיילעס, וועלכע זאָלן בוילעט אונטערשרייבן די כעסרוינעס פון אַמעריקע, וואָס ער טאָר דירעקט נישט באַרעדן.

און נישט נאָר דאַרפן מיר פויערשע זיך, זאָגט ער, זיין דורכגע-דרונגען מיט דאָנקבאַרקיט, נאָר די אידן דאַרפן טאַנצן אין די גאַסן. יא, טאַנצן אין די גאַסן! וואָס זענען די אידן געווען פאַר דער רעוואָלוציע? גאַרנישט! און איצט, וואָס זענען זיי? אַלץ! ווי יעדער איינער בירגער אין לאַנד איז אַלץ.

ער דערציילט עס מיר נישט ווי אַ גוי, וועלכער וויל זיך ערקלערן אין ליבע צו אידן. פון אַט־דער היסנאַציעס איז ביי אים נישטאַ קיין שפור. ער דערציילט עס פאַשעט מיט גרויס פרייד, וואָס זיין סאָ-וועטסקי סאָיוו האָט גוט געמאַכט אַ גרויסע אַוולע, אַ בלוטיקע אומ-רעכט. ער איז גוט באַהאַונט אין אַלע אידיש-סאָוועטישע איניאַנים, ער ווייסט וועגן אידישע שולן, אידישע קאַלכאַזן, אידישע שרייבער און איז ניספּאַעל פון אידישן קאַמער טעאַטער. ער שטעלט זיך אָפּ אויף דעם אַלעמען נישט ווי אויף טשיקאַוועקייטן, ווי אַ גוי פלעגט זיך אַמאָל אַריינכאַפן אין שול אַריין צו הערן אידישע נעגיונע, נאָר ער קאַטאַלאָגירט עס ווי גרויסע אויפטואונגען פון לאַנד.

ער איז אַלט 34 יאָר. ער איז מיטלואוקסיק, און האָט עמעסע סלאַווישע באַקן. ער קוקט אויס פויעריש, ער האָט אַ פויערש פאַנים, פויערשע הענט, פויערשע, גרויע אויגן, אַבער יעדער פויערשער שטריך איז אויסגעאיידלט, ווי גאַרקיס פויעריש פאַנים, וואָס איז ראַ-פינירט געוואָרן דורך יאָרן און יאָרן. ער פאַרמאַגט קלוגע אויגן, פאַרצויגן מיט אַ דינעם הויך פון עכט־רוסישער טרויעריקייט, וואַרימע אויגן.

וואַרימקייט! דאָס איז דאָס ריכטיקע וואָרט. פון אים שלאָגט מיט וואַרימקייט. כאַזשעווע רעדט צו מיר מיט דער ליבשאַפט, וואָס טרעפט אַפט בלויו ביי מענטשן, וועלכע זענען געזונט און זענען ביי זיך גאַנץ. ער דערציילט און דערציילט. ער וויל פאַר מיר אויסמאַלן דאָס לאַנד זיינס, וואָס ער האָט אַגעווען דורכגעשפּרייזט אין דער לענג און אין דער ברייט. און אויב ער וואַרפט אין דערזעלבער צייט אַריין אַ באַדויערלאַכע באַמערקונג וועגן נאָך נישט אויסגעבעסערטע כעס-רוינעס, טוט ער עס מיט אַזויפיל נאַאיוויטעט, אַז בעאייס איך הער עס,

וויל אים מיין געדאנק גארנישט טאן די אָולע און עס אויפנעמען.
אָזוי גוטמוטיק, גוטברידערלאַך און אינטים דערציילט ער עס מיר.
בלויז איינמאל האָט ער דערמאָנט פאַרבייגייענדיק דעם „וואַזשד“.
די באַמערקונג איז נישט געווען באַגלייט פון קיין געצוואונגענעם
אָדער געקינצלטן מישעבייראָך. אים האָט אינטערעסירט, אויפריכטיק
אינטערעסירט דאָס גאַנצע, גרויסע און פאַרנעמיקע. עס איז פאַשעט
אומגליקלאַך, זאָגט ער מיט אַ קעמאַט פויערשער נאַאָוויטעט, וואָס
אַנדערע לענדער זעען דאָס נישט איין און טוען אונדז נאָך נישט נאָך.
נאָך דער דאָזיקער עלעגאַנטער פּראָפּאַגאַנדע גיט ער מיר איבער,
אַז ער איז נישט אַליין, אַז אויף דער שיף געפינט זיך אַ היבשע סאָ-
וועטישע קאַלאָניע און אַלע פאַרן זיי צוריק אַהיים.

ער ווייזט מיר אָן אויף אַ ווינקל פון דעק, וואו עס זיצט אַ דאַמע
אויף אַ זון־שטול. זי האַלט אויסגעשטרעקט די פיס אירע, נישט קיין
דעליקאַטע פיסלאַך, פון דער נאָזשיק־קאַטעגאָריע, נאָר שווערערע,
כאָטש אומבאַדינגט פרויען פיס, וועלכע זענען אַפילע געווען נישט
שלעכט געשניצט אויף אַזויפיל, אויף וויפיל דער באַשעפער קען זיך
אַנשטרענגען און קאַקעטירן מיט פאַרם ביים אַריינבלאָזן אַביסל רייץ
אין אַ דיקערן פוס.

דער דאָזיקער נישט אַפּשטויסנדיקער פּאַנאַראַמע צופיסנס זיצן
עטלאַכע יונגן און קוקן אַרויף צו דער דאַמע, אויף דעם סאַמע אַלט־
פרענקיש־נאַדסאַנישן שטייגער.

די דאַמע איז די איינאַנאַיינציקע אויף דער שיף, וואָס קאַקעטירט
מיט יאַמקראַנקייט. די טעג און די נעכט זענען אַזעלכע וואונדער־
באַרע, אַז מען שלינגט מאַמעש שטיקער געזונט, אָבער די דאַמע
ליידט. אירע פּעך־שוואַרצע האָר, פאַרקעמט מיט אַ שרינט אינמיטן,
אירע אידישע אויגן, אירע דיקלאַכע, קעמאַט ווי אַנגעשוואַלענע ליפּן
— אַלץ ליידט. און ווייל זי איז אַרומגערינגעלט מיט אַ גאַנצער כאַפּטע
רוסן, באַמיט זי זיך נישט צו ליידין, נאָר צו סטראַדאַיען.

די יונגען קוקן אַרויף צו איר און ס'קומט צווישן זיי פאַר אַ מין
געוועט, ווער עס וועט זאָגן אַ צאַרטער וואָרט, אַ קאַוואַלערישער
וואָרט, אַ געפליגלטער וואָרט. מען רופט צוהילף שורעס פון לער־
מאַנטאָוו, פּושקיין, ניעקראַסאָוו, מאַיאַקאָוסקי און יעסענין, און דער
רוסיש־אידישער דאַמע איז גוט, אויסערגעוויינלאַך גוט. זי איז נישט
גאָר קיין שיינע, נישט גאָר קיין יונגע און דאָך קריגט זי קעניגלאַכע
אויפּמערקזאַמקייט. זי פּיעסטשעט זיך מיט דער יאַמקראַנקייט און די
קאַוואַלערן זענען צו איר דינסט. שענערע פרויען פון איר זענען אויף

דער שיף אויסבראקירט געוואָרן, אָבער פֿאַר די רוסישע יונגעלייט
האַט דאָס געהאַט אַלדאָס כּיין צו הערן ווי אַ רוסיש וואָרט טריפט פֿון
ווייבערישע ליפֿן, אויף אַן ענגלישער שיף, אין אַ פֿרעמדער אַטמאָס־
פֿערע!

קינדער, נעמט אַרונטער די פֿאַרכאַלעמטע אויגעלאַך פֿון דער
עלעגאַנטער סאַניאַ יאַקאָויליעוונאַ און שפּאַרט אָפֿ אַ וואָרט אויך פֿאַר
אַ דזשענטלמאַן — זאַגט כּאַזשעוו אויפֿגעלייגט און אַקטיאַריש —
באַקענט זיך!

אַ טייערער באַכער מיט אַ שטרויבלאַנדן קאַפּ און אַ ברייט רוסיש
מויל מיט רייז, וואָס ווערן פֿריער אויסגעבעט אויף אַ טיפֿן שאַליאַ־
פּינשען באַריטאַן, אַז זיי קומען אַרויס ווי אויסגעשפּילט אויף אַ
וויאַלאַנטשעל, אַ צווייטער מיט אַ טאַמעוואַטן פּאַנים, אָבער מערק־
ווירדיק פּרילאַכע און גוטע אויגן, אַ דריטער מיט אַ בערעיִ אויפֿן
קאַפּ און שטאַרק רירעוודיקע הענט, אַ פֿערטער מיט אַביסל אַ געבוי־
גענער, סטודענטישער פֿלייצע און אַ סטודענטיש־ערנסט פּאַנים —
אַלע גיבן זיך אַ שטעל אויף קימאַט מיליטעריש. סאַניאַ יאַקאָויליעוונאַ
שטרעקט מיר אויס אַ הענטל, וואָס האָט זיך שנעל צוגעפּאַסט צו דער
מעטאַמאָרפּאָזע פֿון הויזפּרוי ביז קאַקעטישער מאַניראַלאַקייט. ס'גע־
דויערט נישט קיין מינוט און איך ווער אַריינגענומען, ווי אַן אייגענער
מענטש אין דער קליינער סאָוועטישער קאַלאַניע אויף דער שיף.

— פּאַזאַלסטאַ — דונערט דער בלאַנדער, דער רוסישסטער
פֿון אַלע זיינע כּאָוויירים, אויף זיין וואונדערבאַרן באַריטאַן, וואָס בלויז
אַ רוסישער יונגעראַן קען זיך אַמאַל פּאַרגינען. זיינע פֿרייע באַנע־
מונגען, זיינע פֿרייע רייז און זיינע בליציקע רעזאַנירונגען, האָבן מיר
צוריקגעבראַכט אַן עכאַ פֿון באַזאַראָוו, אַ הויך פֿון סאַנין מיט זיין
געשלעכט־עמאַנציפּאַציע, און צענדליקער אַנדערע העלדן, וואָס זענען
געשאַפֿן געוואָרן נישט אַזוי פֿון דער רוסישער ווירקלאַקייט, ווי דורך
דער מי פֿון רוסישע שרייבער, וואָס האָבן אַפּגעטאַקט אַ העלד און אַ
גאַנצער דאַר אינטעליגענטע רוסן האָט זיך אויף דעם העלדס מאַניערן
דערצויגן. און דאָך איז דער בלאַנדער, מיט דער שטיים פֿון אַ רוסישן
סאַבאַרן־גלאַק, געווען אַ נייער סאַרט רוסישער אינטעליגענט, אַ פּראַ־
דוקט אויך פֿון נייע מאַניערן. ער האָט אָבער פּאַרמאַנט אַלע אייגנ־
שאַפֿטן נישט פֿון אַ פּראַדוקט, נאָר פֿון דעם עכטן עקזעמפּלאַר. ער
האַט אַ זעלטן פּיינע באַהאַוונטקייט אין פּאַליטיש־עקאָנאָמישע פּראַגן.
זיינע כּאָוויירים האָבן קענטיק דערעך־ערעץ פֿאַר זיין דיאַלעקטיק
און פֿאַר זיין צופּאַסן סאָוועטישע לערע, ניילעבן און נייטראַכטן צו

פארשידענע באדינגונגען. ווען זיינע קאלעגן מאכן א טאָעס און שטרויכלען מיט אַ דערקלערונג, שלאָגט ער זיי איבער גוטמוטיק. נישט אזוי וואָלטן מיר געהאַנדלט. כאַוויירים, אָדער, אזוי וואָלטן מיר געהאַנדלט אין אַזאַ דילעמע, איז ער מאַסביר שווערע טעאַרעטישע אינאַינאַם, גייענדיק טרעפּנווייז צו זיין אויספיר.

ער און צוויי אַנדערע פון דער גרופּע האָבן פאַרבראַכט בלויז זעקס וואָכן אין אַמעריקע, וואו אַלס עלעקטראַטעכניקער זענען זיי קאַמאַנדירט געוואָרן צו באַזוכן פּלענטס און פאַבריקן. זיי האָבן אין פאַרלויף פון די זעקס וואָכן אַסאַך געזען און אַסאַך געלערנט. דער פּערטער, מיט דעם טאַמעוואָטן פּאַנים, האָט אין זיין פאַבריק, וואו מען האָט געצויגן אַ לאַטעריי, געוואונען אַ פּרייע רייזע אַרום דער וועלט און אַ יאָר וואַקאַציע. איז ער געווען אומעטום, וואו די וועלט האָט אַן עק, און איצט פאַרט ער צוריק אין פאַבריק.

און מאַדנע, אַפּילע דער שווערער אַרבעטער, וועלכער אַרבעט אין אַן איינגיסעריי און האָט שווערע אויסגעאַרבעטע הענט, האָט אויך אַ פאַרליבע צו עקאַנאָמישע פּראָגן. ער טרעט צו צו די פאַרפלאַג-טערסטע פּראָגן פון וועלט-עקאַנאָמיק מיט אַן אינטימיטעט. די טריקנסטע, האַרבסטע זאַכן ווערן לעבעדיק ביי אים, עס איז קענטיק, אַז פּאַליטיש-עקאַנאָמישע פּראָגן זענען נישט נאָר האַרטע ווירקלאַכ-קייט פאַר סאָוועטישע יונגעלייט, נאָר אויך אַ ספּאַרט. זייערע „קראַס וואַירד פּאַזלס“, פון וועלכע זיי האָבן שטאַרק האַנאַע. זיי דרייען די וועלט אויף אַלע זייטן און ווייסן גענוי, וואו איר צו דערלאַנגען אַ גלעט און וואו אַ בריק. יעדער סאָוועטישער יונגערמאַן באַטראַכט זיך פאַר אַ פאַרשטייער פון זיין לאַנד און ער איז גלייך דערצויגן צו וויסן וואָס צו ענטפּערן דעם אַפּיקוירעס.

די פיר, וואָס האָבן בלויז אַ קורצע צייט פאַרבראַכט אין אַמע-ריקע, פּילן זיך ווייניקער פאַרפליכטעט ווי זייער כאַווער כאַזשעוו. זיי קריטיקירן שוין אַפענער אַמעריקע און אירע זיטן, אָבער אַלעמאַל מיט אַ פאַררעדע: מיר ווילן אייך (מיר, דעם אַמעריקאַנער) נישט געבן קיין אייצעס ווי אזוי צו פירן דאָס לאַנד, אָבער —

און דאָ קומען עטלאַכע אָבערס, וועגן דעם ווי שוידערלאַך-שמוציק און אַנגעכאַזערט מיט ציגאַרן און פאַפּיראַסן עס זענען אונדזערע טעאַטערס און אַמוזיר-פּלעצער און ווי שמוציק די גאַסן. די סאָווע-טישע טעאַטערס זענען מוסטער-ריין. דער אַרבעטער קומט אין טע-אַטער ווי אין אַן אַמאַליקן טעמפל און אַלץ איז דאָרט זויבער. האָט איר באַזוכט די אַמעריקאַנער קאַמוניסטישע טוער, אַמערי-קאַנער קאַמוניסטישע מיטינגען?

פולשטענדיקער און אבסאלוטער צוריקטריט. קימאט מיט שרעק,
שרייען זיי אלע אויס אונטער דער אויפזיכט פון דעם בלאַנדנס קלינגנ-
דיקע רייד:

ניין! וואָס האָבן מיר דערמיט צו טאָן? מיר זענען סאָוועטישע
בירגער און אַמעריקאַנער געסט, מיר ווייסן גאַרנישט וועגן דער אַמע-
ריקאַנער קאָמוניסטישער באַוועגונג, אַכוץ פון הערן.
אַ זיפץ פון דערלייכטערונג ביי אַלעמען. זיי האָבן געהאַנדלט, ווי
עס דאַרפן האַנדלען סאָוועטיש-פאַראַנטוואָרטלאַכע עמיסאַרן בענזינגייע
אַ פּרעמד, אַבער דיפּלאַמאַטיש-פּריינטלאַך לאַנד.
סאַניאַ יאַקאָווליעוונאַ, לייגן זיי שוין צו אַביסעלע געלאַסענער און
איבערגעלייגטער, קען אייך עפּשער אַביסל דערציילן וועגן דער אַמע-
ריקאַנער קאָמוניסטישער באַוועגונג.

סאַניאַ האָט פאַרבאַכט צוועלף יאָר אין אַמעריקע. איר מאַן איז
אַוועקגעפאַרן מיט צוויי יאָר צוריק קיין סאָוועטנפאַרבאַנד, וואו ער האָט
געקראָגן אַ פאַראַנטוואָרטלאַכן אַמט. איצט פאַרט זי אַהין זיך באַ-
זעצן און זי פאַרט מיט פּרייד, ווייל סאַניאַ יאַקאָווליעוונאַ האָט אין אַמע-
ריקע אָנגעהאַלטן איר גאַנץ רוסישקייט — איר נאַמען, פאַטערס נאָ-
מען און אויך איר אַדעסיש-האַרטן, כאַטש גאַנץ זאַפּטיקן רוסיש, מיט
די אידישע ריישן.

איך לאַד זיי איין צו מיר אין דער קאַבינע אַביסל אויסטרינקען.
איך האָב, דערצייל איך זיי, עטלאַכע פּלעשער, מיט וועלכע איך קען
זיך אַליין נישט ספּראַווען. אַלע שווייגן און קוקן אויף דעם שטרוי-
בלאַנדן יונג מיט דעם גלייכן קענזשער האָר. עס איז זיי אַביסל אומ-
באַקוועם, אַז סאָוועטישע מענטשן זאָלן זיך פון אַ פּרעמדן לאָזן איבער-
רעדן אויף שיקרעס.

דער בלאַנדער לאַכט פון גרויס פאַרלעגנהייט. די אויגן הויבן
אַן אַביסל פּלאַקערן און ער פאַרמאַכט זיי אויף דער העלפט, טראַכטנ-
דיק פון אַביסל מאַשקע. פּעכטנדיק מיט דעם געדאַנק, קוקט ער אויס
ליב-גויעשק. נאָך אַ שטילן קאַמפּראַמיס מיט דעם יעצער-האַרע און
מיט סאָוועטישער דיאַלעקטיק פאַסקענט ער נאַכגעביק:
ניעמנאַזשעטשקאַ! און ער ווייזט אָן אויף דעם פינגער, אַז ער
וועט נעמען בלויז אַן אַפּ.

אַלע גייען מיט מיר, אַפּילע די קראַנקע סאַניאַ יאַקאָווליעוונאַ
אויך. און נאַכדעם ווי דער בלאַנדער האָט אַריינגעגאַסן היפּשע עט-
לאַכע נייעמנאַזשעטשקאַס, ווערט פּול מיין קאַיוטע מיט פּריילאַכע סאָ-
וועטישע לידער.

II

און ווי זיי זינגען אזוי, און ווי דער בלאַנדער כאַפּט אַ טענצל מיט דער שווערלאַכער סאַניאַ יאַקאָויליעוונאַ ביי מיר אין דער ענגער קאַבינע, און ווי זיי ברענגען אַריין אַ גראַמאַפאָנטשיק מיט פּליטעס פון רוסישע אונטערטענצלדיקע לידער, וואָס ענדיקן זיך מיט אַ קוויטש, ווי דער קרעשטשענדאָ פון פעלדפעבל, בעאייס ער פירט נאָוואַבראַנצעס אין באַד אַריין, אַ קוויטש וואָס באַווייזט, אַז דאָס לידל האָט זיך גע- ענדיקט, דאָס כאַיעס האָט זיך געענדיקט, כאַטש געב, שטרעק זיך אויס און מאַך צו די אויגן אויף אייביק פון מעסיקעס; און ווי עס הויבן זיך אָן באַווייזן קעפּ פון גייגערדיקע און מעיושעוודיקע אַמעריקאַנער, וואָס קוקן אויף אונדזער סימכע, ווי אויף אַן אַרגיע פון פריינטלאַכע קאַ- ניבאַלן, און ווי די פרייד פון באַנפן, גראַמאַפאָן-קריי, סאַניאַ יאַקאָוו- ליעוונאַס שיקערלאַכן געלעכטער, צווישן אַזויפיל מענער, און מענער- שער, קימאַט האַמאַסעקסועלער פריינטשאַפט, הייבט אָן אַרויספראַלן דורך דער טיר, זוכנדיק ברייטערן שעטאַך, — זאָג איך צו זיך: אַט- דאָס איז עס.

ניט, אַט-דאָס איז עס, מיט אַ פראַגעצייכן און ניט מיט אַן אויס- רוף-צייכן, נאָר מיט אַ שיקערער גלייכגילטיקייט און אַן שום פניעס, ווייל איך אַליין בין אויך אַ היפש ביסל אונטערגעשנאַשקעט.

אַט-דאָס איז עס, זאָג איך צו זיך. דאָס איז דער נייער, פריי- לאַכער, געזונטער דאָר פון מאַטעריאַליסטישער ראַמאַנטיק. דאָס איז דער רעזולטאַט פון זיג, פון פלאַטערדיקע פאַנען, פון געוואונענע באַ- ריקאַדן, פון קאַמף, קאַמף, קאַמף, רעוואָלוציעס און קאַמונעס. דאָס איז געזאַנג פון דערגרייכונג.

דאָס וואָס איך אַליין זיך דאָ מיט די זיגער, מיט די דערגרייכער, איז אויך נישט אַ שפרונג און אַ כאַפּ און אַ קום צום גרייטן. איך קום אַהער דורך אַלע רעוואָלוציעס אין די ביכער, מיט אַלע נעמען פון רע- וואָלוציאַנערע מאַרטירער, מיט אַלע אַרבעטאַרערישע דאָגמעס, מיט די אַלע טאַטוס אין קינדישן מויאַך פון דעם, וואָס מיין שטאַט האָט מיט- געקעמפט, מיטגעליטן און מיטגעהאַלפן אַרונטערצואוואַרפן ניקאַליי- קעלען.

ברידער און שוועסטער, לאַמיר גיין צוזאַמען.
זאָל אין ניקאַלייקעלן אַ רואַך אין זיין מאַמען.
העי, העי, דאָלאַי פּאַליציי.
דאָלאַי סאַמאָדערזשען איוו ראַסעי.

מיט דעם־אָ „רוסיש“־רעוואָלוציאַנערן לידל, וואָס קלאַסנבאַוואוסטע שניידערינס, נייטאַרינס, העפטשערקעס, סטאַליערס, טאַקערס, גאַרבער, דראַטווע־ציער און העקער־יונגען האָבן אונטערגעפאַנפּעט בעגניווע, האָב איך זיך גערייצט מיט דעם זיידן מיינעם. עס איז געווען מיין קינדישע רעוואָלוציע קעגן זיין שרעק. רייבט ער די פּערץ (דאָס איז געווען מיין זיידנס קלאַלע ווען ער איז געווען שטאַרק אין קאַס), מען וועט אונדז אַלעמען צוליב דעם שייגעץ פאַרשיקן קיין סאַמביר. און איך, ווי קיינמאַל גאַרנישט, האָב אַלץ געזונגען דאָס לידל, אַרגאַניזירנדיק צום „קאַמף“ אויך מיין אינגערן ברודער, וועלכער איז געווען גערוקט פון מיר מיט צוויי יאָר און וואָס האָט קוים געקענט זאָגן „סאַמאַדעוושעץ“.

אַליין בין איך דאַמאַלס אַלט געווען פינף־זעקס יאָר. מיינע כאַוויירים זענען געווען אינגלאַך מיט לעכטלאַך אין די נעז, מיט די סטענער אינדרויסן ווי קליינע עקלאַך און מיט שמאַלע אידישע הי־טעלאַך. איך געדענק, אַז ס'איז נאָך נישט שטאַרק זיכער געווען די ערד אונטער אונדזערע פיס און מיר האָבן זיך אַלע געשאַקלט, שפּילנ־דיק זיך, אין קייסער. מיר האָבן אַוואַדע געמוזט אויסקוקן ווי אַ גאַנ־צער הויף פענגווינס.

כ'זויל זיך כּאַלילע נישט אויסהעפּטן רעוואָלוציאַנערן סטאַזש, אָבער שוין דאַמאַלס האָב איך געוואוסט, אַז דער שלאַס, אַדער דאָס קרימי־נאַל, וואָס מען האָט אָנגעזען איבער אַ גרויס שטיק פון שטאַט, איז נישט געווען רעזערווירט בלויז פאַר גאַנאָוים. די בייסטע סאַלדאַטן מיט גרייטע ביקסן זענען געגאַנגען אַרום און אַרום, טאַג און נאַכט, נאַכט און טאַג און געהיט. דורך דעם גאַנצן אונטערן שלאַס, דורך די פאַרשידענע אידן־גאַסן, ביז צו דער שול, האָט מען אַלץ געזען דאָס קרימינאַל. אידן זענען געגאַנגען אין שול אַריין אונטער דעם שרעק פון מאַלכעס, ווייל פון באַרג אויבן, האָבן אַרונטערגעלאַצט די סאַל־דאַטסקע ביקסן.

און צופּוסנס דעם קרימינאַל איז געשטאַנען קראַסוצקיס פּאַבריק, וואו עס האָבן געאַרבעט אויסגעמוטשעטע, פאַרהויקערטע „זדעכלאַ־קעס“, די הוסטנדיקע ציגאַרן־און פאַפּיראַסן־מאַכער, אָבער צווישן דער פּאַבריק און קרימינאַל, און ספּעציעל דעם טייל, וואו עס זענען געזעסן די פּאַליטישע, איז געווען אַ בריק.

דאָס איז געווען די איידעלע טאַכטער פון די קראַסוצקיס. אַ לאַמע איז זי געווען. זי האָט געטראָגן ברילן און האָט געהאַט אַ גויעשק־אידישן פּאַנים און ערנסטע אויגן. פאַרטאַג פּלעגט זי אַרויסגיין אויפן

גאנטיק און אן מוירע זיך דורכרעדן מיט די ארעסטאנטסקע קעפ אין די גראטע-פענצטערלאך.

מיין באגריף פון רעוואלוציע? מיין זיידע האָט מיר דערציילט שיינע פאָוסטאָניע מייסעלאך, וועגן בערעק יאָסעלעוויטש און וועגן אידישע שענקערס, וואָס האָבן באַהאַלטן פאַנעס, און אַפילע דעם וויץ וועגן דער אידישער דאַליע ביי פאַנעס, וואָס קריכן אַרויס פון דער הרובע, דרייען זיך די וואָנסן און שרייען צום זשיד: „טשאַפקען זדים“!

דערציילט האָט דער זיידע, וואָס איז געווען אַ שטאַרקער רעאַ-ליסט, אַז ווען די קאַזאַקן האָבן געכאַפט אַ פאַוסטאַנטשיק האָבן זיי אים אַפגעשניטן דאָס סאַמע וויכטיקסטע גליד, און עס אים דער-לאַנגט מיט גרויס העפלאַכקייט: „קוריטיע פאַזשאַלוסטאַז“ ער האָט אויך געהאַט גאַנצע פעק מיט מייסעס וועגן גערילאַ-קאַמפן אין גע-דיכטע פוילישע וועלדער, אַנטשלאַסענע, אַקשאָנעסדיקע, וועגן טליעס, פיקעס, קינזשאַלן און קאַזאַקע נאַגייקעס.

ערשטע טריט פון דער רעוואַלוציע. נאָך האַלבער נאַכט. נישט דורך דער פאַראַדנער קראַקעווער פערשטאַט, נאָר אויף די פאַרהוי-קערטע און דערשראַקענע אידן-גאַסן פלעגט זיך מיטאַמאַל דערהערן געזאַנג. די האַלב-טאַוועלנע הייזקעס, וואָס זענען צוגעקלעפט מיט ניכטערן שפייעכץ, ציטערן אויף אַבער זיי בלייבן נייטראַל און שטום. מען ווייסט שוין וואָס דאָס מיינט. מען האָט אַפילע מוירע אַרויסצוקוקן פון פענצטער, מען טוליעט זיך אונטער די איבערבעטן. מען ווייסט אַז די רעוואַלוציאָנערן נעמען מיט געוואַלט אַ גאַס. זיי שטעלן איין, אַז ביז די מאַכט וועט קומען צו דער אידן-גאַס, וועט שוין זיין אויס. און דערווייל גייען די פע-פע-עס פון דער אַכזאַריעס-דיקער העסעס אייזן-גיסעריי, וואו מען מאַכט שווערע וואַגשאַלן, פון די ציגעלניעס, פון די צוקער-פאַבריקן, מען האַלט שטורקאַצן, מען גייט מיט דער פאַן און מען זינגט:

נאָ באַריקאַדי, ליוודו ראַבאַטשי
טשערוואַני שטאַנדאַרד

פריער גייט מען לאַנגזאַם, דערנאָך כאַפט מען שנעל, די שטור-קאַצן בליצן פאַרביי די פענצטער, מיטאַמאַל שטיל. אַ דערשראַקענע שטילקייט, וואָס שרייט געוואַלט און פלוצים אַ געטופ פון פייערדיקע, ביזע, קאַזאַקע פערדלאַך, וואָס זענען אַנגעקומען, ווי דערוואַרט, צו שפעט און נאַכאַלעמען.

די קאזאקן זענען ביין וואָס זיי האָבן פאַרשפּעטיקט און זיי טשיי-
שען זיך דעם קאַס מיט אַ שאַס, וואָס ווערט אַריינגעשלאָגן אין דער
אידישער נאַכט אַריין ווי אַ פייערדיקער טשוואַק.

אַמאַל, אַ טישעבאַוו באַנאַכט, האָט זיך כעוורע גראַד פאַרגלוסט
צו באַווייזן רעוואָלוציאַנערן מוט און גיין דורך דעם שולהויף מיטן
פאַן. באַלד זענען אַנגעלאָפּן קאָזאַקן און געכוואַשטשעט מיט די ראַפּ-
ניקעס. די שול האָט מען שנעל אָפּגעשלאָסן. עטלאַכע שאַ צייט האָט
מען געהערט די קאָזאַקן שנאַפּן אַרום די שול-ווענט ווי ביזע הינט,
אַבער אין שול אַריין האָבן זיי פאַרט נישט געוואַגט אַריינצוקומען.
מיר ווידער האָבן מוירע געהאַט אַרויסצוגיין, זענען מיר געבליבן אין
שול נאָך די קינעס אַ גאַנצע נאַכט.

עס איז שוין איינמאַל געווען אַ טישעבאַוו. מיר האָבן אַלע מאַ-
מעש נאַכאַמאַל דורכגעלעבט דעם כורבן. די ליכט האָבן געצאַנגט,
דער כאַזן איז געבליבן זיצן אויף די טרעפּ צום אַרנקוידעש. איך בין
געזעסן און האַלב געדרימלט אויף אַ האַרטן, איבערגעקערטן שטענ-
דער, געשאַרט מיט די זאַקן אין שטרוי און האַנאַע געהאַט פון די פליי,
וואָס האָבן מיר געקיצלט די פּיאַטעס, אַרומגעשפּרונגען און געכאַ-
לעשט אַז מען זאל זיי צולאָזן נענטער צום פלייש, צו די וואַרימע
קינדערשע פּיסלאַך.

אין מיטן שול האָט זיך געוויגט אַ שאַטן פון אַ הענגל-לייכטער —
אַ גרויסער, אַ מוירעדיקער — אַהין און אַהער ווי אַ געהאַנגענער. אין
מויאַך ביי מיר האָבן זיך געפלאַנטערט אָפּגעפליקטע טענער פון דעם
טרויעריק-טעאַטראַלן עלי ציאַן וועאַרעיהאַ, וואָס דער כאַזן האָט נאָר
וואָס געהאַט אָפּגעזונגען מיט דער גאַנצער איידע.

איך בין געווען שרעקלאַך הונגעריק און כ'האַב געטראַכט פון דעם
הונגער פאַר דעם כורבן, ווען עלטערן האָבן אָפּגעקאַכט די אייגענע
קינדער. מיר זענען באַלאַגערט, אינדרויסן לויפן אַרום טיטוסעס
מערדער און דאָ וועט מען זיך באַלד אויף מיר אַרויפּוואַרפּן און אויפּ-
פרעסן. כ'האַב מיט מוירע געקוקט אויף דעם טאַטן, וואָס האָט אונ-
טערגעדרימלט און מיך געגלעט מיט אַ שלעפּעריקער האַנט.

כיגעדענק נישט אַקוראַט וואָס פאַר אַ פאַגראַם דאַס איז געווען —
דער קעשענעווער, דער ביאַליסטאַקער, אַדער אַן אַנדער בלוטבאַד.
דער טאַטע איז דאַמאַלס אַהיימגעקומען מיט דעם בלאַט און געוויינט
אַזוי שטאַרק, אַז אַלע אין הויז האָבן מיטגעוויינט, די מאַמע, דער ברוד-
דער מיינער, און אַפּילע די שטומע דינסט האָט אויך מיטגעבעטשעט,
אַכּוץ איך, וואָס דאַס האַרץ ווערט ביי מיר אַלעמאַל קיזלשטיין, ווען

עס קומט צו לאָזן אַ טרער. איך האָב געקוקט אויף די שוואַרץ-גע-
ראַמטע בילדער און אויף דעם אויפשריפט קדוּישִׁים און געטראַכט
בעשאַס מייסע וועגן די אַסערעס האַרוגי מאַלכעס, ווי מען האָט זיי
געריסן דאָס פלייש מיט אייזערנע קאַמען. אַ טויטער שאַמעס מיט
אַ סיפּער־טוירע אין דער האַנט, טויטע קינדער מיט פאַרגלייטע אויגן,
צעפּליקטע ספּאַריים. איך האָב מיט בלאַנדזשענדיקע געדאַנקן צו יענער
צייט שוין געהאַט אַנגעטאַפט דעם זין פון אידישער רעוואַלוציע. פון
איין זייט ניקאַליי און פאַגראַמען אויף אידן און פון דער אַנדערער
זייט יונגעלייט אַנגעטאַן אין בלויע, שוואַרצע און רויטע העמדלאַך
מיט גאַרטלן און טראַלבוּ. זיי, די העמדלאַך, ווילן אַרונטערוואַרפן
ניקאַלייען פון טראַן.

איך האָב זיך גאַנץ גוט אויסגעמאַשלט אַ ניקאַלייקעלע, ווי פאַרע
פון מיצראַיעם, וואָס זיצט אויף אַ הויכן טראַן און יעדעס וואָרט זיינס
איז אַ באַפעל און אַ גזירע קעגן אידן. ער האַלט שטענדיק אַ שווערן
גילדענעם צעפּטער און אַ גילדענע רוט ווי אַכאַשוויירעש און אַנשטאַט
גיין אין אַ מערכעך, באַדט ער זיך אין אידיש בלוט. מיטאַמאַל, ווי
ער זיצט אַזוי און וויל אַרויסגעבן אַ נייע, שווערע גזירע, גיבן זיך
אַ ריס אַריין ווי צוויי שטורעמווינטן, דער רויטער יאַנקל סטאַלער און
דער געשטופלטער יאַסל שליטער. זיי גיבן אים אַפּ טשעסט, גיבן אַ
האַק אַפּ ווי אַ מיזמער דעם יעוואַ אימפּעראַטאָרסקאיע וועליטשעסטוואַ
און אַפּגעגעבן ניקאַלייקעלען וואָס עס קומט אים, גיבן זיי אים אַ זאַג, אַן
צערעמאַניעס: אַדויני מעלעך, פאַשאַל וואַן, גענוג געקיניגט. און ווען
זיי בריקן אים אַרונטער פון טראַן, שיסן זיי אים אַריין עטלאַכע פּוּ-
ליעס, שפּייען דריי מאַל אויס און שרייען — אַ קאַפּאַרע זאַלסטו זיין
פאַר אידיש בלוט וואָס דו האַסט פאַרגאַסן. באַלד גיבן זיי אַ כאַפּ אַ
שטעקן, אַ קוועטש ביי אַ פּרוזשינע און ס'גיט אַ שפּרינג אַרויס מיט
אַ פּלאַטער די רויטע פּאַן און זיי לאָזן זיך איבער גאַנץ רוסלאַנד מיט
געזאַנג —

העי, העי, דאלאי פאליציי
דאלאי סאמאדערוזשעץ איוו ראסיי.

פונדעסטוועגן, אַז די העמדלאַך האָבן אַמאַל פאַרכאַפט די שול און
זיך אַוועקגעשטעלט, ווי דער מעלאַמעד פּלעגט טייטשן, לעסטערן גאַט,
האַט עס מיר פאַרקלעמט ביים האַרץ. קעגן ניקאַלייען, פאַרשטיי איך,
אַבער קעגן אידישן גאַט? וואָס האָט דער אידישער גאַט זיך פאַר-
זינדיקט? דער גאַט, וואָס מען פּליקט און מען טרעט מיט די פּיס

זיינע סיפער טוירעס, מען האַרגעט זיינע אידן, דער גאַט וואָס איז מיט זיין פּאַלק איסראַעל אין גאַלעס און וואָס האָט נישט קיין פּריילאַכע מינוט, אַכוץ עפּשער סימכעסטוירע — וואָס קען מען האָבן צו אַזאַ גאַט?

דער אידישער גאַט מיינער האָט אויסגעקוקט אַקוראַט ווי דער לובלינער רעבע אַווראַמעלע אייגער — אַ דאַרער איד מיט אַ לאַנגער, ווייסער באַרד, ווייסע זאַקן און לאַטשן, אַ שטיל קאַל, אַ מענטש, וואָס קען נישט קיין צורעסמאַטבייע, וואָס נעמט נישט קיין פידיען, פּאַסט מאַנטאַג און דאַנערשטאַג און קומט אָפּ מיט שיע-פיע אַלע טעג פון אַ גאַנץ יאָר. מיט אַ געבראַכענער שטים וויינט ער אַלעמאַל אויף אידישע צאַרעס. אַזוי האָט אויסגעזען מיין געפּלאַגטער, קינדערשער, אידישער גאַט. וואָס קען מען האָבן צו אַזאַ גאַט, וואָס וויל יעדן טאַג, יעדע שאַ, ברענגען די געאולע, אַבער זיינע הענט זענען צו קורץ און צו שוואַך צו ברענגען מאַשיאַכן?

עס איז געווען פורים, ווען די העמדלאַך האָבן פאַרכאַפט די מאַראַם שול, צוגעשלאָסן די טיר און דער פאַרשטייער מיט לאַנגע שוואַרצע האָר, האָט זיך געשטעלט קניען אויף דעם באַלעמער און גע-
נומען האַלטן זיין רעדע: כאַוויירים און בערגער, היינט איז פורים, היינט, רעדט מען אייך איין, איז געשען אַ נעס, היינט, דערציילט מען אייך, אַז גאַט, אין זיין טאַטנס טאַטן, האָט די אידן געראַטעוועט פון אַ פּאַגראַם —

אַרונטער פון באַלעמער דו שייגען, דו פאַשע איסראַעל, אַ דונער זאַל דיך אַוועקלייגן, אַרונטער פון באַלעמער, פוילן זאַלן דיינע ביי-
נער — האָט איבער דער גאַנצער שול זיך געהערט דאָס קאַל פון מווי-
שעלע גליסקער (א איד אַ קויהען, מיט אַ פייערדיקן קאַס, מיט אַ שטערן וואָס האָט זיך ביי אים יעדעס מאַל אַנגעצונדן ווי אַ קאַם פון אַ האָן).

אַרונטער פון באַלעמער — און עס האָבן נישט געהאַלפן די סטראַ-
שונקעס פון די העמדלעך, אַז מען וועט אים קאַלט מאַכן, אַז מען וועט
אים אַריינשיסן אַ פּויליע, מען איז צו אים צוגעגאַנגען גאַר נאַנט און
אים אַפּילע געוויזן אַ שפּיער אויך, אַבער ער האָט אַלץ געשריגן ווי
אין אַ פייער: אַרונטער פון באַלעמער.

אייך בין אַסער שולדיק, וואָס אין דעם דאָזיקן קאַמף פון רעדנער
קעגן גאַט און פון מוישעלע גליסקער קעגן דער גאַנצער רעוואַלוציע
(און רעוואַלוציע מיינט קעגן ניקאָלייען פאַר דעם פאַרגאַסענעם אידיש
בלוט) האָב איך געהאַלטן מיט מוישעלן. ער איז ביי מיר געווען דער

העלד, דער מאַטיסיאַהו, מיט דער געצויגענער שווערד און מיט דעם אויסרוף — ווער צו גאַט — צו מיר. איך בין געשטאַנען לעבן אים ווי אַ קליין מאַקאַבייטשיקל און „מיר“ האָבן געקריגט דעם קריג פון גאַט, וואָס קען נישט און וועט נישט קעמפן פאַר זיך, ווייל ער איז אַליין אַ שוואַכער, אַ כאלוש, אַ וויינענדיקער, אַ גוטהאַרציקער, אַ שאַטן וואָס זיצט איבערגעדעקט מיט דעם טאַלעס גאַנצע טעג און וויינט.

און אַדהאַיעם קען איך נישט פאַרטראַגן ווען מען גייט אויף גאַט, וויפיל איך זאָל נישט איינכאַזערן מיט זיך דעם פּאַסעק, אַז רעליגיע איז אַפּיום פאַרן פּאַלק, העלפט עס אַלץ נישט. ווען מען נעמט באַ-ליידיקן די הילפּלאַזע גוטסקייט הינטער דער גאַנצער מיסטעריע פון מוטשעניש, וואָס מען רופט לעבן, פיל איך זיך טיף באַליידיקט, וואָס מען מישט קאַשע מיט באַטשווינע. איך ווייס, אַז מיינע קינדער וועט דאָס נישט אַנפאַנגען אַרן, ווייל זיי האָבן נישט געקאַנט אַווראַמעלע אַייגער אַדער דעם שטילן, איידעלן לובלינער ראָוו, רעב הילעל ליפ-שיץ, זיי האָבן נישט געהערט ווי ער האָט געהאַלטן זיפּצנדיקע דראַ-שעס, איידער ער האָט מיט אַ געבראַכן קאַל סופּלירט די טקיעס צו מיין פעטער כילאַשער, וואָס האָט פון יעדער שוואַרים געמאַכט אַ קאדענצאַ און אַריינגעלייגט דערין אַזויפיל ווייטיק, וואָס קיין באַלטקייט האָט ניט געקאַנט.

פונדעסטוועגן האָב איך געפילט אַז עס איז צוגעקומען אַ נייער קויאַך אין שטאָט. ביז איצט זענען געגאַנגען אויף קויאַך די קויאַך-יונגען פון דער אונטערוועלט, די כעוורע וועלכע האָבן געקענט אַריינ-פעצן אַ מעסער, אַוורעמעלע ראַצער, מאַרדכעלע בענקאַרט מיט די לאַקירטע שטיווילעטן, אַנדערע וואוילע יונגען, זיי, אַז זיי האָבן געזאַגט, איז געווען געזאַגט, אַז זיי האָבן געסטראַשעט, האָט מען גע-וואוסט אַז עס איז הייליק, זיי אַז זיי האָבן געשלאָגן אַ קורווע מאַקעס-רעצעך און זי האָט געמאַכט גוואַלדן — אידן בניי ראַכמאַנים, ראַטע-וועץ, זענען די בניי ראַכמאַנים דורכגעגאַנגען, ווי נישט זיי מיינט מען, ווייל מען קען האָבן אַ שיינ פאַנים, אַז מען פאַנגט זיך אַן מיט די לייט.

אַבער אַז די העמדלאַך זענען אויפגעקומען איז די אונטערוועלט גע-לעגן איינגעלייגט. כּ״האַב אַמאַל געזען ווי די בונדיסטן האָבן געשלאָגן אַ גאַנצן, וואָס האָט צוגענומען ביי אַן אַרימער דינסט-מיידל עטלאַכע רובל, שטעק אַפּ דאָס געלט! האָט מען אים געפּראַסקעט. פון דעם גאַנצן איז גערונען די רויטע יויך, ער האָט געמוזט אַפּגעבן ביז אַ

גראַשן און ביז די דינסט־מויד, מיט הענט ווי געפרוירענע עפל, האָט נישט געזאָגט טיגעניג, האָט מען נישט אויפגעהערט צו שלאָגן. אַט איז אַ נייער קויאַך, וואָס שלאָגט אויך, אָבער עס איז אַן אַנ־דער מין שלאָגן. עס איז צוליב אידעאַל. איך בין ווידער אָביסל צעטומלט געוואָרן, ווען דער נייער קויאַך איז אַריין צו עליע טאַב, וואָס האָט זיך איינגעאַקשנט און נישט געוואָלט געבן די געזעלן זיינע אַן הויסאַפּע, און מען האָט אים אַריינגעשאָסן עטלאַכע קוילן. קינד און קייט האָבן געוויינט ביי דער לעוואַיע. עליע טאַב איז געווען אַ שניידער און אַליין נישט קיין גרויסער געוויר, דאָס פאַרברעכן זיינס קעגן די אַרבעטער האָט אויסגעזען אומגעהייער קליין אַנטקעגן דעם אוינעש, ווען איך האָב געזען דעם שוואַרצן קאַסטן אויף דער אידנגאַס. דאָס ווייב זיינס האָט זיך געריסן ביי די האַר, די קינדער האָבן געוויינט און די טאַלמוד־טוירע אינגלאַך האָבן געזונגען צעדעק לעפּאַנאָוו יעהאַלעך. איך האָב געוואויגן אויף אַ קינדערשער וואָגשאַל און ס'האָט זיך עפּעס נישט געסטיסעוועט.

עליע טאַבס טויט האָט אַנגעוואַרפּן אַ שרעק אויף דער גאַנצער שטאָט. צום ערשטן מאַל האָט מען אַנגעהויבן פּילן, אַז אויב ס'איז טאַקע דאָ אַזאָ זאך ווי קאַל איסראַעל כאַוויירי, מיט פאַראייניקטע אינטערעסן, ווען עס קומט אויסצובעטן ביי גאַט אַ גוט קוויטל, אָדער גלאַט יעשיעס ווענעכאַמעס אויף אידן, זענען אָבער אַ גאַנץ יאָר דאָ צוויי אַרמיען — אַרבעטער און באַלעבאַטי. עס איז געווען דער ערשטער קלאַנסשאַס אין שטאָט.

די אַרבעטער האָבן פּריילאַכער און שטאַלצער געזונגען זייערע לידער. און יעדעס מאַל ווען עס האָט זיך געמאַכט אַ געזעמל פון אַכט־ניין אַרבעטער איז גלייך אויסגעוואקסן אַ צענטער, וואָס האָט אַנ־געפאַנגען זיין פּראָפּאַגאַנדע מיט „כאַוויירי און בערגער“. עלטערע אידן, אַז זיי זענען פאַרבייגעגאַנגען אַזעלכע פאַרזמלונגען פלעגן זיי אונטערבורטשען סקעפטיש צום גראַם: אַז עס וועט נישט ווערן בעסער, וועט ווערן ערגער.

און דערפאַר איז מיר גאַר קיין וואונדער נישט געווען, ווען דער נייער קויאַך האָט אַרונטערגעבראַכט שימען בערגערן צו אונדז אין הויז אַריין. דער טאַטע האָט געאַרבעט אין שימען בערגער'ס גע־שעפט. ראַב שימען בערגער האָט געהאַט אַ ברייטע פּלאַקסענע באַרד, אַ גרויס קליידער־געשעפט און אַ שיינע דירע אויף דער קראַקעווער פּערשטאָט. דער טאַטע פלעגט גיין צו אים גיטיאַנטעווביטן, אָבער אַז רעב שימען זאַל אין אַ פּראַסטן מיטוואַך מוזן אַרונטערקומען צו

אונדז אין הויז הינטערן שלאָס, האָט בלויז דער נייער קויאַך געקענט באַווייזן.

ביים ברייטן טיש אונטער דעם בליצלאַמפּ זענען געזעסן עטלאַכע אומבאַקאַנטע יונגעלייט, מיט טרוקענע, ערנסטע און געשעפטלאַכע פענימער. שימען בערגער איז געזעסן, און דאָוקע נישט אויבנאָן, און געווישט דעם שווייס פון שטערן. אויבנאָן איז גראַד געווען דער טאַטע מיינער, ווייל ער האָט געהאַט דעם שווערן אַמט פון אַ בוירער. דער נייער קויאַך האָט זיך פאַרלאָזט אויף דעם טאַטנס' ערלאַכקייט און יוישער, כאַטש ער איז נישט געווען אינגאַנצן קלאַסנבאוואוסט.

שימען האָט דערלאַנגט אַ פאַטש אַ אינגל, אַ מעשאַרעס, און דער קויאַך האָט אים אויפגעפאַדערט פאַר אַ מישפעט. דאָס יונגע מעשאַרעסל האָט געהאַט אַ דין שטימעלע ווי אַ מעשורערעל. ער איז אַלע-מאַל געשפרונגען רעב שימענען אין פאַנים אַריין.

שימען בערגער האָט געווישט דעם שווייס פון שטערן און גע-וואַלט ענטפערן, אָבער דער טאַטע מיינער האָט אים אַלעמאַל באַפע-לעריש אַרויפגעלייגט אַ שלאָס.

טאַמער וועט איר, רעב שימען, אָביסל האַלטן ס'מױל. איר האָט אַוואַדע פאַרגעסן עליע טאַב.

דאָס איז געווען גענוג אַז רעב שימען זאָל אַנטשוויגן ווערן אויף עטלאַכע מינוט, ביז דאָס מעשאַרעסל איז אים ווידער געשפרונגען ווי אַ הענדל אין פאַנים אַריין און דער טאַטע האָט אים ווידער געמוזט אַרויסרופן דעם גייסט פון עליע טאַב.

אויפן טיש, ווי אַ באַווייזן פון פרידלאַכן קלאַסנאַמף, איז געלעגן אַ רעוואַלווער, אַ נייער בלאַסקנדיקער רעוואַלווער. אין בלוילעכן שטאַל האָבן געפלעמלט פיערלאַך פון דעם בליצלאַמפּ.

דער טאַטע האָט אַרויסגעגעבן אַ פּסאַק. רעב שימען בערגער מוז צאָלן אַזויפיל און אַזויפיל פאַר דער פאַרטיי, אַלס פאַרגיטיגונג. דאָס מעשאַרעסל קריגט אַן הויסאַפע פון אַ האַלבן קערבל אַ וואַך און סכורע פאַר אַן אנצוג. רעב שימען איז מאַוטיאַך צו האַלטן די הענט אין קימפעט און זיך נישט וואַרפן מיט קיין פעטש, ווייל, פאַטאַקעוועט דאָס יונגע מעשאַרעסל, היינטיקע צייטן פאַטשט מען זיך נישט.

רעב שימען האָט מעקאַבל פּסאַק געווען. די פאַרטיי איז געווען צופרידן און אַז די פאַרטיי איז אַוועק איז ער געבליבן זיצן קעגן טאַטן מיט גאַזלאַנישע אויגן. ער האָט זיך אויפגעהויבן און זיך גע-נומען שלאַגן מיט די פּויסטן אין קאַפּ אַריין.

איצכאַק, האָט ער געשריגן צום טאַטן, איך וועל זיך אַ מאַנסע

אַנטאָן, איך וועל זיך פאַרוואַרפן אַ שטריק אַרום האַלדז. אַז מען קען שוין נישט שלאָגן אָן אייגענעם מענטש, איז דאָך שוין עק וועלט. אַז מען קען נישט האָבן דאָס פאַרגעניגן אויסצופראַסקען אַזאַ סמאַרק אויף ביידע באַקן און אים ווייזן ווער עלטער איז, לאַמאַ זע אַנויכז, צו וואָס־זשע דאַרף מען אַזאַ פאַרסראַליעט לעבן?

יא, אַסאָך פריער פאַר ניקאָליען האָט שימען בערגער דערפילט די רעוואָלוציע אויף זיינע אייגענע פלייצעס און ער האָט זיך אונטער־געגעבן. ער האָט שוין מער דעם קאַפּ נישט אויפגעהויבן, ער איז אַרומגעאַנגען אָן איינגעהויקערטער און איז געווען שוואַרץ ווי די ערד. די רעוואָלוציע האָט אין אים אַפגעפייערט דעם ערשטן זיג.

דאַמאָלס זענען אַנגעקומען אומרואַיקע טעג. די כעוורע האָבן געמאַכט דעם אַנפאַנג מיט אַ שלעכטן סטרוזש. דאָס איז נישט געווען קיין סטרוזש, נאָר דער עמעסער צערבער פון זיין הויף און אַלץ דער־פאַר וואָס ער האָט זיך געלייגט אין דער לענג און אין דער ברייט די־נענדיק דעם קייסער. דער סטרוזש האָט געקוקט פון אויבנאַראַפּ אויף זיין בעזים און אויף זיין שמייעטניק — דאָס זענען אַלץ ביי אים געווען בייזאַכן אַנטקעגן זיינע העכערע פליכטן. ער האָט געאַרבעט מיט לייב און לעבן. ער האָט געטרייבערט די אַדערן וועגן איינמלדעווען און געהאַלטן אָן אויג אויף ניעלעגאַלניע. די קינדער זיינע זענען גע־אַנגעגען אַפגעריסן און אַפגעשליסן און געבעטלט שטיקלאַך פלעצל ביי די אידישע קינדער. די סטרוזשין און דאָוקע די סטרוזשין האָט גע־שיקערט און זיך געוואָלגערט לעבן שמייעטניק און געשאַלטן דעם מאַן און די קינדער מיט טויטע קלאַלעס, אָבער דער סטרוזש אַליין איז געווען אַ ניכטערער מענטש. ער האָט געפילט, אַז די מאַשע־ניקעס קענען אים אונטער דער גאַז אַפּשפּילן אַ רעוואָלוציע און ער האָט געהיט זיינע פליכטן מיט דער גרעסטער קאַנצעלאַרסקער פּינקט־לאַכקייט. איינמאַל אַ פאַרטאַג האָט מען געמאַכט אַ סאָף צו דער קאַ־ריערע פון דעם צאַריס געטרייעסטן דינער ביי אונדז אין שטאַט.

נאָך דעם דאָזיקן אַנפאַנג זענען שוין געפאַלן סטראַזשניקעס, רעווע־ראָוועס און אַפילע אַ פאַמאַשטשניק־פריסטאַוו. אַמאָל, געדענק איך, האָב איך אויף דער אידנגאַס געהערט עטלאַכע טרוקענע קנאַל, ווי מען וואַלט האַסטיק אַנגעקלאַפט מיט אַ שטעקן אין אַ לאַדן. עטלאַכע טריט פון מיר איז געפאַלן אַ רעוועראָווע, וואָס האָט נאָר וואָס געהאַט איינגעקויפט אַ בייטל מעל. דער בייטל האָט אים אינגאַנצן פאַרמע־ליקט דאָס פאַנים, אָבער דורך דעם ווייסן, בלאַזענשן פאַנים האָבן זיך אַנגעהויבן דורכרייסן פאַרגליווערטע שטיקער בלוט און געבליבן ליגן

לעבן דעם רעוועראָווע ווי שטיקער לונג און לעבער. דער רעוועראָווע איז לאַנג געדעגן מיט די טויטע אָפּגעפּוצטע שטיוול און אידן האָבן געפֿידט ווי מען וואָלט אים אונטערגעוואָרפן פֿאַר אַ בלוט-בילבעל, ביז דאָס געזעץ פון יענער זייט שטאַטזייגער איז געקומען, געמאַכט אַ פֿראַטאַקאַל און אים צוגענומען.

און צו יענער צייט האָט זיך אויך אונטערגערוקט די מייסע אַבער-לע צימרינג. קיין איד אין שטאַט האָט נישט געהאַט קיין לענגערע באַרד פֿאַר אַבעלען — עס איז געווען אַן עמעס שטיקל צירונג פֿאַר דעם פֿאַנים. ער איז געגאַנגען פֿאַמעלאַכן, ווי ער וואָלט שטענדיק שפּאַצירט, די הענט פֿאַרדייגט אויפן זייטשעמויכל און געקוקט מיט זיינע גרויסע, שוואַרצע אויגן פון אונטער דיקע, שוואַרצע ברעמען. ער איז שוין געווען גרוי ווי אַ טויב, אַבער די ברעמען האָבן בעשום אויפן נישט געוואָלט גרוי ווערן. ער האָט געוואָרפן אַ קוק אַהין און אַ קוק אַהער און פון צייט צו צייט האָט ער גענומען די רעכטע האַנט פון זייטשעמויכל און לאַנגזאַם געגלעט און געצערטלט די שיווע באַרד זיינע. זיין קוקן איז געווען אַ סאַרט אינספעקציע און דאָס ערשטע בעסטע אינגעלע, וואָס ער האָט באַגעגענט אויפן וועג פלעגט ער צור-רופן און זאָגן :

— בני, זון מיינער, פון קוקן האָט נאָך קיינער קיין געלט נישט דערלייגט. האָסט שוין געדאווענט? נאָדיר אַ גראַשן און קויף זיר סאַכמעראַזש.

דעם גראַשן האָט קיין אינגעלע ביי אים נישט גענומען, ווייל אַבעלע'ס גוטסקייט האָט גלייך געגעבן קלעמעניש אין די קישקעס. אַבעלע איז געווען אַ איד, וואָס האָט געהאַט צוטריט אין מאַגיס-טראַט, אין קאַנצלעאָריע און אין דער גובערניע. ער איז געווען אויס-געקאַכט מיט נאַטשאַלסטוואַ און ס'איז פֿאַר קיינעם קיין סאָד נישט געווען, אַז אַבעלע איז אַ מאַסער און אַז ער האָט אָפּגעשפּאַרט עטלאַכע קאמעניצעס פון זיין פֿאַרנאָסע. יונגעהייט האָט ער געמאַכט אַ לעבן בלויז פון פּריזיוו, אַבער אין די שפּעטערע יאָרן האָט ער גענומען מאַסערן פֿאַליטישע אויך. אין שטאַט האָט מען אים פֿאַרשלאָטן דאָס געביין, אַבער מען האָט פֿאַר אים געציטערט, מען האָט מוירע געהאַט פֿאַר זיין קוק און ער, ווי נישט אים מיינט מען, איז געגאַנגען אויף דער אידנגאַס אין זיין לאַנגער אַטלעסענער קאַפּאַטע און געשנאַפט און געשפּיעגעוועט.

אַבער קיין קויל האָט אים אַזוי גיך נישט גענומען. מען האָט אים איינמאַל געשאָסן און לייכט געראַניעט. עס האָט גענומען עטלאַכע

טעג און ער איז שוין ווידער געווען ביי דער „ארבעט“. א צווייטמאָל האָט מען אים געשאַסן און שווער פאַרוואַנדעט, אָבער פון אידישן שפּיטאַל, וואו ער איז געלעגן איז געקומען די „פּריילאַכע“ בסורע, אַז ער בעסערט זיך און וועט געזונט ווערן. נאַטשאַלסטווע האָט אָבעלען איבערגעפירט אין רוסישן מיליטער־שפּיטאַל, קעדיי ער זאַל דאָרט זיין זיכערער. דאָס וואַיענע שפּיטאַל, אַרומגערינגלט מיט הויכע דיקע מויערן, האָט שטענדיק געהאַט אַ שווערע שמירע, אָבער אויך דאָרט האָבן זיך עטלאַכע יונגעלייט אַריינגעכאַפט אים „מעוואַקער כוילע“ זיין און מען האָט אים אויפן קראַנקן בעט אַוועקגעלייגט.

אָבעלע'ס לעוואַיע איז געווען אַ פּריילאַכע. אין קיין כּיידער האָט מען דאַמאַלס נישט געלערנט. און כאַטש ביים לעבן איז אָבעלע גע־ווען אַ שטיקל נאַטשאַלניק און מען האָט פאַר אים מוירע געהאַט, האָבן אַלע איצט דערפילט אַז אַלס אידישער מעס איז ער אינגאַנצן אן אונ־דזעריקער. דער קאַסטן האָט זיך שנעל געהאַצקעט לויפנדיק צום גוטנאַרט און קינד און קייט האָבן אויפן וועג געוואָרפן שטיינער אין אַרן. אָבעלע צימרינג מיט דער צעשפּרייטער באַרד איז באַגראָבן גע־וואָרן ערגעץ ביים פּלויט און וואַכנלאַנג האָבן אידן אָפן האַנאַע געהאַט פון דעם שטיקל אַרבעט און עס אָפּילע באַרעכטיקט מיט דעם פּאַסעק „ובערת“, זאַלסט אויסראַמען דאָס שלעכטס פון צווישן דיר.

דאַמאַלס האָט פּאַניע באַשלאָסן, אַז מען דאַרף ווייזן דער שטאַט זיין שוואַרצע גוואורע, קעדיי אַנצוואוואַרפן אַזאַ שרעק, אַז עס זאַל זיך אָפּגלוסטן מיט אים צו פאַרמעסטן, ווייל מיט אַ רעוועראווע מער, אָדער ווייניקער, ליגט נאָך אַלץ דער גאַנצער קוואַך ביי אים.

פריער זענען געגאַנגען די מיליטערישע פייקלער — בום — טאַראַראַרום, בום — טאַראַראַרום — זיי האָבן געפירט דעם פאַראַד, וואָס איז אייגענטלאַך געווען אַן אויסשטעלונג פון מיליטערישער קראַפט. די פייקלער האָבן ווי צוזאַמענגערופן די שטאַט אַ קוק צו געבן אויף דער אַרטילעריע, פיעכאַטע, גרענאַדירן, און קאַזאַקן אויף ווילדע פערדלאַך. די קאַזאַצקע פערד זענען געווען אַזוי ווילד, אַז זיי האָבן נישט געקענט גיין אין שפּאַן, זיי זענען אַלעמאַל אַרויסגע־לאָפן פון דער ריי און זיך געדרייט אַרום און אַרום אין עטלאַכע צירק־לען, אַז עס איז געווען אַ וואונדער, ווי אַזוי דער קאַזאַק מיט דער פיקע, ביקס, שווערד און נאַגייקע איז נישט אַרונטערגעפאלן און גע־בראַכן האַלדז און נאַקן. אנדערע רייטער האָבן אויף געצאַמטערע פערד געפירט די פולעמיאַטן. עס האָבן זיך נאַכגעשלעפט, געבראַד־געט און געהוידעט אַראָפּ און אַרויף, אויף די נישט־ברוקירטע גאַסן,

די האַרמאַטן מיט די אָפּענע אייזערנע פּיסקעס. די זעלנערשע אָנגע-
שטייפטע און רציכעדיקע פענימער זענען געווען געווענדט צו די פאַר-
כוישעכטע הייזער, וואָס זענען געלעגן איינגעלייגט פון שרעק. צווישן
ראַטע און ראַטע זענען געגאַנגען פייקלער און אַלץ אויסגעפייקלט
זייער בום — טאַראַראַרום, בום — טאַראַראַרום.

אַבער נישט נאָר איז די שטאַט זיך נישט צוזאַמענגעלאָפּן, נאָר
מען האָט פאַרהאַקט טיר און טויער. אינסטינקטיוו האָט מען דערפילט
אַז דאָס איז נישט קיין גאַליעווקע, די פייקלער האָבן אָנגעוואַרפּן אַ
שרעקלאַכע מאַרע שכוירע. די נעכט זענען סיי ווי געווען לאַנגע און
דערשראַקענע פון דעם סטאַך-וואַיעני, און דאָ קומען זיי נאָך פאַרסאַמען
די טעג אויך. אַלע געשעפטן זענען צוגעשלאָסן געוואָרן, עס איז שוין
געווען אינדרערד מיט דעם לייזעכץ. אידן זענען געלאָפּן, אידענעס
האַבן ווי די הינער צוזאַמענגערופּן די קינדער, איין טויער נאָך דעם
אַנדערן האָט זיך פאַרהאַקט און די גאַנצע אידנגאַס האָט אויסגעקוקט
ווי אויסגעשטאַרבן.

בלויז איך אַליין האָב נישט באַוווּן שנעל גענוג אַריינצולויפּן אין
טויער, וואו איך האָב געלערנט אין כּיידער. דער טויער איז געווען
אַ הויכער און איך האָב געמוזט אויסזען אין גרייס ווי אַ קליין, דער-
שראַקן קעצל, וואָס האָט געציטערט דורך דעם גאַנצן, לאַנגן מיליטע-
רישן פאַראַד. איך בין עפּשער געווען דער איינציקער לעבעדיקער
נעפעש אויף דער גאַנצער אידנגאַס. אָפיצערן האָבן צו מיר געוואונקן,
קאַזאַקן האָבן מיך דאַווקע געוואַלט נאָך מער איבערשרעקן און זיי
האַבן מיר אַרויסגעשטעקט די לעקערס, אַנדערע, גרעסערע כאַכאַמים,
האַבן אויף מיר געציילט די ביקסן, און ווען די פייקלער זענען מיך
פאַרבייגעגאַנגען, האָבן זיי העכער געפייקלט דעם בום — טאַראַראַרום,
ווי זיי וואַלטן עס ספּעציעל אָפּגעשפּילט פאַר מיין קאָועד וועגן און
מיר איז די מאַמעס מילך אַנטפאַלן געוואָרן.

ווען דער לעצטער זעלנער איז שוין געהאַט פאַרבייגעגאַנגען האָבן
זיך טויערן גענומען עפענען שטיל און גניוועש, ווי אויף פּראַבע.
מיין מעלאַמעד יאַנקל פּיילעץ איז צו מיר צוגעפאַלן ווי צו אַ געפונע-
נעם און מיר געקיצלט דאָס פאַנים מיט זיין גוטער באַרד. די קינד-
דערלאַך האָבן מיך אַרומגערינגלט און געבעטן אַז איך זאל זיי אַלץ
דערציילן. אַפּילע דער בעלפער האָט זיך צוגעהערט, ווי איך האָב
געבראַקט ווילדע גומעס. איך האָב נישט פאַרגעסן צו דערציילן, ווי
מען האָט מיך געוואַלט פאַנגען און מיך מאַכן פאַר אַ קאַזאַק, נאָר איך
האַב זיי אַלעמען פאַרטריבן מיט שמאַיאַיסראַעל.

און ווי האב איך מעקאנע געווען די שוסטער-אינגלאך און שניי-דער-אינגלאך, די יונגע, פערצן-פופצן-יעריקע געוועלן, וואס פלעגן טראגן פאמעשעפער אויף דער לער, אבער נאך דער ארבעט האבן זיי זיך אויסגעפוצט אין די קאלירטע העמדלאך, געקנאקט באניקערן און ראמאנסירט מיט מיידלאך. דאס איז געווען דער פאמאץ-בונד. אז מען האט באדארפט אימיצן אָנפאַטשן, האָבן זיי געפאַטשט. ווען מען האָט באַדאַרפֿט אַרײַנוואַרפֿן אַ גלאַז אין אַ וויסטאווע פון אַ געשעפט, וואו דער אייגנטימער האָט נישט אָפּגעהיט די רעגולירטע געשעפט-שאַען, האָבן זיי געווארפֿן. נישט איינמאָל האָבן איך דעם טאַטן געזאָגט, אַז איך בין מעקאַנע די יאַטן, אַבער דער טאַטע האָט מיר קורץ און שאַרף דערקלערט, אַז מעט שוין מאַכן די רעוואָלוציע אָן מיר. די מאַמע האָט צוגעגעבן פון איר זייט, אַז מעט זיך גאַנץ גוט באַדרייען אָן מיר און דער זיידע האָט ביי מיר אָפּגעקויפט פאַר אַ דרייער אַ פאַרשע כומעש. קיין גרויסער לאַמדען איז ער נישט געווען, האָט ער האַנאַע געהאַט, ווי איך האָב פאַר אים אָפּגעגלעקלט אַ פאַרשע כומעש און נאָך אַרײַנגעוואַרפֿן אַ שטיקל ראַשע פאַר אַ צולאַג. דער זיידע האָט געהאַלטן, אַז קיין בעסערע סגולע צו דער רעוואָלוציע ווי אַ פאַר-שע כומעש איז נישטאַ און זאָלן זיי זיך פאַרדרייען זייערע אייגענע קעפּ.

אָבער דאַמאַלס האָבן איך זיך שוין געהאַט דערוואוסט וועגן דעם אויצער ביים פעטער וועלוועל. דער פעטער וועלוועל האָט פאַרמאַגט הונדערטער ביכער, פון שאַמערן ביז דער דאַמאַלסדיקער פראָלעטאַ-רישער ליטעראַטור. אָבער ער האָט געהאַט אַ טעווע, אַז ער וועט אייך באַדיי שענקן אַ גילן, איידער באַרגן אַ ביכל. ער האָט שטענדיק געטיינעט, אַז ווען ער באַרגט אַ ביכל פעלט אים עפעס אין הויז, ווי מען וואָלט אַרויסגעטראָגן אַ בענקל אָדער אַ טיש. קומען צו אים, זיצן און לייענען, איז מיט דעם שענסטן פאַרגעניגן, אָבער אַרויס-טראָגן אַ בוך פון הויז איז געווען שטרענג פאַרבאָטן.

דער פעטער וועלוועל איז געווען מיין פראָלעטאַרישער פעטער אין קעגנזאַץ צום פעטער כילאַשער, וואָס איז געווען צו יענער צייט מיין רעבע. דער פעטער כילאַשער, דער עלטסטער פון די זיבן בריי-דער, איז געווען אַ שיינער הויכער איד. ער איז געווען דער שענ-סטער איד אין באַד. אין דער באַרד זיינער האָבן נאָך געקעמפט די שוואַרצע מיט די גרויע האַר, די אויגן זענען געווען יונגע. דער איינציקער פּאַנאָם אויף זיין קערפער איז געווען ביים רעכטן ווינקל אַ קליין שטיקל אויפגעשוואָלן קישקעלע, וואָס האָט געזוכט אַ וועג

ארויסצוקריכן און וואָס דער פעטער כילאָשער האָט געהאַלטן אין צאָם מיט אַ בענדל.

דעם פעטער כילאָשערס כידער האָט זיך גערעכנט דריטער קלאָס — ביי אים האָט מען שוין אַריינגעכאַפט אַ שטיקל גמאַרע אויך. ער האָט מיט די קינדער געלערנט אויך אַביסל טאַנאַך-העברעאיש. אַז ס'איז געקומען ניטל, האָט ער אַרויסגענומען אַ פאַרפעצטע גמאַרע, ווי אַ שטיק קאַנטראַבאַנד, און האָט פון דאָרט פאַרגעלייענט די גאַנצע מייסע מיט יאָסל פאַנדעריק, דער מענטש וואָס האָט דאַוקע געוואָלט ווערן אַ גאָט ביו מען האָט אים אַרונטערגעפישט פון זיין גדולע. ער האָט געלייענט און געלייענט ביז צו דער גרויסער שטראַף, אַז ער מוז זיך אייביק פּרעגלען אין זידנדיקער כ'בעטאיבעראייצערקאָוועד.

דער פעטער איז געווען אַ גוטמוטיקער. ער האָט געהאַט פיינע וויצעלאַך פאַר יעדע צאָרע. די קינדער זענען אים מאַמעש געקראַכן אויפן קאַפּ און ס'האַט אים נישט געאַרט. זיין צווייט ווייב, וואָס האָט זיך נישט געקענט ספּראַווען מיט אירע פליכטן צו באַהאַנדלען די טאַכטער פון ערשטן ווייב ווי אַ שטיפּמאַמע און איר צווילינג ווי אַ הייסע מאַמע, איז אים אויך געקראַכן אויפן קאַפּ און ס'האַט אים אויך נישט געאַרט. דער צווילינג זיינער וואָלט אים אויך געקראַכן אויפן קאַפּ, אָבער דערווייל האָבן ביידע מיידעלאַך זיך גערוקט אויף די ביי-כער. זיי האָבן זיך געראַטשקעט און זיך געקערעוועט אין דערזעלבער ריכטונג און קיינמאַל נישט אַפּגעשטאַנען איינע פון דער אַנדערער אויף אַ האָר. זיי האָבן געפּוּזעט אויף דר'ערד ווי שלענגלאַך און געגעסן פון דער פּאָדלאַגע. די כידער-קינדער האָבן נישט געפּילט קיין וואַרימקייט פאַר די ווערימלאַך צוליב דער שטיפּמאַמע, און בעגניווע פּלעגן זיי אַנטרעטן אויף אַ הענטל אַדער אַ פּיסל. זיי האָבן געהאַט אַ ווילדע האַנאַע צו הערן ווי די שטיפּמאַמע לאָזט אַרויס אַ געשריי: אוי, אַ בראַך אויף כילאָשערן, מען האָט מיר שוין דערהאַרגעט דעם צווילינג!

דער פּראַלעטאַרישער פעטער איז געווען אַ קאַמאַשנשטעפּער. ער האָט געהאַט איבערגעפּירטע נעגעל און אויפגעפרעסענע הענט. ער האָט געצימבעלט אויף מאַדנע הויכע און בייכקע זינגער-מאַשינען און געזונגען בעאייס מייסע גאַלדפּאַדנס לידלאַך. ער איז געווען אַ ביטערער אַרימאַן און אין שטאַט האָט ער געהאַט אַ שעם פון אַן אויפגעקלערטן, קעמאַט אַן אַפּיקוירעס, כאַטש זיין גאַנצע אַפּיקורסעס איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס ער האָט זיך דערלויבט צו רעדן ביים דאַוונען.

ביים פעטער אין וואַרשטאָט האָט געשטונקען מיט לעדער. כאַלע-
וועס זענען געלעגן אָנגעוואָרפן אומעטום און ס'איז געוואָרן זאָלציק
אויפן גומען פון בלויוז גערוך. קיין געזעלן האָט ער נישט געהאַט.
ער איז אַליין געשטאַנען אינגעהויקערט ווי אַ קעמל איבער די הויכע
מאַשינען און געזונגען. ער איז געווען דער ערשטער צווישן די בריי-
דער, וואָס האָט פּראַנק און פריי געמאַכט די קינדער פאַר באַלמעלאַ-
כעס. זיין טאַכטער איז געוואָרן אַ נייטאַרן, אַ זון האָט ער געמאַכט
פאַר אַ מאַליער און אַ טאַכטער האָט ער אַפילע כאַסונע געמאַכט מיט אַ
שוסטער.

ביילע פּערל די נייטאַרן איז געווען אַן עס-עסאַו'צע און זי האָט
מיך דאָווקע געוואַלט אַגיטירן. כ'האַב דאַמאַלס געמוזט אַלט זיין אַ
זיבן-אַכט יאָר און זי איז שוין מיסטאַמע געווען אַ 17-יאָריקע מויד, מיט
לאַנגע, דיקע צעפ. זי האָט צו מיר גערעדט וועגן דר. הערצל
און וועגן קאַמף פון אַרבעטער פאַר אַ בעסער לעבן, און מיט מיר אַפ-
געמאַכט צו קומען אַ שאַבעס נאַכמיטאַג אויף דער פאַרטייבערזשע.
הינטער דעם נייעם וועג. אַבער מיין אינגערער ברודער האָט מיך
פאַרמאַסערט און מען האָט ביי מיר באַצייטנס צוגענומען די הויזן און
די שטיוועלאַך און זיי באַהאַלטן. מיין טאַטע איז באַשטאַנען דערויף,
אַז אַפילע די ציאַניסטישע רעוואָלוציע זאָל מען אויך מאַכן אָן מיר
און איך וואַלט געמאַגט שווערן, אַז די באַהאַלטענע שטיוועלאַך האָבן
אויף אייביק אַוועקגעהאַרגעט מיין פאַליטישע קאַריערע.

אַבער דעם פעטער וועלוועל'ס ביכער זענען געווען פריי. איך
האַב זיך אַרויפגעוואָרפן אויף די סאַציאַליסטישע בראַשורן, וואָס זענען
געווען אַביסל צוהאַרט און קרוכלע ווי אייערקילאַך. איך האָב גע-
לייענט אַפיקורסישע ביכער, אַבער איך האָב מער האַנאַע געהאַט פון
מייסע-ביכלאַך און פון שאַלעמ-אַלייכעמען.

צוליב די ביכלאַך פלעג איך אַריינפאַלן צום פעטער וועלוועל
אויף שאַבעסאויבס. די מומע בינע, וואָס איז געווען מיט אונדז גע-
קניפט און געבונדן — זי איז געווען אי דעם פעטער וועלוועל'ס ווייב,
דעם טאַטנס שוועגערן און אויך דעם זיידנס שוועסטער פון מאַמעס
צאָד — איז געווען אַ קליינע פרומע אידענע, אַ גוטע נעשאַמע, וואָס
האַט נישט פאַרלאַנגט ביי גאַט מער ווי איר געזיכערט שטיקל אַרימ-
קייט. די מומע האָט שוין געהאַט צוגעגרייט אַ טעלערל מיט אַגרעס,
וויינפערלאַך, אַרבעסשוויטן און ביבער. דער פעטער איז געלעגן נאָד-
ניק און געשנאַרכט. דאָס שנאַרכן איז געווען מיט מאַס און טאַקט און
האַט ווי אַ גרייל אָנגעוואָרפן אַ שלאַף אויף דעם גאַנצן הויז. די מומע

בינע, וואָס האָט שטענדיק געפרעפלט אַ אידיש וואָרט, האָט געלייענט טייטש-שכומעש מיט אַ שלעפּעריקן ניגן. די מומע האָט געוואוסט, אַז די ביכער זענען נישט גאַנץ קאַשער און זי האָט מיט מיר פּרובירט איינקעלן, אַז פאַר מיין גוט קעפעלע, איז אַ שטיקל גמאַרע אַסאַך געזינטער. אָבער נאָך דעם ביסל מוסער, האָט זיך די גוטע מומע בינע אַוועקגעזעצט ביים פענצטער און באַטאַמט יעדעס וואָרט אין טייטש-שכומעש, בעאייס איך האָב מיטגעציטערט מיט די העלדן פון „פאַמיליע צוויי“. איך האָב דורכגעלעבט דעם גאַנצן גרויל פון פאַג-ראָם און געקייט מעליקע ביבער, זויערע ווינפערלאַך, רויטלאַכע אַגרעס מיט הערעלאַך, און פליישיקע מאַרעלן וואָס האָבן זיך צעגאַסן אין מויל מיט דער ווייניקייט פון אַ געראַטענעם זומער. איך האָב געלייענט עדעלשטאַט'ס לידער, געלייענט אַ ליד און אַלעמאַל צוריק-געמישט צום בילד. איך האָב האַנגע געהאַט צו קוקן אויף זיין שיי-נער באַרד און אויסגעאיידלט פאַנים. זיין אַרבעטער-קלאַס איז מיר פאַרגעקומען עפעס ווי אַ פאַלק פון פרינצן, וואָס ליידט און טראַגט די שווערסטע יאַכן ווי וואָסער-טרעגער. איך האָב ערעלשטאַט'ס אַרבע-טער-קלאַס קוים פאַרבונדן מיט אונדזערע אייגענע פאַרכוישעכטע אַרבעטער פון שטאַט.

און, איינמאַל, ווען איך בין אַזוי געזעסן איבערגעבויגן איבער עדעלשטאַט'ס לידער האָבן אַפּגעהילכט עטלאַכע שאַס. אַ געלאַף פון אַלע גאַסן, געשרייען, יעלאַלעס. איך בין אַרונטערגעלאַפּן די פינצטער-רע טרעפּ ביים פעטער אין הויז. אויף דעם דרויסנדיקן גאַרן, איז האַלב געלעגן און האַלב געזעסן אַ פאַרבלוטיקטער מענטש. דער גאַנצער קאַפּ איז אים געווען פאַרדעקט מיט דעם היטל. די טרעפּ זענען גע-ווען פאַרבלוטיקט. אין איין מינוט איז די שטאַט גלייך געוואָרן גע-וואָרן, אַז דער יונגער אטלאַסאָוויטש איז דערשאַסן געוואָרן.

אויף דעם אַנדערן טאַג זענען איבער דער גאַנצער שטאַט געווען אויסגעקלעפט העקטאַגראַפירטע פּראַקלאַמאַציעס, אַז אטלאַסאָוויטש, וואָס איז איבערגעגאַנגען פון איין פאַרטי צו דער אַנדערער, איז דער-שאַסן געוואָרן פאַר אַרויסגעבן פאַרטיי-סוידעס.

מיט אטלאַסאָוויטשן האָבן זיך געבענשט אַלע מאַמעס. ער איז געווען אַ פרומער יונגערמאַן, מיט שוואַרצע געקרייזלטע האָר, וואָס זענען געווען אַזש בלאַ, אַ ווייסער הויט און טיפע, קעמאַט מיידלשע אויגן. ער איז געווען אַ גוטער לערנער און פון אַ פיינער מישפּאַכע. אטלאַסאָוויטשעס טאַטע איז געווען אַ שטרענגער איד אַ שווייגער. אָבער אינדערשטיל האָט דאָס האַרץ ביי אים אַנגעקוואַלן פון זיין

איינציקן זון. ער האט געוואוסט אז דאס וואקסט א קיילע, אבער ער האט געשוויגן, ער האט זיך אליין קיין איינהארע נישט געוואלט געבן. ער האט געפילט, אז דער זון וועט אמאל מיט זיין ליכט פארשיינען דעם גאלעס.

אבער מיטאמאל איז דער יונגער אטלאסאויטש ארונטער פון גלייכן וועג און דער טאטע איז איבערנאכט גראָ געוואָרן. ער האט אבער אלץ געשוויגן, געדריקט אין זיך און ארויפגעלייגט א שלאס אויפן מויל.

מען האט דעם אלטן קוים באוואויגן צו גיין צו דער לעוואיע. ער איז געגאנגען שטאלץ, מיט דעם קאפּ הויך־געהויבן און גארנישט ווי אן אָוול, כאַטש דאָס ווייב האָט זיך געקלאַפּט מיט די פּוּסטן אין קאָפּ. זיינע אויגן זענען געווען ווי גלאַז. פרעמדע האָבן געוויינט און געפּוּר נען אַ זכּוּס אויף דעם יונגן בוימ, וואָס איז געפּאַלן אַ קאַרבן פּון דער צייט, אַבער דער טאָטע איז אלץ געגאנגען אַ שטאַלצער און אַ רואיקער.

אז מען האט שוין דעם מעס געטאָן זיין רעכט און ס'האט שוין געהאלטן ביי קאדיש, און אלע האָבן געוואָרט מיט געבויגענע קעפּ, האט זיך דער אלטער אטלאסאויטש נאָך מער אויסגעגלייכט און אריינגעשפיגן עטלאכע מאָל אין קיווער, אויסשרייענדיק הויך מיט יעדן שפיי: „אימאָך שמוי וועזיכרוי!“

ער האט איבערגעלאָזט די עטלאכע מיניאַנים אווילעם און גע־נומען שפּאַנען צוריק אַהיים און די פּיס האָבן זיך אים אַפּילע נישט געבויגן.

אבער נאָך די אַלע צוגרייטונגען און ווייען איז געקומען די רע־וואָלוציע ווי אַ גרויסער יאַנטעוו. פּלוּצים איז זי געקומען. זיך אויפגע־הויבן אינדערפרי און גלייך דערפילט אַז דער טאַג איז נישט קיין גע־ווענלאַכער, נאָר אַ געבענשטער. ווי ס'דערפילט אַ קינד ביים עפענען די אויגן, נאָך פאַר דעם ערשטן איבערטראַכט, אַ זיסקייט אין אַלע ביינער און עס צעשמייכלט זיך דער האַלב־שלעפּעריקער מוּיאַך פון דעם געפּיל, אַז עס איז יאַנטעוו און מען דאַרף נישט גיין אין כּיידער. יענעם יאַנטעוו האָט מען אויך גלייך דערשמעקט פון סאַמע ערשטן מאָל מענט, ווען די זון האָט אַ זעץ געטאַן אין פענצטער מיט אַזויפּיל ליכט, אַז זי האָט שיר אויסגעזעצט די שוויבן.

אויף אַלע פענימער, אויף אַלע גאַסן זון און פּרייד. אַפּיצערן קושן זיך מיט אידישע מיידלאַך. פּריצים פּאַלן אידן אויף די העל־דוער. מען גייט איבער די גאַסן פּראַנק און פּריי מיט דער רויטער

פאָן. מען זינגט לידער. מוזיק שפילט. דער טאטע הויבט מיך אויף
אינדערהויך, איבער אַלעמענס קעפּ, און טראַגט מיך צווישן געדיכטן
אווילעם:

זאַלסט נישט פאַרגעסן, יאַנקעלע, אַז דו האַסט דאָס אַלץ זויכע
געווען צו זען מיט דיינע אייגענע אויגן.

איך, אַ דאָרס און אַ גרינס, פיל זיך איצט גאַר ווינטיק, לייכט
און ווי אַ פּלאַטערדיקע פּאָן אין טאַטנס הענט. דער קיזער האָט גע-
שענקט די קאַנסטיטוציע. סאַלדאַטן ברידערן זיך מיט דעם אוילעם,
קאַזאַקן לאַכן, קאַלמיקן מיט פּאַדעשווע פענימער שטשירן די ווייסע
ציין. טראַטוואָרן זינגען. עס איז מאַרש און מאַרש און מאַרש אַ
גאַנצן טאַג. רויטע סטענגעס אין צעפּ, מען פּאַכעט מיט רויטע פענד-
לעך, מען וויינט פון סימכע, מען פּאַלט אויף די גאַסן און מען ציי-
לעמט זיך. יונגע כּסידים מיט קאַזשע־בערדלאַך און לופטיקע קאַפּאַ-
טעס האַפּקען און זינגען ווי אין סימכעס־טוירע. מיין קליין הערצל
ווערט שיר צעשפּרונגען. פאַרפומירטע הענטלאַך קיצלען מיך מיט
בלומען און וואַרפן אויף מיר קאַנפּעטיע. אויף אַסאַך געוועלבער האָט
מען אַרויסגעהאַנגען רויטע פענער; מען האַנדלט נישט, מען וואַנדלט
נישט, מען לייזט נישט. מיין טאַטע טראַגט מיך נאָך העכער. איך
פיל זיך ווי שיקער און אומזיכער אין זיינע הענט. אַט וועט ער מיך
אַראַפּלאַזן און איך וועל צוטראַטן ווערן פון אַזויפיל פּרייד, פון דאַמ-
סקע שיכלאַך מיט הויכע אַפּצאַסן און פון קאַזאַקע פּערדלאַך, וואָס
שטייען איצט באַרוואַקטע אויף די טראַטוואָרן צווישן אוילעם און היר-
זשען אַן קאַהס. מיינע אויגן פּרעסן אַלץ. דער קלאַפּ־טאַראַראַפּ פון
די פאַראַדן באַרוישט מיך.

אין אַרום דעם קרימינאַל זענען פאַרזאַמלט הונדערטער כאַוויי-
רים. מען רעדט דורך די קליינע פענצטערלאַך מיט די פּאַליטישע.
די צעקאַרבטע און צעגראַטעטע פענימער וויינען און לאַכן. אַט-אַט
וועט מען אויפּפּראַלן די טויערן. מען זינגט, מען שרייט, מען האַלדזט
זיך, מען לאַכט הויך פון ווילדן אומגעצאַמטן גליק. דאַמען, וואָס מען
זעט קיינמאַל נישט הינטערן שלאָס, ביים קרימינאַל, זינגען איצט צו-
זאַמען מיט די פאַרסאַזשעטע אַרבעטער פון דער אייזנטייערע:

נאַ באַריקאַדי ליוודו ראַבאַטשי

טשערוואַני שטאַנדאַרד

יאַנקעלע, זאַלסט עס נישט פאַרגעסן —

אַבער עטלאַכע גרייז־גרויע פרומע אידן שלייכן ווי שאַטנס, אַפּ־
געטיילט פון דער גאַנצער ברויזנדיקייט, און זיי וואַרענען. זיי, די

פארשטערער פון דער סימכע, האָבן פאַרפּינצטערטע פענימער און קרומע פלייצעס, ווי זיי וואָלטן אויף זיי איבערגעטראָגן גוירעס טאָך, אַלע אידישע טישעבאַווס און כורבענס. זיי, די יערמעיאַעס, האָבן זיך געדרייט צווישן אוילעם און געוואָרנט די אידן: אידן גיין אַהיים! סיניש אייער סימכע!

און אויף מאַרגנס האָט מען מיט בושע, האַרצווייטאָג און מוירע דערציילט וועגן דער גרוילאַכער נאַכט, וועגן דער לאַנגער נאַכט פון שרעק, וועגן די פּוילעס, וואָס זענען געפּלויגן אויף אַרבעטער ביים קרימינאַל, וועגן צעיושעטע קאַזאַקן, וועגן בלוט, און וועגן הינטישע אַפּיצערן און סאַלדאַטן, וועגן שפּיאַנען און הונדערטער אַרעסטן, וועגן דעם ווי ניקאַלייקעלע האָט מיט דער רעכטער האַנט אונטער-געשריבן די קאַנסטיטוציע און מיט דער לינקער האַנט געמעקט. אויף די גאַסן האָט זיך נאָך געוואָלגערט די נעכטיקע פּרייה, נאָר זי איז איצט געווען פּאַניק. די סטרוזשעס האָבן גערייניקט קויטיקע קאַנפעטיע.

די רעוואָלוציע איז צוגעוואָרן געוואָרן און קימאַט ווי אינגאַנצן פּאַרטריבן געוואָרן פון קינדישן באַוואוסטיין. מיר זענען אַלע גע-וואקסן בלויז מיט אַפּגעפּליקטע שטיקלאַך דעראַינערוגען. דער לע-בעדיקער ווידערשטאַנד איז געווען טויט. ביי די אַרבעטער איז דער מוט אינגאַנצן געפּאַלן. אַט האָבן זיי געהאַט אַ גוטע זאַך אין דער האַנט און ווער ווייסט ווי לאַנג עס וועט נאָך נעמען ווידער עס צו קריגן. פּאַרעלטערטע מיידלאַך האָבן שטאַט רעוואָלוציאַנערע לידער איצט געזונגען וועגן נישט-געשטויגענע און נישט-געפּלויגענע כאַסאַ-נים. אויסגעקרומטע פּלייצעס זענען געזעסן איבער די מאַשינען, אַרונטערגעבויענע קעפּ האָבן געזונגען טעאַטער-לידלאַך פון „באַר-קאַכע“, „שולאַמיס“ און „אַ מענטש זאַל מען זיין“.

אוי, אוי, מיט קיין געלט טאָר מען נישט שטאַלצירן, ווייל מען קען עס גלייך פּאַרלירן.

האָבן זיך געטרייסט די גאַלדשפינער. עס זענען פּאַרגעקומען אַרימע אויפּרופּעכצן און געשטעלט געוואָרן נאָך אַרימערע כאַסענעס. מיידן האָבן זיך, ווי נישט ווי, צוגעדעקט די קעפּ און זיך פּאַרשלייערט מיט אַ מאַן. די נויט איז געוואקסן. שקראַפּעליטשנע קינדער מיט אַרויס-געשטאַרטשעטע אויגן, גרויסע קעפּ און ברייטע טעכעסלאַך האָבן זיך געפּלעסקעט אין די בלאַטעס. פון צייט צו צייט האָט דער בויכ-טיפּוס אַפּגעשטאַט אַ וויזיט. עטלאַכע אידעלע באַכערים, וואָס האָבן זיך אַנגעלייענט מיט שאַפּענהויערן און גענומען דעם פעסימיסטישן

היפאָקריט בוכשטעבלאך, זענען באַגאַנגען זעבלסטמאַרד. לעוואַיעס האָבן זיך געמערט. די רעוואָלוציע איז פאַרטריבן געוואָרן. און מיר, די גאַלדענע יוגנט פון שטאַט, די איידעלע פוסטע־פאַס־פאַסניקעס, האָבן זיך געטרייסט איז זאַקסישן גאַרטן, אויף אַ טונקע־לער אַלייע, מיט גאַרקיס „מוטער“. מיר האָבן געזען די שטאַנס פון פאַרשוואַרצטע אַרבעטער, פינצטערע פאַבריק־מויערן. געהערט דעם רוף צו סטרייק. געזען די פויסטן, די שטאַרקע מוסקולן און דאָס גע־שטאַלט פון אַן אַרבעטערס מוטער — אַן אַרבעטאַרערישע זשאַן ד'אַרק. עס איז שוין אַבער געווען אַן עסטעטיש־צוגעפאַרבעטע רעוואָלוציע. מיר האָבן קריטיקירט די העלדן, אַנאַליזירט זייערע האַנדלונגען און געפרעגט „אויב זיי זענען פּסיכאָלאָגיש אויסגעהאַלטן“? מיר האָבן זיי געמאַסטן מיט דער ליטעראַרישער מאַס פון נאַראַס צוגעקלאַפטער טיר—האַט זי יאָ באַדאַרפט פאַרלאָזן דעם מאַן אָדער נישט? מיר האָבן געלייענט „הונגער“, „די וועבער“, און בעאייס אויף יענער זייט זאַקסישן גאַרטן האָט געשמייצט מיט פּריצים און מעקלער און קליינע קריש־קעס פאַרנאָסע, וואָס אידן האָבן אויפגעקליבן ווי הענער, זענען מיר אַרומגעגאַנגען ווי האַמלעטס און געדרייט מיט די שטעקעלאַך. אַ דריי אַהער — זיין, אַ דריי אַהין — ניט זיין.

איז איינער פון אונז געוואָרן אַ בוכהאַלטער אין אַ צוקער־פאַבריק, אַ צווייטער — אַ געהילף ביי אַ פּראָשעניע־שרייבער. איינער איז אַוועקגעפאַרן קיין קראַקע אין דער קונסט־אַקאַדעמיע, אַן אַנדערער אין דער וואַרשעווער קאַנסערוואַטאָריע. אַ דריטער איז געוואָרן אַ העברעאישער לערער, אַ פּערטער האָט בעשטיקע געטראַכט וואָס מען טוט מיט אַן אַטעסטאַט זייעלאַסטי אַן אַ גאַלדענעם מעדאַל און ווי זיין טאַטע וועט אויפנעמען די בסורע, אויב ער וועט זיך טויפן אויף לוטעראַניש. איינער האָט געשיקט לידער אין דער „ניוואַ“ און גע־וויזן זיסע בריוו פון דעם גוטן וולאַדימיר גאַלאַקטיאַנאָוויטש. און איך האָב שוין דאַמאַלס געסטראַשעט דעם טאַטן מיינעם מיט זעבלסטמאַרד, אויב מען וועט מיר נישט אויסשרייבן אַ שיפּסקאַרטע און אַוועקשיקן קיין אַמעריקע.

III

וואָס איז יאַקאָווליעוונאַ האָט זיך אויסגעצויגן אויף דער קורצער סאַפּע, אין דער קאַיוטע, און אונטערגעשפאַרט די מידע, אויסגע־טאַנצטע פּיס אויף אַ בענקל. דער בלאַנדער רוס איז געשטאַנגען און

איר אויסגעלייכט די צעפאטלטע האָר און געגלעט די באַקן. די אויגן ביי איר זענען געווען געשלאָסן, אַבער מען האָט גאַנץ גוט געקענט זען, אַז זי האָט שטאַרק האַנאַע פון דעם בלאַנדנס צערטלאַכע הענט. דער בלאַנדער האָט מיט זיינע ציטערדיקע פינגער גענומען גלעטן פאַכמעניש אירע פיס, ווי ער וואָלט פון זיי געוואָלט אַרויסגלעטן די גאַנצע מידיקייט. ער האָט אַנגעשטעלט אַ שלעפּעריקע שטימע, ווי מען שטעלט אַן אַ גראַמאַפּאָן, און געזונגען לערמאַנטאָוס באַיר-באַיוש-קי-באַיו, און נאָך יעדן פּערוז האָט ער צוגעגעבן אין רעטשיטאַטיוו די אַמאַל באַרימטע איינשוּריקע ליד:

„פאַרדעק דיינע בלייכע פיס!“

דער סטואַרד, וואָס איז אויך געווען געלאַדן צו דער סימכע, קע-דיי צוצוגעבן פּראַלעטאַרישן קאָלאָריט, איז געזעסן מיט אַ פּלאַש אין האַנט און געטרונקען סאַלאַ, — ער האָט אַבער נישט פאַרגעסן אויף קיין איין מינוט אַז אַ סטואַרד האָט אַן אייגענע ווירדע. ער האָט געהיט זיין רעפּוטאַציע מיט אַ געפיל, אַז מען טאָר נישט זיין צופיל דעמאָ-קראַטיש און פאַניבראַט מיט קיין שיקערע פאַסאַזשירן, ווייל מען קען עס נאָך אַמאַל אויסקרענקען, ווען זיי ניכטערן זיך אויס.

און איר, פאַר זיך, האָב נאָך אַלץ געהאַלטן אין איין איבערכאַזערן די ווערטער, וואָס, אויב זיי האָבן אין סאַמע אַנפאַנג געהאַט אַ קנאַפע באַדייטונג, זענען זיי איצט אינגאַנצן געווען פאַרבראַנפנט — אַט דאָס איז עס.

ווי אַ שיקער, וואָס טשעפעט זיך אַן אין אַ זאַץ, און עס ווערט דער רעפּרעזין פאַר זיין גאַנץ געמיט, האָב איך זיך אַלץ געהאַלטן ביי דעם — אַט דאָס איז עס. עמעס, אַז אַסאַך, אַסאַך זאָכן האָבן זיך ביי מיר גענומען אויסוועפן, אויב נישט אינגאַנצן אויסניכטערן. ביי מיר האָט זיך אַבער איצט געלייגט אויפן סייכל, אַז מיין לובלין פון 1905 האָט אויסגעכאַוועט און אויסגעווייטיקט אַט-די פיינע יונגען, מיינע שניידערס, שוסטערס און נייטאַרינס, וואָס ליגן שוין לאַנג מיטן פּופיק קאַפּויר, האָבן געפּעכניעט פון הונגער און דערצויגן די באַפרייטע יונגעלייט.

ערשט ווען איך האָב זיך גוט אויסגעניכטערט האָב איך געדענקט, ווי איך האָב געפאַדערט ביי דעם אַקטיאַבר צו טרינקען אַ טאַסט פאַר מיין לובלין. איך האָב זיך געשאַלטן און געזידלט אויף אַזויפיל רוי-סיש, ווי איך האָב נאָר געקענט. איך האָב געשריגן, אַז מאַסקווע דאַרף זיך נישט בלאָזן. איר מעג איצט אַנשטיין צו וויסן, אַז ס'איז

דא א לובלין אויף דער וועלט און זי איז איר שולדיק א כיוון. מין
שטאט דארף קריגן דעם לענין-ארדן.

העי, העי, דאלאי פאליציי,
דאלאי סאמאדערזשעץ אויו ראסעי!

און ביינאכט זענען מיר געזעסן האלב-ניכטערע אין באר און זיך
געברידערט. מיר האבן געשפילט שאך און איך האב געהאלטן אין
אין פארלירן. אבער אין מיינע שפילער איז נישט קענטיק געווען
קיין סימען פון קאניבאלישער זיג-פרייד. זיי זענען אלע געווען פאסי-
פיסטישע שפילער און פאסיפיסטישע זיגער. זיי האבן נאך יעדער
מאפאלע מיינער מיר געהאלטן אין אין פאררעדן די ציין, אויס מוירע
טאמער געהער איך צו דער אלטער שולע פון בלוט-שפילער און מין
פארלוסט קען מיך נאך כאסוועכאלילע קאסטן געזונט.

מיר האבן געטרונקען סקאטש מיט סאדא ביי א גרויסן קיילעכ-
דיקן טיש, און געפילט ווי דער דיל האט זיך קוים-קוים באוועגט און
ווי די שטולן האבן זיך עטוואס געבוירן און געהויבן. מיר האבן אבער
פארגעסן דעם יאם, עס האט זיך געדוכט, אז אלץ איז דא דורכגע-
וויקט מיט בראנפן. אונדזער געשפרעך האט דורך דעם געקראגן נאך
א מער פארוויגנדיקן טאן, ווי מיר וואלטן נישט גערעדט נאר קוים
וואלסירט.

פון טאנצאל האבן דערגרייכט די טענער פון אן אפערא-פאפארי,
— א שטיקל וואגנער, א לעק פוטשיני, א כאפ ווערדי, ביז א קרעש-
טשענדא פון לעאנאקאוואלאס פאציאצישן געוויין.

ביי אונדזער טיש זענען אויסער דער רוסישער קאלאניע און,
פארשטייט זיך, אכוי סאניא יאקאווליעוונא, געזעסן עטלאכע דאמען,
וואס זענען צוגעצויגן געווארן צו אונדזער קרייז אין א דראנג נאך
אביסל עקזאטיק.

אינע פון די דאמען האט געהאט א שטיקל שייכעס צו אונדזער
טיש: זי איז געווען א לאטוויש-אידישע פרוי. זי האט אויסגעזען צו
זיין ביים טויער פון דרייסיק. איר פאנים האט נאך נישט אינגאנצן
געהאט ארונטערגעווארפן די סימאנים פון מיידל, אבער זי האט דאווקע
געוואלט שפילן די דאמע. זי האט גערעדט א זעקס-זיבן שפראכן,
צווישן זיי אויך א גאנץ גוטן רוסיש מיט א דייטשן אקצענט. אין
אמעריקע איז זי ערשט געווען דריי יאר, אבער זי איז שוין געפארן
אויף באוון צו איר פאמיליע אין ריגע. איר מאן איז א רייכער אימ-

פארטירער מיט אַ הויז אין פלעטבוש, און זי האָט זיך געקאָנט פאַר־
גינען דעם לוקסוס פון אַזאַ שנעלער בענקשאַפֿט.

די ריגערן האָט געהאַט די מאַניערן פון אַ גראַנד־דאַמע און זי
האַט דערפאַר אַ גאַנצן טאַג פאַרבראַכט מיט דעם מולאַטישן דיפּלאַ־
מאַט פון האַיטי. געאַרעמט האָבן זיי ביידע געשפּילט אַ פּלירט אויף
פּראַנצויזיש לויט אַלע קניקסן פון דער עטיקעטע. אין איר קליידונג,
אין איר גאַנצער האַלטונג, אין איר אַליווער הויט, אין אירע הענט
און אין אירע מיט געשמאַק באַשוכטע פּיס, האָט מען געקענט זען
וואויל־דערצויגנדיקייט. זי האָט געהאַט איין גרילצנדן כּיסאַרן: יעדעס
מאַל ווען זי איז געוואָרן אַביסל אויפגעלייגט, דערוואַרימט און צוגע־
לאָזן, האָט זי אַריינגעפּלאַכטן אין געשפרעך אַ „ווי מיין מאַן זאַגט“,
אַקוראַט, ווי זי וואָלט געוואָלט באַטאַנען, אַז זי איז נאָך אַלץ אַ געטריי
און איבערגעגעבן ווייב, און מען זאָל זי נישט נעמען אויף דער צונג;
אַדער, ווי זי וואָלט דעם גייסט פון איר מאַן געדאַרפֿט האָבן פאַר אַ
שמירע, ווייל אַט־אַט וועט זי זיך אויסגליטשן, די איידעלע פינגער
אירע האָבן זיך געשפּילט מיט דעם גלעזל סקאַטש. מיט אירע פינגלענ־
דיקע, שוואַרצע אויגן, האָט זי געבליצט צו דעם און צו יענעם ביים
טיש: נו, טשטאַזש, טאַוואַרישטש, נייע פּלאַכאַ זשיט נאַ סוויעטיע!

סאַניאַ יאַקאָויליעוואַ איז געווען אַביסל מעלאַנכאָליש, ווייל זי
האַט געהערט צו דעם מין פּרויען, וואָס זעען זיך גאַר שטאַרק אָן און
לויכטן, ווען זיי זענען אַליין צווישן מענער, אָבער מיט נאָך פּרויען
דרייען זיי אַריין אַלע לאַמפּן און זיצן צוריקגעצויגן אין דער
פינצטערניש.

אַן ענגלענדערין פון שטאַרק איבער פּערציק, מיט וועלכער מיין
דענישער פּריינט האָט מיך מעזאַקע געווען איז אויך געזעסן ביים טיש
און איז געווען פּול מיט באַוואונדערונג:

„אַרענט דהיעס ראַשענס פּוירפּעקטלי עקסקוויזיט!“

זי האָט גאַרנישט פאַרשטאַנען, זי האָט אָבער געהאַט איין גרויסע
מאַלע — זי האָט געקענט טרינקען. דער בלאַנדער, וואָס איז אין זיין
קאַוואַלערישקייט נישט נאָר געווען ברייט־רוסיש, נאָר אויך הומאַני־
טאַר, האָט אויס מוירע, אַז די ענגלענדערין וועט פאַרנאַכלעסיקט ווערן
פון ענגהערציקע מענער, דאַווקע זי אויסגעקליבן פאַר די פּיילן פון
זיין אויפּמערקזאַמקייט. ער האָט איר געמאַכט הייסע רוסישע קאַמ־
פּלימענטן. ער איז נאָך געווען יונג גענוג צו זיין איר דערוואַקסענער
זון, אָבער ער האָט זי באַמבאַרדירט מיט ליבע און זי איז געווען רויט
פון דעם אַריינגעגאַסענעם סקאַטש, דערהיצט פון די קאַמפּלימענטן

און מיך האָט זי אַליץ געהאַלטן אין איין פאַרזיכערן, אַז די דאָזיקע „ראַשענס“ זענען „פּוירפּעקטלי עקסקוויזיט“.

אַ גאַסט ביים טיש איז געווען אויך אַן אַמעריקאַנער פינלענדערין. זי איז געווען געוואַלטיק צופרידן מיט מיר, ווייל כ׳האַב זיך ביי איר נאָכגעפרעגט „וואָס עס מאַכט“ די קאלעוואַלאַ. איך האָב דערמאַנט די ברידער וואַינמאַינען און אילמאַרינען און אויך זייער בלוטיקן סוינע לעמינקאַינען. אַבער גאָר שטאַרק האָב איך ביי איר אויסגענומען, ווען איך האָב מיט מיינע לעצטע קויכעס אַלס מענאַגן פאַר איר געזונט גען שטיקלאַך פון סיבעליוסעס „שוואַן פון טאָנעלאַ“.

ווייט פון יונג און נאָך ווייטער פון שייך האָט זי נאָך דערצו גע- האָט אַ גרויסע שפּיציקע נאָז, וואָס איז געווען אַזוי פּאַליפּאַרמיש, ווי עס וואַלט געווען אַ שטיקל באַשעפּעניש פאַר זיך, אַ מין פּויגל, אָדער אַ קליין כאַיעלע.

זי איז געווען אַ נויַרס און זי איז מיר געווען אויסערגעוויינלאַך דאַנקבאַר, וואָס איך האָב זי פאַרבונדן מיט וואַרצלען, בעאייס פאַר מערסטע אַמעריקאַנער איז פינלאַנד נישט מער ווי אַ טויבשטומער קלאַנג, אַ וואַרט אָן שאַטנס און אָן אַ פּונגוואַנען.

פון גרויס דאַנקבאַרקייט האָט זי מיך אָפּגעהערציק געלאָדן, אַז איך זאָל אַמאָל קומען צוגאַסט צו איר אין האַבאַקען. עמעס, זי האָט אַ קליין צימער און אַן ענג בעט, אַבער אַפּילע אירע שפּיטאַל-דאַקטויר- רים זאָגן איר, אַז זי איז נאָך נישט אויף אַרויסצואוואַרפּן. אַלנפאַלס, גיט זי מיר אַ דריק די האַנט, קען מען דאָך איינשטעלן. וואָס קען מען דען דערביי פאַרלירן?

אויך זי איז געווען פול מיט אַריבערשווימענדיקער באַוואונדערונג פאַר די סאָוועטישע יונגען.

ביים טיש מיט אונדז איז אויך געזעסן אַ יונגע אַמעריקאַנערין פון וויסקאָנסין, פון אַ יאָר צוויי-דריי-און-דרייסיק, זי איז געווען מיט אַ קאַפּ העכער פון הויך. אַזוי ווי זי איז געווען די פּראַנצוזישע לערערקע אין אַ פּרויען-אוניווערזיטעט, האָט זי געהאַט אין זיך אַסאַך פון דער אַלטער מויד. קעדיי אויסצוקוקן אַפּילע נאָך ווירדיקער, האָט זי פון צייט-צו-צייט אַנגעטאַן איר פּענסנע וואָס האָט זיך געבאַמבעלט מיט אַ זילבערן קייטל אויף איר הויכן האַלדז.

די מאַנאַטאַניע און צאַם פון אַ גאַנץ יאָר ווירדיקייט ברעכט זי מיט אַ ריזע יעדן זומער קיין פאַריו, וואו זי נעמט זיך אַן מיט צען וואַכן באַהעמיע (און באַהעמיע פאַר אַן אַמעריקאַנער לערערקע מיינט אַסאַך מער ווי דאַס וואַרט באַטייט). זי ווערט, דערציילט זי אַליין,

אן אַנדער סאַרט מענטש אין פאַריו, אן אַנדער גוף און אן אַנדערע
נעשאַמע. אין פאַריו דערקענט מען זי אינגאַנצן נישט. די וויסקאַנ-
סינער לערערקע פאַרשווינדט. זי ווערט אַ פרוי, וואָס פאַרברענט
צען וואָכן ווי אַ מעסלעס. די שווערטע זאָך איז, זאָגט זי, ווי אזוי
זיך אויסצוהיטן פון אירע דערוואַקסענע סטודענטקעס, וואָס כאַפּן זיך
אויך אַריבער קיין פאַריו אַביסל אַפּצועטעמען — מוז זי זיך אויס-
וואַלערן אין צווייפּלהאַפטע האַטעלן אויף זייטיקע גאַסן.

דאָ, אויף דער שיף, געפינט זיך די לערערקע שוין ערעוו יענער
פאַריזער מעטאמארפּאָזע. ווען זי נעמט אַרונטער די פענסע זעט
מען אַ קלוג, פאַרשטענדיק פּאַנים און אַ קלוגע געצאַמטקייט, וואָס
האַלט ביים פּלאַצן אויף אַלע רייפּן. איר אַלטמוידישקייט באַהאַלט
זיך הינטער איר אַטלעטישער פיגור. דאָס געזונטקייט אירס רייזט,
ווי עס רייצן אירע שטאַרקע הענט און פיס, וואָס האַבן קראַפט צו
מאַנען.

יאָ אין פאַריו האַט זי אַסאַך גאַענטע רוסישע פריינט, אַבער יענע,
פאַרטרויט זי זיך פאַר מיר, זענען גאַר אַנדערע רוסן — ווייסע גוואַר-
דייטעס. זי איז צופרידן מיט דער געלעגנהייט זיך צו באַקענען מיט
דער אַנדערער זייט פון דער רוסישער מאַטבייע.
די זייט וואָס איר קענט, איז די אַפּגעריבענע זייט פון דער רוסי-
שער מאַטבייע, — זאָג איך איר און כאַזשעו באַמערקט נאָך אַפּנהער-
ציקער וועגן אירע פאַריזער רוסישע כאַוויירים:
דהעי אַט טו בי שאַט!

פאַרוואָס? — ברויגעזט זי זיך אָן. — זיי זענען זייער וואוילע,
געזונטע, שטאַרקע און וואַרימע יונגען, — און קעדיי צו פאַרהויכן
אַ פּלוצימדיק פּלעמל אין די אויגן, טוט זי צוריק אָן די לערערישע
פענסע, אַז עס זאָל אויסקוקן ווי אַ קאַלטבלוטיקע דיסערטאַציע
איבער וואַרימע ווייסע-גוואַרדייער.

איר זענט אויך וואוילע, טייערע מענטשן, זאָגט זי. אַלע רוסן
זענען וואויל — וויל זי פּלוצים זיך נעמען די מיסיע איבערצובעטן
דאָס אַלטע מיט דעם נייעם רוסלאַנד. אַבער כאַזשעו לאַזט נישט.
מיט זיין באַשרענקטן ענגלישן וואַקאַבולאַר האַלט ער זיך אַליץ ביי
זינס. —

יאָר פּרענדס אַט טו בי שאַט!

זי לאַכט פון גרויס פאַרלעגנהייט. עס כאַפט איר אָן אַ מוירע, ווי
עס וואַלט שוין געהאַלטן דערביי. אַט פירט מען אַרויס יעדן איינעם
פון אירע פריינט, מען שטעלט זיי אַוועק ביי אַ ווענטל און פּיף —

נישטאָ! 1930 — פּאַריז, 1931 — פּאַריז, 1932 — 33 — אַלע אויס-
געשאַסן. אַלע וואוילע פּאַריזער זומערן, וואָס גיבן קוואַד אויסצו-
האַלטן די ווינטערס ערגעץ אין אַ שטעטל אין וויסקאָנסין, — פּיף-
פּאַף אויסגעשאַסן.

אויף וואָס דאַרף מען שיסן? בעט זי זיך מיט אַ מוטערלאַכער
שטימ, ווי זי וואָלט זיך איינגעשטעלט פאַר איר בלוט און פלייש.
פּאַדזשאַלסטאַ, קאַקעטירט זי מיט אַ צעקאַליעטשעט רוסיש וואַרט.
טרערן שטעלן זיך איר אין די אויגן און זי ענדיקט מיט אַן אויסגע-
לערנטן „יאַ וואָס ליובלו, ספּאַסיבאַ!“

אויסגעשעפט איר גאַנצער רוסישער לעקסיקאָן און זי בלייבט
אויך זיצן מיט גאַנצע בוקעטן פאַרוואונדערונג. עס קרענקט זי בלוז, וואָס
מען קען נישט מאַכן שאַלעם צווישן אירע ווייסע גוואַרדיצעס
און די באַלשעוויקעס ביי אונדזער טיש.

איך ווער אַריינגעצויגן אין דער ראַלע פון אַן איבערזעצער
צווישן די יונגע באַלשעוויקעס און דער אַמעריקאַנערן. דער בלאַנדער
רוס קאַהעסט זיך כאַוורעש אויף כאַזשעוון, האַלמאַי ער רעדט וועגן
שיסן.

שיסן איז נישט קיין טעמע פאַר אַ געשפּרעך. מען דאַרף אַזוי
נישט רעדן. שיסן איז אַ טאַט, אַפּטמאַל אַ נויטיקער טאַט, אַבער אַז
מען רעדט נאָך, האַלט מען נאָך נישט דערביי און מען דאַרף זאָגן
פאַרוואָס שיסן, מען דאַרף דער דאַמע געבן צו פאַרשטיין, אַז מיר
זענען נישט קיין מערדער. שיסן קומט שפּעטער, אַסאַך שפּעטער. צום
ערשט קומען רייד, מענטשלאַכע רייד. די, מיט וועלכע מיר קענען
זיך אינגאַנצן נישט צוזאַמענלעבן, די, וואָס זענען אַ געפּאַר — נו,
ברודערקע, דאַמאַלס ווען מיר קענען זיך ניט העלפּן, טוען מיר אונ-
דזער רעוואָלוציאַנערע פליכט און נוצן די מאַקסימום שטראַף —
פּאַלט ער אַריין אין באַלשעוויסטישער פעדאַגאַגיק.

איך מוז דאָס אַלץ איבערזעצן, און ביי דער מיטליעריקער ענג-
לענדערין, וועלכע האָט שוין פאַרלוירן דעם כעשבן פון דעם סקאַטש,
וואָס זי האָט אויסגעזופּט, נעמט דאָס אַזוי שטאַרק אויס, אַז זי דער-
לאַנגט איר בלאַנדן קאַוואַליער און דיאַלעקטיקער אַ קוש, גיט פלינק
אַ וואַרף אַריין נאָך אַ סקאַטש און שרייט אויס צום וויפּלטן מאַל —
אַז מען מוז צוגעבן, די רוסן זענען „קיוט“ און „פּוירפּעקטלי
עקסקוויזיט!“

אויף די קאַנאַפעס ביי די ווענט און אין אַלע ווינקעלאַך זיצן
פאַרלאַך און רעדן שטיל. עס איז שוין נאָך האַלבער נאַכט, די שאַ

פון קלוגער לאַקאַנישקייט, ווען עס רעדן אויגן, הענט און שיכלאַך. אַבער אַפֿילע די שטומע געשפרעכן זענען אין דעם באַר פון דער ענג-לישער שיף אַנגעפירט געוואָרן מיט אַן אַנגלאַזאַקסישער צוריקגע-האַלטנקייט.

צו אונדז האָבן זיך די אַלע אַפגעריסענע רייד דערטראַגן פון ווייטנס ווי געזאַנג, ווי די סענטימענטאַלסטע ליבעלידער, אַבער איצט האָט דאָס אַלץ געהאַט דעם זיבעטן כּיין. אונדזער טיש, וואָס איז געשטאַנען אין צענטער און איז ביז איצט געגאַנגען אויף רעדלאַך, האָט זיך אויך, נישט ווילנדיק, גענומען אונטערגעבן צו דעם זינגענ-דיקן שעפטשען.

אימיצער ביי אונדזער טיש האָט באַמערקט, אַז די באַזונדערע און פרעמדע פּאַרלאַך קוקן אויס ווי איין קאַלעקטיווע ליבע. דער פּראָס-טער אַרבעטער, וואָס האָט געוואונען אַ וועלט-רייזע נעמט אויספייפן שובערטס סערענאַדע.

כאַוויריר, שרייט דער בלאַנדער, איר קענט מיך שטעלן צום ווענטל און דערשיסן ווי אַ הונט פאַר סענטימענטאַליטעט, אַבער פונקט ווי ער פייפט, אַזוי-א פיל איד. ער האָט מיר צוגעטראָפן, אַן אַנדערש מאַל האָט דאָס ליד מיט די נאַכטיגאַלן אַ טאַם פון מאַרינירטן הערינג, אַבער איצט בין איד אַליין גרייט זיך צו שטעלן אויף די קני פאַר איינער פון אונדזערע דאַמען, און זינגען אַזוי האַרצרייסנד ווי מעגלאַך שובערטס ליד. לעבן זאָל די סאַוועטן-מאַכט און אייביק לעבן זאָל די ליבע.

און דער בלאַנדער האָט גענומען מיטפייפן און זיך צוטוליען צו דער ענגלענדעריין.

און אין דער דאָזיקער לירישער צעגאַסנקייט האָט איינער פון דער סאַוועטישער גרופע זיך דערנענטערט צו מיר, ווי יאַסעף צו זיינע ברידער, און מיר דערציילט, וואָס עס איז גאַנץ לייכט געווען זיך אַליין אַנצושטויסן, אַז ער איז אַ איד. ער האָט זיך באַמיט דעם דאָ-זיקן סאָד אויפצודעקן אַזוי פאַרבייגענדיק ווי מעגלאַך, אַבער ווי נאָר ער האָט זיך געלאָזט דערקענען, איז ער שוין געפאַרן איבער דעם גאַנצן שאַסיי. און זאָלן מיר אַלע אינטערנאַציאָנאַלע געטער מויכל זיין, זיינע רייד האָבן פאַר מיר, אין דעם פאַרביקן געזעמל, גענומען שמעקן מיט אַ טייערער אידישער היימישקייט, מיט פריש-געבאַקענעם קויליטש, מיט הייסע פעפּערדיקע פיש, וואָס שטייען אין פילמיסיק ביים פענצטער און קילן זיך, מיט אַ שמעקעדיקער הינער-

שער יויך און אסאך גאלדענע אויגן און אפילע מיט ערשט אַנגעריי-
בענעם כריין, וואָס גיט אַ זעץ אין דער נאָז.

און דאָס אַלץ, אַזוי שנעל ווי ער האָט גענומען אויפוויקלען זיין
פאַרמעטנע גענעאלאָגיע און גלייך ביים ערשטן זאָג, אַז זיין טאַטע
איז אַ מעלאַמעד אין אַ קליין שטעטל ערגעץ אין פּוילן. ער האָט גע-
רעדט שטיל און שנעל. מיר זענען געזעסן ביים זעלבן טיש, אָבער
עס האָט אויסגעזען, ווי ער וואַלט מיך אַוועקגענומען פון דער גאַנצער
גרופע און זיך באַמיט צו דערציילן, אַז אייגנטלאַך איז ער פונקט און
אַקוראַט אַזוי ווי אַלע ביים טיש, עס זאל פעלן אַ האַר, אָבער דאָך איז
ער נאָך עפעס אַ קלייניקייט, וואָס מען מוז אַרונטעררעדן פון האַרצן
און פאַטער ווערן.

זיין טאַטע איז אַ איד אַ קאַבצן, וואָס גייט אויס פון הונגער און
ער, דער זון פון סאַוועטן-פאַרבאַנד, וואו מען שטאַרבט טויזנטער וויי-
אין די גאַסן פאַר אַ שטיקל ברויט (וואַרפט ער מיר אַריין אַן איראַ-
ניעלע) שיקט דעם טאַטן געלט כוידעשלאַך, קעדיי אים אַביסל צו
דערהאַלטן ביי דער נעשאַמע. גליקלאַך איז ער, וואָס ער האָט זיך
אַרויסגעריסן באַצייטנס פון פּוילן, אויסשטודירט אינזשיניער און
איצט האָט ער אַ פאַראַנטוואַרטלאַכע שטעלע אין אַ זאַוואַד. אַט האָט
אים דער זאַוואַד געשיקט קיין אַמעריקע אויף זעקס וואַכן, אַ שאַד
וואָס בלויז אויף זעקס וואַכן, ווען ער וואַלט געווען פאַרבאַכט אין
אַמעריקע כאַטש עטלאַכע כאַדאַשים, וואַלט ער זיך אַביסל אויסגע-
לערנט די שפּראַך, ער וואַלט שוין גערעדט ענגליש און נישט ווי כאַ-
זשעווי, וואָס רעדט נישט, נאָר שטאַמלט.

דאָס לעצטע האָט ער געזאָגט הויך, קעדיי כאַזשעווי און די גאַנצע
גרופע זאָלן הערן דעם גוטמוטיקן קיבעץ.

יעוורעסקאַיאַ גאַלאַוואַ! — גיט זיך ביי מיר אַ ריס אַרויס הויך
אַן אומשולדיקער קאַמפּלימענט. אַמאָל פלעגן עס אַפילע רוסן זאָגן
אין זייער היספּאַלעס פאַר אידישע פּייאיקייטן, אָבער דאָס מאַל איז עס
געפאַלן ווי אַן אומגליק. מיין איד איז בלאַס געוואָרן, ער האָט מיך
פרובירט ראַטעווען, אָבער איד בין אַלץ געזונקען טיפּער און טיפּער.
ער האָט זיך אַנטשולדיקט פאַר מיר, פאַר באַנוצן זיך מיט אַן איבער-
בלייבעכץ פון צאַרישן רוסלאַנד, די אַנדערע האָבן געשמייכלט אין
העפּלאַכער פאַרלעגנהייט. מיר האָט זיך אויסגעוויזן, אַז איך האָב מיט
אַמאָל פאַרלוירן ביידע וועלטן פון דער ניי-געשאַפענער פּריינדשאַפט
מיט דער רוסישער קאַלאָניע. ערגער פון אַלע האָט זיך אָבער גע-
פילט דער איד — ווי איך וואַלט אים פאַרפאַטשט דאָס פאַגים מיט

מיין קאמפלימענט. עס איז געווען דער עמעסער פאָ פאָ פון אַוונט און ס'האָט געדויערט אַ היבשע ווייל ביז מיין איד האָט מיך ביסלאַכ־ווייז, ביסלאַכווייז אַרויסגעראַטעוועט.

און פאַמעלאַך, פאַמעלאַך האָט ער צוריק איינגעפּעדעמט דעם גע־שפרעך און מיר ווייטער גענומען דערציילן, ווי אַזוי ער, אַ פּויליש־אידיש כּיידער־אינגל האָט זיך אַרויסגעריסן פון איפעש אויף דער ברייטער וועלט אַרויס. ווען ער פאַרשפּעטיקט בלויז אויף איין יאָר, וואַלט ער איצט זיכער געווען דעם טאַטנס בעלפּער און ער וואַלט גע־טראָגן קינדערלאַך, מיט געוואַלט, „קעפטשעלע־מע“, אין כּיידער אַריין. איצט איז ער געווען אין אַמעריקע, ווי אַ פאַרטרעטער פון אַ גרויס לאַנד און ער פאַרט צוריק אין אַרבעטערס פאַטערלאַנד. אַגעוואַרבע גליטשט זיך ביי אים אַרויס, אַז געפאַרן קיין אַמעריקע איז ער אויף אַ דייטשער שיף.

אויף אַ דייטשער שיף? פרעג איך אים איבער מיט פאַרוואַונ־דערונג.

יא, אויף אַ דייטשער שיף, ענטפּערט ער מיר מיט אַ שטאַלערנער גלייכגילטיקייט, ווי מיין פּראָגע וואַלט בלויז געווען אַ פּראָגע פון רוטינע. מיר האָט עס פאַשעט געשניטן ביים האַרצן, ווען איך האָב געהערט וועגן דער ריזע איף דער דייטשער שיף, אַבער ער האָט דערפון גערעדט מיט אַזויפיל גלייכגילט, אַז איך האָב אים אַזש גע־נומען מעקאַנע זיין.

אַט איז אַן עמאַנציפּירטער איד! דער טאַטע אַ מעלאַמעד פון אַ קליין פּויליש שטעטל און דער זון פאַרט איצט, אין דער צייט פון מעגילאַס־היטלער, גלייכגילטיק, אויף אַ דייטשער שיף.

די עסנס זענען געווען געשמאַקע, פאַסמאַקעוועט ער זיך, און מיר האָבן נישט גערעדט קיין פאַליטיק. זיי זענען געווען פאַרזיכטיק אין מיר נאָך פאַרזיכטיקער.

און ווי פילט זיך עפעס אַ איד היינטיקע צייטן אויף אַ דייטשער שיף? קען איך שוין נישט אויסהאַלטן און איך פלאַץ ווידער אַרויס מיט אַ פּראָגע.

ער קוקט מיך אָן מיט אַ באַדויערנדיק שמייכלע. איר פּרעגט אַ סענטימענטאַלע פּראָגע און מיר האָבן נישט קיין צייט פאַר סענטימענטאַליטעטן.

בין איך ווידער מעקאַנע מיין באַפּרייטן ברודער און איך וויל טריגען מיט אים צוזאַמען אַ טאַסט פאַר דעם נייעם אידן, וואָס רופט זיך נישט אַפּ קרענקלאַך אין מאַסקווע, ווען מען שלאַגט אידן אין

אלושיריע. א טאָסט פאַר דעם נייעם אידן! שריי איך מיט אַ מאַזאַ-
כיזם, ווי איך וואָלט זיך געשטאַכן נאָדלען אין לייב.

ווידער אַ סענטימענטאַליטעט — קנעלט ער מיט מיר — לאַמיר
טרינקען פאַר דעם נייעם מענטשן!

און ער נעמט פאַר מיר מאַלן אַ טאַג אין ראַטנפאַרבאַנד, ווי אַן
אידייליע. מען אַרבעט שווער, אָבער פאַר וועמען אַרבעט מען? פאַר
זיך, פאַרשטייט זיך. אַז מען אַרבעט גאָר שווער און מען ווייזט
אַרויס פּיאיִקייטן, איז מען באַרעכטיקט צו וואַקאַציעס, רייזעס, ספּע-
ציעלע טעאַטער-פאַרשטעלונגען, באַלעט, פאַרגעצויגענע פּלעצער אין
די קינאַס, דאָס-אַטדיכאַ, פּרייע מעדיצינישע באַהאַנדלונג. און אַז
אימיצער וויל אַלץ אַרבעטן נאָך מער, קריגט ער באַצאַלט פאַר יעדן
ברעקל אַרבעט. אַט איז ער אַליין באַנאַכט, נאָך זיין אַרבעט אין
פאַבריק, לעקטאָר אין אוניווערזיטעט, פאַר דעם קריגט ער ווידער באַ-
צאַלט, און ווען ער איז נישט אין אוניווערזיטעט, כאַפט ער זיך גאַנץ
אַפט אַריין שפּעט אין אָונט צו זיך אין פאַבריק און אַרבעט אויף אַ
פּלאַן. דער פּונדאַמענט פון ראַטנפאַרבאַנד איז אַרבעט, אָבער עס
איז זיס, ווייל מען אַרבעט פאַר זיך.

פאַראַן אַזעלכע, וואָס פאַרדינען אַזויפיל, אַז זיי קענען גאַרנישט
פאַרלעבן זייער געלט און זיי שפאַרן אַפּ שיינע טויזנטער רובל. אָבער,
נישט געשראַקן זיך, ביי אונדז וועלן קיין מיליאָנערן זיך נישט אָנ-
פּלאַדיען, וואָס טוט מען מיט געלט? מען העלפט אַ פּריינט, מען
גיט עס אַוועק, מען גיט עס צוריק דער רעגירונג דורך אַ זייטיקן
וועג אין דער פאַרם פון געקויפטע אַקציעס פאַר רעגירונגס-האַלוואַעס.
ער מאַלט אַזוי געלאַסן און שייך, אַז אַלץ קוקט אויס גלאַט
און פאַרשטענדלאַך, ווי אַ סאָוועטישע פּילם — זאַטע פעלדער, פעטע
קי, שווערע איבערגעלאַדענע אייטערס, לאַכנדיקע פענימער, מען
אַרבעט און מען זינגט, מען זינגט און מען אַרבעט. מילעניום!

פון טאַנצזאַל דערטראַגט זיך איצט טאַנצמוזיק און דער קליפּ-
קלאַפּ פון פּיס און פּיסלאַך אויף דער לייכט-שאַקלדיקער פּאַדלאַגע,
וואָס וויגט זיך ערגעץ אויף אַן אומזיכטבאַרן יאַם, וועלכער ליגט איצט
קיינעם נישט אין דער לינקער פּייע. עס זעט אויס ווי מען טאַנצט
און מען שפּילט צו אויף דער אידייליע פון דעם סאָוועטישן לעבן, ווי
עס שילדערט עס פאַר מיר מיין אידישער פּריינד.

איר פאַרשטייט? איך ווייס בעעמעס נישט, אויב עס וועט מיר
געלינגען זיך אויסצופלאַנטערן, אַז איר זאַלט מיך פאַרשטיין. איך קום
פון לובלין—אַ קליינע שטאָט. איך געדענק די רעוואָלוציאַנערע לידער,

וואס מיינע באַלמעלאַכעס האָבן געזונגען. ווי זיי האָבן געהאַפּט, ווי זיי האָבן די אויגן אויסגעקוקט אויף דער סאַציאַלער רעוואָלוציע. זיי האָבן די רעוואָלוציע פאַקטיש אויסגעוויינט מיט זייערע פאַרטערטע, געליאַמעוועטע אויגן. אַט־די געבויגנקייט האָט געזוכט צו ווערן אויס־געגלייכט. אויסגעגלייכט איז דאָס ריכטיקע וואָרט, אויסגעגלייכט מיט ראַטשילדען, פּאַזאַנסקין, בראַדסקין, וויסאַצקין, שערשעווסקין און מיט אונזער שטאַט־גווייר שיינברון.

דאָס לעבן איז אָבער אַ פּאַסקודנע אַקושערקע, ביים אָפּנעמען צע־פלעטשט זי אימיצנס מויאַך, אימיצנס הענט, אימיצנס פיס, ווייס דער טייוול פון וועלכע פינצטערע אורקוואַלן, אָדער אורעלטערן עס נעמט זיך, און אימיצן גיט זי גאַר אַ גלעט איבערן קעפל און הענגט אים אָן אַ רויט סטענגעלע.

וואַקסט איינער אויס מיט אַ גלאַט צינגל, דער אַנדערער קען נישט דעם סאָד פון צונויפפאַרן ווערטער, די צונג ליגט ביי אים אין קינפעט און ער איז שוין געבוירן אַ קנעכט צו די אַלע, וואָס קענען אים גלאַטער זאָגן וואָס ער וויל אָדער וואָס ער דאַרף וועלן. וואַקסט איינער אויס מיט קלוגע הענט, ביי אָן אַנדערן באַמבלען זיי זיך, אָן אַנדערער ווערט געבאַרן מיט אַ טעמפּן מויאַך, אַ צווייטער מיט אַ ליכטיקן קאַפּ און נייגונג צו מאַטעמאַטיק, אַזוי באַפעלט די דעס־פּאַטישקייט פון צענדליקער טויזנטער פינצטערע יאָר און עלטער־עלטער־עלטער באַבעס, זיידעס, מומעס, פעטערס און דער טייוול ווייס, וואָס נאָך פאַר אַ ספּערס־סוידעס פון קראַמאַיאַן אָדער נעאַנדערטאַל.

און איר, באַלשעוויקעס, שפּילט דער דאָזיקער פּאַסקודנער אַקור־שערקע אַריין אין די הענט אַריין. איר נעמט אָן אירע דעקרעטן. פאַר פייאַיקייט באַצאָלט איר, און די אומבאַהאַלפענע, פאַרשאַלטענע, נעסטשאַסטנע אומפייאַיקייט בלייבט אומבאַלוינט. פייאַיקייט טרינקט קאַווקאַזער וויין, אומפייאַיקייט קריגט קוים אַ האַרט שטיקל ברויט. די פאַרכוישעכטע שניידערס און שוסטערס מיט די פאַרוויינטע מויכעס האָבן נאָך גאַרנישט אויסגעפירט. וואו זענען ערגעץ דאָ די לוסט־שיפּן וואָס זאָלן שווימען איבער די יאַמען מיט די הונדערטער טויזנטער פון אַט־די פאַרצאָרעטע שלימאַזלען. ווען קומט זייער יאַמען? און זיי זענען דאָך די צענדליקער מיליאָנען און איר די געראַטענע זענט דאָך די פאַרטיי. וואו איז די באַלוינונג דאַווקע פאַר זייער הילפּלאַזיקייט? זייערע פאַרטערטע, געשטאַמלטע רייד האָבן דאָך אויסגעקעמפט די רעוואָלוציע פאַר אייך קלוגע, אינטעליגענטע און,

גלויבט מיר און איך מיין עס אויפריכטיק, בעעמעס טייערע, וואוילע אינזשעניערן. און שוין זיצט איר, בענייביי און איידער מען קוקט זיך אום, אויבענאָן און זיי די מיליאָנען אומפייאיקע און געבויגענע — זייער רעוואָלוציע, מיין פריינט, דאַרף ערשט קומען.

אַט נעמט אייער כאַווער דאָ, אַ גליק האָט אים געמוזט טרעפן, ער האָט געמוזט געווינען אַ לאַטעריי, קעדיי זיך אויסצוגלייכן מיט אייערע פייאיקייטן, קעדיי זיך צו קענען אַפּרוען אַ יאָר צייט. קיין אַנדער ברייער האָט ער נישט געהאַט — פאַר זיינע אומפייאיקייטן וויל נישט באַצאָלן, נישט דער קאַפיטאַליזם און נישט דער באַלשעוויזם. ער מוז אייביק באַלעמען פון סוויפּסטייקס. און אַט-דער שלימאַזל איז דאָך דער מיליאָניקער, ווי מען האָט אַמאָל געזאָגט, פּראַסטער נאַראַד. ער איז נישט פיפיק. ער קען נישט שפּילן קיין פּאַליטיק, ער קען נישט האַלטן קיין רעדעס, ער איז נישט קיין גוואַלטיקער רעכנמיסטער, אָבער ער האָט דאָך אויף אַן עמעס געהאַלפן בויען דאָס נייע לעבן, נישט בלויז פאַר זיידענע, פייאיקע יונגעלייט און מאַזלדיקע האַזן, וואָס כאַפן זיך גלייך אַרויף אויפן וואַגן און האַלטן שוין די לייזן אין די הענט.

מיר זענען שוין אַלע געגאַנגען אויפן דעק אַרום און אַרום. עס איז געווען אַ ליכטיקע נאַכט, אַז מען האָט געקענט ציילן פּערל. פון יאָם איז געקומען אַ לופט, וואָס האָט דערקאַפּט און געקרעפּטיגט דאָס האַרץ.

איר זענט אַ סענטיםענטאַלער בורזשוי און אַ סוינע פון סאַוועטן-פאַרבאַנד — האָט ער מיר פריינטלאַך אַרויפגעלייגט די האַנט אויף דער פלייצע — און איך פאַרשטיי גלאַט נישט וואָס איר בעבעט. אַ שיף מיט פייערלאַך האָט אונדז אַנגעיאָגט פון ערגעץ און האָט גענומען באַגלייטן אונדזער שיף ווי אַ נאַנטער פּלאַנעט. צום ערשטן מאָל האָט אַרומגעקאַפּט אַ געפיל, אַז מיר זענען נישט אַליין, אַז עס איז דאָ אַ גאַנצער יאָם-פאַרקער און מיר זענען אַ טייל פון אַ גרויסער, גרויסער סכעמע.

סאַניאַ יאַקאָווליעוואַ האָט זיך אַזש צעטאַנצט פון פרייד אַקוראַט ווי אַ ראַבינסאָן קרוואַ, וואָס האָט פּלוצים דערזען רעטונג. כאַזשעוון און די הויכע אַמעריקאַנער לערערן זענען געשטאַנען אַנגעלענט אויף דער שיף-פאַרענטש און געקוקט אויף די פינקלענדיקע פייערלאַך פון אונדזער באַגלייטערין. די פינקלענדיקע האָט געזונגען אַ פינקלענדיש פּאַלקס-ליד, די ריגערן האָט געהאַלטן אין איין דעקלאַמירן שורעס פון יאָם לידער אויף פינף-זעקס שפּראַכן.

די מיטליעריקע ענגלענדערן, וואָס איז געגאַנגען געאַרימט מיט
דעם בלאַנזון רוס, און איז אַלעמאַל געבליבן הינטערשטעליק מיט אים
אין אַ ווינקל, איז נאָך אַלץ געווען באַגייסטערט.
און יעדעס מאָל וואָס זי האָט זיך אָפגעזוכט נאָך אַזאַ באַהאַלטע-
ניש, האָט זי מיר אַריינגעשעפטשעט גלייך אין אויער מיט אַ בריענ-
דיקן אַטעם:

אַרענט דהיעס ראָשנס פּוירפּעקטלי עקסקוויזיט!

האקו

4

I

לאויב מען זאל וועלן צוריקרופן דעם אַראַמאַט פון אַ טאַג אויף דער ענגלישער שיף, מוז מען אַנפאַנגען מיט דעם געזאַלצענעם פּריש-טיק, דעם געשטאַנק פון כאַזער-גרויון, געבראַטענע, געבאַקענע אָדער געפּרעגלטע פּיש און הערינג, איבער דעם גאַנצן גרויסן עס-זאַל. דער טויבער פּראַפעסאָר כראַמשקעט דאָס צוגעדאַרטע ברויט. לעבן אים זיצט אַ מיטלואוקסיקער סטודענט, מיט ברייטע אַטלעטישע פלייצעס, געזונטע הענט און געזונטע פּיסקעס. דער פּראַפעסאָר האַלט דאָס טויבע אויער מיט דעם טרייבל אַנטקעגן דעם סטודענט, הערט זיך צו ווי איבער אַ טעלעפּאָן און ענטפּערט מיט אַ פּול מויל עסן און אַן איבערראַשנדיק קוויטשיק שטימעלע, וואָס איז אַ שרייענדיקער דיסאַנאַנס צו זיין אויטאָריטעטן קאַפּ און שטאַל-גרויע האָר. דער סטודענט איז אויך אַ שטיק איבערראַשונג. לויט זיין אויס-זען וואַלט ער באַדאַרפט זיין פּאַרקאַט אין ספּאַרט, אָבער ער איז גאַר אַ גאַנצער אילוי אין עקאָנאָמישע פּראַבלעמען. ער האַלט אין איין באַוואַרפן דעם פּראַפעסאָר מיט קאַשעס איבער לאַנדווירטשאַפּט, אינ-טערנאַציאָנאַלן געזעץ, אַגראַר-פּראַגן און מיט צענדליקער ציטאַטן, וואָס האַבן אַ טאַם, ווי דאָס צוגעטריקנטע ברויט וואָס דער פּראַפעסאָר אַטאַקירט מיט די פּאַלשע ציין.

דער פּראַפעסאָר, וואָס פּאַרט אַרבעטן אויף אַ ווערק אין דעם „בריטיש מיוזיאום“ ווייזט אַרויס גרויס אומגעדולד מיט דעם צו-דרינגלאַכן סטודענט. ער, דער פּראַפעסאָר, וואַלט דאַווקע געוואַלט רעדן פון פּריילאַכערע זאַכן, אָבער דער סטודענט מאַנאַפּאַליזירט אים. ער דולט אים אַ קאַפּ מיט דעם קאַמפּוס-לעבן פון סטודענטן, מיט די דאַרמיטאַריס, ער פּאַרגלייכט עס מיט דעם סטודענטן-לעבן אין אייראָפּע און פאַר אַלץ האַט ער גלייך גרייט ציפּערן און ציפּערן און ציפּערן. דער סטודענט קוקט נישט אויף קיינעם. ער עסט שנעל און קוקט אַפּילע קיין איין מאַל נישט אויפן טעלער. ער זעט בלויז דעם פּראַפעסאָר און ער לאַזט אים בעשום אויפן נישט אַפּווענדן דאָס פּאַנים און קוקן אויף אַן אַנדערן ביים טיש. ער זעט אויס ווי אַ גרויסער לעוויאַס, וואָס איז גרייט אַריינצוכאַפּן און שלינגען טוירע. ער האַלט, אַז מען טאָר נישט פּאַרנאַכלעסיקן די געלעגנהייט צו לערנען. אַפּילע

שפעטער אויפן דעק, ווען דער פראפעסאר טשעפעט זיך שוין ענדלאך אפ פון אים, זיצט ער פאר זיך מיט שווערע ביכער און האלט אין איין פארציכענען. ער קוקט נאך אלץ נישט אויף קיינעם, ער פארשווענדט נישט קיין שמיכל. אזא מענטש האט ביי זיך פינקטלאך אפגעמאכט ווי אזוי צו לעבן און ווי אזוי צו שלאגן קאפיטאל פון יעדער מינוט, ווייל א קאריערע ווארט נישט, א קאריערע דארף מען קולטיווירן, אז נישט קען זי נאך אן אנדערער אויסכאפן.

אז דער פראפעסאר וויל זיין העפלאך צו מיר ביים טיש און ער ווארפט מיר אויך צו עטלאכע גוטמוטיקע ווערטער, קוקט דער סטור דענט אויף מיר מיט א קרומען פראפיל. דער פראפיל ווייזט ארויס סימאנים פון אומגעדולד, ער ווארט אויף דעם סטראטעגישן מאמענט, ווען ער וועט ווידער קענען אריינקריגן דעם פראפעסאר צו זיך אין די ברייטע הענט און ביי אים ווידער זויגן טוירע ווי א פיאוקע.

ערשט אז דער פראפעסאר און דער סטודענט הויבן זיך אויף, ווערט עס אביסל לייכטער. דאס דרייצניעריק מיידעלע ביי אונדזער טיש פארלירט נישט קיין רעגע, זי נעמט גלייך נאכמאכן דעם פראפעסאר סארס קוויטשל און דעם סטודענט טרוקענע באסאָווע שטימע. זי שטעלט צוזאמען גאנצע אבסורדע זאצן מיט דרייגארנדיקע ווערטער אימיטירנדיק דעם הויכן שטאפל פון דעם געלערנטן דועט.

דער פאטער אירער, א האַרעפאַשנער אַמעריקאַנער, מיט אַ רויט פאַנים, אַ רויטן קאַרק און אַן אויסשלאַג פון פרישטיקעס, וואָס צע-טיילן דאָס פאַנים אין בערגלאַך און טאַלן, שרייט אויף איר אָן מיט אַ געמאַכטער שטרענגקייט, אַבער ער קען זיך נישט איינהאַלטן. ער פלאַצט אויס מיט אַ שטורמיקן געלעכטער אין זיין שאַל טייל. ער הוסט, שטיקט זיך, אַבער זיין טעכטערל שפילט אַלץ קאַמעדיע און ענטפערט דעם טאַטן מיט דעם פראַפעסאָרס פאַלצעט.

דער האַרעפאַשנער אַמעריקאַנער מיט די שווערע פאַרמאַזאַליעטע הענט און מיט דעם פאַנים, וואָס קוקט אויס פאַרבלאַנדזשעט צווישן די אַלע גרויסשטעטישע פענימער אין עס-זאַל, ווערט אַליין אויך אַביסל צוגעלאַזענער. ער ווערט לעבעדיקער, ווי עס וואַלטן נאָר וואָס אַוועק צוויי באַגרעבער.

צווישן איין זופ טיי און דעם אַנדערן, דערציילט ער מיר, אַז ער אין אַן אַלמען, זיין ווייב האָט אים איבערגעלאָזט מיט אַ פיצל קינד אויף די הענט און ער האָט דאָס קינד אַליין דערצויגן. איז די דרייצניעריקע טאַכטער, פאַרטייטשט ער מיר, אַרויסגעקוי-מען אַ זעלטענע קאַמבינאַציע פון מיידלשקייט און אינגלשקייט. זי

איז שטיפעריש ווי אַ אינגל און קאַקעטיש ווי אַ מיידל. זי פילט, אַז אין איר טאַטנס הויזגעזינט איז זי די איינציקע פרוי, קאַקעטירט זי מיט דעם אייגענעם טאַטן. די קאַנטראַסטן זעען זיך אַפילע אַז אין איר פעסטן קערפער און אין דעם פעטן רונדן מיידלשן פאַנים מיט די לאַנדדיקע, שטיפערישע בלויע אויגן. דער הויט־קאַליר איז טונקל און געזונט. זי קוקט אויס ווי זי וואַלט געווען אינגאַנצן אויסגעקנאַטן פון געשמאַק ראַזעווע ברויט.

די באַצייאונג פון טאַכטער צום טאַטן איז ווי פון אַ אינגל צו זיין כאַווער. זי רעדט צו אים ווי צו אַ גלייכן. זי דערלאַנגט אים אַ שפילעוודיקן פאַטש מיט די געזונטע הענטלאַך. זי זידלט אים אויך אויס ווי אַ ווייבעלע און גיט אויף אים אַכטונג, אַז ער זאָל נישט עסן צו שנעל און נישט צופיל.

דער טאַטע איז אַזוי סענטימענטאַל פאַרליבט אין זיין טאַכטער, אַז ער האַלט די סענטימענטאַליטעט שטאַרק אַרומגעוויקלט מיט פופצן הויטן פון האַרטקייט, אויס מוירע טאַמער וועט ער זיך צעוויינען ביים מינדסטן קוק אויף דער שפילעוודיקער קאַץ, וואָס זיצט און פלאַפלט די גאַנצע צייט ביים טיש און האַט אַפילע דעם מוט אַריינצופאַלן דעם טויבן פראַפעסאָר אין די רייד אַריין. שפילט דער טאַטע אויך דער טאַכטערס ראַלע. ער איז אומגעהוּבלט און גאַסיק־פאַמיליאַר מיט זיין קינד.

ער פאַרט זיך אַפרוען אויף אַ גאַנץ יאָר ביי זיינע עלטערן אין ענגלאַנד. ער וויל דעם קינד געבן אַ וואַקאַציע און זי אַגעו באַ־קענען מיט זיידע־באַבע. ער אַליין איז אויך באַרעכטיקט זיך אַפצורווען. אויסער דער פרייד פון זיין טעכטערל, פאַרטרויט ער מיר, האַט ער נישט געהאַט קיין גליקלאַכע מינוט אין זיין לעבן. ער האַט אין זיין לעבן געאַרבעט ווי אַ פערד און געציטערט איבערן קינד. דאָס ציטערן איבערן קינד איז געווען די שווערערע אַרבעט, ער איז געווען דער טאַטע, די מאַמע, דער קוכער און דער אַרבעטער. געאַרבעט האַט ער אין אַ גאַלד־מינע.

עס איז קיין נוצן, זאָגט ער, אין זיין ברייטן, פאַמיליאַרן ענגליש, צו קריגן סימפּאַטיע ביי אַ דורכשניטלאַכן מענטשן, ווען מען זאָגט אים, אַז מען אַרבעט אין אַ גאַלד־מינע, אַ געווענלאַכער מענטש, אַז ער הערט גאַלד, ווערט אים פריילאָך אויפן האַרצן און ער טראַכט זיך, אַז ביי גאַלד ווערט מען רייך, ווייל ווי קלעפט זיך נישט צו אַ שטיקל גאַלד אַפילע צום אַרבעטער און דאָן, טראַכט זיך אַ געוויינטלאַכער מענטש, איז גאַלד אַזאַ איידעלער מעטאַל, אַז מען קען דערביי שווער

נישט אַרבעטן. אָבער צו אַרבעטן אין אַ גאַלד־מינע איז פֿונקט אַזוי שווער ווי צו אַרבעטן אין אַ קוילן־מינע. די מאַנגאַטן מאַכן דאָס גאַלד און מיר קריגן אַביסל קופּער, און פֿאַר דעם קופּער דאַרף מען האָר־רעווען.

איז ער אויך באַרעכטיקט זיך אָפּצורוען. ער וועט ליגן גאַנצע טעג אונטער דער זון און זיך וואַרימען ווי אַ הונט. ער באַקלאַגט זיך שטאַרק אויף דער אַנגעצויגנקייט פֿון די פֿאַסאָזשירן אויף דער שיף. ער דערציילט, אַז אויף דער שיף, וואָס ער איז געפֿאַרן פֿון קאַליפֿאָרניע קיין ניו־יאָרק, איז געווען לעבעדיק, ווייל אַלע זענען געווען אַמע־ריקאַנער. אַלע זענען געווען צוגעלאָזענע מענטשן און נישט ווי די לע־רער, דאָקטוירים און פֿראַפּעסאָרן, וואָס הויבן שוין אָן שטינקען מיט אייראָפּע, אַזוי שנעל ווי זיי קומען אויף דער שיף. דאָס זענען אַלץ צווייטקלאַסיקע מענטשן, וואָס ווילן שפּילן אָן ערשטקלאַסיקע ראַלע. ער איז טאַקע נישט געבילדעט, אָבער ער איז אויף זיי אַ גרויסער מיינווען און ער האָט זיי פֿיינט.

ער איז איינער פֿון די איינזאַמסטע מענטשן אויפֿן דעק. אפּילע זיין טאַכטער האָט געקראָגן כאַווערטעס, אָבער ער געפֿינט נישט דעם שליסל צו קיינעם. ווען ער איז שוין גאַר זיכער, אַז זיין טאַכטער זעט נישט, פֿאַרגאַנוועט ער זיך אין באַר און גיסט אַריין שנעל אָן אָפּשטעל, עטלאַכע טרינק בראַנפֿן.

און ווען די טאַכטער טרעפט אים און דערשמעקט גלייך, אַז דער טאַטע האָט זיך אַביסל צופּיל געלאָזט וואוילגיין, דערלאַנגט זי אים עטלאַכע גוטע פֿראַסק אין רויטן פֿאַנים און ער שווערט זיך מיט טויטע שוואַרעס פֿאַר דעם קליינעם פעטן מיידעלע מיט דעם שאַרף צינגל, אַז דאָס איז פֿאַזיטיוו דער לעצטער טרינק. זאָל זי אים וואַרפֿן צו די שאַרקס, אויב ער וועט נישט האַלטן וואַרט און נעמען נאָך אַ טרינק.

אויפֿן דעק איז דאָ אַזויפּיל זון, אַז ס'דוכט זיך יעדער איינער איז אַרומגעוויקלט מיט אַ דינער שיכט זון ווי מיט צעלאַפֿאַן. צווישן שמיכל און שמיכל איז דאָ זון, צווישן גוטמאַרגן און גוטמאַרגן אַ שטיק זון. זון אויף הענט, העלדזער, דעקאָליטירטע פֿלייצעס, פעני־מער. די אַנצוגן, קליידער, זאַקן און אויגן קוקן אויס וואַרימער, ליכ־טיקער און דורכזיכטיקער. די הערעלאַך אויף די נאַקעטע פֿרויענפֿיס, וואָס זענען אויסגעשטרעקט אויף די זונשטולן, ווי אויף באַשווי, שפּילן זיך אין דער זון ווי גרעזלאַך. דער פֿלאַטערדיקער פֿוך קוקט אויס קינדיש־ליב, אַקוראַט ווי דימענטלאַך פֿון זון־שטויב אין דעם

בעזים, וואָס שיטט אַמאָל אַריין, אָן עק פֿון אַ קאַמעט אין אַ זון־באַגאַנס צימער.

דער פֿרייז־פֿייטער, וואָס פֿלעגט ליגן גאַנצע טעג אַ באַשמירטער מיט פעטס און זיך שמעלצן, גייט שוין אַרום אויף די פֿיס און שמיכלט אויך זונג. ער האָט זיך שוין אַ היבש ביסל אַקלימאַטיזירט און אַרונטערגעלאָזט פֿון זיין אַטלעטישער ווירדע. ער גייט שוין אַרום מיט אַ ווייבל ווי אַ ליאַדע מאַנספֿערשוין און פֿאַרגעסט אַפֿילע צו אַק־צענטירן זיינע טריט אַדער צו הויבן דעם ברוסט־קאַסטן. ער טראָגט נאָך אַלץ דעם וואוילאינגלערישן סוועטער פֿאַרקאַלנערט אַרום האַלדז און דעם דאַשעק פֿון היטל, אָן אַ זייט, אַבער ער שרעקט שוין מער נישט מיט זיין גוואורע. פֿאַרקערט, זיין דאַמע וואָס ער האָט זיך אָפּגעזוכט קוקט גאָר אויס ווי אַ פֿרייז־פֿייטערן. זי טרעט שווער אויף אירע סאַנדאַלן מיט איר גאַנץ היבשער וואָג. אירע רויט־גע־פֿאַרבטע פֿיספֿינגער, אירע פעטגעפֿאַרבטע באַקן, אירע קלעפֿיק־גע־פֿאַרבטע ליפּן, אירע עטלאַכע גאַלדענע ציינדלאַך און איר אונטערגע־הויבענער שווערער בוזעם באַלאַדן מיט אַלדאַסגוטס, פֿאַסן זיך אַזוי שטאַרק צו זיין אינגעפֿאַלענער נאָז, אַז קיין בעסערן שידעך האָט אים קיינער נישט געקענט צוקלויבן.

הינטער אים, מיט טריטעלאַך פֿון אַ שערלאַק האַלמס, גייט אַליין פֿאַר זיך זיין מענעדזשער און „מאָן־פֿרייטאַג“. ער מאַכט זיך קילע־יאַדע ווי ער וואַלט געקוקט אויף דעם נעכטיקן טאָג און געטראַכט פֿון הימל אַ יאַריד, אַבער אינדערעמעסן לאָזט ער נישט אָפּ קיין אויג פֿון זיין שטיקל ברויט. ער גייט אַליין פֿאַר זיך, ווייל ער איז צופֿיל געשעפֿטסמאַן, ער זאָל זיך לאָזן פֿאַרדרייען דעם קאַפּ מיט שיף־ווייבער — אַז ביי אים איז גאָר דער קאַפּ פֿאַרנומען מיט פֿלענער, כעשבוינעס און גאַנצע סטראַטעגיקעס.

דער דאָקטאָר, וואָס טשאַטעוועט שוין אויף מיר עטלאַכע טעג, האָט מיך ענדלאַך דערטאַפט. ער האָט אָן צערעמאַניעס געגעבן אַ מאַך מיט דער האַנט צו זיין ווייב, אַז זי זאָל זיך פֿאַרנעמען און גיין איר וועג און ער האָט מיר גלייך גענומען ערקלערן מיט אַלע איינצל־הייטן, ווי אַזוי ער האָט ענדלאַך ענטדעקט אַ רעפּוע פֿאַר דער אומ־היילבאַרער „אַדיסאָן־קראַנקהייט“.

דער כירורג מיט די קליינע פעטע הענטלאַך און דעם קיילעכדיקן פֿאַנים, כאַפּט דעם אַנבליק פֿון אַ קלוגן הונט. ערטערווייז זענען די באַקן זיינע באַצירט מיט רויטע, אַזש בלויע פֿלעקן. ער איז אַ ניד־ריקער, אַבער ווען ער רעדט טענצלט ער אונטער און שפּרינגט אין

פאנים אריין. זיין פראקטיקע איז איינגעטיילט אויף א האלב יאר אַמע-
ריקע און א האלב יאר אייראָפּע. אַמאָל האָט אייראָפּע געמיינט דייטש-
לאַנד, אָבער איצט, זאָגט ער מיט אַ זיפּף, איז עס אויסגעשלאָסן!
פאַרט ער קיין עסטרייך צו אַ קאַנגרעס פון דאָקטוירים, וואו ער וועט
אויפט־רעטן און אַנטפּלעקן זיין היילמיטל פאַר דער „אַדיסאָן-
קראַנקהייט“.

ער איז מיר מאַסביר אויף זיין גראַטעסק פון אידיש־דייטש-
ענגליש און עטלאַכע גוט־אַפּגענוצטע העברעאישע פּסוקים, אַז אין
אַלגעמיין זענען דאָקטוירים איינגטלאַך — דאָ קומט אַביסל אַ גרעבלאַך
וואָרט, וואָס דער דאָקטאָר רעדט אַרויס מיט אַ ווילדער האַנאַע. ער
מאַכט אַ שטיקל פּוּזע צו זען, וואָס פאַר אַן איינדרוק דאָס שאַרפע
וואָרט האָט געמאַכט אויף מיר און צי איך האָב געכאַפט אויף ווי ווייט
זיינע פּאָך־קאָלעגן זענען נישט קיין כאַכאַמים. דאָס וואָרט זאָגט ער
אין מערצאַל און ער פּאַסמאַקעוועט זיך, ער שרייט עס אויס הויך, אַז
אַלע זאָלן הערן.

אַט־וואָס דאָקטוירים זענען! יו טינג — זאָגט ער אויף זיין
דייטשמערישן ענגליש און ער פּאַלט גלייך אַריין אין אַ אידישער
אינטאַנאַציע, אַז אַ דאָקטאָר איז מי יודייאָ וואָס פאַר אַ קלעווער מען,
אָבער, ווענדט ער זיך שוין צוטרוילאַך צו אַ קריסטלאַכער דאַמע וואָס
גייט לעבן מיר, די טרוט איז אַ פיזישן איז אַ —

ער ענדיקט זיין זאַץ ווידער מיט דעם אידישן וואָרט און ווידער
מיט כּסידישער היסלאָוועס, דאָס וואָרט וואָס איז פאַר אים דער נאָן
פּלוס אולטראַ פון איבערגעבן די אומגעהייערע טיפּשעס פון דאָקטויר-
רים. די באַגלייטערן מיינע זוכט שוין ביי מיר קעגן דעם אומפאַר-
שטענדלאַכן אויסדרוק און דער דאָקטאָר באַשטייט דאָווקע, אַז איך
זאָל עס איבערזעצן.

טעל האָר, זאָגט ער, וואָט איט מיענס, איטס נאָ שעים! איטס
יומען.

די קריסטין כאַפט זיך, אַז עס איז עפעס נישט גאָר דעליקאַט און
אויס מוירע, טאַמער נעם איך און זעץ עס טאַקע איבער, גליטשט זי
זיך זייער עלעגאַנט אַרויס פון אונדזערע הענט און פאַרשווינדט.

איר זעט — רייבט ער זיך די פעטע הענטלאַך פון גרויס פאַרגע-
ניגן. — איך האָב זי פאַרטריבן. איך האָב פּיינט, אַז ס'פּלאַנטערן
זיך ווייבער, ווען מענער רעדן פון ערנסטע איניאַנים.

און דאָ גייט ער אַביסל אַוועק אין אַ זייט און גיט מיר אַ גאַנצע
לעקציע, ווי עקאַנאָמיש מען דאַרף זיין מיט ווייבער: פּלירטן, פּריילאַך

מאכן, זיך נאָריש מאַכן, מייכעטייטע, אַבער — פּרעזערווירט אייער מענערשע ענערגיע, אייער לעבנס־זאָפּט! פּאַרשווענדט נישט אייערע קויכעס! לערנט זיך אויס האַנאַע צו האַבן פון לעבן און צו זיין שפּאַרזאָם! עס איז נישט קיין „מעין המתגבר“! דאָס זאָגט אייך אַ גרויסער דאָקטאָר און נישט גלאַט אַזוי אַ דאָקטאָרל וואָס איז, איר ווייסט שוין אַליין, וואָס. אַבער ער וויל, כאַלילע, נישט ריזיקירן און ער זאָגט מיר ווידעראַמאַל וואָס דאָקטוירים זענען. דאָס ווייב זיינס קומט אים אַנטקעגן און ער טיילט זיך מיט איר אויך וואָס דאָקטוירים זענען — זאָל זי אויך האַנאַע האַבן. זי שמייכלט אין פּאַרלעגנהייט און גייט ווייטער איר וועג.

די לאַטווישע דאַמע גייט פּאַרביי און באַגריסט מיך. איך שטעל פּאַר דעם דאָקטאָר און ער נעמט גלייך אויסנוצן די געלעגנהייט. ער שפּאַצירט איבער איר מיט די הענט אונטער דעם אויסרייד, אַז זי האָט אַ שיינעם האַלדז, אַ געזונטע הויט, אַ פיין אַנטוויקלטן ביסט, אַן עמעס פּראָפּאַרציאָנעלע פּליצע. זיינע פעטע הענטלעך לאָזן זיך וואוילגיין, ביז זי דערשמעקט, אַז דאָס איז עפעס מער ווי אַ דאָקטאָרשע אונטער־זוכונג און זי אַנטשולדיקט זיך.

אַט האָב איך אייך געגעבן אַן אילוסטרירטע לעקציע. מען קען נישט זאָגן, אַז כ׳האַב קיין האַנאַע נישט געהאַט פון אַ גלעט אַהין און אַ גלעט אַהער. אַבער דער איקער איז זיך צו האַלטן ווי אַ מאַן און פּרעזערווירן דעם קוואַל פון ענערגיע.

ער דערקלערט מיר, אַז דעם פּאַטאלסטן טאַעס וואָס דאָקטוירים מאַכן איז צו רעדן וועגן פּאַרשידענע קראַנקהייטן. דער עמעס איז, אַז עס זענען נישטאָ קיין באַזונדערע קראַנקהייטן. מענטשן ווערן איינגעטיילט אין צוויי קלאַסן — אין געזונטע און קראַנקע. אַזוי עלעמענטאַר איז עס, נאָר דאָקטוירים האַבן עס פּאַרפּאַטשקעט מיט קאַמפּליצירטע טעאָריעס. אַ געזונטער מענטש האָט אַלע קראַנקהייטן, אַבער ער באַמייסטערט זיי, ער האַלט זיינע גלידער אין האַרמאָניע. ער ריטמיזירט זיין לעבן. ביי אַ קראַנקן מענטשן צעשפּילן זיך אַלע זיינע אַזוי גערופּענע קראַנקהייטן מיטאַמאַל און זיי ווערן די הערשער פון דער סיטואַציע. נישט פּאַראַן אַזאַ זאַך ווי ראַק אַליין פאַר זיך. אַז אַ מענטש איז קראַנק האָט ער די נייגונג צו האַבן אַ ראַק, האַלט ער ביי קריגן סוכאַטע, איז ער גרייט צו שטאַרבן פון לונגן־אַנטציינדונג — האַקלאַל, ער האָט אַלין וואָס אין פּאַסעק שטייט. אַ דאָקטאָר אַ — איר ווייסט שוין אַליין וואָס איך מיין, טאַפּט אַן און זוכט אויס אַ באַ־זונדערע קראַנקהייט. אַ גליק האָט אים געטראָפּן! דיאַגנאָזע! ער

נעמט גלייך און באַמבאַרדירט די דאָזיקע קראַנקהייט מיט מעדיציני
 נישע שמאַכטעס און פאַרזעט דאָס גאַנצע פעלד, דעם מענטשלעכע
 קערפער. אַזאַ פראַקטיקע איז ווי אַמאַטאָרישע קונסט. עס האָט גאַר-
 נישט צו טאָן מיט לעבן און איז נישט מענטשלעך. ער טאַפּט אַ קראַנק-
 הייט אין דער פינצטער און פאַרזעט בעאייס מיסע דעם קראַנקן מענטשן,
 וואָס אַלץ איז ביי אים אַרויס פון די האַלאַבליעס. ער, דאָס דאָקטאָרל,
 פאַרשטייט נישט, אָז ער האָט צו טאָן מיט האַרמאָניע און דיס-האַרמאָ-
 ניע. ער לייגט צו דעם סטעטאַסקאַפּ, הערט זיך צו צום האַרץ — איר
 ווייסט, וואָס אַזוינס אַ האַרץ איז? יענער דאָקטאָר ווייסט אויך נישט,
 פייפּץ אים אַריין אין די אויערן. ווען מען הערט זיך גוט צו צום האַרץ
 הערט מען, ווי זאָל איך אייך זאָגן, אַ גרויסע וואַנגער-דראַמע. אַט
 פאַמפעט עס זיגרייך ווי ביים רייטן פון די וואַלקירע, אויף די הימלישע
 קאַפּיטעס און אַט קומט דער קויל דמאַמע דאָקאָ — ליבעסטאַד. ברוך
 דין אמת!

ער פאַרשלעפט מיך אין אַ ווינקל און נעמט אַרויס אַ בראַשורע
 פון בוזיקעשענע.

אַט וועל איך אייך פאַרלעזן אַ לעקציע, וואָס איך האָב געהאַלטן
 אין 1900. די לעקציע וואָס איז דאָן פאַרעפנטלעכט געוואָרן, האָט
 געמאַכט אַ פוראַר אין דער גאַנצער מעדיצינישער וועלט און האָט
 מיך גלייך אַוועקגעשטעלט אין די פראַנט רייען פון די גאַר גרויסע
 מעדיצינער פון אונדזער דאָר.

אַנטקעגן וואָס וויל איך אייך פּלוצים ליינענען אַ מעדיצינישע לעקציע?
 וויל איך וויל אייך באַווייזן, אָז מעדיצין איז די אַלערהעכטע פּאַעזיע.
 הערט זיך פריער צו צום קלאַפּ און פאַל פון ווערטער, וואָס זענען שוין
 קלאַסיש; קיינער צווייפלט שוין נישט, אָז דאָס איז פּאַעזיע, אָז דאָס
 איז געזאַנג פון זילבן:

She walks in beauty, like the night
 Of cloudless climes and starry skies;
 And all that's best of dark and bright
 Meet in her aspect and her eyes.

יעדעס כיידער-אינגל ווייסט, אָז דאָס איז פּאַעזיע —

She walks in beauty, like the night

ער דעקלאַמירט עס מיט טראַפּ און טאַנצט אויס בעאייס ער
 מעסט די שורע, אונטערשטרייכנדיק די אַקצענטירטע זילבן און
 אַרונטערפאַנפנדיק די נישט אַקצענטירטע. ער שטרענגט זיך אָן צו

לייענען אזוי, אז מען זאל קריגן א באגריף ווי שיין די שורע איז געשניצט.

האלט אין קאפ דעמזעלבן ריטם און דיזעלבע מוזיק און איר וועט זען, אז אט-די מוזיק איז אייגנטלאך געווען דער פונדאמענט פון מיינ מעדיצינישער לעקציע. געדענקט-זשע נאכאמאל —

And all that's best of dark and bright

אבער לייגט צו קאפ. עס כאפט זיך נישט אזוי לייכט, לאזט פריי אייער געשאמע, נעמט ארונטער די לאפעס פון איר און זאל זי זיך צעזינגען אנדאטע קאנטאבילע.

ער ווערט גאר אן אנדער מענטש. זיינע אויגן ווערן פארהויכטע שויבן אין א רעגן. דאס פארגרעכטע פאנים ווערט אביסל געליי-טערט. ער קלאפט צו מיט דעם פוס צום טאקט ביי יעדן זאץ. אויף זיין פאנים רויטלט זיך א געפיל, וואס איז א געמיש פון שעמעוור-דיקייט און גרויסהאלטעריי. ער זעט אויס ווי א פראווינציעלער מע-כאבער. ער לייענט א ווערק, וואס האט אים געקאסט הארץ, ער פילט, אז דערפאר קומט אים דער סאמע אויבנאן ביים טיש פון אומ-שטערבלאכקייט, וואו מען שניידט די גרויסע לאכמעס לויב-געזאנגען און שטיקער לעוויאסן אנערקענונג און מען כאפט שיראיעם פון הא-מערס און שעקספירס זינגענדיקע פינגער.

דער ביראנישער צויבער פון זיין פאעטישן מוסטער איז שוין לאנג אויסגעוועפט געווארן פון מיינ זיקארן, אבער ער זינגט נאך אלץ אויס זיין טראקטאט. די לענגסטע מעדיצינישע טערמינען, וואס באטייטן אלערליי מיעסע און עקלהאפטע בלוטקראנקהייטן, הויטקראנקהייטן, מאגנקראנקהייטן, לעבערקראנקהייטן, זינגט ער אויס און מאכט מיט די פיסלאך טערפסיכאריש, ווי די ווערטער וואלטן געווען כאלעם-שפראך, בלויז דינער פאנטאזמים-מאטעריאל פאר א טאנץ.

ער לייענט און פלאקערט, פלאקערט און לייענט. נאך א שטונ-דיקער דעקלאמאציע לייגט ער צוריק די בראשורע אין בוזימקעשענע מיט א דערקלערונג, אז ער האט מיר בלויז געוואלט באווייזן וואס אזוינס מעדיצין איז. מעדיצין איז מיסטיק, אינטואיציע, מוזיק, פאעזיע. פאר-שטייט זיך, אויב עס ווערט פראקטיצירט פון א דאקטאר און נישט פון א

און דא גיט ער א צעפראל די מעגשעמדיקע ליפן און ס'גייט זיך ווידער א קייקל ארויס זיין באליבט ווארן. דאס פאנים קריגט צוריק די בלוי-רויטע פלעקן, אלס ווערט צוריק איינגעפלעטשט. ער שרייט

אויס דאָס וואָרט נאַכאַמאַל און נאַכאַמאַל, קעדיי צו זיין אַבסאָלוט זיכער, אַז יעדער איינער הערט עס. און מיט דערזעלבער היספּיילעס וואָס ער האָט ערשט געכאַפט פון ביראַנס שוועס און דערצו נאָך מיט אַ היבשן צוגאַב פון נאַציאָנאַלן שטאַלץ, רופט ער אויס:
אַ מאַקע האָבן גויעם אַזאַ מעכאַיעדיק וואָרט!

II

אַויף אַ באַנק זיצט אַ מאַן וואָס טראַגט אַ פראַנצויזיש יאַרמולקעלע אויפן קאַפּ און וואָס קאַקעטירט מיט אַ פירעקעכדיקער גרייז-גרויער באַרד. ער האָט נאָר וואָס פאַרענדיקט זיינע פלעגמאַטישע גימנאַס-טישע איבונגען און איצט זיצט ער און טיינעט זיך אויס מיט צוויי יונגע מיידלאַך וואָס דאַמלען זיך. זיי קוקן דעם אַלטן אַנשטעלער אין מויל אַריין און דער אַלטער האָט אַ פאַרפירערישע יונגע שטים, ווי ער וואָלט געשפּילט פלייט. די שטים איז מאַרגנדיק דורכגעשווענקט און ריין, ער פאַרהאַלט אונדז עלעגאַנט מיט דער באַמערקונג, אַז דאָס איז שוין דאָס 67טע מאָל, וואָס ער קרייצט דעם אַטלאַנטיק, אָבער אַזאַ וואונדערבאַרע ריזע געדענקט ער נישט.

די לופט איז שאַמפּאַניער! — ער פּאַכעט מיט די נאַזלעכער און אַטעמט אַריין און אַרויס מיט שטודירטער רעגלמעסיקייט עטלאַכע מאָל.

דער דאָקטאָר פאַרלירט נישט קיין רעגע. ער נעמט גלייך פראַק-טיצירן אויף די יונגע מיידלאַך, אָבער זיי אַנטלויפן ביידע ווי צוויי דערשראָקענע הינדלאַך.

אַז די מיידלאַך האָבן זיך אַפּגעטראַגן און דער באַכערדלטער דערפילט זיך אין מענערשער קאַמפּאַניע גיט ער אַ זאַג אַרויס אַ גראַב וואָרט אויפן כעשבן פון די מיידלאַך, אָבער אַלץ מיט דערזעלבער איי-דעלער פלייטן-שטים. ער רעדט און רעדט און רעדט און דערציילט וועגן זיך, אָבער וואָס מער ער דערציילט, אַלץ ווייניקער ווערט מען געוואָר, ווער ער איז. ער הייסט לאַוסאַן און אַמאַל זאַגט ער, איז ער געווען גאַר-גאַר, קימאַט אין מיליאָנערן קלאַס. היינט איז ער — ווער ווייסט וואָס ער איז?

ער ווייסט אַלץ. ער רעדט אויסגעצייכנט אַ פיר-פּינף שפראַכן און אַלץ מיט דערזעלבער זיכערקייט און אויף דערזעלבער פלייט. כאַטש ער איז אַ קריסט, איז ער גוט באַהאַוונט אין אידישע אינאַנים, ווייסט אַלץ וואָס מען דאַרף וויסן וועגן ציאָניזם, קען אַפּילע די נעמען פון אידישע צייטונגען און —

איך האָב ליב אַ איד, אָבער ער זאָל זיין אַ איד. איך האָב פּיינט בלאָף. בלאָפן קען איך אַליין. אַמאָל האָב איך געזאָגט צום באַנקיר אָטאָ (מיר האָבן זיך גערופן ביי די ערשטע נעמען) ביזט אַ לויז! נישט קיין איד און נישט קיין טערק. אַ לויז ביסטו, אָטאָ! און ער, אָטאָ, ענטפּערט מיר — ווינסענט, ביזט גערעכט, אָבער מען דאַרף לעבן אויף דער וועלט און מאַכן עטלאַכע דאָלאַר. דערפאַר איז דער ראַביי אייערער אַ פּרינץ. סטיפען זאָג איך צו אים, זאָג איך, פּאַלט דיר עפעס שווער צו פירן דאָס האַרטגעקעגן אידישע פּאַלק און סטיפען לאַכט און ברומט אויף זיין באַס. פאַרשטייט זיך, אַז פעליקס איז גאַר אַן אַנדער טיפּ איד ווי אָטאָ איז געווען. אַוואַדע האָב איך געקענט דעם אַלטן דזשיקאַב, דעם קליינעם יאַהודי, וואָס האָט געשאַרט גאַלד אין אַמעריקע, גערעדט מיט אַ דייטשן אַקצענט, דער פּילאַנטראָפּ וואָס האָט איבערגעלאָזט אַ פּייג פאַר איסראַעל. אוי איז דאָס געווען, און זיין זון, אָבער דע מאַרטואיס גיל ניסי באַנוב, כאַטש אָטאָ איז שוין אויך מיט די הייליקע. איך וואָלט געוואָלט זען מיט וועלכע הייליקע אָטאָ האָט זיך אַוועקגעזעצט. איך וועט זיך, אַז ער האָט געסנאַבט אייער באַנדע הייליקע און גלייך געטראָפּן צו אונדזערע מאַרטירער פון דער קירכע. איך האָב ליב אידן. אין מיר מוז זיצן אַ אידישע נעשאַמע. ניינציק פּראָצענט פון מיינע געליבטע זענען געווען אידישע, און מיינע ערשטע צוויי ווייבער זענען אויך געווען אידישע און דאָוקע זיי, די אידישע, האָבן קיינמאָל נישט פאַרלאַנגט קיין סענט אַלימאָני. און אַמאָל מאַך איך אַזוי צו רווועלטן: וועמען בלאָפּסטו? וועמען ווילסטו בלאָפּן מיט סאַציאַליזם צווישן קאַפיטאַליסטן און קאַפיטאַליזם צווישן סאַציאַליסטן? אָבער רווועלט פאַרשטייט אַ קיבעץ, ער איז אַ דורכגעטריבענער פּאַליטישן וואָס שפּילט אויסגעצייכנט דעם שטאַטסמאַן, ער איז אַן עמעסער אַמעריקאַנער. וואָס איז אַזוינס אַן עמעסער אַמעריקאַנער? קוידעמקאַל אַ גוטער פּאַמיליען־פּאַטער. ווען איך וואָלט געווען אַ גוטער פּאַמיליען־פּאַטער, וואָלט איך געווען אויפן סאַמע שפּיץ פון לייטער. האָב איך אָבער, אין דר'ערד אַריין, ווילד בלוט אין זיך.

דער דאַקטאָר וואָס האָט געמוזט שווייגן אונטער דעם מאַבל פון רייך, האָט ענדלאַך געקראַגן אַ געלעגנהייט זיך אַנצוכאַפּן אין דעם ווילדן בלוט. ער האָט גענומען דערלאַנגען אַ לעקציע ווי אַזוי מען דאַרף צאַמען אַזאַ ווילד בלוט, אָבער מר. לאַוסאַן האָט אים איבערגע־שלאָגן און גענומען רעדן אויטאָריטעטיש איבער מעדיצין אויך. דאָס איז שוין געווען צופיל פאַר דעם דאַקטאָר און ווען איך האָב געזען,

אז ער איז גרייט אט-אט צו עקספלאדירן, האב איך באצייטנס גענומען
און ערקלערט מר. לאוסאָנן, אז מיר האָבן דאָ פאַר זיך איינעם פון
די באַרימטסטע ניו־יאָרקער כירורגען.

מר. לאוסאָנן איז נישט געפאלן ביי זיך און איז קנאַפּ ניס־
פּאַעל געוואָרן, ער האָט שוין געהאַט גרייט אַ געשיכטע וועגן זיין
נאַנטשאַפּט מיט דר. אַלעקסיס —

אַבער נאָך איידער ער האָט געקראָגן אַ געלעגנהייט אַרויסצו־
רעדן דעם צווייטן נאַמען, איז דער דאָקטאָר אויפגעשפרונגען, זיינע
בלויע פלעקן זענען געוואָרן אַנגעגאַסן מיט אַלט בלוט און דאָס גאַנצע
פאַנים האָט אויסגעקוקט ווי די שאַלאַכקן פון אַ פאַטלאַדזשאַן.

זאָגט אייער אַלעקסיס, אז ער איז אַ — און דער דאָקטאָר האָט
פאַר לאוסאָנן אַרויסגערעדט דאָס ליבע וואָרט מיט אַזוי פיל האַרץ,
אז אַפילע אַ קריסט זאָל עס קענען כאַפּן. — וויסט איר וואָס דאָס
איז אַזוינס?

צי לאוסאָנן וויסט? ער האָט געלאַכט מיט אַ ווילד געלעכטער.
אָוואַדע וויסט ער גאַנץ גוט וואָס דאָס איז אַזוינס. בלויז דער פאַקט וואָס
אַ קריסט פאַרשטייט גוט דעם טאָם פון זיין באַליבט וואָרט האָט דעם
דאָקטאָר אַביסל באַרואיקט.

רעגט זיך נישט אויף! אייער פולס מוז איצט שלאָגן ווי אַ האַ־
מער, אייער בלוט־דרוק האָט מיסטאַמע אַרויפגעטאַנצט און אייער
האַרץ —

זאָרגט זיך נאָר נישט פאַר מיין פולס און פאַר מיין האַרץ, זאָגט
שוין דער דאָקטאָר אַביסל געלאַסענער — האַרץ און בלוט־דרוק לאַזן
איבער צו מיר. וואָס איז אייער פּראָפעסיע?

מר. לאוסאָנן האָט דערויף געגעבן עפשער גאַנצע צוואַנציק ענט־
פערס, אַבער מיר זענען ביידע נישט קליגער געוואָרן. עס זאָל הייסן,
אז ער איז עפעס אַ נאַנטער שמעלקע מיט גרויספּינאַנץ, מיט וואַל־
סטריט און מיט געלט, געלט. געלט וואָס קלעטערט אַרויף און געלט
וואָס ליגט אין דער אַדאַמע. היינט יאַכטשיפּן און מאַרגן די גאַז־רער
אַדער אַ שטריק אויפן האַלדן, דזשאַנגל, כאַיעס, מען בייסט זיך און
גלייך אין די גאַרגלען. גאַנאָווים וואָס נעמען ביי דיר אַרויס עטלאַכע
מיליאָן מיט אַ שמייכל, אַבער ער קען זייער שפּיל אויסגעצייכנט. ער
איז אַזוי קלוג ווי זיי און פונקט אזא פּערד־גאַנעוו. אַט לאַמיר נעמען
קופּער—

אַ, ניין! דער דאָקטאָר וועט אים נישט לאַזן נעמען קופּער —
דאָ איז ער שוין אויפגעשפרונגען מיט מער קאַס, ווי בעאייס עס האָט זיך

געהאנדלט וועגן הארץ און וועגן בלוט־דרוק — אים וועט ער דערציילן וועגן קופער! א שארלאטן זענט איר, אן אויסוואורף, א ליגנער! אים וועט ער געבן א לעקציע אין קופער, ער וועט נישט דערלאזן, אז א ליאדע־ווער זאל אים לערנען וועגן קופער. 250 טויזנט דאלאר האט ער אוועקגעלאזט מיטן רויך אויף קופער, זיין גאנצע מי און הארע־וואניע איז אוועק אויף קופער און דאס איבריגע האט אויסגעליידיקט מר. מארקוס און זיין פאטריאטישע באַנק, וועט דער־א אים לערנען וועגן קופער. ליגנער! וואַלסטריטער גאַנעוו!

דא איז אונטערגעקומען דעם דאָקטאָרס ווייב. זי האָט אים גע־נומען באַרוואַיקן מיט אַלע בעסטע מיטלען. דער דאָקטאָר האָט אינ־גאַנצן געציטערט. אים האָט ספּעציעל פאַרדראָסן וואָס דער מר. לאַו־סאָן זיצט רואַיק מיט אַ גנייוועש שמייכעלע, האָט ער זיך אָנגעכאַפט אין אַ שטרוי און אויסגעשריען:

קופער ווייסט ער אויך אַט־דער קופערנער —

ער האָט זיך געלאָזט אוועקפירן ווי אַ קליין קינד און צום ווייב האָט ער נאָך אַלץ געהאַלטן אין איין שרייען — אַט דער־א — דא איז ווידער געקומען ווי אַ באַלזאָם דער ליבער עפּיטעט — וויל עס מיך לערנען וועגן קופער.

מר. לאַוסאָן איז אַלץ נישט געווען געפלעפט. ער האָט צוריק אָנגע־שטעלט זיין בעסטע שטים און מיט גרויס ראַכמאַנעס קימאַט דעק־לאַמירט אויף דעם מוזיקאַלישן גאַרגעל.

אַט דאָס זענען זיי, די קאַרבאַנעס, אין די צענדליקער טויזנטער איבער גאַנץ אַמעריקע. אַט־די צוטרוילאַכע, וואָס האָבן צוריק אויס־געשפּיגן די גאַנצע קולידזש־פּראָספּעריטי, הואווערס צוויי הינער אין יעדן טאַפּ, און גלייך אין די קעשענעס פון וואַלסטריט. אַ ראַכמאַנעס. ווען איך וואַלט געווען געוואוסט וואַלט איך נישט דער־מאַנט קופער, ווען מען גיט מיר אַ מיליאָן. אַזאַ מענטשן טוט עס וויי — זאָגט מר. לאַוסאָן מיט אַ געמאַכטער פייערלאַכקייט. אַבער מען זעט, אז ער עסט זיך קנאַפּ אַפּ דאָס האַרץ פון דער גאַנצער גע־שיכטע, אַפּילע נישט פון די באַליידיגונגען.

דער דאָקטאָר שפּאַנט אַרום און אַרום דעם גאַנצן דעק איינמאַל און צוויימאַל. ער וואַרפט ביזנע, פאַרניכטנדיקע בליקן אויף מר. לאַו־סאַנען. מר. לאַוסאָן קוקט אים נאָך אַלץ אָן מיט אַ געמאַכטער ראַכ־מאַנעס־מינע און מיט דעם באַהאַלטענעם גיפטיק שמייכעלע, וואָס וואַלט דעם דאָקטאָר נישט געגעבן קיין ניקל אַפּילע, ווען ער זאל זיך האַלטן ביי אויסשטרעקן אַדער ביי פאַרוואַרפּן אַ פעטליע אַרום האַלדז.

ביי דעם דריטן אַרום און אַרום בלייבט דער דאָקטאָר ווידער שטיין פאַר אונדז און ווי ס'וואַלט גאַרנישט געשען פּרעגט ער מר. לאוסאַנען :

איר שפּילט עפּשער שאַך ? יאָ ! איר שפּילט ? אַז איר זענט שוין יאָ אַזאַ כאַכעם, קריגט איר ביי מיר אַ ריטער פּאַר און אויב איר וועט מיך שוין בעטן אַ גאַנצן ראַך — קומט וועט איר קיבעצן. איך זאָג זיך אָפּ פון פאַרגעניגן און בלייב אויפן דעק.

דער בעסאַראַבישער איד פון באַגאַטא כאַפּט זיך גאַר מיט מיר אַרום. ער זוכט מיך שוין עטלאַכע טעג און קען מיך נישט געפינען. וואו דריי איך זיך אַרום ? מיט גויעם אָדער מיט שיקסעס ? איי די שיקסעס ! איר זעט דאָרט אַ שיקסל ? די־אַ מיט די נאַקע־טע פּיס, וואָס זיצט און שטריקט און כאַטש גיב איר אַ מאַקע, קוקט זי נישט אויף קיינעם. איך דריי זיך שוין האַקאַפּעס אַרום איר זייט דעם ערשטן טאָג אויף דער שיף. און מיינט איר נאָר איך אַליין ? אַ גאַנצע טשאַטע הונגעריקע וועלף. אָבער זי שענקט נישט קיינעם אַ קוק. מיינט איר, עפּשער, די גאַנעוועטע ווייסט נעבעך נישט, אַז מען קוקט אויף איר ? אוי ווייסט זי ! זי לעבט דערפון, זי האָט עס ליב. און עפּשער פּאַלט אייך כאַלילע איין, אַז דאָס איז אַ קראַסאַוויצע, אַ נעכטיקער טאָג ! דאָס הייסט, וואָס מענטשן רופן געווענלאַך אַ קראַסאַוויצע איז דאָס שטיק שלאַק ווייט דערפון, ווי איך בין איצט ווייט פון באַגאַטא. הויט און ביינער און פּיסלאַך ווי שלאַנגען. איר זעט עפעס ווי זיי קאָרטשען זיך אַרויף און אַראָפּ, ווי זי פאַרשלייפט איין פּוס אין דעם אַנדערן און שלייפט אים אָפּ — קען אַלע קעצענע שפּיצ־לאַך. האָט אַפּילע אונטערגעשאַטנטע אויגן פון אַזויפּיל זינדיקע מאַכ־שאַוועס. וואָס אַרט אייך ? איך בין אַ מייוען אויף די זאַכן. איך בין זיך גרייט צו וועטן, אַז די אַלע שיינהייטן, די פון וועלכע מען לייענט אין די היסטאָריעס און מאַנסעביכלאַך, די וואָס האָבן גוט אויסגעזויגן די מאַנסבילן, זענען געווען קנאַפע קראַסאַוויצעס, די שיינע העלענאַס, די קלעאַפּאַטרעס — אַזעלכע דאָרע כאַלערעס זענען דאָס געווען ווי דאָס שיקסל. רעשאַאים וואָס האָבן אין זיך געזאַמלט געהענעם־פּייער, פּייער אויף פּייער, נישט פאַרגונען קיינעם קיין שמייכל, טאַמער וועט יענער כאַלילע האַנאַע האָבן און טאַמער וועט עס אַליין האָבן אַביסל פאַרגעניגן. פאַרברענט געוואָרן טאָג און נאַכט, ביז זיי האָבן ענדלאַך אַריינגעכאַפּט דעם ריכטיקן לעשטש, וועמען זיי האָבן געוואַלט און, וויי צו זיין לעבן, מיט אַזאַ כעוורעמאַן רעכענען זיי זיך אָפּ פאַר אַלע צייטן און פאַרסאַרפן אים, פאַרברענען אים אויף

טויט. איר מיינט איך ווייס נישט, מען דארף פון אזעלכע מאכשייפעס ווייכן און לויפן וואו דער שוואַרצער פעפער וואַקסט, אָבער גיי לויף, אַז איך דריי זיך שוין עטלאַכע טעג אַרום דעם שיקסל ווי אַ לעקיש און זי, גלויבט מיר, ווען איך וואַלט געווען אַ ציבעלע, אַדער אַ רעטאַך, וואַלט זי מיך אַסאַך מער באַמערקט. זייט־זשע מיר גע־זונט. איך גיי זיך שוין ווייטער דרייען. ס'איז נעכטיקע טעג און אַרויסגעוואַרפענע אַרבעט, אָבער עפשער וועט פאַרט עפעס אַרויסקי־מען דערפון.

נישט ווייט פון מיר גייט אַן אַ הייסער געשפרעך וועגן ביכער, און אזוי ווי מיי אַלטבאַקאַנטער דענישער פריינט איז איינער פון די גע־שפרעכלער, באַנוצט ער זיך מיט פאַרשידענע שפּיצלאַך מיך אויך אַריינצוציען. ער פאַרטשעפעט מיך מיט ווערטער און לייגט גאַנצע נעצן מיך צו פאַנגען, אָבער איך ווער זיך מיט אַלע קויכעס.

אַן אויסגעדאַרטער יונגעראַן מיט אַ קליין, שמאַל קעפל רעדט עקספּערט־מעסיג וועגן דער אַמעריקאַנער בוך־אינדוסטריע, וועגן שרייבער, וועגן גריניטש ווילעדזש, וועגן זיין ברודער וואָס איז פאַר־פאַלן געוואָרן אין ווילעדזש און וועמענס שטענדיקע באַשעפטיקונג איז—פּראַפעסיאָנעלער פרייגייסט. ער איז שוין געווען אַן אַנאַרכיסט, אַן איי־דאַבל־דאָבליו, אַ סאַציאַליסט, אַ קאָמוניסט און איצט איז ער שוין ענדלאַך אַ האַמאָסעקסואַליסט.

דער סקאַנדינאַווער האָט מיר נאָך מיט עטלאַכע טעג צוריק גע־געבן די פּולסטע איינצלהייטן וועגן דעם אויסגעדאַרטן יונגמאַן — אַז ער איז, ערשטנס, נישט אַזאַ יונגעראַן ווי ער קוקט אויס, אַז ער איז אַנגעשטאַפט מיט יאַרן און מיט געלט, אַז ער איז דער פּרעזידענט פון אַן אַלטן אַמעריקאַנער פאַרלאַג, וואָס גיט אַרויס טעקסטביכער פאַר אונדזערע אוניווערזיטעטן און מיטלשולן. די פאַרלעגעריי האָט ער געיאַרשנט פון זיין טאַטן און זיידן. דער דאָזיקער יונגעראַנטשיק, ווייסט אַלץ דער סקאַנדינאַווער צו דערציילן, האָט שוין אָפּגעגעט צוויי ווייבער און מיט יעדן ווייב האָט ער געהאַט צו צוויי קינדער. איצט פאַרט ער, צום ערשטן מאַל אין די לעצטע צוועלף יאַר, פאַר אַ וואַקאַציע. פאַרן פאַרט ער קיין דייטשלאַנד, וואו ער וויל זיך נענטער באַקאַנען מיט דייטשע מעטאָדן פון ביכער־פאַרלאַגן, מיט וועלכע ער זוכט אויך געשעפטלאַכע פאַרבינדונגען. דורך דער גאַנצער רייע האַלט ער אין איין שיקן ראַדיאָגראַמען צו זיין פירמע, ווייל ער איז אומרויאַק, — ער האָט איבערגעלאָזט דאָס געשעפט אויף פּרעמדע

הענט און ער איז א מענטש וואס האט אליין ליב צו ארבעטן שווער און האט ליב צו זען ווי אנדערע יאגן פון זיך ארויס די נעשאַמע. אבער אַכוין דער דאָזיקער אינפאַרמאַציע קען איך אליין דעם פאַרלעגער פאַר אַ שטיק מר. דזשעקל און מר. הייד. אַ גאַנצן טאַג פאַרברענגט ער בלויז מיט מענער און קוקט אפילע נישט אויף קיין פרוי, אבער ביינאַכט פּוצט ער זיך אויס און גייט אין טאַנצזאַל. פון טאַנצזאַל האַלט ער אין איין שלעפּן מיידן אין באַר און פון באַר שלעפּט ער זיי אויפן דעק, וואו ער וואַלגערט זיך אויס אין די פינצטערסטע ווינקעלאַך. ביינאַכט ווערט ער פּלוצים קורצזיכטיק אויף מענער. ער דערקענט בוכשטעבלאך קיינעם נישט פון די פריינט מיט וועמען ער האַט ערשט אַ פאַרבראַכט אַזוי געמיטלאַך. אבער דערפאַר בייטאַג דערקענט ער שוין קיינעם נישט פון די פרויען. ער גריסט זיי אפילע נישט. עס איז ביי אים אַ טאַפּלטע בוכהאַלטעריע — דער טאַג איז פאַר טראַכטן און פאַר שאַרפּן דעם מוואַך, און די נאַכט איז פאַר ליבעריי.

די גרופע אַרום דעם פאַרלעגער האַלט אין איין וואַקסן, אבער דער סקאַנדינאַווער קען אליין נישט ליידן, וואָס איך שטיי פּונדלייטנס. ער האַט נאָך נישט אויפגעגעבן די האַפּנונג מיך אַריינצוציען אין דעם אַלגעמיינעם געשפּרעך. דערפאַר שרויפט ער אָן אַלעמענס אויפּמערק-זאַמקייט צו מיר מיט אַן אויסרוף, וואָס איז אַ לעצטער סטראַטעגישער צוג מיך צו באַזיגן.

פאַרזיכטיק! נישט גערעדט קיין נאַרישקייטן. דאָ שטייט פּונ-ווייטנס אַ שרייבער, וואָס הערט זיך צו, פון אַ באַהעלטעניש, און איז גרייט אונדז אַלעמען צו באַשרייבן.

דער סקאַנדינאַווער האַט זיינס אויסגעפירט. עס וואַלט שוין גע-ווען גאָר גראַב פון מיר נישט צוצושטיין צום קרענצל. איך פאַר-בלייב אבער נישט מער ווי אַ פאַראַקשנט-פלעגמאַטישער צוהערער. דער פאַרלעגער נעמט אַלעמען באַרוואַיקן.

מיר האָבן דאָ גאַרנישט קיין מוירע פאַר קיין שרייבער. דאָ, אויפן וואַסער, זענען מיר קיין מענטשן נישט און דערפאַר איז אַ שרייבער קיין שרייבער נישט. דער יאַם האַט אונדז אימוניזירט קעגן שרייבערישע אַטאַקעס. אַ שרייבער מוז האָבן מענטשן און מיר זענען — פאַסאַזשירן. דאָס איז גאָר אַן אנדערע קאַטעגאָריע. מיר זענען דאָ אַלע אָן באַדן און באַשריבענע מענטשן מוזן האָבן באַדן, ערד אונטער די פיס. בלויז ביי מאַטראָזן ווערט דער יאַם ערד. אבער ביי אונדז איז יאַם אַ שטיק צופעליקייט. עפשער איז דער יאַם, אונ-

טערבאוואוסטזיניק, אונדזער אלעמענס אפגרונטלאזע שרעק. אבער וואס קען דא א שרייבער טאן מיט אונדז? ווי אזוי וועט ער אונדז פארקניפן? ווי אזוי וועט ער צווישן אונדז שאפן צוזאמענשטויסן, קאנפליקטן, אז מיר זענען דא היפער־פארזיכטיק, נישט ארויפצוטראען איינער אויף דעם אנדערענס הינעראויגן. וואס פאר א פראבלעמען וועט ער אונדז צוקלעפן, אז מיר זענען אלע פראבלעמלאז. אויב מיר האבן אלע ווען עס איז געהאט א באדן, נישט בלויז א בוכשטעבלאכן, נאר אן עטיש־מאראלישן הינטערגרונט זענען מיר פון דעם אוועק־געשוואומען. אבער וויכטיקער פון אלץ איז דאס, וואס מיר זענען נישט פאראויסבאשטימט, נאר אזוי פארדאמט צופעליג. מיר האבן אלע צופעליק געקראגן די „אלימפיק“ און מיר פארן אלע צופעליק צוזאמען, אבער אונדז פארבינדט גארנישט. אויב מיר ווילן, קענען מיר זיך איינרעדן, אז מיר זענען דא א לעצטער דאר און מאראל, און ווארצלען, בלויז מיט א באהאלטענעם געמיינשאפטלאכן שרעק — אויב די שוף זאל אונטערגיין, וועט איין שיקזאל אונדז פארבינדן, אין אַנ־דערע ווערטער, אלגעמיינער אונטערגאנג. אבער דאס איז אַלט און אפגעבליאקעוועט און איך גלויב קוים, אויב א שרייבער וועט זיך צו אַזאַ טעמע וועלן צורירן.

עס האלט ביי אן אלגעמיינער דיסקוסיע וועגן ליטעראַטור אויפן יאָם און אויף דער יאָבאָשע. אלע ווילן הערן פון מיר א וואָרט אין דער פראַגע, אָבער איך ווער פּלוצים און גאַנץ אומדערוואָרט געראַ־טעוועט דורך אַ שנעלן איבערבייט פון דער טעמע.

דעם פארלעגערס א מיטשמועסער, א פרינציפאל פון א מיטלשול ערגעץ אין דער וועסט, מיט גרויסע טאָבאָק־אויפגעפרעסענע ציין, א געזונטער געמבע און א פעסטער פויסט, וואָס ער ביילט אלעמאָל, ווען ער קומט צו אַ שטאַרקן אויספיר, דערקלערט אַקסיאַמאַטיש, אז שרייבער זענען געגליכן צו גיפטיקע שלאַנגען.

כ׳מיין, אַלס מיטגלידער פון דער געזעלשאַפט זענען שרייבער די סאַמע ערגסטע און נידריקסטע — שרייט דער פרינציפאל — שרייבער דאַרפן געהאַלטן ווערן אין אייזערנע שטייגן און יעדעס מאָל ווען זיי הייבן אָן צו קוואַקן, אז זיי זענען גרייט צו לייגן אַ מאַנוס־קריפט, דאַרף מען מיט אַבסטעטרישער פאַרזיכטיקייט אָפּנעמען ביי זיי זייער שאַפונג דורך אייזערנע גראַטעס, ווי פאַרזיכטיק מען רייסט אַרויס גיפטיקע צינגלאַך פון שלאַנגען. די שאַפונגען געהערן צום פּאַלק, אָבער זיי, די פּסיכאָפּאַטן און מאַניאַקעס, דאַרפן זיין אָפּגעטיילט פון דער געזעלשאַפט און נישט נאָר פון דער געזעלשאַפט, נאָר שריי־

בער דארפן זיין אָפּגעטיילט אויך איינער פון אַנדערן, ווייל זיי קענען זיך אויפּפּרעסן ווי קאַנציפּאַלן. שרייבעריי, דאַרשנט ווייטער דער פּרינציפּאַל, איז די עגאַצענטרישסטע פּראָפּעסיע און עגאַצענטריקער זענען מאָרד־קראַנקע און מאַראַליש־נידריקע מענטשן. מען דאַרף זיך היטן פון זיי.

דער דענער הויבט אָן פּאַדן אַרום מיר. ער האָט מוירע, אַז ס'קען נאָך כאַלילע קומען צו אַ סקאַנדאַל. ער פילט, אַז איך דאַרף זיין באַ־ליידיקט ביזן ביין, דערפּאַר וויל ער מיך באַרוואַיקן און ער דערקלערט מיר אַז אַ זייט, אַז אַ שרייבער האָט ביי דעם פּרינציפּאַל צוגענומען דאָס ווייב און אַנטלאָפּן מיט איר. און פון דאָן אָן טראַגט ער אַ שרעקלאַך האַרץ אויף מענטשן פון דער פּען.

אַבער נישט נאָר וועגן שרייבער האָט דער פּרינציפּאַל קיילעכ־דיקע און אויסגעשפּראַכענע מיינונגען. ער איז אויך געפּערלאַך אין קאָס אויף ניו־יאָרק און ניו־יאָרקער. ווען מען לאָזט אים, וואָלט ער ניו־יאָרקער מיסטאַמע אויך אַריינגעזעצט אין שטייגן.

די ניו־יאָרקער זענען אַ גיפטיקע ראַסע. איד בין אַמאָל געווען עטלאַכע טעג אין ניו־יאָרק, איז עס געווען אַ קאַשמאַר, אַ שטאַט פון פּיראַטן. מען פּאַרגינט נישט איינער דעם אַנדערן דאָס ביסל ווייב. אויף בראַדוויי ביסטו נישט זיכער ווען דו גייסט פּאַרביי מיט דיין פּרוי. פון אַלע ווינקעלאַך לויפּרט מען אויף איר מיט די אויגן. אַפּילע אַזעלכע, וואָס האָבן באַגלייטערונגס ווילן איצט דאָווקע דיינע. עס איז פּאַשעט אַ ראַכמאַנעס אויף די מענטשן, וואָס האַלטן זיך איין מיט אַלע קויכעס און פּראַקטיצירן אַביסל ציוויליזאַציע. דו דערוואַרסט, אַז יעדע מינוט זאָל דיר עמיץ דערלאַנגען מיט אַ האַמער איבערן קאַפּ און ביי דיר אַרויסרייסן דיין באַגלייטערין. אַזוי זשעדנע זענען ניו־יאָר־קער דאָווקע אויף דיין ווייב. טפו, אַ פּאַרנאַגראַפּישע שטאַט, וואָס פּאַסט זיך פּאַר בולוואַר־ראַמאַנען. עקלהאַפּטיק!

אין דער גרופּע אַרום דעם שטורמישן פּרינציפּאַל, וואָס האָט איבערגענומען די לייצן פון געשפּרעך, שליסן זיך אויך אַז דער דענ־טיסט און זיין זיבצניעריקער זון וואָס פּאַרן קיין סאָוועטנפּאַרבאַנד און האַלטן אין איין לייענען אַ גאַנצע טאַג פון איין בוך. דער דענטיסט פּאַרט שטודירן דאָס פּראַבלעם פון היגיענע אין סאָוועטנפּאַרבאַנד און קעדיי נישט אַריינצופּאַלן ווי אַ גרינער, לייענט ער קעסיידער דאָס פּאַפּולער־געוואַרענע בוך „רעד מעדיסין“, און צווינגט דעם זון צו לייענען מיט אים צוזאַמען. דער זון לייענט שנעלער פון אים און, אַז ער דאַרף אונטערוואַרטן אויף דעם טאַטן, קוקט ער אויפן הימל.

אויפן יאם און כאַלעמט. דער טאַטע יאָגט זיך נישט. ער ליענט אַ
בלעטל אינמאָל, צוויי מאל און אַפילע דריי מאל, און פאַרשרייבט
דאָס בלעטל מיט נאָטיצן. דער זון שטעקט אַרויס די צונג און פאַר-
געסט זי אַריינצונעמען. ער וואַרימט זי אויף דער זון און מאַכט שנע-
לע באַקסינג-באוועגונגען אַרום זיך און אַרום דעם טאַטן, וואָס ווייסט
גאַרנישט פון דער געפאַר, אָז עס פליען אַרום אים פויסטן. ווען דער
טאַטע מישט שוין ענדלאַך איבער, גיט דער זון אַ זופ אַריין דאָס גאַנצע
בלעטל מיטאַמאל, ווי אַן עלעקטרישער שטויברייניקער, און ער איז
שוין ווידער אַ פרייער-פויגל.

דער דענטיסט רעזט אַ האַרטן ענגליש פאַרבראַקט מיט רוסיש.
דאָס מאַכט ער גענעראַל-רעפּעטיציע מיט דער שפּראַך פאַר סאָוועט-
פאַרבאַנד. ער איז אַ ספּעציאַליסט, וואָס פּראַקטיצירט אויף פאַרק
עוועניו, אין די גאַר הויכע פענצטער. מיט דער ערשטער קלאַס, זאָגט
ער, איז ער נישט געפאַרן, ווייל ער איז אַ דעמאָקראַט. אַמאל איז ער
געווען אויסגעקאַכט מיט דער איסט-סייד, אָבער שוין לאַנג ווי ער איז
אוועק דערפון און ס'איז אַלץ ווי אַ כאַלעם.

ער האָט געקענט אַלעמען. וועמען האָט ער ניט געקענט? ער
פרעגט זיך נאָך זייער צערטלאַך, וואָס עס מאַכט יעקב גאַרדין.
ער מוז שוין זיין אַ זאַקן. אַזוי, אַזוי גאַר? שוין אויף יענער
וועלט? טאַקע. איך רייס ציין אויף פאַרק עוועניו, און מיין אָז די
וועלט שטייט אויף אַן אַרט. שוין אַזוי ביסלעכווייז אוועק פון דער
איסט-סייד אַ 40 יאַר. דער גאַרדין האָט געהאַט אַ פיינע באַרד און
ער איז אַלעמאל געגאַנגען מיט אַ גראַבן שטעקן. ער איז געווען אַ
בייזער איד. ער האָט ליב געהאַט, אָז אַן אַקטיאָר זאל אים פאַלגן,
אָז נישט האָט ער געקענט דערלאַנגען מיט דעם שטעקן איין מאל און
צוויי מאל. ער האָט גערעדט אַ שיינעם רוסיש, אָבער ער האָט זיך
געקענט זירלען ווי אַ קאַצאַפּ. געהאַט דראַמען מיט פּראַבלעמען,
אָבער שוין לאַנג פאַרגעסן, אי די דראַמען און אי די פּראַבלעמען.
איך אַליין רעד נאָך אויך אַ גוטן אַדעסער רוסיש, אָבער אין מאַמע-
לאַשן בין איך שטומפיק. שוין באַלד פאַרגעסן זשאַרגאַן. און וואָס
מאַכט עפעס מאַריס ראַזענפעלד? און גאַלדפּאַדן? און דער אַלטער,
קאַק יעוואָ, אין דער סאַכע איז דאָ מאַזל בראַכע? און ער-אַ, דער
שיקער פון דער האַטיקוואָ, און מילערקע מיט דער בריטשקע און מיט
די פיינע פּערדלאַך, וואָס האָבן מיט די פּאַדקאוועס פאַרברענט די
איסט-סייד? געשטאַרבן! געשטאַרבן! טשטאַ ווי גאַוואַריטיע? די
גאַנצע איסט-סייד איז אויסגעשטאַרבן! מיין גאַנצע יוגנט אויסגע-

שטאַרבן. נו, אוואָדע, איך זיך און רייס ציין אויף פאַרק עוועניו, און מיין אַז די וועלט שטייט און וואַרט אויף מיר. און דער רעדאַקטאָר פון דער סאַציאַליסטישער צייטונג? ער לעבט! גאַט צו דאַנקען. ער, וואָס האָט זיך געזידלט מיט גאַרדינען און מיט מילערן און מיט אַלעמען, ער לעבט! מאַלאַדיען! און וואָס מאַכן עפעס די אַנאַרכיסטן? איי האָבן זיי אַמאַל גערודערט מיט זייערע בויערן-בעלער און יאַמקיפער-בעלער, פרייע ליבע און געבורט-קאַנטראָל. איר הערט? איך קוק אויף אייך און דערמאַן זיך אין דר. זאַלאַטאַראָו פון דער יוגנט. אויך געשטאַרבן? טפו, יעי באָגו! דאָס איז דאָך קיין קונץ נישט. אַלע כאַפּן און שטאַרבן. אַלע מיינע קינדעריאַרן זענען שוין אויסגעשטאַרבן און איך זיך אויף פאַרק עוועניו. איר מיינט עפשער, אַז איך בין אַ יונגערמאַנטשיק? מעט שוין אויך באַלד זיין גרייט — וויריטאַ זאַסטופאַם יאַמאַ גלובאַקאַיאַ. — איך וויל אָבער אַ קוק טאַן אויף אַדעסאַ, אַדעסאַ-מאַמאַ, יושנאַיאַ קראַסאַוויאַ. און זאַל מיין זון אויך זען, וואו זיין טאַטנס וויגעלע איז געשטאַנען. ער מיינט דאָך, אַז ס'איז אַלץ אַזוי, אָבער ס'איז שוין גאַרנישט אַזוי, ס'איז אַביסל אַנדערש. און דאָ קומט דער באַלשעוויזם. אַ! דאָס איז אַ שווערער פּראָבלעם! איך מוז זען ווי עס אַרבעט, ווי עס קלאַפט. מיר, אַ גרופע דענטיסטן און דאַקטוירים, האָבן אַ קלוב, וואו מען דע-באַטירט פּראָבלעמען. מיר האָבן שוין דעם באַלשעוויזם אויסדעבאַ-טירט פון אַלע זייטן. עפשער קומט איר צו אונדז האַלטן אַ לעקציע, זאַל עס הייסן אַ גרוס פון דער איסט-סייד, אַדער אַ גרוס פון יענער-וועלט. איז דער גאַרדין מיט דער לאַנגער באַרד שוין קאַפּוט!

ער רוקט זיך אויך צו צום קרענצל און ער נעמט פאַרטיידיקן ניו-יאָרק קעגן די אַטאַקעס פון דעם פּרינציפּאַל, וואָס דערקלערט, אַז דאָס מאַל איז ער געווען אין ניו-יאָרק בלויז אַזוי לאַנג, וויפיל עס האָט גענומען צו געבן אַ שפיי. אַרויס פון צוג, אַ כראַק, און גלייך אַריין אין דער שיף.

איר זענט אַלע מעקאַנע ניו-יאָרק, דערפאַר זענט איר ביז. ניו-יאָרק איז אַ שטאַט פון קולטור. ניו-יאָרק איז פאַקטיש די אינציקע גרויסשטאַט, וואָס אַמעריקע פאַרמאַגט. ניו-יאָרק איז אַ שטאַט פון פּרייהייט.

אַט-אַט — שרייט אויס דער פּרינציפּאַל — אין דעם גייט עס אייך: פּרייהייט. פאַר אייך איז נישט גענוג די פּרייהייט פון דער אַמע-ריקאַנער קאַנסטיטוציע. איר ווערט דערוואַרגן פון דער אַמעריקאַנער שקלאַפּעריי. דער קאַנגרעס, דער סענאַט, דער סופּרים קאָורט, דאָס

איז פאר אייך נישט גענוג פרייהייט. איר ווילט נאך מער פרייהייט. זאגט שוין דאס ווארט באַלשעוויזום, דערמאָנט שוין לענין, מאַרקס, סטאַלין און די אַנדערע הייליקע פון דער מאַטעריאַליסטישער קירך.

דער דענטיסט דערשרעקט זיך אַביסל פאַר דער דאָזיקער אַנצור-הערעניש. זיין אַקצענט נעמט אים נאָכמער פאַרראַטן. און דער פרינ-ציפּאַל רעדט דאָווקע אַ ברייטן און קנאַקנדיקן ענגליש אויף אַלע זיינע קרומע פאַרגעלטע ציין, אַבער אַז עס קומט צום וואָרט באַלשעוויזום, זאָגט ער דאָס אַרויס מיט אַ אידישלאַכער אינטאַנאַציע. לענין, סטאַלין און מאַרקס קומען ביי אים אַרויס פון מויל, ווי זיי וואָלטן געווען אַ באַנדע „קאַיקס“.

רוזוועלט האָט געראַטעוועט דאָס לאַנד פון באַלשעוויזום — גיט אַ וואָרף אַריין דער סקאַנדינאַווער — ווען ער איז געקומען איז דאָס לאַנד געשטאַנען גרייט פאַר אַן איבערקערעניש.

נאַרישקייטן! אַזוי רעדן זיך איין אַלע אימיגראַנטן. ווען איר וואָלט געקענט אַמעריקע אין דער גאַנצער ברייט און לענג, וואָלט איר געוואוסט, אַז מיר פייפן אויף אייערע איבערקערענישן, אונדזער איבערקערעניש איז דאָס שטימקעסטל. ס'געפעלט דיר נישט די אַדמי-ניסטראַציע, נעם אַ לאַנגן בעזים און קער אויס, אַבער דער בעזים מוז זיין אַ קאַנסטיטוציאָנעלער. ווען איר, ניו-יאָרקער, עקספּאַרטירט צו אונדז אייערע פּראָדוקטן — סאַציאַליזם און קאַמוניזם, זאָגן מיר — טו העל וויט דעם!

פון דעם איז דער געשפרעך גלייך דערלאַפן צו היטלעריזם. דר. שוואַרץ, אַ קריסט פון דייטשן אַפּשטאַם, אַן אַמעריקאַנער געבאַרענער, פון מילוואַקי, וואָס האָט שוין מיט מיר עטלאַכע מאַל גערעדט וועגן פאַשיזם און זיך געהאַלטן אין איין אַנטשולדיקן צו מיר פאַר היטלערן, שרייט פּלוצים אויס:

טו העל וויט היטלעריזם!

יונגערמאַן, רעדט דער פּרינציפּאַל צו אים פּאַטערלאַך — מיר דאָ ווילן נישט און דאַרפן נישט קיין היטלער, אַבער מען דאַרף פאַרשטיין דייטשלאַנד. היטלער איז אַ גרויסער פירער, ער האָט דאָס דייטשע פאַלק פאַראייניקט און געראַטעוועט פון באַלשעוויזום.

אַ דאַמע מיט אַ פּרום פּאַנים און אַ פּרום מויל, וואָס רעדט אַביסל אונטער דעם נעזל און האָט זיך אומבאַמערקט צוגערוקט צו דער גרופּע, נעמט פאַרוואַרפן דעם פּרינציפּאַל די אַוולעס וואָס די נאַציס זענען באַגאַנגען קעגן די אידן, וועלכע האָבן געגעבן יעזוסן און די טעסטאַמענטן, דעם אַלטן מיט דעם נייעם.

עס איז שרעקלאך, ווי אזוי די אומגליקלאכע ווערן דארט בא-
האנדלט. ווי אומקריסטלאך דאס איז. מיין גאט! דאס פאלק פון דער
ביבל.

פיו! מען קען זיך גארנישט אויסצאלן צו די אידן פאר די טעס-
טאמענטן, — דונערט דער פרינציפאל, — מיין טעסטאמענט איז די
אמעריקאנער קאנסטיטוציע און איך זאג אזוי — אפילע לויט דער
אמעריקאנער קאנסטיטוציע, קען מיר קיינער נישט פארווערן פיינט
האָבן אידן. אָבער אַלס אַמעריקאנער צייכן איך די גרעניץ צווישן
פיינט האָבן, ווי איך וואָלט עס אָנגערופן פּאַסיוו און פיינט האָבן
אַקטיוו. איך בין קעגן פּאָגראַמען, אָבער פיינט האָבן האָבן איך אַ
רעכט. היטלער איז אַ נאַר, וואָס ער מאַכט אַ טומעל און אידן האָבן
דאָוקע ליב טומעל, ווייל זיי קענען מאַכן נאָך אַ גרעסערן.

ניין! איר האָט נישט קיין רעכט פיינט צו האָבן אפילע פּאַסיוו —
שרייט אויס דר. שוואַרץ — איר פּאַרגיפטעט די וועלט מיט אייער
פיינט האָבן. עס שטינגט שוין פון אייך. איר פּאַרשטינקט דאָס
לאַנד, די וועלט. פיינט האָבן די בעגערס, די געלע ראַסע, פיינט האָבן
קאָטאָליקן, פיינט האָבן פּראָטעסטאַנטן, פיינט האָבן אידן, פּאַסיוו, ווייל
איר זענט אַ פרינציפאל, און ביים טראַק־דרייווער ווערט עס שוין
אַקטיוו. איר געפינט זיך קיילעכדיקע פּראָזן, איר שיצט זיך אַלעמאַל
מיט דער קאָנסטיטוציע. נישקאַשע, ווען די צייט וועט קומען פאַר אַ
היטלער וועט איר אים אויך מאַכן פאַר קאָנסטיטוציאָנעל. ער וועט
איינשלינגען אייער גאַנצע קאָנסטיטוציע און זי אויסקאַקן אויף אייערע
קעפּ און איר וועט אַלע שרייען: הייל! איר זענט ערגער פון סיפּילי-
טיקער מיט אייער פיינט האָבן. ס'עקלט פון אייך.

דער גאַנצער געצאַמטער רעספּעקט פאַר דעם פרינציפאל קראַכט
פּלוצים איין און אַלע אַפּלאַדירן דעם יונגן דאַקטאָר, וועמענס באַקן
האָבן זיך צעבליט פון אויפּרעגונג. ער אַטעמט שווער, עס איז קענ-
טיק, אַז ער איז נישט קיין גאַנץ געזונטער מענטש. די הענט זיינע
ציטערן און די דינגע, פּיין־פאַרמירטע נאָז ציטערט. די ליפּן זיינע
זענען נאָך אויך נישט געקומען צו זיך פון די אייגענע בריענדיקע
ווערטער. — זיי ציטערן נאָך אַלץ. ס'דוכט זיך, אַז ער רעדט נאָך,
אָבער ס'קומט שוין מער גאַרנישט אַרויס. די צוהערער הערן נישט
אויף צו אַפּלאַדירן און די דאַמע צעוויינט זיך גאַר אויפן קאַל.

אַט־דאָס איז אַמעריקע! קריגט דער דענטיסט פּלוצים מוט —
דאָס איז די שטים פון אַמעריקע!

יונגערמאן — זאגט דער פרינציפאל אביסל א צעקוועטשטער, —
 איר זענט בארעכטיקט צו אייער מיינונג, אבער —
 דר. שווארץ קען זיך נאך אלץ נישט בארואיקן. ער גייט האסטיק
 אוועק און בלייבט שטיין ביי דער פארענטש. ער בויגט זיך אביסל
 אריבער און ווארפט גערוועזן שטיקלאך פאפיר פון א צעריסענעם
 בריוו אין וואסער. דער אוילעם צעקריכט זיך ביסלאַכוייז. דער
 פרינציפאל הויבט אָן איינזען, אַז ער איז באַזיגט, ווערט ער ווייכער
 און ער פרובירט כאַטש האַלטן דעם לעצטן פון דער גרופע, דעם
 סקאַנדינאַווער. אַבער דער סקאַנדינאַווער פאַרט שוין אויך נאַשפּיק
 איבער דעם פרינציפאל. ער האַלט אים אין איין שטראַפן —
 די צאַרע מיט אייך איז, וואָס איר האַט נישט געקראָגן קיין ראַדי-
 קאַלע דערציאונג.

און דער פרינציפאל נעמט שוין אביסל מילדער אנטוויקלען זיין
 געדאַנק, אַז עס איז אַ גרויסער אידיען-קאַמף, עס איז אַמעריקע קעגן
 ניו-יאָרק. ניו-יאָרק, ביים שוועל פון עליס-איילאַנד, וואָס שמעקט
 מיט פרעמדקייט, און אַמעריקע, דאָס לאַנד מיט אַ יונגער, אַבער אייגע-
 נער קולטור.

אַבער — שרייט דער סקאַנדינאַווער — איר פאַרזעט אינגאַנצן די
 עקאַנאָמישע אורזאַכן. איר האַט נישט געקראָגן קיין ראַדיקאַלע דער-
 ציאונג, איר מוזט אומבאַדינגט לייענען בעבעל'ס —
 טו העל וויט בעבעל! דזשעפערסאָן איז גוט גענוג פאַר מיר —
 שרייט דער פרינציפאל און ער נעמט דער ערשטער לויפן, ווען ער
 הערט ווי מען פויקט שוין אין דער קופערנער טאַץ און מען רופט צו
 מיטאַג.

III

דער מיטאַג איז פעט, שאַרף, זאַלציק און זיס. די פישן און די
 פליישן האָבן אַפילע געקאַכטערהייט דעם טאַם פון אייז, אויף וועלכן
 מען האַט זיי איבערגעוואַלט געהאַלטן פריש. און ווען מען ברענגט
 זיי אַריין אין עסצימער און מען דעקט אָפּ די מעטאַלענע שטאַרצן,
 פאַרדרייט זיך אַביסעלע דער קאַפּ, ווייל דאָס געבראַטנס און גע-
 פרעגלטס שמעקט מיט יאַמקראַנקהייט. די ענגלישע פודינגס שווימען
 אַרום אין רויטע, בלויע אַדער גרינע זיסקייטן. שפעטער אויפן דעק
 הויבט אָן ווערן אַביסל לייכטער און נאָך עטלאַכע מאָל אַרום און אַרום-
 הויבן זיך אָן אויסגרעבען די אַלע פעטקייטן מיט די שאַרפּקייטן און זאַל-

ציגקייטן. דאָס ווינטעלע וואָס די שיף יאָגט אָן מיט איר מאַשינערייע אויפן וואַרימען וואַסער, פאַטשט אין פּאַנים, קרייזלט די האָר, קיצלט דעם שטערן און מונטערט אַביסל אָפּ, ווי פון אַ האַלבן כּאַלאַשעס.

די בעסטע זאָך נאָכן עסן איז אַ שנעפּסל — זאָגט צו מיר דער הויכער פּיאַניסט, ווען ער זעט ווי איך שטיי ביי דער פּאַרענטש און לאָז זיך דורכפאַטשן פון ווינטל, וואָס קומט פון צעשניטענעם, צע- שוימטן און צעשפּריצטן וואַסער. יעדער שפּריץ וואָס טרעפט מיך אין פּאַנים, איז ווי געפּונען. איך כאַפּ אַ קוק אויף אים און איך דערזע, אַז ער האָט זיין אייגענע אייזע אויסגעפּאַלגט מער ווי איינמאַל.

דורך דער גאַנצער רייע האָט מיך דער פּיאַניסט אויסגעמיטן און נישט בלויז מיך אַליין, נאָר אַלעמען. בייטאָג שפּאַצירט ער אויפן דעק מיט אַ בוך אין וועלכן ער האַלט קעסיידער אַ פינגער, קעדיי נישט צו פּאַרלירן דאָס בלעטל, אָבער קיינער האָט אים נאָך קיינמאַל נישט געכאַפט ליינענדיק. ער האַלט אין איין שפּאַנען. ביינאַכט ווען אַלע פּאַרברענגען אין רו-זאַל, שרייבן ברוו, ליינענען אַ בוך, שפּילן שאַך אָדער ברידזש, פּאַלט ער צו צו דער פּיאַנאָ און שפּילט נאָר שאַפּען. דאָס ערשטע מאַל האָט מען געמיינט, אַז גלאַט אַ לעץ האָט זיך אַוועקגעזעצט ביי דער פּיאַנאָ — אָבער בלויז די ערשטע עטלאַכע רעגעס. מען האָט זיך שנעל איבערצייגט, אַז מען האָט דאָ צו טאָן מיט אַ פּיאַניסט. עס האָבן זיך אַפּילע געפּונען עטלאַכע פּרויען, וועלכע האָבן געדענקט זיין נאַמען אַלס אַ ווירטואַן, וואָס איז עטלאַכע מאַל אויפגעטראָטן אין ניו-יאָרק.

ער איז געווען הויך און שטאַלץ געוואַקסן, אָבער ביי דער פּיאַנאָ איז ער געזעסן אַ צוזאַמענגעקאַרטשעטער אין דרייען, מיט דעם קאַפּ קימאַט אויף די ביינדלאַך, ווי ער וואַלט דאָרט עפעס אַרומגעזוכט. עס האָט אויסגעזען ווי ער וואַלט זיך אַריינגעקוועטשט אין אַ ווינקעלע און געשפּילט פּאַר זיך. ביי אַזאַ קאַנצערט איז ער שטענדיק אַרומגע- רינגלט געוואָרן פון אַ גרופּע ווייבער און מיידלאַך, וואָס האָבן אים געקוקט אין די הענט אַריין און געשלונגען די סליונע פון פּאַרוואַנדע- רונג. אָבער נאָך דעם שפּילן האָט ער זיך אויסגעגלייכט אין זיין גאַנ- צער הויך און אַ שווייגנדיקער אַוועק אין באַר, וואו ער איז געזעסן פּאַר זיך, מיטן קאַפּ נאָענט צום גלעזל, אַקוראַט ווי פּריער איבער די ביינדלאַך.

געווענלאַך שפּאַנט ער אַרום אויפן דעק ווי אַ געדונגענער אָן אַפּשטעל, אָבער איצט קוקט ער אויס סיעסטאַ-מעסיק. ער שמייכלט אַפּילע און ער איז אויפגעלייגט.

רייזע'ס ענד! זאגט ער צו מיר. ער ווידער האלט עס עטלאכע
מאָל, קעדיי עס זאל מיר קלאָר ווערן, אָז ער וויל מיר געבן אַן אַנ-
שפּיל אויף דעם נאָמען פון דער באַרימטער מילכאַמע-דראַמע.
אַבער אַזוי שנעל, ווי ער האָט אַרויסגערוּפּן דעם גייסט פון דער
מילכאַמע, ווערט זיין פּאַנים צוזאַמענגעשרויפט און זיין שמייכל פאַר-
שווינדט.

איר אַמעריקאַנער האָט בלויז געזען די מילכאַמע אויף דער
בינע אָדער אין די מוזאויס. איר זענט אַריין אין קריג, ווען אַלץ איז
שוין געווען פאַרטיק. דער דייטש איז שוין געווען טויט און מען האָט
פון אייך כּוּזעק געמאַכט, ווען מען האָט אייך געהייסן אין אים אַריינ-
שיסן די לעצטע עטלאַכע קוילען. אַבער איר האָט זיך איינגערעדט,
אַז איר האָט דעם קייזער ביל טאַקע דערקאַנטשעט. מיר האָבן די
מילכאַמע דורכגעלעבט. מיר האָבן אַריינגעזאַפט אין זיך דעם גאַנצן
בלוט-פאַרגליווערענדן געשטאַנק און ס'וועט נאָך נעמען יאָרן ביז דער
גערוד וועט פון אונדז אויסגעוועפט ווערן.

ער זשעסטקולירט מיט די גרויסע פיינע הענט, וואָס זענען
אַביסל צו האַריק פאַר זיין קימאַט מיידלש פּאַנים — אַפּילע די פינגער
זענען באַדעקט מיט בערגלאַך גאַלד-בלאַנדע האַר. דאָס פּאַנים זיינס
ברענט פון דער מאַשקע, וואָס ער האָט אַריינגעגאַסן. אַבער ער איז
נאָך דער באַלעבאַס איבער זיינע פּיס, שפּאַצירנדיק ביי מיין זייט.
כּ'דערוויס זיך, אַז ער איז אַן ענגלענדער, וואָס איז ערשט מיט פינף-
זעקס יאָר צוריק געקומען קיין אַמעריקע. געקומען קיין ניו-יאָרק און
גלייך געמאַכט אַ רוישעם מיט עטלאַכע קאַנצערטן. די פרעסע האָט
געלויבט דעם יונגן ענגלישן פּיאַניסט. מען האָט זיך אָפּגעשטעלט
אויף זיין שפּילן שאַפען. ער איז געוואָרן אַן אַנגעלייגטער גאַסט אין
אַריסטאָקראַטישע הייזער.

מען האָט אים ענג געמאַכט דאָס לעבן. ער האָט גאַרנישט געזען
קיין מענטשן נאָר בלויז ווייבער און ווייבער. מוזיקאַלישע ווייבער,
דאָס זענען מעשוגענע היסטערישע באַשעפּענישן. גוואַלט, ווי נעמען
זיך אין איין ניו-יאָרק אַזויפּיל מיטליעריקע ווייבער? מען האָט אים
פאַרגוואַלטיקט בייטאַג און ביינאַכט און ער האָט זיך נישט געווערט.
עפעס האָט ער זיך, דוכט זיך, יאָ אַביסל געווערט, אַבער עס איז געווען
גאַנדיזם, אַ סאָרט פּאַסיווער ווידערשטאַנד. אין ניו-יאָרקער רייכע
הייזער איז שטענדיק וואַרים — די פענצטער פאַרמאַכט, די פאַרהאַנגען
זענען שווערע, רויך פון די דאַמסקע פּאַפּיראַסן, זיסלאַכער
גערוד פון קאַסמעטיקע און שווייס, בייכער און פלייצעס, וואָס האַלטן

זיך מיט דעם קויאך פון בענדלאך, שנירלאך און קארסעטן און האלטן אט-אט ביי צעפאלן. ער איז געצערטלט געווארן פון אזוי פיל מאמעס, אז ער האט געפילט ווי ער שפילט עדיפוס יעדן טאג.

ווייסט איר וואס עס מיינט אַרימקייט? ווייסט איר וואס עס מיינט אַזוינס ענגלישע אַרימקייט? אויב איר האט אַמאל געלייענט אַרטהור מאַריסאָנס „טעילס אָוו מיען סטריטס“, האט איר אַוואַדע געקראָגן אַ שטיקל באַגריף פון אונדזער לוקסוסדיקן דאַלעס. ענגלישע אַרימקייט — דאָס איז אַיפּעש, דאָס איז אַויפלייז, דאָס איז מענטשן אין רויען צושטאַנד. דאָס איז מענטשן-אַרץ — אַיינגעשרומפּענע מאַגנס, ברוד און קויט. איך האָב באַדאַרפּט אַויסנאַרן ביי טאַטע-מאַמע אַ שטיקל ברויט. איך האָב זיך באַדאַרפּט קליגן אין זיך אַויפהויבן פּריער פאַר דעם טאַטן, קעדיי אַויפּצופּרעסן די אַיבערגעשטאַנענע און פאַרויערטע כאַזער-פּיסלאַך. אַוואַדע האָב איך געוואוסט, אַז דער טאַטע וועט מיר דערנאָך נישט זשאַלעווען קיין קלעפּ.

איך בין נאָך געווען צו יונג צו גיין אין מילכאַמע, אָבער איך האָב די מילכאַמע סיי ווי געטראָגן אַויף די פּלייצעס. אַפּילע אַ לייזיקן צעריסענעם שינעל געטראָגן — וועגן אַ העמד אַויפן לייב איז אָפּגע-רעדט. געשלאָפּן אין קאַזאַרמעס, געהערט די אַנגעסטראַיעטע, היס-טערישע פּרייד ערעו גיין אַויפן פּראָנט, געזען די האַלב-מעשווענע, פאַרווילדטע טאַמיס צוריקקומען אַויף אורלויב פון „אַווער-דהער“, געזען אַנגעווארפן אַויף וועגענער פאַרוואונדעטע, פאַרקריפּלטע און בלינדע מיט גלעזערנע אַויגן, געהערט די מאַקאַבר-מוזיק וואָס האָט געפירט צום שלאַכט, געלעגן אין די קעלערס ראַטעווענדיק זיך פון סוינעס עראַפּלאַן.

איך האָב געשיקערט, איך האָב זיך, אַ יונגער שנעק, געוואַלגערט מיט שמוציקע ווייבער און געקראָגן דערפאַר אַביסל געקעכץ. איך האָב געאַנוועט. יא, אַפּילע געאַנוועט, איך בין געאַנגען מיט באַרוויסע פּיס אַויף שטעכיקע שטיינער. איך בין פאַרהונטעוועט געוואָרן, איך האָב געקראָגן כּיטרע הינטישע אַויגן, וואָס האָבן שטענדיק געזוכט אַויסצונאַרן אַ ביסן. ביז עס האָט זיך אַויף מיר מעראַכעם געווען אַ מיידזשאַרס אַלמאַנע; זי האָט מיך געטראָפּן אין אַ פּאַב. זי איז גע-ווען עלטער פון מיר מיט אַ יאָר עטלאַכע און צוואַנציק. איר מאַן און איר אַיינציקער זון זענען געפּאלן אין שלאַכט און איך האָב עס באַ-דאַרפּט פאַר איר ווערן ביידע. מיינע אַייגענע טאַטע-מאַמע, ברידער, שוועסטער, זענען שוין פאַר מיר געווען ווי אַ בייזער כאַלעם און זי איז גע-ווען אַ גוטע פּרוי, כאַטש אַביסל אַ היסטערישע. ווען זי האָט זיך אַנגע-

שיקערט האָט זי מיך געטריבן פון הויז און געשריגן אַז איך בין אַ לינגער, איך בין נישט איר זון און נישט איר מאַן און זי וועט מיך דערשיסן ווי אַ הונט. אָבער נישטערעהייט האָט זי געהאַט גוטע, צערט-לאַכע הענט און גלויבט מיר, איך האָב זיך דאַמאַלס גענויטיקט אין אַביסל צערטלאַכקייט. זי איז געווען אַ גוטע קעכין. זי האָט פאַר מיר געהאַלטן לערער און לערער און לערער. די גלידער מינע זענען אויפגעגאַנגען ביי איר אין הויז ווי נאָך אַ פּראָסט און אין קאַפּ האָט מיר אויך אָנגעהויבן ווערן אַביסל קלערער, ביז זי האָט פון מיר אויסגע-ניאַנטשעט אַן אַריסטאָקראַט. איר זעט, נישט צו דערקענען אין מיר קיין שפור פון מינע לויזיקע טאַטע-מאַמע. אַפּילע דעם נאַמען האָט זי מיר געביטן.

וואָס טויג מיר אָנשטעל? איך וועל אייך זאָגן פּראָסט. מיין גאַנץ לעבן בין איך געווען אַ פּראָסטיטוט. און אַז איך בין געקומען קיין ניו-יאָרק און אַריינגעפאַלן צווישן די מוזיקאַלישע ווייבער, האָט עס מיך ערשט גענומען עקלען. מיין גאַט! זיי האָבן מיך געקעכלט און געלויבט און איך ווייס דאָך אַז דאָס האַרץ איז ביי מיר פאַרברענט אויף קויל. נישט נאָר איך, נאָר דער גאַנצער נאָכמילכאַמע דאָר. פון אונדז וועט שוין קיין לייט נישט זיין. ווי קענען מיר געבן דער וועלט שיינקייט, אַדער אַפּילע קינסטלערישע מיעסקייט, אַז מיר זענען גלאַט דורכגעווערימטע מענטשן. אונדזער געניאַלער קינסטלער איז עפשער דזשאַיס. ער האָט גענומען אירלאַנד, איר אָנגעטאַן אַ פּראַק מיט אַ צילנדער און איר אַרונטערגעלאָזט די הויזן. אָבער דזשאַיס איז עלטער פון אונדז. אין צייט פון דער מילכאַמע איז ער שוין געווען רייף גענוג צו זיין בעאַבאַכטער, אָבער מיר זענען געווען אין פאַר-שאַלטענעם קרייז, מיר האָבן גאַרנישט געזען און גאַרנישט געהערט. די מילכאַמע האָט אַרויסגעוואַרפן טויטע און נאָך נישט געשטאַרבענע. זיי, די ווייבער און די ניו-יאָרקער רעצענוענטן, האָבן מיר געוואַלט איינשמועסן, אַז איך בין געניאַל. איך ווייס אָבער צופיל, וואָס עס הייסט אַזוינס פּיאַנע שפּילן. איר האָט אַמאַל געהערט האַפּמאַנען?

בין איך אַנטלאַפּן קיין דעלאַוועיר. איך בין איצט דער מוזיק-לערער אין אַ רייכן מיידלשן אוניווערזיטעט. אַלץ ווייבער! מיר איז שוין אַזוי באַשערט. אָבער דאָס זענען אַנדערע ווייבער. יונגע מייד-לאַך וואָס פאַרליבן זיך געוויינלאַך אין לערער און שיקן אים אַנאַנימע ליבע-בריוולאַך מיט ציטאַטן פון קיעטס און שעלי. עס איז אַ קליין שטעטל און דאָס שענסטע אין שטעטל זענען די וועגן אין וועלדל. איך האָב האַנאַע זיך דורכצורייטן אויף מיין פּערדל און אַפּילע ווען עס

רייט לעבן מיר אַ מיידל, וואָס פּלאַפּלט וועגן דרייזערן, בערנאַרד שאַוין אָדער מענקענען — דאָרט אין דעלאַוועיר האַלט מען נאָך ביי מענקענען — איז עס אַזאַ פּלאַפּל, וואָס שטערט דיר נישט צו קוקן אויף דעם צעפּלאַמטן הימל.

די לערערין פון וויסקאָנסין איז צוגעקומען און נאָך איידער זי האָט געהאַט צייט זיך צו באַגריסן, האָט זיך דער פּיאַניסט אַנטשולדיקט און איז גלייך אַוועק.

די וויסקאָנסיער איז געבליבן שטיין און זי האָט זיך הויך פּאַנאַג־דערגעלאַכט. איר געלעכטער האָט געקלונגען אומאַנגענעם און היסטעריש.

וואָס האַלט ער אין איין לויפן? איך לויף אים שוין נאָך עטלאַכע טעג און וויל מיט אים פּאַרקניפן אַ שמועס, אָבער ער לאַזט נישט. איר זענט אַ מייוון ווי שיין ער איז?

אָבער ער איז אַן אויסגעהוילטער מענטש. אַ מענטש, וואָס האָט נישט קיין האַרץ און נישט קיין לונגען.

יאַ, כאַפּט זי אונטער, אַ וואונדערבאַרער ראַבאַט, אַ מידער טויטער.

וואָס־זשע לויפט איר אים נאָך?

עס איז טשיקאַווע. טשיקאַווע אַנוואַרימען אַזאַ מענטשן, ווי מען וואַרימט אַן אייגענע אויערן נאָך אַ פּרעסטל.

אָדער ווי מען רייבט אַן די קאַלטע פּיסלאַך פון אימיצן וואָס איז דיר ליב.

אַקוראַט! אָבער ער איז אַביסל אומהיימלאַך.

ער האָט פּיינט פּרויען. עמעס פּיינט פּרויען, זאָג איך. זי זיפּצט אָפּ.

ווער ווייסט, וויפּיל פּרויען ער האָט עס דורכגעהאַסט!

אַ פּאַרל גייט פּאַרביי. זי איז יונג, שיין, אָבער אַלץ אין לינקן פּראַפּיל. אין פּולן געזיכט ווערט זי אינגאַנצן אַן איבערגענדערטע. דאָס רעכטע אויג איז בלינד. אויף דעם גאַנצן שוואַרצאַפּל ליגט אַ לאַטע, אַז עס גיט דיר אַ קלעם ביים האַרצן צו קוקן אויף דעם דאָזיקן אויג, וואָס מאַכט אַ טעל פון אַ שיין מויל, אַ פּראַכטפולן קאַפּ און פון אַ צווייט ליכטיק, בלוי און דערשראָקן אויג. איר מאַן איז עלטער פון איר און אינגאַנצן אַ צעבראַכענער. ער וויגט זיך אויף פּלאַכע פּיס, ווי אויף קוּליעס. זי האַלט אים פעסט ביי דעם אַרעם, ווי ער וואַלט געווען איר איינציקער אויסוועג און ער טוליעט זיך צו איר

מיט ליבע, ווי זי וואלט געווען דאָס בעסטע, וואָס ער האָט פאַר זיך געקענט אויסבעטן. זייער ליבע איז רירנד.

זי איז דאָס דערפאַר, וואָס די רייזע האָלט שוין ביים סאָף, זאָגט מיר די לערערקע, אָבער איך פיל אַ דריקעניש ביים האַרצן. איך וועל זיך נאָך היינט אַוונט צעוויינען. זייט פאַרזיכטיק, אַז עס זאָל נישט געשען אויף אייער האַלדז. אַלץ רופט ביי מיר אַרויס טרערן. איר האָט געזען דאָס פאַרל? אַז איך גיב אַ טראַכט ווי דאָס האַלב-בלינדע מיידעלע איז געוואַקסן זאַרגלאַז און שטיפעריש, ביז עס איז איר קלאַר געוואָרן אין שפיגל, אַז זי וועט מוזן מאַכן קאַמפּראַמיסן, ביז זי האָט זיך ענדלאַך צוגעוואוינט צו איר לאַגע און צו איר מאַן — גלוסט זיך מיר וויינען. איך זאָג אייך, אַז עס איז בלוז דערפאַר, וואָס די רייזע אונדזערע אַהין האָלט שוין אַט-אַט ביים סאָף. מיר ווערט אַלעמאַל שווער, ווייל דאָס האַרץ מיינס לויפט שטענדיק פאַר-אויס. איך זע שוין פאַר זיך דעם גאַנצן זומער. שוין, אָפּגעזומערט. דו שטייסט שוין און דו געזעגנסט זיך ביים צוג מיט דייענע נייע פריינט, מיט דעם ביסל פאַריזער פרייהייט. אַריינגעכאַפט נאָך אַ זומער. שוין, מען פאַרט שוין צוריק. אַלעמאַל ווען איך פאַר ערגעץ, דוכט זיך מיר, אַז איך פאַר שוין צוריק. ווער ווייסט ווי ווייניג זומערן מיר זענען נאָך באַשערט אַזעלכע? און ווער ווייסט ווען איך וועל שוין מער קיין ברייער נישט האָבן און איך וועל זיך אויפהענגען אויף אַן אַלטן מאַן און זוכן שוץ. איר ווילט עפּשער וויסן ווי אַלט איך בין?

דער פּיאַניסט לויפט פאַרביי מיט דעם ביכל אין האַנט. זי קוקט אים נאָך מיט הונגעריקע ליפּן.

ווייסט איר וואָס? לאַמיר דערהאַרגענען אַביסל צייט און אַרונ-טערגיין אין דריטן קלאַס.

אַדראַבע! עס איז אַן אויסגעצייכנטער פּלאַן. איך האָב דאָרט אַפּילע עטלאַכע באַקאַנטע יונגעלייט, די שיף-מוזיקאַנטן. זיי זענען געווען מיינע ערשטע באַקאַנטע אויפן שיף, אָבער די קלאַסן האָבן אונדז צעטיילט.

מיר שטייען ביים טירל, וואָס פירט אַרונטער עטלאַכע טרעפּ צום דריטן קלאַס. עס איז בלוז אַ האַלבער גאַרן, אָבער די גאַנצע עטלאַכע טעג זענען מיר געשטאַנען און געקוקט איינע אויף די אַנדערע ווי דורך אַ טעלעסקאָפּ. זיי צו אונדז האָבן געקוקט אַרויף, ווי מיר אַרויף צום ערשטן קלאַס, צו אַן אַנדער וועלט. דאָס לעבן האָט זיך אונטן, אויף דעם שמאַל רעזערווירטן שטיקל זון-דעק, באַוועגט לאַנגזאַם.

שטיל און פויל. מען האָט, דוכט זיך, געטאָן דאָסזעלבע ווי ביי אונדז — געשפילט קראַקעט, זיך געזוניקט, אָבער איבער אַלץ, אַזוי האָט אויסגעזען פון אויבן, איז געלעגן אַ וואַלקן. עס איז געווען ווייניק פרייד אונטן. ביי אונדז איז די רייזע געווען אַ צוועקלאָזע, אָבער לויט די מערסטע פאַרזאָרגטע פענימער אונטן, האָט מען געקענט זען, אַז דאָס פאַרן אַליין איז אַן אָפקומעניש, ווייל מען פאַרט דאַרט אין אַ באַשטימטן ערגעץ און מען טראַכט שוין איצט וועגן דעם אַנקומען.

אָבער אַפילע פון אויבן האָט מען געקענט זען אַז די זוניקסטע גרופע אונטן איז די קאַפּעליע פון די יונגע סטודענטן. די יונגע מוזיקאַנטן האָבן אויסגעזען אויסטערליש, צווישן דעם פאַרזאָרגטן אוילעם, אין זייערע ווייסע זומערדיקע רעקלאַך אויף טונקעלע הויזן. די יונגען האָבן זיך מיט מיר גאַר יאַרומגעכאַפט. זיי האָבן גלייך דערקענט דעם פאַסאַזשיר מיט וועמען זיי האָבן פאַרבראַכט די ערשטע עטלאַכע שאַ אויפן וואַסער. און אַזוי ווי מען האָט גראַד סערווירט נאַכמיטאַג-טיי, האָט מען אונדז געלאָדן ווי אַנגעלייגטע געסט אויף טיי מיט קיכלאַך.

מיין באַגלייטערן האָט זיך אויך צעוואַרימט. די יונגע סטודענטן זענען פאַר איר געווען אַ גרוס פון איר טאַג-טעגלאַכקייט. עמעס טאַקע אַז פון דער טאַג-טעגלאַכקייט אַנטלויפט זי מיט פאַרענגיגן, אָבער דאָ אויף דער שיף איז גוט זיך צו דערמאַנען, אַז ערגעצוואו איז פאַראַן אַ ווינקל, וואו מען שפילט אַ שטיקל ראַלע אין לעבן.

זי האָט זיך צערעדט מיט די סטודענטן וועגן אוניווערזיטעט לעבן. מען האָט גלייך גענומען דערציילן אוניווערזיטעט-אַנעקדאָטן — ווי אַלע צער-וויצן, טרוקן ווי ביין פאַר פרעמדע, אָבער אַן עמעסער קוואַל פון געלעכטער פאַר אייגענע.

די סטודענטן זענען אויך געווען איבערגליקלאַך. דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאל וואָס זיי האָבן געהאַט אַן אינטימערן צוטריט צו אַן אוניווערזיטעט-לערערקע. די אַנעקדאָטן האָבן אַנגעהויבן שמעקן גאַנץ שטאַרק מיט צוויי-דייטיקייט, אָבער די לערערקע איז זיי אַנט-קעגנגעקומען און דאָס האָט גאַר אויסגענומען ביי די יונגעלייט, וואָס האָבן קוים געהאַלטן ביי דער גרעניץ פון צוואַנציק. זיי האָבן גע-לאַכט הויך מיט אַן אומגעצאַמט אינגלש געלעכטער, וואָס האָט גע-ריסן די אויערן. אַלע שפאַנישע ווענטלאַך צווישן דער לערערן און די סטודענטן זענען געפאַלן און ס'האַט גענומען אַ ווייל און זי איז שוין אויסגעוואקסן ביי אימיצן אויפן שוים און אַלע האָבן זי שוין גערופן ביים ערשטן נאַמען.

די מוזיקאנטן האבן געכליאפטשעט טיי און זענען געווען קאוואַ-
לעריש פאַרנומען מיט דער לערערן און די לערערן מיט דער גרויסער
אויפמערקזאַמקייט וואָס זי האָט געקראָגן. פּלוצים האָב איך באַמערקט
אַז איינער פון די סטודענטן לאַכט ניט, נאָר ער לאַכט מיט, ער גרילצט
נישט, נאָר ער גרילצט מיט — ער מאַכט זיך פּריילאָך.

אַקוראַט ווי מען דערזעט עס אַמאָל אין אַ בורלעסק, ווען ס'קומט אַרויס
די גאַנצע סטאַדע נאַקעטוואַרג און מען נעמט זינגען דורך דינע נעזלאָך.
אַלע וואָרפן דעם ליבן פּובליקום אַ שטיק ציטערדיקס. מען דריגעט
מיט די פיס, מען דריגעט מיט די היפטן. יעדער קערפּער איז גע-
פרוירענע פּישיויך. אַ וואָרף אַ שטיק צו אַ לאַזשע, צו איינעם אין
אַרקעסטער, מען פאַרזעט אַפּילע נישט די אַרימע גאַליאַרקע — כאַטש
שטעל אויף די הענט און כאַפּ. די טאַצן מיט די פּויקן זענען הייסע
קוילן אונטער די פיס, אַדער בייטשן איבער די קערפּערס, זיי
הייצן אונטער די געפילן. און מיטאַמאָל דערזעסטו ווי פון גאַנצן
טומל טיילט זיך אויס איינע, וואָס מאַכט נאָך אַלע שאַקלענישן און
אַלע באַוועגונגען מיט אַ קאַליסטענישער קאַלטקייט. זי דריגעט מיט
איר קערפּער נאָך שנעלער ווי אַלע אַנדערע, זי הויבט דאָס פּיסל נאָך
העכער, אַבער זי שטערט בלויז די האַרמאָניע, וואָס מער מען קוקט
אויף איר אַלץ מער דערזעט מען דעם כּויוזעק, ווי זי וואַלט שאַרושירט
די גאַנצע אויפגעפּויקטע מעשענע פּרייד.

דער סטודענט כאַפט מיין בליק און ער רוקט זיך צו נענטער צו
מיר. און פון דער העלער הויט וויל ער וויסן אויב איך בין אַ איד.
אַנטשולדיקט, וואָס איך שטעק אַריין מיין נאָז אין אייערע גע-
שעפטן, איך וויל דאָס וויסן, פאַשעט, ווייל איך אַליין בין אויך אַ איד
און מיר דוכט זיך אַז איר זענט אַ ברודער.

גויטיקט איר זיך טאַקע אַזוי שטאַרק אין אַ ברודער ?

ער ענטפּערט מיר נישט דירעקט אויף מיין פּראַגע. ער דער-
ציילט מיר אַז דער טאַטע זיינער איז אַ דאַקטאָר אין אַ קליין שטעטל
אין וועסט-ווירדזשיניע. אַמאָל האָט ער געמאַכט גאָר אַ שיין לעבן,
אַבער היינט איז שוין ווייט נישט ווי אַמאָל. הינטער דעם טאַטנס
פּלייצעס גייט אָן אַ שטילער באַיקאַט, די מערסטע קריסטן גייען צום
צווייטן דאַקטאָר אין שטעטל, אויך אַ קריסט. כאַטש גוט, וואָס דער
טאַטע האָט אַפּגעשפּאַרט אַביסל אויף אַ רעגנדיקן טאַג און מען קען
זיך דורכשטופּן. אין אוניווערזיטעט ? די פּראַגע איז נישט אַקטועל.
צו ווייניק אידן, אַבער ווי ווייניק זיי זענען האָט מען זיי נישט איבריך
ליב.

עפשער קענט איר מיר זאגן פארוואס? מיין טאטע האט מיר
נישט געלערנט נישט קיין העברעאיש און נישט קיין דאוונען און נישט
קיין אידישע געשיכטע. ער האט מיר אפילע נישט איינגעגעבן דעם
כיישעק, אז איך זאל זיך אליין וועלן באקענען מיט אידישער געשיכטע.
איך קען זייער ווייניק אידן, בלויז מיינע טאטע-מאמע און עטלאכע
פעטערס מיט מומעס — איך מוז איך זאגן, אלע פיינע מענטשן. איר
זענט א נייריארקער. דארט זענען דא אסאך אידן. עפשער קענט
איר מיר פארט געבן דעם שליסל צו דער דאזיקער סינע? ביי מיר
איז עס א פראבלעם.

פאראן אסאך שליסלען. איר קענט זיך אויסקלייבן וועלכן שליסל
איר ווילט. איר קענט זיי צופאסן לויט אייער גוסט. פאראן א נא-
ציאנאלער שליסל, פאראן א מארקסיסטישער, פאראן אפילע א מאזא-
כיסטישער. אסאך אידן טרייבן איבער זייערע אייגענע כעסרוינעס,
קעדיי צו ראציאנאליזירן די סינע צו זיך. און וואס הערט זיך עפעס
מיט דעם איינפאכן הערעדיטערן שליסל? בלוט, יערושע פון דוירעס.
א קינד זויגט דער מאמעס ברוסט, זויגט דעם גאלעכס ברוסט. איז
איך דען דא שלעכט?

כאלילע, אויסגעצייכנט. מען באהאנדלט אונדז אלעמען פרינצלאך.
שפילן דארפן מיר בלויז א שא נאכמיטאג און עטלאכע שא אין אונט.
די עסנס זענען געשמאקע און מיינע קאלעגן מוזן זיך צו מיר באציען
גוט, אלנפאלס אויסערלאך. איך בין עס דער פיאניסט, דער פירער פון
אונדזער קליינער קאפעליע.

אט-אט. אט האט איר נאך א שליסל, אויב איר ווילט. איר
זענט דער פירער און זיי מוזן זיך באציען גוט. אט-דער מוז איז ווי
אן אנגעצויגענער רימען, וואס מוז פלאצן. איר זענט דער פירער.
עפשער וואלט שוין צייט געווען, אז מיר זאלן זיי לאזן זיך אליין פירן.
זאלן זיי זיך פירן פאר די קומענדיקע עטלאכע הונדערט יאר און זען
וואס זיי וועלן אויספירן.

און וואס טוט מען מיט נאטירלאכע פיאיאקייטן. וואס טוט
מען אז איר זענט פארט א גוטער דאקטאר, א גוטער פיאניסט, א
גוטער עקאנאמיסט. דארף מען דאס נעמען אפטייטן אין זיך, ווייל
אזוי ווילן די קריסטן? וואס טוט מען, אז איר ווערט נאטירלאך
געשטויסן פאראויס דורך אייערע פיאיאקייטן?

הייסט עס, אז דער שליסל איז ניט לויט אייער גוסט. מיילע,
וועט איר זיך צוהוכן אן אנדערן. אבי דאס פראבלעם, ווי איר זאגט,

האָט אייך אַ פּאַק געטאָן ביים גאַרגל, וועט עס אייך אַזוי שנעל נישט אַפּלאָזן.

צוויי מיטליעריקע פרויען קומען צו צום לאַנגן טיש. זיי זענען זיך אַוועק טרינקן טיי. איינע טראַגט אַ גרויסן שוואַרצן ציילעם. ביידע פרויען האָבן פאַרגעלטע פענימער, אויסגעאַרבעטע הענט, וואָס קוקן אויס ווי אַלטע צווייגן און אַפּילע די פּיס אין די שיד זעען אויס צע-דרייט און צעקרוּמט. די לעדער איז אויפגעשוואַלן דורך די גראַבע פּיס-פּינגער און די הינער-אויגן און די אַלע אַנדערע טרעט-אַרנאַמענטן וואָס קומען געוויינלאַך מיט שלעכטע פּיס. די הענט זענען רייך, די העלדזער רייך און די פענימער רייך, אַבער די ריינקייט איז דורכגע-שפרענקלט מיט קויטיקייטן, וואָס האָבן זיך איינגעגעסן אַזוי, אַז זיי פּיגמענטירן אַזש די הויט — קויטיקייטן, פון וואָסן גרעט, שיערן, קאַכן און אַרבעטן, וואָס האָבן זיך טיף אַריינגעגראָבן אין דער דיקער הויט.

ביידע פרויען רעדן פּויליש. איך לאָז איבער מיין אידישן ברודער מיט זיינע פּראַבלעמען און איך וואַרף זיי צו עטלאַכע פּריינדלאַכע ווערטער. די מיט דעם ציילעם ענטפערט מיר אינגאַנצן נישט. די צווייטע ענטפערט, אַבער אינגאַנצן אַן צוטרוי, כאַטש איך רעד איר שפּראַך.

איך געוויזן ענדלאַך יאָ אַביסל איר צוטרוי, ווען זי געפינט אויס, אַז מיר ביידע פּאַרן זיך זען מיט טאַטע-מאַמע אין פּוילן. זי פּאַרט ערגעץ קיין גאַליציע, וואָס איז איצט זשעמיאַ פּאַלסקאַ. די טאַטע-מאַמע זענען זייער אַלט און זייער אַרים. דאָס הייזל האַלט ביי אייני-פּאַלן. עס רעגנט שוין נישט אַריין נאָר עס ליאַפעט. פּירט זי אַביסל געלט צו פּאַריכטן די כאַלופּע אַדער גאַר עפּשער אויסבויען אַ נייע, אויב ס'זעט זיך לאָזן.

איר בענקט עפעס נאָך פּוילן?

איך האָב שוין דערוואַקסענע קינדער אין אַמעריקע. ניין, איך בענק נישט.

זי בענקט אַפּילע נישט נאָך דעם שטעטל אין פענסילווייניע, וואו איר מאַן און אירע צוויי זין אַרבעטן אין אַ קוילן-מינע. זי איז ביכ-לאַל צו אויסגעהאַרעוועט און אויסגעמוטשעט אַז זי זאָל האָבן צייט צו בענקען.

זי קוקט מיך אַן און זי פּאַרשט מיין פּאַנים עטלאַכע מינוט, ביז זי פּלאַצט אַרויס.

איך בענק נאָך רוסלאַנד, דעם אַרבעטערס פּאַטערלאַנד.

איר זענט אַ קאָמוניסטקע ?

און אַז יאָ וואָס איז ? ווערט זי טראַציק.

מיין מאַן, זאָגט זי, האָט אַ גראַבן קאָפּ. צופיל פאַרגאַסן אים מיט
בראַנפן. ער פאַרשטייט בעשום אויפן נישט, ווי אַזוי מיר וועלן איר-
בערנעמען די קוילען-מינען און באַגראַבן דאָרט די אייגנטימער, אַז
די כאַלעריע וועט זיי כאַפּן. זאָלן זיי פאַרשוואַרצט ווערן דאָרטן.
זאָלן זיי דערשטיקט ווערן, זאָלן אויף זיי איינפאַלן די ווענט. אַבער
די זין ליינענען שוין יאָ קאָמוניסטישע ליטעראַטור און מיט מיר האָבן
זיי גאַרנישט געהאַט קיין שווערע אַרבעט. דער מאַמעס האַרץ האָט
זיי גלייך פאַרשטאַנען.

טייערע קינדער, ערנסטע וואוילע יונגען, טרינקן נישט, ברענגען
אַהיים דאָס ביסל אַרים געלט, ווען מען אַרבעט. נאָר דאָס מיידל איז
נישט קיין לייט. זי ווייסט בלויז צו פאַרבן און צו פאַטשקען זיך אַ
גאַנצן טאָג און טראַכטן פון יונגען. פע, פאַסקודנע מיידלאַך אין
אַמעריקע.

די זין זענען שוין אַביסל צו ערנסט. וואָס זענט איר אַזוי
פאַרזאָרגט, פּרעג איד מינע טייערע גרויסע זין. וואָס זאָלן מיר נישט
זאָרגן? ענטפערן זיי. מיר טראַכטן פון דעם טאָג ווען דו, מאַמע,
וועסט דערלעבן אַ סאָוועטן-אַמעריקע. צייט איז שוין טאַקע. זיי האָבן
גענוג געטראַטן אויף אונדו. שוין צייט אַז מיר זאָלן טרעטן אויף זיי.

די מיט דעם גרויסן ציילעם אויפן האַלדו, וואָס האָט די גאַנצע
צייט געשוויגן, צעוויינט זיך פּלוצים און זי כליפעט נאָך :
שוין צייט אַז מיר זאָלן טרעטן אויף זיי.

די קאָמוניסטישע מאַמע דערציילט מיר, אַז דער ווינענדיקער
פּרוי'ס מאַן איז מיט עטלאַכע יאָר צוריק אומגעקומען אין אַ מינע-
קאַטאַסטראַפּע. זי האָט איין זון, וואָס האַלט זי אויס. ער איז אַ שיי-
נער שטאַרקער יונג, אַבער ער וויל בעשום אויפן נישט כאַסענע האַבן,
ווייל ער וויל נישט דערווייטערט ווערן פון דער מאַמען. זי פאַרט
אויך ערגעץ קיין גאַליציע. אירס אַ פעטער האָט איר דאָרט איבערגע-
לאָזט אַ יערושע, וואָס וועט אויף אַמעריקאַנער געלט באַטרעפן עטלאַכע
הונדערט דאָלאַר.

עס איז שוין באַלד צייט צו עסן וועטשערע, אַבער די אוניווערזיי-
טעט-לערערן קען זי קוים אַפּרייסן פון די סטודענטן. זיי זאָגן אונדו
צו, אַז שפעט אין אָונט, ווען זיי וועלן פאַרטיק ווערן מיט דעם שפּילן,
וועלן זיי זיך אַריינשמוגלען צו אונדו און פאַרברענגען אויף אונדווער
דעק די לעצטע נאַכט אויפן יאַם.

IV

כ'האב נישט געקענט פאָרגעסן די טישן, שטולן און פּאָדלאָגעס פון דריטן קלאַס. אַלץ איז געווען זויבער און ציכטיק, אָבער פון דער גאַנצער זויבערקייט האָט געשלאָגן מיט דער ריינקייט פון אַן אינסטי-טוציע. עס איז נישט געווען קיין שפור פון דער אַרימקייט און דעם געהענעם, וואָס מען האָט אַמאָל גערופן די אימיגראַנטישע צווישנדעק און וואָס איך אַליין האָב שוין נישט דורכגעמאַכט, נאָר געהערט פון עלטערע אימיגראַנטן. אָבער די גאַנצע צייט וואָס איך בין דאָרט געזעסן, האָט זיך מיר געדוכט, אַז ערגעץ וועט זיך עפענען אַ טיר און עמיצער וועט אַרויסשטעקן דעם קאַפּ און אַ שאַקל טאָן אויף ניין. דער ענטפער וועט אונדז אַלעמען פריטשמעלען, מיר וועלן זיך אַלע אויפהייבן פון די הילצערנע בענקלאַך און זיך פילן זייער אומ-גליקלאַך.

עס האָט געשמעקט מיט דער זויבערקייט פון אַ וואַרטצימער אין אַן אַנשטאַלט — אַ שפיטאַל, עפשער אַ פּלאַץ וואו אַרבעטלאָזע וואַרטן אויף אַרבעט, אָדער וואו אַפּדאַכלאָזע וואַרטן אויף אַ געלעגער, אָדער גאָר אַ גמילעס כאַסאָדים וואו מען וואַרט אויף אַ קליינער האַלוואַע, וואָס מען דאַרף האָבן ווי מען דאַרף לופט. אַט-אַט וועט זיך ווידער עפענען די טיר און עמיצער וועט ווידער אַ שאַקל טאָן אויף ניין.

די צוויי פּוילישע פּרויען וועלן זיך אויפהויבן. די פּאַרמלאָזע און צעדרייטע פּיס קענען קוים אויפהאַלטן די וואָג פון די ברייטע באַקעס פון די שווערע און אויסגעוואַלגערטע בריסט. דאָס זענען פון יענע שווערע און אויסגעמאַטערטע פּיס, וואָס זענען די ערשטע פון דעם גאַנצן אויסגעהאַרעוועטן קערפער צו קאַפיטולירן. די פּיס-פּינגער אַריי-בערגעפּלאַכטן איינער אויף דעם אַנדערן, דער קליינער פּינגער איינ-גאַנצן אַן אַ נאָגל, אַרויפגעקאַרטשעט אויפן צווייטן, דער צווייטער איינגעגראָבן אין דריטן, וואָס האָט שוין דורך דער צייט אויסגעאַרבעט אַן אָרט פאַר דעם צווייטן פּינגער צו ליגן באַקוועם ווי אין אַ שייד. דער גראָבער פּינגער אויסערגעוויינלאַך גראָב, מיט אַ שוואַרצן צוגע-קלעמטן נאָגל, סטאַרטשעט אַרויס אינגאַנצן אַן אַ זייט פון שוך, קימאַט דורכבויערנדיק אַ לאַך. דער שוך איז צעוויגט און צעפּאַרן.

ביידע אויסגעהאַרעוועטע פּרויען וועלן זיך אַרונטערלאָזן אויף די קני און זיי וועלן רייבן די פּאָדלאָגעס מיט גרויסע באַרשטן איינ-געטונקען אין שיסלען פול מיט מידלינעס.

אויפן דעק איז שוין גוט טונקל. דאָס וואַסער זעט מען מער

נישט. מען מוז זיך גוט אַריבערבויען איבער דער פאַרענטש, ביז מען דערזעט ווי ס'בליצט אויף ווייסער שוים אויף דעם פינצטערן וואַסער, ווי אַ מויל ווייסע געזונטע ציין אויף אַ שוואַרץ פּאָנים.

עס ווערט פייכט און עס שוידערט מיך. און מיט דעם שוידער קומט מיר ווידער אויפן געדאַנק מיין מומע גנעדילס בריוו וועגן מיין מאַמען. אירע אויערן זענען געל ווי וואַקס, זאַלסט טייקעף אַלץ איינ-פאַקן און פאַרן און האַשעם-איסבאַרעך זאַל העלפן דו זאַלסט זי נאָך טרעפן.

מיין מאַמעס אויערן מיט צוואַנציק יאָר צוריק, קליינע אויערן מיט לעכעלאַך פאַר גרויסע אוירינג, שמאַלע לעכעלאַך, אַבער יע-דעס מאַל ווען איך האָב אַלס קליין אינגל געטראַכט, ווי מען האָט גענוי מען אַ גרויסע אַנגעגליטע הוט-שפּילקע און איר, אַ קליין מיידעלע, דורכגעשטאַכן די אויערן, האָב איך געמוזט פאַרמאַכן די אויגן און אויפציטערן. דאָס פּאָנים — ערנסט, טרויעריק, זעלטן ווען עס האָט געלאַכט, ווען ניט ווען געשמייכלט — געבלאַך אַבער שייך, אַ ליכטיי-קער שטערן, וואָס איז געוואָרן נאָך ליכטיקער, ווען די מאַמע האָט אַרונטערגענומען דאָס שייטל. איצט זענען אירע אויערן געל ווי וואַקס.

אַ קאַלטע האַפּנונגסלאַזיקייט האָט מיר אַ קלעם געטאָן ביים האַרץ. איך און מיין מאַמע, מיר האָבן שוין אַפּגעלעבט צוויי-צענדליק יאָר זייט יענער נאַכט, ווען זי איז געשטאַנען אויפן וואַקזאַל און אין דער פינצטער געבראַכן די הענט, וואַרטנדיק אויף דעם צוג וואָס האָט מיך, וואָס אַנבאַלאַנגט איר, געפירט גלייך, אַן אַפּשטעל, קיין אַמע-ריקע. שוין אוועק צוואַנציק יאָר און איצט פאַר איך צוריק אַהיים אַ קוק צו געבן אויף אירע געלע אויערן.

ווי די מאַמע האָט נישט געקעמפט קעגן מיין פאַרן, האָט זי זיך פונ-דעסטוועגן געמוזט אונטערגעבן. דעם טאַטנס געשעפטן זענען געגאַנגען וואָס אַ טאַג אַלץ ערגער. עס איז געווען קלאַר, אַז עס האַלט שוין גאָר נאַענט, ווען מען וועט דאַרפן פאַרלייגן די שטאַבעס און אויפהענגען אַ שלאַס. אַפּילע דעם טאַטנס שוטעף עזרע האָט זיך ביסלאַכווייז גע-נומען בויען. עזרע האָט געהאַט אַ שטאַלץ גויעשק פּאָנים. די הענט זיינע האָבן געציטערט פון עלטער, דער קיילעכדיקער גרויער קאַפּ האָט געציטערט און דאָס גרוי געשוירן בערדל האָט געציטערט. ער האָט נישט געקענט נישט שרייבן און נישט לייענען, אַבער ער האָט זיך געהאַלטן פאַר אַן אַריסטאָקראַט, ווייל זיין צווייט ווייב איז געווען אַ ליטוואַטשקע און איז געגאַנגען אין די אייגענע האַר, און ווייל זיין זון איז געווען אַ

גימנאזיסט. ער האט געהאקט אן אומגראמאטישן פויליש און רוסיש, אבער מיט א גוטער אויסשפראך. טאמער איז אריינגעקומען א הויכער רוסישער טשינאוויניק, אדער א רייכער פאליאק, איז ער גלייך אויפֿגעשפרונגען. פראסטערע גויעם און אידישע קוינים האט ער געלאזט פאר דעם טאטן. געוויינטלאך פלעגט דער טאטע מוזן איבערנעמען זיינע איידעלע קוינים אויך, ווייל טאמער האט מען זיך מיט אים גענומען שטארק דינגען איז ער געווארן האנאראווע און ער האט גלייך געגעבן א לאז אריין א שפילקע: צא פאן מישלי, טוטי יעסט טארג? טארג האט געהייסן דער גויעשקער מארק, וואו טאנדעט־געשעפטן האבן פארקויפט קליידער בעכאצע־כינאם.

אבער אפילע דער שטאלצער עזרע האט שוין גענומען ארונטער־בויגן דעם קאפ און זיך אונטערגעבן, ווען אין געשעפט האבן זיך אָנגעהויבן באַווייזן מאַדנע קוינים, פויערים אין סערמיגעס, וואָס אויב זיי פלעגן אַמאָל, אין די גוטע צייטן, פאַרבלאַנדזשען צו אונדז אין געשעפט, האָט ער זיי געיאָגט ווי די דערשראַקענע הינער: אידושטישע! טען סקלעפּ ניִע דלאַ וואָס! ניִעמאַם ניִץ!

ער אליין איז טאקע נאך אלץ נישט צוגעגאנגען צו זיי, אבער און דער טאטע האט זיי באדינט און געצויגן דעם פאלטן ארויף און ארויפֿטער, האט עזרע צוגעמאכט די אויגן און ארויסגעלאזט איין זיפֿן נאָכן אַנדערן, ברומענדיק מייסע רעב ליווי איצכאָק: אַ שיינע עלטער האָסטו מיר געשאַנקן, נישטאָ וואָס צו רעדן, אוי, ריבוינע שעל אוילעם!
ס'איז געווען דאַמאָלס, ווען די פּאָליאַקן האָבן זיך גענומען אָפֿ־רעכענען מיט די אידן פאַר העלפֿן דערווילן דעם אַרבעטער־דעפּוטאַט יאַגעלאָן אין דער דומא און נישט אָן אויסגעשפּראַכענעם אַנטיסעמיט, ווי זיי האָבן דאַווקע געוואָלט. דער באַיקאַט האָט זיך אָנגעהויבן אויף קאַ־טאַוועס, אָבער ער האָט זיך גענומען טיף אַריינבייטן אין די אידישע געשעפטן, וואָס האָבן אָנגעהויבן פּוסטעווען. אַפּילע אין דעם גרויסן כאַזאַנאוּ־געשעפט איז מען אָפּגעשטאַנען טעג אָן אַ רובל לייזאַכץ. די וועקסלען זענען געלאָפֿן. דער טאטע האָט זיך געזוכט צו ראַטע־ווען מיט אַנאַנסען אין דער פּוילישער צייטונג „זשעמיאַ לובעלסקאַ“. דער „פּאָליאַק־קאַטאַליק“ האָט איבערגעדרוקט דעם טאַטנס אַנאַנס און עדיטאַריעל צעלייגט אויף טעלערלאַך פאַרוואַרפּנדיק זיין שכינע, דער „זשעמיאַ“, אַלעמיי זי נעמט אָן אידישע אַנאַנסן.

מיין שיפּסקאַרטע איז שוין געלעגן אין אַ בלעכענער פּושקע אין קאַמאַר. איך האָב געציילט די כאַדאַשים, די וואָכן, די מאַמע אַליין האָט שוין גענומען אונטערייאָגן די רייזע. זי האָט מוירע געהאַט, אָן

דאָס געוועלב וועט אויפּעסן די עטלאַכע הונדערט רובל, וואָס מען האָט
אָוועקגעלייגט פאַר מיר אויף הויצאַעס.
איצכאָק, דאָס איז בלוטיק געלט. אויף דעם דאָרף ליגן אַ
שטיין. דאָס טאָר מען נישט רירן, — האָט זי געהאַלטן אין איין דער-
מאַנען דעם טאַטן.

איטע ראַכעשי, ווער רירט דען ?

אין די אָוונטן בין איך געווען אַן אַריינגייער ביי די טערקן, וואָס
האַבן ביי אונדז געהייסן גרעקן. איך האָב געטרונקן לעבלאַכע
מילך און געקנופּן שטיקער פון דעם דינעם, זאַפּרען-ברוינלאַכן
סלאַדקי כליעב מיט ראָזשינקעס. איך האָב אַפּילע איינעם פון די
טערקן פאַרטרויט, אַז איך פאַר קיין אַמעריקע.

ווען ?

איך פּלעג זיך פאַר אים אַלעמאַל אויספיינען מיט מיין טערקיש.
אין ה אַ וואָכן וועל איך שוין זיין ווייט פונדאַנען. וואָכן,
פאַרשטייט זיך, האָב איך אים שוין געמוזט זאָגן אויף רוסיש. אָבער ביז
ה אַ ו (צען) האָב איך אים אַפּגעקנאַקט פון איינס אַן —
איקי, ביר, אַטש, דאָרט, בעש, אַלטיהיו, יעדיהיו, סעקיו, דאָקוּו,
האַ.

דער טערק האָט גאָר אַנגעקוואַלן פון מיין טערקיש ציילן וואָס איך
האַב אַנטדעקט אין מיינס אַן עספּעראַנטאַ זעלבסט-לערער, ווי אַ צולאַג.
כ'האַב דעם טערק אַפּילע נאָך דערלייגט יערומיהו — 20 און אייליהו
50 — זאָל ער וויסן ווי ווייט מיין טערקיש גרייכט.

די לעצטע עטלאַכע וואָכן פאַרן אַפּפאַרן. טעג אין זאַקסישן
גאַרטן מיט דעם צעבליטן פּרילינג אויף אַלע געווירעטע אַלייען. מיינע
כאָוויירים און איך גייען איבער די לובלינער גאַסן מיט פאַרריסענע
קעפּ, ווי די העלדן פון „נייערד“ אין האַמסונס אַ שטעטל; אונדזער
מאַלער, מיט דעם קרומען אויגל און ווייסע ווייעס ווי מילך פון אַ
הערינג, נאָר וואָס צוריקגעקומען פון דער קראַקעווער אַקאַדעמיע;
דער פּאַעט וואָס איז נישט לאַנג צוריק געווען אין וואַרשע און מיט-
געבראַכט פון דאָרט אַ פּאַק מיט האַסקאַמעס; דער פּידלשפּילער, מיט
דעם גרויסן שווערן, שוואַרצן קאַפּ, געענדיקט וואַרשעווער קאַנסע-
וואַטאָריע און איז שוין אַפּילע אויפגעטראָטן אין „הומיר“; אונדזער
„פּעסימיסט“, דער פּראַפּעסיאָנעלער ציניקער און פּרויען-האַסער מיט
פייכטע הענט און לאַנגע שוואַרצע נעגל — ער, דער עלטסטער פון
אונדז, וואָס גריבלט זיך אין די אופאַנישאַדן, ציטירט שאַפּענהאָוערן
און וויינגערן און באַרימט זיך אַז ער אַנאַנירט באַדיי, איידער האָבן

צו טאן מיט פרויען; מיין פריינט וואָס האָט פאַרבראַכט אַנדערטאהאַלבן יאָר ביי זיינער אַ שוועסטער אַזש אין אופאַ און מאַטערט זיך דערפאַר צו רעדן רוסיש שיר נישט ווי אַ סיביריאַק, אַריינאַרפּנדיק צווישן יאָ און ניין, פאַר שיינקייט וועגן, מאַל און דעסקאַט; עטלאַכע באַלעזענע יונגעלייט, וואָס שניידן זיך אויף קריטיקער און טראַגן זיך אַרום מיט טעניען, סען בעווען, ביעלינסקי'ן און איבערהויפט מיט אונדזער בראַנדעסן.

מיר גייען ווי די פּאָוועס און זענען אומרעאל, ווי אַרויסגענומען פון ביכער. דאָס זענען מיינע באַזאַראַווס, נייעכלודאַווס, טידעמאַנס, קאַראַמאַזאַווס, אַבלאַמאַווס, סאַנינס, האַמלעטס און דאַנקיכאַטס. אַרום אונדז פּלאַקערט אַ גויעשק לעבן, עטלאַכע גויעשקע לעבנס, אַ פּויליש און אַ רוסיש, אויף מעסער שטעד. אַ אידיש לעבן, אַסאַך אידישע לעבנס, וואָס זענען ווייט צווישן זיך און אַפּגעטיילט ווי קאַסטן — פון אומבאַריבאַרע קאַבצאַנים ביז אידישע פּריצים, וואָס פאַרן אין בריטשקעס מיט פייערדיקע פּערדלאַך. אַרום אונדז קאַכט מיט שניי-דערס, שוסטערס, בלעכער, פאַפּיראַסן-מאַכער, אַרבעטער אין ציגעל-ניעס, אין צוקער-פאַבריקן, גאַרבערס, איינאַרבעטער, מעלאַמדיס, וואַסער-טרעגער, דינסטמיידלאַך, זאַקן-מאַכער, הענטשקע-מאַכער, ניי-טאַרינס, קלעזמער, פּריזירער, גווירם, דאַיאַנים, ראַבאַנים, אַבער מיר זעען קיינעם נישט. מיר קעמפן צווישן זיך מיט גרייטע פּראַזן און גייען אַהיים עסן וועטשערע צו דער מאַמען און נעמען נאָך עטלאַכע קאַפּיקעס אויף קעשענע געלט.

דער פּאַעט לייענט פאַר אַ פּרילינג-ליד. ער האָט אַ וויגנדיקע, טרויעריקע שטים וואָס פאַרצערטלט און פאַרלאַטעט אַלע ריטמלאַזע שורעס. ער איז שטאַרק אונטער דעם איינפלוס פון „זיי-זשע קליין בעריאַקועלע מיספּאַלעל אויך פאַר מיר“ און ער ווענדט זיך צו די בלומען, פּרילינג-ווינטלאַך, אַז זיי זאָלן אים אויך טאָן, כּגדעדענק שוין נישט אַקוראַט, וואָס פאַר אַ געפּעליקייט.

מיר אַלע האַלטן זייער שטאַרק פון אים. מיר לייגן אויף אים גרויסע האַפּנונגען, אַז ער וועט אַמאַל זיין דאָס שיינדל פון אונדזער שטאַט. אַפּילע אידן, וואָס האָבן שוין גאַנצע פעק מיט לידער און דער-ציילונגען, בין זיך מעוואַטל אַנטקעגן אים. אידן בין אים שטאַרק מע-קאַנע זיין מעלאַנכאָלישע שורע, וואָס ציטערט ווי אַ שטאַמל און קלינגט ווי פּאַעזיע, נאָך איידער מען כאַפט דעם צוזאַמענשטעל פון די ווערטער.

דעם פּאַעטס פּאַטער איז אַ גוויר. ער וואוינט אין אַ קריסטלאַ-

כער געגנט, אין איינעם פון די נייסטע הייזער, מיט שפּיגלען אין קאַ-
 רידאַר, מיט דיוואַנען אויף די שטייגן, פון יענע הייזער, וואָס די
 שטאָט איז געלאָפּן אַנקוקן אויף בייזוואונדער, ווען מען האָט זיי גע-
 בויט. אַ וואונדער שיינע דירע, גרויסע סאַליעס, מיט שפּיגלען, מיט
 שווערע מעבל, מיט בלויע און רויטע פּליושענע שטולן, הויכע וואָנ-
 נען, שטייגן מיט זינגענדיקע קנאַריקלאַך, אַ יונגע, גוטע שטיפּמאַמע,
 וואָס קוקט אויס ווי דעם פּאַעטס אָן עלטערע שוועסטער און ווי
 אַ טייל פון דער גאַנצער מאָדערנער איינריכטונג. זי קריכט פון
 דער הויט צו זיין גוט צום „קינד“ און אַפּילע צו זיינע פּריינט.
 דער פּאַעט האָט אַ פּרעכטיק - געשניצטן שרייבטיש, וואו ער
 האַלט זיין קאַיעט מיט לידער, געשריבן אין דער פּאַרזיכטיקסטער
 האַנטשריפט. זיין ערשט ליד, וואָס ער האָט מיר פּאַרגעלייענט, מיט
 אַ וויינענדיקער שטים, ביי זיך אין רייכן קאַבינעט, האָט געהייסן „גע-
 שטאַרבן די יונגע מאַמע“ און איז געווען אַ פּרייע נאַכמאַכעריי אין
 דער מעלאָדישקייט פון „געשטאַרבן דער אַלטער באַל-טפּילע“. דער
 יונגער פּאַעט האָט נישט געמאַכט קיין סאָד פון זיין אימיטאַציע,
 אַדראַבע ער האָט זיך באַרימט ווי גוט ער האָט עס נאַכגעמייסטערט
 און איך האָב אים טאַקע באַוואונדערט פאַר זיין קונציקער געטריישאַפט
 צום אַריגינאַל. איך האָב בלויז נישט געקענט פּאַרשטיין, ווי אזוי עס
 קומט צו אים זיין טרויער און זיין מעלאָנכאַליע ביי אַזאַ געווינעשאַפט
 אין הויז. איך האָב געטראַכט, אַז אַפּילע ווען ער זאָל אויף אַן עמעס
 באַוויינען זיין מאַמען, איז עס פּאַרט אַ שטיק אומדאַנקבאַרקייט
 אַנצושרייבן אַ טרויער ליד, ווען עס דרייט זיך אַרום אַזאַ גוטע,
 איבערגעגעבענע און שיינע, שווינגנדיקע שטיפּמאַמע. איך האָב
 דאַמאַלס געשריבן נאַציאָנאַלע לידער און עראַטישע דערציילונג-
 גען אָבער איך האָב זיך געהאַלטן פאַר צווייטע פּידל אין אונדזער קליי-
 נער ליטעראַרישער מישפּאַכע און אַלץ דערפאַר, ווייל איך בין אים
 מעקאַנע געווען, וואָס גאַט האָט אים געבענשט מיט טרויער אַפּילע
 ווען עס האָט זיך מיר אויסגעוויזן אַז עס דאַרף אים זיין גוט ווי די
 וועלט.

מיר אַלע האָבן מער האַנאַע פון זיין פּרילינג-ליד, ווי פון פּרילינג
 אַרום אונדז. בלויז אונדזער פּראָפעסיאָנעלער ציניקער געפּינט אַ
 גראַב כויעק-וואַרט. ער ציטירט גאַנצע שטיקער פון האַמערן אויף
 רויש און פון היינען אויף דייטש און ער מאַכט דאָס ליד אויסצור-
 דרייען. אָבער דאָס ליד ווערט ביי אונדז נישט אָן אַפּילע אויף אַ האַר,

כאַטש מיר האָבן פונדעסטוועגן האַנאַע פון זיין עפּיגראַמישער שאַרפּקייט.

מען דערמאָנט מיין רייזע און מען איז מיך מעקאַנע, כאַטש מען האָט אויף מיר ראַכמאַנעס, וואָס איך וועל אַריינפאַלן אין לאַנד פון דער געלער פרעסע.

באַנאַכט — ווידער די קראַקעווער פּערשטאַט מיט די טראַטואַרן וואָס פירן צום זאַקסישן גאַרטן דורך אַ קלאַנסצעטיילונג — איין טראַטואַר, וואו עס שפאַצירן בלויז אַרבעטער און אַרבעטאַרינס און דער צווייטער, מיט גימנאַזיסטן, גימנאַזיסטקעס, עקסטערניקעס און טשינאַוויקעס. ווידער די טשעמנע אַלייען, וואו מען לויפט הונגע-ריקע נאָך יעדן סילוועט פון אַ ברויך-גימנאַזיסטיש קליידל.

אינדערפרי שפאַציר איך אַמאַל אויף די וואַליע-לאַנקעס, פאַר-קריך העט-אויפן זאַמד, וואו עס וואוינט די רייכע מומע כאַמע אין אַן אייגענער כאַלופּע, מיט אייגענע הינער, עטלאַכע קאַטשקעס, אַמאַל אַפילע אַן אינדיטשקע, מיט צוויי געזונטע מיידן, וואָס האָבן פאַרהאַר-טעוועטע באַרוויסע פיס און הענט וואָס שמעקן טעענדיק פון פּעטריש-קע, ציבעלעס און פאַסטערנאַק. די עלטערע שלעפט מיך אַפט אַוועק ווייטער פון איר הויז, צו דער באַן און איבער די שינעס. דאָרט קוקט זי מיר אין די אויגן, אַטעמט אויף מיר מיט פייער און זינגט צו מיר פּויערשע ליובע-לידלאַך. און טאַמער וויל איך זיך אַביסל צעוואַריי-מען, פאַרמאַגט זי אַ גראַבלאַך-קאַלט קאַל, וואָס ניכטערט גלייך אויס: יאַנקעלע, ניטע!

צוויי וואָכן פאַר מיין אַפּפּאַרן. איך קריג אַ שלעכטע בשורע און מיין גאַנצע רייזע באַקומט מיר נישט. די גאַנצע צייט מיין איך אַז איך פאַר נישט אַליין, עס הייסט אַז איך וועל האָבן אַ שיף-שוועסטער און נאָך וואָס פאַר אַ שיף-שוועסטער. אינגער פון מיר מיט אַ יאָר-אַנדערטהאַלבן. זי איז הויך, שלאַנק, בלאַנד און האָט אַ פאַרריסענע שיקסע-נאַז, אַבער די אויגן אירע זענען אַזעלכע וואונדערבאַרע ברוינע קאַנטראַסטן צו אירע בלאַנדע האַר אַז ווען איך זע זי, קען איך זיך נישט אַפּוואונדערן פון אירע וואַרימע אויגן און קאַלטע האַר. איר גאַנג איז שוין אַ פרוילעכער. גייענדיק וויגט זי לייכט אין העלפט אַנט-קעגן דער אַנדערער ווי צוויי מילשטיינער. זי האָט זעלטן געשניצטע, לעבעדיקע פיס, אַביסל אַ ברייטלאַך מויל מיט דינע ליפּן, אַבער דערפאַר איז דאָס מויל פאַרגריטיקט מיט אַ שמייכל, וואָס ווירקט ווי אַ פּרעכער ווינק.

זי קומט פון אַ פאַרגרעבטער מישפּאַכע — סאַמע קאַצאָוים און

העקעריונגען. די טאטע־מאמע אירע, די פעטערס, די מומעס האָבן רויטע הענט מיט גרויסע פאַרבלוטיקטע נעגל, רויטע פענימער, שווערע פיס, פאַרגרעבטע שטימען, אָבער זי אַליין זעט אויס פריזשיש־דעליקאַט. איר שמייכל איז עפשער די יערושע פון דאָר־דוירעס וויסן און קריגן וואָס מען וויל, אָבער ביי איר אַרום מויל קומט עס אויס, ווי מען וואָלט איבערזעצט אַ גראָבן אויסדרוק אויף אַ פיינער אַנצוהערעניש און נאָך דערצו מיט אַ פשעפראַשאַם.

זיי זענען אונדזערע שכיינעם אויפן נייעם וועג, וואו מיר וואוינען, אַנטקעגנאיבער די גויעשע און אידישע יאַטקעס, מיט די אַרויסגע־האַנגענע אַקסענע און קעלבערנע קעפּ, מיט די ראַכמאַנעסדיקע, אַפענע, טויטע, סאַמעטענע אויגן. אַפילע דער פאַמיליען־נאַמען, אָדער ווי מען רופט עס ביי אונדו, דער דייטשער נאַמען פון איר מישפּאַכע איז אויך אַ קאַצאָווישער.

צו יענער צייט זענען אַסאך אידישע גימנאַזיסטקעס ביי אונדו אין שטאָט געווען שטאַרק אונטער דעם איינפלוס פון טאַלסטאָיאישער מאַ־ראַל און איידער מען האָט זיך דערביוועט צו אַ קוש האָט מען געמוזט בראַדיען דורך לאַנגע צייטאַטן פון נייעם טעסטאַמענט. „און דער וואָס קוקט אויף אַ פרוי מיט כיישעק האָט שוין מיט איהר געזינדיקט אין זיין האַרצן“. מען האָט געמוזט לאַנג מאַראַלעווען, איידער מען האָט געקענט זינדיקן — און זינדיקן האָט געהייסן האַלטן די האַנט, אַרייַן־קוקן אין די אויגן און דעקלאַמירן נאדסאַנען אין דער פינצטער. וואָס עס איז געקומען פריער ביי אונדו אין שטאָט, דאָס איי אָדער די הון, דער סאַניניזם אָדער דער טאַלסטאָיאזם, געדענק איך שוין נישט אַקור ראַט, אָבער זיי האָבן זיך ביידע געדרייט ווי שווערדן אַרום גאַן איידן, ווי צוויי באַזונדערע מאַראַלן. אַמאָל האָט מען באַדאַרפט שפּילן וואויליונגלעריש סאַנינען מיט זיין כאַפֿ־דעם־איצט און אַמאָל טאַל־סטאַיען, מיט זיין פאַרגרייטן אַלץ אויף דעם הימלישן קעניגרייך.

און אַז עס איז דערעסן געוואָרן דער שפּיל אין מאַראַל אָדער אַנטי־מאַראַל, האָט מען אַרונטערגעלאָזט אַביסל פון דער אייגענער ווערדע און זיך באַקענט מיט אַ נייטאַרן אָדער זאַקן־מאַכערן. עמעס זייערע פינגער זענען געווען צעשטאַכן און צעקאַרנט, אָבער דערפאַר האָבן זיי געזונגען האַרצרייסנדע אידישע פאַלקס־לידער אָדער גאַלד־פּאַרן לידלאַך, און געהאַט וואַרימע הענט, וואָס האָבן דיך אַרומגעוואַרגן, און זיי האָבן זיך געבעטן בלוז — האַב מוירע פאַר גאַט און פאַר לייטישע מיילער, אַלע אַנדערע זאַכן זענען געקומען מיט פרייד פון

צוויי יונגע מענטשן און מען האָט נישט באַדאַרפֿט פֿריער בלעקערצן
גאַנצע קאַפּיטלען פֿון נייעם טעסטאַמענט.

מיין מאַמע ווייסט, אַז איך האָב געוואַרפֿן אַן אויג אויף דעם
קאַצעווס טעכטערל און זי האָט קיין פֿאַרגעניגן נישט דערפֿון. זי האָט
פֿאַשעט מוירע פֿאַר אַ שידעך און עס שטייט איר נישט אָן, ווייל אַכוץ
אַלעמען האָט זי נאָך אַ פֿלעק אין דער מישפּאַכע אויך. אירס אַ
לייבלאַכע שוועסטער-קינד האָט זיך געשמאַדט און כאַסענע געהאַט מיט
אַ שייגעק, אַ קיילער-יונג, און צולעהאַכעס טאַטע-מאַמע האָט מען זיי
נאָך פֿאַרצאַפֿט דאָס בלוט און אויפגעעפֿנט אַ גויעשקע יאַטקע גלייך
לעבן זיי. טאַטע-מאַמע זענען אַרומגעגאַנגען מיט פֿאַרפֿאַטשטע פענימער
און זיך געשעמט צו הויבן די אויגן צו דער ליכטיקער שיין. און ביי
דער טאַכטער, דער מעשומיידעסטע, איז געוואקסן דאָס בייכל און זי
האָט פֿאַרקויפֿט כאַזערפֿלייש מיט אַ זעלטענער געשיקטיקייט.

מיין מאַמע האָט מוירע אַז אַט-אַט פֿאַל איך אַריין אין אַזאַ מיש-
פֿאַכע. איך האָב מיט דעם מיידל צו יענער צייט געהאַט אויסגערעדט
עפּשער צען-צוועלף ווערטער, אַבער עס איז מיר וואַרימער געוואָרן,
ווען איך האָב זיך פֿלוצים דערוואוסט, אַז זי וועט זיין מיין שיף-שוועס-
טער, אַז זי פֿאַרט צוזאַמען מיט מיר קיין אַמעריקע, צו אירס אַ פעטער.
(איר מאַמע האָט געוואוסט, אַז אין לובלין וועט איר אייביק נאַכגיין
דער פֿלעק אין דער מישפּאַכע). מיר וועלן צוזאַמען פֿאַרן אויף די באַ-
נען, אויף דער שיף און צוזאַמען אַרונטער אין קעסלגאַרדן. איר מאַמע
האָט זיך געפֿרייט, וואָס איר טאַכטער וועט פֿאַרן מיט אַ היימישן
מענטש, אַ באַלעבאַטיש קינד, וואָס וועט אַכטונג געבן אויף איר
(עפּשער אויף איר שמייכל?)

אַבער עפעס האָט געטראָפֿן אַ סיבע, פֿאַר מיר איז עס געווען אַן
עמעסער מאַלער, און זי האָט געמוזט אַפּפֿאַרן צוויי וואַכן פֿאַר מיר.
אומדערוואָרט איז געקומען דער קלאַפּ. זי האָט מיך אַנגעטראָפֿן אויף
דער שטאַט און מיר מיט אַ שמייכעלע דערקלערט, אַז „עץ ווייסט, יעדן
פֿאַר מאַרגן אַוועק“. אין איר שטים און אַרום איר מויל איז נישט
געווען צו באַמערקן, אַז עס איז פֿאַר איר פֿונקט אַזאַ קלאַפּ ווי פֿאַר
מיר. עס האָט מיר טאַפֿלט וויי געטאַן. איך האָב זיך דערפֿילט עלנד
און ס'האַט מיך מיט אַמאַל אַנגעהויבן שרעקן די לאַנגע ריזע, וואָס
איך דאַרף מאַכן איינער אַליין. זי האָט מיר דערלאַנגט איר האַנט
מיט די לאַנגע שפיציגלאַכע פינגער: „יעדן וועל איען זען אין נעוור
יאַרק“.

יענע נאכט האב איך געהאט דאס געפיל, אז עס איז פון מיר אוועק מיין ערשט ווייב.

די לענגסטע רייזעס מיינע, וואס איך האב דאמאלס איינגעשטעלט צו מאכן איינער אליין, זענען געווען פון לובלין קיין ווארשע, צו דער מומע גנענדל. אבער דעם וועג אהין האט מיר עטלאכע מאל געהאט געוויזן דער זיידע. איינער אליין האב איך אנגעהויבן פארן ערשט נאך דעם זיידע'ס טויט.

מיט דעם זיידן פאר איך געוויינלאך פערטע קלאס. די באן שלעפט זיך און שלעפט זיך און מאטערט זיך אויסצוציען א פיר-פינף שטונדיקע רייזע אויף גאנצע צוועלף שא — ארויסגעפארן אינמיטן בליענדיקן טאג און אנגעקומען שוין נאך האלבער נאכט. מען פארט און מען פארט, דורך דערפלאך, שטעטלאך און מען זעט זיך אן א גאנצע טאג מיט א וועלט מענטשן.

אפילע אין פערטן קלאס וואו א בילעט איז בעכאצי כינאם, גייט אויך אן א האנדל מיט דעם קאנדוקטאר. עס רייסט דאס הארץ צו צווען, ווי גרויסע אידן מיט בערד און האדרעס פאנים, אידן וואס קענען דערלאנגען א פראסק מיט דער ברייטער האנט, באהאלטן זיך אונטער די בענק מיט דעם זייט-זשע מויכל ארויף, ווי אין שול ערעו יאמקיפער צו מאלקעס. און אז עס קומט גראד ארויף דער קאנטראל-ליערי, שלעפט מען אזא איד פון אונטער דער באנק און מען ווארפט אים ארויס ביי א סטאנציע. מיר פלעגט וויי טאן א טאג מיט א נאכט טראכטנדיק פון א איד מיט א שיינער שווארצער בארד, איינער אליין אין א פויערש שטעטל, וואס דרייט זיך ארום איבער דעם קליינעם וואקזאל, קייט די בארד און דער קאפ פליט אים בעאייס מייסע פיה-פאף וועגן מיסכער, משטיינס געזאגט, און וועגן פארנאסע וואס איז שווער ווי קריעס יאמסוף.

און ביי דער גאנצער ארימקייט אויף דעם פערטן קלאס דרייען זיך ארום פאסקע-שפילער און קארטנשפילער און זוכן א פרייער.

דער זיידע האט געהאט א גוטע טעווע. ער האט זיך אויסגעפאקט די פאטשיילע, זיך אונטערגעלענט דאס הארץ מיט א הארט איי, א שטיק ברויט, א ווענגערישער פלויס, א גאלדיקער בארנע וואס האט אים באגאסן די בארד מיט זאפט, און בעאייס מייסע האט ער מיט מיר פארפירט א שמועס, האלמאי ער האט באדארפט פירן אזא שייגעץ ווי איך בין צום חפץ חיים, איך זאל אים געבן שאלעם, און האלמאי ער האט באדארפט אויסגעבן אהאלב קערבל אויף א סייפער, אז איך קוק דארין קיינמאל נישט אריין. אבער דער זיידע איז כאלילע נישט אין

קאס. דעם גאנצן געשפרעך פירט ער פון וואוילטאג וועגן, ווייל א מענטש מוז דאך עפעס רעדן עטלאכע ווערטער, איידער ער ווערט אנשלאפן. די באן העצקעט זיך און דער זיידע אויך, ביז ער הויבט אן שנארכן אין דער באַרד אַרײַן.

איך שלינג שטיקער ערד, ביימער, וועלדער, טייכלאך, וואָס די באַן פּרעסט אויף לאַנגזאַם און סאַפּנדיק. באַנאַכט צעלייגן זיך די פּאַסאַזשירן אויף אַלע בענק, אויף דער אונטערשטער, אויבערשטער און אַפּילע אונטער די בענק. בלויז דער קאַנדוקטאָר רייסט איבער די שטילקייט מיט זײַן פּאַרקאַפּטשעטן לאַמטערן און זײַן „אַ בילעט יעסט“.

אַ וואוילער יונגערמאַנטיק מיט שוואַרצע וואַנסעלאַך, לאַקירטע כאַלעווקעלאַך, אַ גלאַנציקן דאַשעק, ליגט מיט דער נאַז אויף דעם פינצטערן פענצטער און ברומט אַ לידל אַז ס'פּאַרכאַפט ביים האַרצן. פון אַלע זײַטן הויבן זיך קעפּ, ס'רודערן פּיס מיט אַניצעס, און מען שרייט „טשיכאָ“! אַבער אַז מען דערזעט מיט וואָס פאַר אַ פּאַסאַזשיר מען האָט דאָ צו טאָן, דרייט מען זיך איבער אויף דער אַנדערער זײַט מיט אַ זיפּצעניש און אַ אַכצעניש: אוי, טאַטע פּאַטער! עס זאָל הייסן, איי האָסטו אַנגעפּלאַדיעט אַ וועלטל, אַבער מען מוז אַפּווישן די ליפּן. דער יונג וואָס קוקט אויס ווי אַ מאַטשאַרניק זינגט, מיט דער נאַז צוגעקוועטשט צום פענצטער.

אוי, פייגע לעב, פייגע קרוין,
אין זכיס זאַלסטי געני־עסן
אין זכיס זאַלסטי געני־עסן
אַז איך וועל דיך הייסן דאָס בעטעלע בעטן,
זאַעלזשע דיִעך נישט פּאַרדרי—עסן,
אַז איך וועל דיך הייסן דאָס בעטעלע בעטן,
זאַעלזשע דיִעך נישט פּאַרדרי—עסן;

עטלאַכע פּויק מיט די פינגער אין פענצטער און דער מאַטשאַרניק
גײט פּייגעלעכס ענטפּער אויף אַ דינער, געציקלטער און האַרצרייסנדרער
שטים:

שוין, שוין, שוין, דאָס בעטעלע געבעט,
אַבער מיט וועהמען זאָל איִעך פּאַרברע־ענגען?
מיט וועהמען זאָל איִעך פּאַרברע־ענגען?
מיט אַזאַ געמיינעם, פּאַדלעם יונגאַטש,
אַ קו—ערווע צי פּאַרבלייעבן,

מיט אזא געמיינעם, פאָדלעם יונגאַטש ,
אָ קו—ערווע צי פאַרבלייעבן.

טראַ-טאַ. די שינעס טאַנצן און רייסן זיך פון אונטער די רעדער,
מיט דעמזעלבן ניגן און מיט דיזעלבע פינצטערע ווערטער פון
פענצטער.

אָ קו—ערווע צי פאַרבלייעבן.

דער יונגעראַנטשיק זינגט ווייטער, ער גיט עטלאַכע פויק מיט
די פינגער אויפן פענצטער יעדעסמאַל ווען ער דאַרף מאַכן אַ פּוּזע
און אַפּטיילן די פּרויענשטיים פון דער מענערשטיים. ער שעפט אויס
דאָס גאַנצע לידל ביזן דנאַ, פון לייגן זיך אין בעטעלעע ביז פייגעלעעס
לעצטן אומפאַרמיידלאַכן טרויעריקן ענטפער :

אָ קו—ערווע שויען פאַרבליבן.

אַזאַ אַפּגעפרייערטע פייגעלעב וואַקסט שפעטער אויס ביי אונדו,
אין לובלין, דרייט זיך אַרום ביים שטאַטזייגער מיט דעם שאַלעכל
אויפן קאַפּ און קלינגט מיט די שליסלען.

עס הויבן זיך שוין אָן באַווייזן די לאַמטערנס איבער דער ווייסל-
בריק. זיי קוקן נישט אויס איינגעפונדעוועט און גאַרנישט ווי פון
מעטאַל, נאָר זיי שווימען אַריין און אַרויס פון דער ווייסל. אַסאַך
רויטע, גרינע לעמפעלאַך און — סטאַנציאַ וואַרשאַוואַ.

מיר, דער זיידע און איך, דאַרפן זיך ערשט דערשלעפן אינדער-
פינצטער דורך עטלאַכע גאַסן צו אַ טויער, מיר רייסן דעם פאַראַס-
טעטן גלאַק און וואַרטן, וואַרטן, ביז עס הערן זיך הילצערנע טריט
אויף שטיינער, און אַ קלאַלע, וואָס ווערט איינגעשטילט דורך דעם
זיידנס מאַטבייע. דער זיידע פירט מיך ביי דער האַנט דורך אַ לאַנגן
הויף, אויף טרעפּ, ער קלאַפט אָן. די מומע עפנט די טיר, גיט מיר אַ
קויש מיט אַ פאַרזויערט מויל, וואָס מען האַט עס אויפגעריסן פון שלאַף,
וואַליעט מיך אַריין אין אַ בעט אַריין, דעקט מיך צו מיט אַ שווער
איבערבעט און איך קען קוים איינשלאַפן פון פרייד, אַז איך האָב דורכ-
געמאַכט אַ נעסיע און איך שלאַף איצט אין אַ פרעמדער שטאַט, ווייט
פון דער היים.

אינדערפרי הויב איך זיך אָן אַריענטירן און איך נעם באַקוקן
די גרויסע וואונדער פון דער נייער שטאַט. קוידעם קאַל אַ וואַסער
קלאַזעט אין קאַרידאָר. אַ פינצטערער, מיט שוואַרצע און אַפּגעשילטע
ווענט, אַבער פאַרט אַ וואַסער-קלאַזעט מיט אַ שווענקער, וואָס כאַרכלט
און שווענקט נישט. אַ גרויסער הויף מיט אַריינגאַנגען פון פיר אַדער

פינף זייטן. דער הויף שטינקט מיט סמאלע, קאלד, רינשטאק, עיפעשדיקער ווייסער דיזענפעקציע און שטאָנע. אין דער מומעס דירע אַ קיך אויף גאַז, וואָס האָט אַ גערוך און לייגט זיך אַרום האַרץ, עטלאַכע מאָל אַרום און אַרום, מיט רעדעלאַך און ס'דוכט זיך אַלע ווייל, אָז עס ווילט זיך אַ קליין ביסל כאַלעשן, עפעס ווי עס וואַלט גע- דישעט אַ שלעכטע גרינע פאַרב, אָדער קעראַסין אין צעפלאַך, ווי אַ סגולע קעגן ניס — מישמאַעס אָז די רער איז געווען אַביסל געלע- כערט, אָבער קיינער האָט נישט געהאַלטן אָז מען באַדאַרף עס פאַר- ריכטן.

דער פעטער, אַן אַקסנהענדלער, וויסט שוין אָז ער דאַרף אַהיימ- ברענגען פון שעכטהויז וועמפלאַך, ווייל ביי אונדז אין לובלין האָט אַ ראָוו זיכרוינע ליווראַכע, עפשער מיט 50 יאָר צוריק געאסערט וועמפ- לאַך צוליב אַ קריגעריי מיט אַ נעמען — דער איסער איז געבליבן גילטיק אין שטאַט אַד האַוים האַזע, אָבער אויסער שטאַט מעג אַ לובלינער עסן וועמפלאַך וויפיל זיין האַרץ גלוסט. און כאַטש איך האָב נישט קיין האַנאַע פון די האַרטע שטיקער פלייש, וואָס קייען זיך ווי שווערע גענוענע הויט און מישן זיך ווי בלעטלאַך אין אַ סיי- דער, עס איך עס דאָך מיט כיישעק, איך פיל אָז איך בין אין אַ פרעמדער שטאַט, וואו איך פאַרגין זיך צו עסן אַ זאָך, וואָס איז קעמאַט טרייפּע, און וואָס ווערט קאַשער ערשט ווען מען נעמט אַ באַן און מען פאַרט אָפּ מיילן.

דער פעטער ברענגט אויך אַהיים, ספעציעל פאַר דעם גאַסט, אייטער, אַ מייכל, וואָס פאָדערט אַ ספעציעלע באַהאַנדלונג — אַן ערדן טעפעלע, וואָס מען וואַרפט אַוועק גלייך נאָך דעם קאַכן, ווייל דער אייטער איז אַ סאַרט באַסאַר בעכאַלאוו. די מאַמע מיינע האָט בעשום אויפן זיך נישט געוואַלט אַריינלאָזן אין דער אַוואַנטורע פון קאַכן אייטער, אָבער מיין פעטער וויל מיר באַווייזן וואַרשע מיט אַלע אירע וואונדער. אייטער עס איך אויך מיט אַ באַזונדערער אויפמערק- זאַמקייט, ווייל איך וויל דערפילן דעם פאַרבאַטענעם טראַפּן מילך אין פלייש.

די מומע וואוינט אייגנטלאַך נישט אין וואַרשע, נאָר אין פראַגע. אויפן הויז הענגט אַ לאַמטערן מיט אַן אויסגעשוירענעם בלעכענעם נומער צוועלף. דאָס גרויסע הויז מיט עפשער הונדערט פאַמיליעס ווערט געפירט פון אַ זשאַנצע מיט שטעכיקע פוילישע וואַנסן, אַ ווינקל-אַדוואַקאַט, וואָס מאַכט אַ זייטיקן גילן פון שרייבן פראַשעניעס. דער זשאַנצע טראַגט אַ גרינלאַך-שוואַרצן סורדוט, איז הויך און דין

און וויל געבן דעם איינדרוק פון אן אריסטאָקראַט, אַ יורעד. ביים זשאַנצע אין הויז רעדט מען פויליש און רוסיש, זיין עלטער רער זון גיט ענגלישע לעקציעס. ער איז עטלאַכע יאָר געווען אין אַמעריקע און איז צוריקגעקומען מיט סטראַשונקעס אַז ער וועט באַגיין זעלבסטמאַרד אַדער ער וועט זיך אַט-אַט שמאַדן. דער צווייטער זון איז צוליב דער פּראָצענט-באַרמע נעבעך אַריינגעפאַלן אין קרינסקיס האַנדלס שולע. ער דרייט זיך אַרום אין זיין אוניפּאַרם און באַוויינט זיך, וואָס ער מוז גיין אין אַ זשידאָוסקער שולע, וואו מען מוז נאָך דערצו לערנען העברעאיש און טאַנאַך. די מאַמע שלעפט זיך אַרום ווי אַ קראַנקע פּריצע און קוואַקעט. דער זשאַנצע האָט ליב דעם ביטערן טראַפּן און טאַמער שיקערט ער זיך אָן, האַלט ער אין איין כראַקן אין ווייבס ווינקל אַריין און ער שווערט זיך אַז די באַרימטע קאַבאַרעט-זינגער רין, די קאַוועצקאַ, טוט אים אָן די שקאַרפעטקעס און דאָ מוז ער אָפּ פּינצטערן זיין לעבן מיט אַן אַלטער כאַלעריע. דאָס פּירט געוויינלאַך צו שלאַכטן אין אַ פּראַסטן נאַכמיטאַג. די זין האַלטן אַלעמאַל מיט דער מאַמען און זיי וואַרפּן זיך אויף דעם טאַטן און נעמען אים מיימעסן, אָבער דער טאַטע איז רירעוודיק און אַליין אויך גישט קיין שיפע-זיבעלע.

אָבער אינדרויסן גייט דער יונגער קאַמערציאַנט מיט פאַמעלאַכע טריט און איז די איידלקייט אַליין. ער הויבט דעם הוט און פאַר-נייגט זיך אַקוואַט ווי ער וואַלט געשטאַמט פון דאַר-דוירעס שליאַכטע. די הענט וואָס האָבן ערשט-אַ געפּליאַסקעט דעם טאַטן, האָבן געהאַט אויסשטודירטע זשעסטן. ער האָט מיר געגעבן לעקציעס אין מאַניערן און געהאַלטן אין איין וואַרענען, אַז איך זאָל כאַלילע נישט מאַכן מיט די הענט ביים רעדן. ער האָט מיר דערקלערט, אַז מאַניערן דאַרפן קוידעם קאַל זיין היפּנאַטיש. זיי מוזן היפּנאַ-טיזירן, וויל דער ציל פון דעם איינגעבוירענעם אַריסטאָקראַט איז צו זיין אַ פּירער, אַ באַפעלער און אַן מאַניערן קען מען דאָס נישט דערגרייכן. ער האָט מיר פאַרטרויט, אַז עס האָט אים גענומען אַ גאַנץ יאָר אויסצושטודירן פאַרן שפּיגל, ווי אַזוי צו שמיכלען ביים גריסן זיך. דער שמיכל טאַר נישט זיין קיין צו אינטימער, וואָס כאַטש וואַרף זיך יענעם אויפן האַלדו, אַפּילע ווען מען טרעפט זיך מיט דעם אינטימסטן מענטשן — אַזאַ שמיכל פאַסט נישט פאַר קיין אַריסטאָקראַט. דער שמיכל דאַרף בלויז אַרויסברענגען דעם בליאַסק פון די ציין (און ער האָט געהאַט פּיינע ציין מיט קליינע גאַלד-פאַרשטאַפטע לעכעלאַך, מוסטער-אַרבעט לויט דאַמאַלסדיקע דענטיסטישע באַגריפּן)

און ווייזן אז דו ביזט גוט אויפגעלייגט. ער האט מיד געלערנט גאנצע קונצן ווי אזוי מען דארף מיט דעם היטל באגריסן אוועק פון זיך און צו צו זיך, עס ווענדט זיך בלויז צי מען וויל זיך מיט יענעם אפשטעלן און כאפן א שמועס, אדער מען וויל אים, אזוי-צוזאגן, אוועקגריסן, קעדיי צו גיין ווייטער; ווי אזוי מען באגריסט א יונג מיידל, אן עלטערע דאמע, א כאווער, אן עלטערן הער, גלאט אזוי א מענטש וועמען עס איז שווער צו קאטאלאגירן און ווי אזוי מען באגריסט אינ-גאנצן נישט, ווייל דאס אפענע נישט באגריסן איז אויך א טייל פון די מאניערן.

ווען איך האב אים דערציילט, אז איך האב אויסגעשריבן א קורס איבער היפנאטיזם פון דעם ניו-יארקסי אינסטיטוט זנאני, אז איך האב א היפנאטישן קרישטאל, אז איך האב שוין אפילע איינמאל פאר-היפנאטיזירט מיין ברודער אזוי, אז ער האט קוים געקענט פאנאנדער-נעמען די הענט, איז דער קאמערציאנט געווארן מיינער אן איבערגע-געבענער פריינט. אויף אונדזערע שפאצירן איבער דער פעטער-בורסקע, ווילענסקע און אין גערטנדל ביי דער בריק לעבן די לאזשינ-קעס, נישט ווייט פון די רעלסן, וואו עס איז געלאפן א קאליקע, א קינדעריש באנדעלע, וואס האט געסאפעט סיפ-סיפ-סיפ-סיפ און האט פונדעסטוועגן אויפגענומען עמעסע פאסאזשירן, האבן מיר אלץ גע-רעדט וועגן היפנאטיזם, מעסמעריוזם און אקולטיזם.

מיר האבן שפאצירט אריבער דער בריק, אריין קיין ווארשע, אין די געדיכטע אידישע געגנטן פון יונגע קעשענע-גאנאוים, אלטווארג-געשעפטן, טאנדעט, וואלאווקע, סמאטשע און פראנטשיסקאנער, וואו עס האט געשטונקן מיט דעם טרוקענעם לעדער פון די לעדער-גע-שעפטן, נאלעוויקי, סימאנס-פאסאזש, וואו עס האט זיך געפונען זיין אלמא-מאטער — קרינסקיס שולע. מיר זענען אריין צו פרידמאנען עסן ווארשטלאך מיט משטארדע, וואס האבן געפלאצט אזוי שנעל, ווי מען האט זיי גענומען אין מויל אריין, מיט הייס, פעט, געזאלצן און גע-פעפערט וואסער.

אויסער די שפאצירן האב איך נאך געהאט סאציאלע פונק-ציעס אויך, ווייל דער זיידע האט זיך געוואלט אויספיינען מיט מיר און ער האט מיד געפירט צו דער רייכער מישפאכע, צו די לעדער-סאכריים, אידן מיט שווערע לעפאקעס און לאנגע בערד און ווייבער מיט גוידערס, פעטע הענטלאך און פיטלאך, ברייטע באקעס און אויס-געכאלעטע פלוסטערדיקע באקן מיט עטלאכע גאמבעס און שווערע אוירינג, וואס האבן ארונטערגעריסן די אויערן — אביסל א דער-

ווייטערטער צווייג פון אונדזער מישפאכע, וואָס האָט געהערט צום קלאַס—כסידש-גוויריש און געפוצטע שטיוועלאַך. דער מאַן פון דעם קלאַס האָט געטאַן מיסכער אויפן גרויסן שטייגער און דאָס ווייב האָט שוין אַפילע געכאַוועט גווירישע קראַנקייטן און געפאַרן אין די וואַריס-בעדער. דער זיידע האָט אַפילע אָפגעשטאַט אַ וויזט ביי אַ קאַרעוואַ אַ קאמיוואַיאזשאר, אַ הויכער, אַן אָפגעפוצטער מיט אַ האַרטן קאַפּע-ליוש, מיט אַ גלאַט-ראַזירטער מאַרדע, וואָס איז געווען אַזוי אָנגעפּי-קעוועט מיט גראַבע קאמיוואַיאזשאַרסקע וויצן, אַז ער האָט אַפילע מיר געמוזט אָפּשטעקן עטלאַכע, וואָס זענען געווען ערשט פריש פון דער נאַדל אַרויס. ביי אים אין הויז האָט געפינקלט פון ריינקייט, זיינע קליידער זענען געווען לויט דעם לעצטן שניט, די קינדער האָבן גע-שמעקט פון זויבערקייט, דאָס ווייב איז געווען אַ ציכטיקע און דאָך האָט די פאַמיליע געהייסן שמוץ. אויפן טיר האָט געהאַנגן אַן אומ-איראַניש מעשן בלעכל — י. שמוץ.

דער זיידע איז מיט מיר אַרומגעקראַכן איבער די האַלעס, אָפּגע-זוכט שלוימעלע די אידענע, וואָס איז דאָרט געזעסן און געהאַנדלט. שלוימעלע די אידענע האָט געוואוסט אַלץ וואָס עס טוט זיך ביי דער מישפאכע אין לובלין. ער האָט גערעדט מיט אַ קוויטשיק שטימעלע און געהאַט גלייך אַ גרייטן צונאַמען פאַר יעדן איינעם אויף וועמען ער האָט זיך מעקלאַמפּערשט האַרציק נאַכגעפרעגט.

וואָס מאַכט עפעס דער שוואַנץ-מעלאַמעד? וואָס מאַכט עפעס דער גאַנעוו? ער זיצט נאָך נישט? וואָס מאַכט עפעס דער קאַפּ-מענטש? — און אַלץ מיט אַ פרום פאַנים און אַ צוקערדיקער שטים.

ביינאַכט, דער אייגנאַרטיקער נאַקטורן פון דעם טרויעריקן טראַמ-ווייען-רויש, מיט די ביליקע הילצערנע בענקלאַך און אויסגעקראַכענע פלושענע זיצן פאַר דער סאַציאַלער צעטיילונג פון דער באַפעלקערונג, פינפּקאַפּיקאַווע פלעבייער און זיבנקאַפּיקאַווע אַריסטאָקראַטן. די הילצערנע אָמניבוסן, וואָס האָבן זיך געהעצקעט איבער די שטיינער און עס האָט זיך געדוכט, אַז אַט-אַט וועלן זיי צעפאַלן אויף האַלצוואַרג ווי געפלאַצטע פעסער. גרויסע אָנגעצונדענע לאַמפּן, וואָס האָבן אויס-געקוקט ווי שווער-באַלאַדענע דינע בוימער. דער שפאַציר הין און צוריק אויף דער ווילענסקע, דער פּלירט מיט די גימנאַזיסטקעס אין הויף, די יונגע טיאַמקינאַ, אַ באַשפרענקלט דין מיידל, מיט דינע פּיסלאַך און דינע אייזערנע הענטעלאַך, אַ נישט שיין פענימל, אָבער אַ טייער מויל, וואָס קושט מעכטייעדיק אין דער פינצטער, דרייט זיך אויס

פון דיינע הענט און האט נאך די האזע צו ווינטשן א „ספאקאינאָי נאַטשי“.

דער צוג צוריק. שווימענדיקע לאַמפּן, וואָס טאַנצן אין דער ווייטן, לאַנגע פינצטערע שטרעקעס, אַ וויטאַקדיק פייפּן אין דער פינצטער. אַ זון וואָס באַהויכט מיט ראָז די פענצטער. אַ זון איבער אַן אַרים פעלד, אַ דאַרפישע זון מיט מילכיקס, זויערמילך, לאַקשן מיט צימרינג און קעז. אַ קו וואָס הויבט אויף פּויל דעם קאַפּ אַנטקעגן לויפנדיקן צוג, איז זיך מעיאַשעוון און מרוקעט נישט. די רעלסן טאַנצן. שוין, שוין דאָס בעטעלע פאַרבעט, אַ קו־ערווע צו פאַרבלייבן, צו פאַרבלייבן. טימאַמקינאַס הייסע הענטלאַך, ספּאַקאינאָי נאַטשי. טפּרו, ווי דער צוג וואַלט זיך פאַרטשעפעט און גלייך אַרויסגעקראַכן פון אַ קליין גריבעלע. ווייזט אויס, נאָר-וואָס איינגעדרימלט, ווייל אין דעם גאַנצן כאַלעם איז נאָך נישט געווען גענוג אַקציע, נאָר ערשט פאַרפּע־ דימטע מעגלאַכקייטן אויף אַ שטיקל כאַלעם.

אַ ביס געטאַן די קליינע שוועסטער און אַוועק אויפן וואַקזאַל. פאַר מיטנאַכט, אַלץ קוקט אויס ווי אַ פאַרקאַפּטשעטער לאַמפּ, אַלע זעען אויס ווי אַריינגעדרייט, ערעוון שלאַפּן. דער גאַנצער וואַקזאַל איז פול מיט מיינע כאַוויירים, מישפּאַכע, יונגעלייט, מיידלאַך. איך וואַרט אויף איינער. שוין אַ יאָר, אַז מיר רעדן נישט. און איך האָב נישט געקענט ברעכן דעם אַקשן, פּויעלן ביי זיך מיט איר זיך צו געזעגענען. ס'וואַלט גוט געווען, ווען זי דאַווקע קומט זיך יאָ געזע־ גענען. מיר דוכט זיך איצט, אַז אין דעם זשעסט אירן ווענדט זיך גאָר אַסאַך, וואָס אַזוינס ווייס איך נישט אַקוראַט, אָבער איך זוך זי אין דער פינצטער, עס ווערט שפעט. איך זע קלאַר, אַז זי איז נישטאַך.

דער טאַטע מאַכט זיך האַרץ און זאָגט אַ וויצל. ס'ציטערט ביי אים אַ ליפּ, וואָס קרומט אים אַזש אויס דאָס מויל. די מאַמע ברעכט די הענט. דער נאַטשאַלניק פון דער סטאַנציע, אין רויטן היטל, קומט באַגעגענען דעם סאַפּנדיקן צוג. איך בין שוין אויפן צוג מיט די פּעק, וואָס שמעקן מיט דער מאַמעס געבעקס, מיט די ראַזשינקע־ ראַגעלאַך, פראשניקלאַך, אייערקילאַך. האַ — האַ — מען שרייט, מען געזענגט זיך, אָבער אַלץ איז פינצטער, שלעפעריק. האַ — האַ — טויב, פונדערווייטנס, ווי מען באַגלייט נאָוואַאַבראַנצעס. האַ — האַ — מען הערט גאַרנישט, ווייל דער צוג טראַגט זיך שוין און פאַכעט און בלאַזט ווי ער וואַלט צובלאַזן אַ פּייערטאַפּ.

סאָנסאוויץ, און מיט אַ דראַשקע צום שוואַרצער. שאַלעם אַליי-

כעס, יונגערמאן! מאָ שמעכאָ? ער נעמט אַרויס אַ בריוו און פאַר-
גלייכט. ס'איז אין אַרדנונג.

כ'ליג אויף אַ האַרטער באַנק. ערשט פאַרטאָג דערזע איך די
גרויסע שטוב, וואָס קוקט אויס ווי אַ לאַנגע קאַמער, און איך דערפיל
דאָס אַלטע האַלץ פון די בענק און פון די לאַנגע ברעטער-טישן.
ס'קומט אַריין אַ מיידל פון אַ יאַר פּופּצן-זעכצן, אויף לייכטע לאַטזן,
וואָס האַלטן זיך נישט אויף די באַרוויסע פיס, נאָר זיי פאַטשן און
קלאַפּן אויף דער פּאָדלאַגע.

גייענדיק פלעכט זי אַ צאַפּ און פאַרוואַרפט אים אַריבער דער
אַקסל, ווען זי איז פאַרטיק. אַ בלאַס פּאַנים, גרויסע פאַרוואַנדערטע
שוואַרצע אויגן. פון די האַלב-נאַקעטע הענט, באַרוויסע פיס און שטיק
האַלדז, בלאַנקט פאַר מיר מיט גענוג נאַקעטקייט און רייץ.

איר זענט עס דער אַמעריקאַנער? דער טאַטעשי דאַוונט און ער
וועט באַלד אַריינקומען.

זי דערלאַנגט מיר אַ צעבויענע קופּערנע קוואַרט און ווייזט מיר
אַן אויף דעם פּאַס מיט וואַסער, אַז איך זאָל אָפּגיסן נעגליוואַסער. זי
ברענגט אַריין הייסע וואַסער מיט מילך און עטלאַכע איינגעשניטענע
קייזערקעס מיט פוטער. יעדעס מאָל, ווען זי קומט צו צו מיר דערפיל
איך וואַרימקייט פון געלעגער, אַדער פאַרקנאַטן-טייג, מיט דעם זיס-
זויער פון הייוון.

ס'איז איהן דאָ וואָס מעקאַנע צו זיין — זאָגט זי צו מיר מיט אַ
זיפּ און ס'שטעלן זיך איר טרערן אין די אויגן. — ס'וועט איהן זיין
גוט אין אַמעריקע.

וואָס זענט איר, אַ טרעפּערקע?

אַבער זי הערט מיך נישט. אַוואַדע איז איהן דאָ וואָס מעקאַנע
צו זיין — רעדט זי מיט אַן עלענדער און ווייטער שטים, ווי ווייט עס
זענען די אויגן, וואָס קוקן אַרויס און אַריבער דעם דרויסן, אַזש צו מיין
אַמעריקע.

איך שטיי איבער דעם צוגעפּוילטן פּאַס. מיין פּאַנים שווימט
אַרום אין דעם שוואַרצן וואַסער. איך שעפּ אָן די קוואַרט און גיס
אויס, שעפּ אָן און גיס אויס. און איך דערמאַן זיך אין דער מייסע-
נוירע מיט דעם אידן, וואָס איז געפאַרן קיין מיצרייעם לערנען קישעף.
אויפן וועג טרעט דער איד אָפּ אין אַן אַכסאַניע, און ווי דער באַל-
אַכסאַניע הערט, אַז ער פאַרט לערנען קישעף, הייסט ער אים קוידעמ-
קאַל זיך וואַשן צום עסן, און בעאייס ער שטייט אַזוי מיט דער קוואַרט
איבערן פּאַס, נעמט דער באַל-אַכסאַניע און טוט אים אָן אַ קישעף.

ער צעשפילט פאר אים א פאנטאסטיש לעבן, ער מאכט אים כאסונע, ער מאכט אים רייך, ער גיט אים איבער אין די הענט פון יאס־רויבער, ער ראטעוועט אים, ער מאכט אים אַרים. ער פירט פאר אים אַדורך מיט זעלטענער וואַרהאַפטיקייט צענדליקער יאָרן, ער מאכט אים אומגליקלאַך, צעבראַכן, אַלט, און ווען דאָס לעבן האַלט שוין ביי אויס־צאַנקן, טוט דער באַל־אַכסאַניע פון אים אָפּ דעם קישעף און דער איד דערזעט, אַז דאָס איז ער אַזוי געשטאַנען בלויז עטלאַכע מינוט איבער דעם פּאַס וואַסער און ער האָט דורכגעלעבט אַ מוירעדיק לעבן.

אַט אַזוי, דוכט זיך מיר אויך, אַז דאָס מיידל וועט מיר דאָ באַלד אַנטאָן אַ קישעף און איך וועל דאָ בלייבן זיצן מיין גאַנץ לעבן. וואָס מיר אַמעריקע? ווער דאַרף זיך אַרומטליקן אויף אַזאַ לאַנגער נעסיע? בלייבן דאָ, כאַסענע האָבן מיט דעם שוואַרצערס טאַכטער, גיין אַנגעטאָן אין אַטלעסענעם שלאַפּראַק, זיצן שאַבעס ביים טיש איבער דעם שמעקנדיקן קוילעטש, די זיסע שלייען, בוינע מיט פערפל, פעט שטיקל פלייש מיט כריין, מירן־צימעס, פלוימען און דאָס גאַל־דענע גלעזעלע וויסאַצקיס. די לעכט אין די הויכע זילבערנע לייכטער פלעמלען און ווילן זיך ראַטעווען און אין דער שטיל אין דער פינצטער קוש איך האַלב־שלעפּעריק דאָס יונגע, שעמעוודיקע און שוואַנגערדיקע ווייב. בול. בול. מיין פּאַנים שווימט אַרום אין שוואַרצן פּאַס.

איך זיך און זופּ די באַוואַרקע און זי שטייט איבער מיר. זי קוקט אויס עלבט, ווי עס קען נאָר אויסזען אַ אידישע טאַכטער, וואָס וואַקסט פּלוצים אויס, איידער טאַטע־מאַמע האָבן צייט זיך אַרומצוקוקן און זי פאַרשטיין.

עס איז איהן אַוואַדע דאָ וואָס מעקאַנע צו זיין!

דער שוואַרצער קומט אַריין אין טאַלעס און טפילן. לייגט צו די האַנט צום שעליאַד, שעלראַש און גיט אַ קוש. ני—אַ — ווייזט ער אויפן מויל — טויעם? איך ווייז אים, אויך פּאַנטאַמים, אויף דעם גלעזל וואַסער מיט מילך.

ער שמוצערט מיט די ליפן, מאַכט כויעק. ראַכל — שרייט ער צו דער טאַכטער — ני—אַ, אַביסל פּאַדשמעטאַנע, ני—אַ, אַ גריין ציי־בעלקעלע, בסולע, איי, בסולע, ווייזט ער אויפן קאַפּ, אַז זי האָט נישט קיין סייכל. זי פּאַטשט מיט די לאַטשן און ברענגט אַ טעלער מיט זויערמילך.

ער רירט אַז די טפילן, ס'זאָל הייסן, צי איך האָב שוין געדאַוונט. ווען ער כאַפט מיין פּאַרלענגהייט, מאַכט ער שנעל ני—אַ, ני—אַ, ווייזט

אַן אויף זיין אַכער און אַרויף צו דער סטעליע און שאַקלט מיט דעם קאַפּ אויף ניין. ער איז מיר קלאַר מאַסביר דעם געדאַנק, אַז אים וועט מען פאַר מיר, הייסט עס, נישט שמייסן. ער גיט זיך אַ פעסטן שטעל אַוועק שמוינע־עסרע און נעמט גלייך מאַכן שווערע טריט אויף צוריק, ווי ער וואַלט זיך אויסגעשפּאַנט פון אַן אַל.

אַז עס איז געוואָרן טונקל איז געקומען אַ יונג מיט לאַנגע שטיוויל, וואָס די כאַלעוועס האָבן אים דערגרייכט ביז איבער די קני. עס איז אויך פּלוצים אויסגעוואַקסן אַ יונגע־מאַן וואָס איז אַנטלאָפּן פון פּאַניען. ער האָט ביים שוואַרצער אויסגעטאַן דעם קייסערס מאַלבו־שים, אַנגעטאַן ציווילע קליידער און אַפּילע ברילן. דער סאַלדאַט איז געזעסן אויף הייסע קוילן.

ווען וועט מען זיך שוין רירן פון אַרט, ווען וועט מען שטעלן פּיס? — האָט ער געשריגן — איר ווילט מיך דאָ קוילן. איר ווייסט מיט וואָס דאָס שמעקט?

דער יונג מיט די לאַנגע שטיוויל האָט געהאַט צייט. ער האָט קוידעמקאַל געהייסן קוילן אַ הערינג און דערלאַנגען מאַשקע. ער האָט געהאַלטן אין איין פּאַקן ראַזעווע ברויט אין מויל אַריין און אַריינגיסן איין קעלישקעל נאָך דעם אַנדערן. נאָך יעדן מאַל וואָס ער האָט אויסגעליידיקט דאָס גלעזל האָט ער גענומען באַרואיקן דעם סאַלדאַט.

ס'אַרט אייך. איר זענט אין די ריכטיקע הענט. אַבער אַפּילע דער שוואַרצער האָט דעם יונג גענומען דערמאַנען אין זיינע פליכטן.

ראַכמיעל! לאַז שוין אָפּ דאָס פּלעשל. אַ בראַך איז צו דיין קאַפּ. וועסט אים באַלד האָבן ערגעץ אַנדערש.

ערשט ווען עס איז געוואָרן גוט פינצטער האָט זיך דער שוואַרצער מיט אונדז גענומען אויסכעשבענען. ער האָט אונדז געוואונטשן אַ גוטן שליטוועגס, דערמאַנט דעם יונג, אַז ער זאָל האָבן דעם קאַפּ אויף די פלייצעס.

צייסכעם לעשאַלעם! צייסכעם לעשאַלעם — האָט ער געזאָגט מיט אַ פּרום גאַלאַכיש פּאַנים, ווי ער וואַלט אונדז אַלעמען איבערגע־צייילעמט. דאָס מיידל איז פּלוצים אויסגעוואַקסן לעבן מיר. זי האָט מיר דערלאַנגט אַ קאַלט הענטל און איך האָב געזוכט עפעס אַ וואַרים וואַרט, אַבער די צונג האָט זיך ביי מיר געפּלאַנטערט.

מעמיר אַמאַל שטעלן פּיס? איר שעכט דאָך מיך. כ'על זיך

דאך דארפן אַנטאָן אַ שטריק אויפן האַלדז — האָט דער סאַלדאַט גע-
נומען קלאַנגן ווי אַ אידענע.

צייסכעם לעשאַלעם! לעשאַלעם!

דאָס מיידל איז אַנטלאָפן ווי אַ קעצל אין ווייטסטן ווינקל. דער
יונג האָט אויפגעפראַלט די טיר און מיר זענען אַריין אין אַ שטיק
פינצטערניש.

ראַכמיעל — האָט דער שוואַרצער נאַכגעשריען — געדענק, אַ
בראָך איז צו דינע ביינער. אַ קאַפּ איז נישט קיין טאַכעס.

מיר זענען געגאַנגען דורך הינטערגאַסן. פּונווייטנס האָט מען
געהערט דאָס בילן פּון אַ הונט. עס איז געווען אַ פינצטערע נאַכט
און מיר האָבן געטראָטן אויף ווייכער ערד מיט ווייכע טריט. דער יונג
מיט די שטיוול איז געגאַנגען פאַראויס און זיך אַביסל אונטערגע-
וואַקלט. ער האָט געפאַנפעט צו זיך אַליין.

— ער גיט מיר אַ קאַפּ פּון אַ הערינג. אַ לעק אַקעוויט, אַ
האַלבן קאַרב און ער מיינט אַז ער מאַכט מיך גליקלאַך. אַזאַ זבראַד-
ניאַזש. אַ בראַנד זאָל אים טרעפן.

דער סאַלדאַט האָט געפרעפלט, אַז אויב ס'וועט כּאַלילע נישט
אַפּגיין גלאַטיק, וועט ער זיך אַ מייסע אַנטאָן. מיר זענען געגאַנגען
און געגאַנגען און נישט געקוקט איינער אויף דעם אַנדערן און פּלוצים
האַבן אַנגעהויבן טרעפן זאַכן ווי אין אַ קישעף־מייסעלע. פּריער איז
פאַרשוואונדן דער פּירער מיט די הויכע כּאַלעוועס. שפּעטער אַז איך
האַב געכאַפט אַ זייטיקן בליק איז שוין דער סאַלדאַט אויך געווען פאַר-
שוואונדן. איך האָב גענומען גיין שנעלער. עס האָט מיר אַנגעהויבן
אויסזען, אַז מען האָט מיר דאָ אַפּגעטאַן אַ שפּיצל, אויסגענאַרט דאָס
געלט און געלאָזט שטעקן צווישן אַ פינצטערן הימל און אַ פינצטערער
ערד. איך האָב גענומען גיין נאָך האַסטיקער און פּון גרויס פּאַכדאַנעס
האַב איך געשפּאַנט מיט פעסטע טריט און געהויבענעם קאַפּ, ווי
ס'טרעפט אַפט מיט מענטשן וואָס האַלטן אַט־אַט ביי צוזאַמענקראַכן.

באַלד נעמען זיך די בלאַטיקע שטעגן פאַרוואַנדלען אין שמאַלע
ציכטיקע טראַטואַרלאַך. איך גיי אַלץ פאַראויס און נישט אַרונטער
פּון גלייכן וועג. עס באַווייזן זיך אַפּגעפּוצטע הייזלאַך מיט וואוּנישט-
וואוּ אַ ליכטיק פענצטער. און אַט שטיי איך אינמיטן שטאַט צווישן
וועגענער און טראַמוויען, וואָס לויפן פאַרביי מיט אַ סווישטש. די
זעלבע גויעשקע פענימער, גויעשקע וואַנסען און גויעשקע מיילער
ווי אין יעדער פּוילישער שטאַט, אַבער די איבעראַשונג קומט ערשט
ווען זיי עפענען די מיילער. איך קוק אויף יעדן פאַרגרעבטן פּאַנים

און איך קען זיך נישט אָפּוואונדערן. ס'עפנט זיך אַ מויל און איך
הער — יא — יא.

איך גיי-צו צו אַ פּאַליציאַנט, וואָס קוקט אויס ווי אונדזערער אַ
סטראָזשיק און נאָך איידער איך קום צו נאָענט צו אים, באַגריסט
ער מיך.

געפעליגסט!

איך מיש זיך אויס צווישן די מענטשן אויף דער גאַס און איך
הויב זיך אָן אויסטשוכן ווי פון אַ כאַלעם, יא — יא, בעשאַלעם אַרײַ-
בער די גרעניץ. יא — יא. עס האָט זיך געביטן די געאָגראַפיע.
עס האָבן נישט געקלונגען קיין גלעקער און נישט געקנאַלט קיין קאַ-
נאַען, נאָר מיר-נישט-דיר-נישט אַריבער פון פּשאַקרעוו צו יא — יא.
איך האָב געהאַט אַ מאַדנע פּאַרגעניגן צו קוקן אַלעמען אין פּאַנים
און וואָרטן ביז דאָס מויל וועט זיך עפענען און — יא — יא.

די מערסטע זענען שיקערלאַך. אַ יונגער פּויער שלעפט מיך
אַריין אין אַן אַנגערויכערטער קנייפע. איך טרינק פעטן, שוימיקן,
שוואַרצן ביר פון לאַנגע, שמאַלע קופּעלס. מען זינגט, מען כראַקעט.
איך האָב מוירע צו פרעגן וואו איך געפינ זיך און דורך גנייועשע
פּאַרטלען געפינ איך ענדלאַך אויס אַז איך בין אין מיסלאַוויץ און אַז
מיט אַ שטראַסענבאַן קומט מען דירעקט קיין קאַטאַוויץ. כ'רייס זיך
קוים אַרויס פון די צוגעלאַזענע שיקורעם און דער קנייפע און נאָך
דיזעלבע נאַכט בין איך אין קאַטאַוויץ.

צוגן, צוגן, צוגן. האַנאווער, פּראַנקפּאַרט, עטלאַכע שאַ אין בער-
לין, ווייטער געפאַרן, געפאַרן. צוגן מיט זינגענדיקע פּריילאַכע
סטודענטן אין גרינע היטעלאַך. איך בין מיד. דער קאַפּ שווימט פון
נישט שלאָפן. ערשט אין ברעמען, מיט מיין גאַנצער פּריי-פּויגלדיקער
האַלטונג, דערקענט מען אין מיר אַן אימיגראַנט און איך בין שוין
נישט אין מיינע הענט. איך הויב אָן ווערן געזעצלאַך רעגולירט און
ס'אַרט מיך שוין נישט, ווייל איך בין טויט-שלעפעריק. איך זע
אַלעמען ווי דורך פּאַרקלענער-גלעזער און איך הער רייד, וואָס ציען
זיך ווי פעך און האָבן גאָר קיין האַפט נישט.

יענע נאַכט שלאָף איך אויף אַ שטיינערנער פּאַליצע, ווי אויף אַ
טרעפּ אין אַ קאַלטן מערכעץ. יעדעס מאָל ווען מיין פּאַנים, אָדער
האַנט רירט אָן אַ קאַלטן שטיין, כאַפּ איך זיך אויף. עס איז שטאַק
פּינצטער. מענער און פּרויען רעדן עפעס אָן אומפּאַרשטענדלאַכן
אידיש, וואָס קלעפט זיך נישט אַ וואָרט צו אַ וואָרט. פּיל
איך, ליגט אַ פּרוי, זי אַטעמט מיר אַריין אין פּאַנים, אַ גאַנצע נאַכט

ליגט אויף מיר איר שווערער באַרוויסער פוס און איך האָב זיך מוירע צו רירן. ערשט אינדערפרי זע איך, אָז די אַלע אידן מיט אידענעס זענען גאַר גויעם, וואָס רעדן פלעמיש.

מען שטעלט מיר אַ גאַנצע ריי אָפּיציעלע פראַגן, מען גיט מיר אַ טוש און איידער איך קוק זיך אַרום פאַל איך אַריין אין אַ געזאַל-צענער שיף, וואָס שטינקט מיט סמאַלע, אַלטע שטריק, פאַרזשאַווערט אייזן און שפיטאַל. זעק און פעסער ליגן אָנגעוואַרפן איבער דעם גאַנצן דעק. מען גיט צו עסן גראַבע מאַכאַלים און שפעטער פאַלט יעדער אַריין צו זיך אין אַן אייעגענעם, פּריוואַטן געהענעם. מען ליגט פאַר זיך אַנדערטהאַלבן מעסלעס און מען פילט אָז די געדעריים זעצן דיר אַרויס דורך דעם מויל און נאָז. מען הויבט אויף אַ שווערן קאַפּ און מען זוכט אַ וואַרים פּאַנעם אָבער מען זעט זיך אַרומגערינגלט מיט בלוטיקע סאַנים און וועמען אַרט עס צי עס איז טאַג-נאַכט-טאַג. אָנגעקומען בעשאַלעם קיין האַל, נעמט מען צוזאַמען אַלע אידן מיט אידענעס און אַ ראַבּיי מאַכט איבער אונדז אַ בראַכע. ער האַלט אַ דראַשע וועגן דעם וואַנדער-פאַלק איסראַעל, וועגן יעקב'ס פּיס וואָס זענען שוין מיט פון וואַנדערן. מען סערווירט אונדז ערגעץ אויף פינצטערע טישן, צווישן ווילגאַטנע ווענט. דער בויך איז נאָך פול מיט בלאַטערן פון דער קורצער שיף-רייזע. מען קייט מיט שרעק אַ שטיקל האַרט ברויט און מען הערט זיך איין אויב עס געשעט נישט קיין קאַטאַסטראַפּע נאָך יעדן ביסן. מען זיפט קאַלטע, כאַלאַשעסדיקע, מוטנע טיי.

אַ צוג, ליווערפּול. אַ האַכנאַסעס אוירכעם מיט עטלאַכע צימערן, וואָס זענען איינגטלאַך איין צימער אָבער אָפּגעטיילט איינער פון אַנדערן דורך טרעפּ, גייסט אַרונטער עטלאַכע טרעפּ רעכטס און דו פאַלסט אַריין אין אַ צימער מיט בעטן און בעטן, עטלאַכע טרעפּ לינקס און דו ביסט אין עס-צימער.

איך טרעף זיך דאָרט מיט אַ יונגמאַן. ער באַקענט מיך מיט זיין שוועסטער ליזאַ, אַ מיידל מיט רויטע האַר און זומערשפרענקלאַך און מיט איר פּריינדין, סאַניאַ, וואָס קאַקעטירט מיט צוויי לאַנגע שוואַרצע צעפּ — אירע צעפּ זענען אַזוי שוואַרץ אַז זיי קוקן אַזש אויס פּייכט-לאַך. דער יונגערמאַן קומט מיר אויס אַ מאַדנער מענטש, ווייל ער פאַרט נישט קיין ניו-יאָרק, נאָר גאַר קיין קאַנעטיקוט. ער און זיין שוועסטער זינגן האַרצרייסנדע רוסישע ראַמאַנסן. מיר אַלע פיר קנאַקן רוסיש און בראַדיען אַזוי דריי טעג איבער די ליווערפּולער גאַסן.

אָקוויטאַניע. מיר שטייען אויפן דעק. מען לאַדעוועט אַרויף געפעק. גרויסע יונגען מיט געזונטע הענט אַרבעטן און וויצלען זיך. לעבן מיר אויפן דעק שטייט אַ הויכער מאַן, אַ 60 יעריקער מיט אַ שווערן אָפגעשאַבענעם קאַפּ. דאָס גלאַט ראַזירטע פּאַנים קוקט אויס אַביסל הערמאַפּראַדיטיש און עדיסאַן-מעסיג — נישט צו זען אַפילע דאָס מינדסטע הערעלע, בלויז ראַזעווע אַדערלאַך צעמאַפעווען דאָס פּאַנים.

דער מאַן וויצלט זיך דורך מיט די פלינקע יונגען, וואָס שטייען ביים האַפּן און לאַדעווען אַרויף דעם באַגאַזש. ער פון דעק שרייט אַריבער צו זיי אַ וואַרט און זיי זעצן אַרויס אין געלעכטער. זיי ענטפערן אים אָפּ און ער קנאַלט אַרויס ווי אַ דונער. איך פאַרשטיי נישט קיין וואַרט, אָבער איך שלינג די טאַנאַליטעט פון דער נייער שפּראַך.

דער הויכער מאַן מיט דעם גרויסן קאַפּ איז אַן אַמעריקאַנער דייטש וואָס האָט באַזוכט זיין געבוירנשטאָט און איצט פאַרט ער צוריק קיין אַמעריקע.

דער אַמעריקאַנער דייטש צערעדט זיך מיט מיר שפעטער אויף דער שיף און ער מאַכט גוטמוטיק כויעק פון מיר און פון דעם גאַנצן אידישן פּאָלק. דאָס גאַנצע אידישע פּאָלק, זאָגט ער, פאַרט קיין ניו יאָרק און דאָס גאַנצע אידישע פּאָלק פאַרט צו אַ פעטער און דער פעטער אַרבעט אין אַ שאַפּ ביי העמדער, ציגאַרן, אַדער ביי הויזן. ער גיט מיר אַן אייצע אַז איך זאָל האָבן דעם פעטער מיינעם גוט אין הינטן און פאַרן מיט אים אויפן לאַנד, וואו ער האָט פערד, קי, כאַזיי רעם, הינער. ער איז מיך גרייט מיטצונעמען און אַפילע צאָלן מיינע רייזע-הויצאַעס פון ניו-יאָרק ביז צו אים. איך בין נאָך אַ יונגערמאַן, דאַרף איך נישט אַריינפאַלן אין אַ פינצטערן סוועט-שאַפּ. פאַרוואָס זאָל איך נישט לעבן אַ געזונט לעבן און אַרבעטן ביי געזונטער אַרבעט?

דער דייטש דערציילט מיר פון דער אַמעריקאַנער פריירי, פון לופט פאַר אידישע צוזאַמענגעקוועטשטע לונגן, פון נעכט וואָס גיבן דיר רו און פון מאַדנע פייגל, וואָס שרייען וויפערוויל אַ גאַנצע נאַכט; און מיט אַ פעטלאַכן ווינק פון אויגל צו מייך יוגנט וויל ער מיך אויך נעמען מיט מייסעס וועגן שיקסעס, וואָס טליקן זיך אַרום באַנאַכט אין היי.

דער אידישער קוכער מיט דעם ווייסן טשיפיק לאַזט נישט פאַר-געסן די אידישע פּאַסאַזשירן אַז עס איז שאַוואַועס. ער קאַכט וואונדערבאַרע מילכיקע מאַכאַלים און זעלטן פיינע קוגלען. איך, מייך פריינד און די צוויי מיידן דרייען זיך אַרום ביז שפעט אויף דער נאַכט

אויפן דעק און מיר זינגען „טשייקא“, „ביסטרי קאק וואלני“. ליווא
איז אביסל אן אנעמיש מיידל און זי גייט פריער פאר אונדז שלאפן,
אבער די שווארצע סאניא האט א דראטענעם אויסדויער. זי קושט
זיך מיט מיר און מיט מיין שיף-כאווער, וואס מאכט איר קאמפלימענטן,
אז זי איז א ניטשעאנישע איבער-מויד. סאניא שווערט מיר אייביקע
ליבע און איך איר אויך ענלאכס. זי נעמט מיין כאווער פאר אן
איידעס. זי שווערט גלייך מיין כאווער הייליקע און געטרייע ליבע און
נעמט מיך פאר אן איידעס. מיר רייסן זיך קוים אפ פון סאניא און
צעגייען זיך אין אונדזערע קאיוטעס.

סאניא, די שיף-שוועסטער, איז פון שיף גלייך אריינגעפאלן אין
די ארעמס פון א קאצעוו, אן אמעריקאנער שוועסטערקינד, וואס האט
זי אימפארטירט פאר א קאלע. איך האב זי אסאך מאל געזען ארויס-
קוקן פון א הארלעמער בוטשער-שאפ. זי איז געשטאנען ביים פענ-
צטער און צווישן די זייטלאך פלייש האט זי אויסגעזען ווי א טרויעריק
קעלבל מיט נארישע, גרויסע, פארבענקטע אויגן. און איך בין נישט
געפארן אין די פרייריס און נישט צום וויפערוויל, נאר דאווקע אין
ניו-יארק צו א פעטער א ציגאר-מאכער, וואס איז מיך אפילע נישט
געקומען אפגעמען, ווייל ער האט מוירע געהאט צו פארלירן א טאג-
ארבעט.

עס האט מיר פארקלעמט ביים הארץ. דער גאנצער אנטשעל
פון מיין וועלטלאכקייט האט זיך פלוצים גענומען ברעכן אונטער דעם
ווארימען טומל פון קושעניש און האלדזעניש, פון פרייד-געשרייען, פון
בארעכאבעס אין נייעם לאנד. מיין אריינפאר איז ווייט נישט געווען
קיין טריאומפאלער.

א איד מיט א קנעפל פון האכנאטעס אוירכעם איז מיט מיר
ארוםגעגאנגען א גאנצן טאג זוכן דעם פעטער, וואס האט שוין דורך
דער צייט, זייט ער האט מיר געשיקט די שיפס-קארטע געהאט געביטן
זיין אדרעס שיינע עטלאכע מאל. נאך גוט וואס דער איד פון האכנא-
סעס אוירכעם האט געהאט געדולד. איך האב אים פונדעסטוועגן
געהיט ווי אן עווענטאוו. איך האב מוירע געהאט, אז אט-אט וועט
פלאצן זיין געדולד און ער וועט מיך פארלירן און אונטערווארפן.
א גאנצן טאג איז מיר נאכגעגאנגען דעם דייטשיש געלעכטער,
וואס האט ארויסגעקנאלט פון א מויל שווערע גאלדענע ציין — דאס
אידישע פאלק זוכט דעם פעטער —

איבער דעם קאפ האבן געקלאפט פינצטערע אויבערבאנען. עס
האבן טראמאסקעט שווערע וועגענער. פון א געשעפט האט געגריע-

גערט אַ גראַמאַפּאָן — „דאָס טאַליסל איז דאָך די איינציקע טרייסט.“
 אַ געוויין איז מיר פאַרגליווערט געוואָרן אין גאַרגל. דער
 האַרטער באַרעכאַבע צו מיר האָט מיך איינגעשלעפּערט ווי אַ בער און
 מיך פאַראייזט אויף שיינע עטלאַכע יאָר.

V

דער בעסאַראַבער פון באַגאַטא האָט מיך געפאַקט אויפן דעק און
 ער האָט זיך שיר צעקושט מיט מיר.

איר ווייסט גאַרנישט ווי איך זוך אייך אַרום — ווי מען זוכט
 אַן אויצער. אַזוי ווי עס איז שוין די לעצטע נאַכט פון אונדזער
 יאָודע, מעג איך זיך פאַר אייך מוידע זיין, אַז איך האָב אייך ליב ווי
 אַ ברודער. און פאַרוואָס מיינט איר האָב איך אייך ליב? ווייל איר
 האָט אַ פאַר גאַלדענע אויערן. אייערע אויערן זענען ווערט אַ מיליאָן,
 איר קענט זיצן און הערן און הערן און הערן, איר מעגט מיך טאַקע
 האָבן ניין איילן אין דער אַדאַמע, ס'מעג אייך טאַקע אַריין אין איין
 אויער און אַרויס דורכן אַנדערן, אַבער דערווייל זיצט איר און איר
 הערט מיט אַ פאַר טייערע אויערן. איך בין אַ צעקראַכענער מענטש
 און אַז ס'האַרץ ווערט מיר איבערגעלאָדן, מוז איך זיך אַרונטעררעדן
 פון האַרצן, אַבער גיי רעד, אַז מענטשן הערן נישט. איך רעד און איך
 זע, אַז ס'וואַרט שוין אַ פּיסק, וואָס וויל זיך עפענען און אויך רעדן.
 רעדן פון אַ מויל צו אַ מויל איז אַן אומגליק. און מיינט איר עפשער
 אַז איך בין בעסער. איך האָב אויך נישט קיין געדולד, אַז מען דולט
 מיר אַ קאַפּ. אַבער אַז איך רעד צו אייך, רעד איך גלייך אַריין אין
 אַ פאַר פיינע אויערן. איר הערט? איר זענט אַליין נישט קיין מיוון
 אויף זיך. ווען איך פאַרמאָג אַזעלכע אויערן וואָלט איך זיי פאַר-
 סטראַכירט.

פון אַ ווינקל הערט זיך אַ העברעאיש ליד. אַ יונג ווייבערעיש
 שטימעלע הויבט אָן און ס'העלפן גלייך אונטער צוויי טענאַרן, וואָס
 דעקן דאָס שטימעלע פון ביידע זייטן.

איר ווייסט ווער זיי זענען? דאָס זענען אידעלע קינדער, העב-
 רעאישע לערער. אַ יונג פאַרל און אַ פריינט. זיי האָבן געהאַט גוטע
 שטעלעס, האָבן זיי עס איבערגעלאָזט און זיי פאַרן קיין ערעץ־איס-
 ראַעל. איר קענט זיך קוים פאַרשטעלן ווי איך בין זיי מעקאַנע. איי,
 ערעץ־איסראַעל. די פינצטערע מאַראַס האַמאַכפּיילע, דער מוטער
 ראַכלס קיווער, די קויסל האַמאַראַווי. איי, אַז איך דערמאָן זיך אין

ערעץ-איסראָעל, הויבט מיר אָן פינטלען אין קאַפּ מיט קליינע אויסע-
לעך. איך דערמאָן זיך אין מיין מעלאַמעד, אַ פרומער איד מיט אַ
לאַנגער גרייז-גרויער באַרד, ער האָט אַליין אויסגעקוקט ווי איינער
פון די אַוועס. איר געדענקט? יאַנקעוו ליגט אין בעט און אַרום
בעט שטייען זיינע צוועלף באַנים, יונגען ווי סאַסנעס איינס ביי איינס,
כעורע וואָס האָבן געקענט דערלאַנגען אַ קלאַפּ, אַז מען האָט באַ-
דאַרפט. שטייען זיי אַרום בעט און ער זינגט צו יאַסעפּן, מיט אַן
אויסגעדאַרטן האַלדז, ווי מיין מעלאַמעד: וואַאָני, כאַטשבי, איך בין
דיך מאַטריאַך מיט מיין קוואַרע, אַבער צו דיין מוטער ראַכל האָב איך
נישט אַזוי געטאַן. איר געדענקט? אַ שיינע מיינסע צו איר געדענקט.
ביי מיר איז עס שוין ווי דורך אַ זיפּ, ס'זיפט זיך דורך אַ אידיש
וואַרט. אַבער זיי רעדן דאַרט העברעאיש, ווי זיי וואַלטן געווען פון
כומעש אַרויס. אַבער פאַרדאַן, מען מוז לויפן זיך אַביסל איבערטאַן,
ס'איז דאָך עפעס די לעצטע נאַכט. היינט וועט דאָך ביי אַלעמען זיין
וואַך-נאַכט. מען דאַרף אַריינכאַפּן אַ טאַנץ. איר הערט, איך האַלט
פון אַריינכאַפּן, ווייל עס איז אַלץ נישטשוואַך און בלאַטע. אַבער לעמאַן
האַשעם לאַזט זיך זען אינדערפרי, איידער מיר גייען אַרונטער פון
שיף. איך מוז דריקן אייער האַנט און אייך באַדאַנקען פאַר אייערע
גאַלדענע אויערן.

אין טאַנצזאַל איז ענג. מען טאַנצט איינער אויפן אַנדערן. דער
שווייס שלאַגט אין פּאַנים, אַזוי גיך ווי מען קומט אַריבער די שוועל,
אַבער די פאַרלאַך שווימען עלעגאַנט אין דער ענגשאַפט. דער
הויכער פּיאַניסט דרייט זיך אַרום אַ פאַרלוירענער און זוכט זיך צו
דערשלעפּן צו דער טיר, וואָס פירט אין באַר.

ע טו? — שרייט ער אויס, ווען ער דערזעט מיך. איר אויך אין
דער דאָזיקער טערקישער באַד מיט די ווייבער? ער כאַפט מיך ביי
דער האַנט, און זשאַנגלירט מיך און זיך קונציק אַרויס פון טאַנצזאַל.
דער באַר איז שוין אויך באַזעצט. דער פּיאַניסט געפינט ערגעץ
אַ ווינקל און מיר זעצן זיך אַוועק. די ענגלישע מאַנערלאַכקייט האָט
געכאַפט אַן איבריגע קויסע. די געלעכטערס זענען דאַסמאַל פרייער
און קלינגענדיקער ווי אַלעמאַל. אַבער איבער אַלע געלעכטערס הערט
מען דעם וואַלענטשעלדיקן באַריטאַן פון דעם בלאַנדן רוס.
סאַניעטשאַק טי אַטשאַראַוואַטעלאַנג.

דער מיטלסטער גרויסער טיש איז באַזעצט מיט דער יונגער
רוסישער קאָלאַניע. סאַניאַ יאַקאָויליעוואַ קיניגט אין צענטער פון
טיש. סאַניאַ איז היינט אויסגעפּוצט און אַרומגעהילט מיט אַ טערקיי-

שער שאל אויף אַ שרייענדיק געהאפטן קלייד. זי טראַגט שוואַרצע, שווערע באַמבלענדיקע אויעררינג און איר גרויסער קאָפּ קוקט היינט אויס נאָך גרעסער.

סאַניעטשקא טי אַטשאַראַוואַטעלנאַ.

ביי אַ צווייטן גרויסן טיש לאַזט זיך וואוילגיין די יוגנט. דריי זעלטן־שיינע מיידלאַך פון אַ יאָר פופצן־זעכצן, מיט געפאַרבטע באַקן און אונטערגעפירטע אויגן, זיצן און שיקערן מיט עטלאַכע יונגעלייט. די מיידלאַך טראַגן אַבסורד־לאַנגע קליידער, טיף־דעקאַלטירט פון ביידע זייטן. זיי קאַקעטירן מיט זייערע נאַקעטע פלייצעס און מיט דעם קוועקזילבערדיקן וועג, וואָס ציטערט צווישן די דריי־פערטל אַפֿ־געדעקטע בריסט. זיי שפילן זיך מיט די הויך אַפּאַסירטע שיד אויף די באַרוויסע פיסלאַך, וועלכע זענען לענגלאַך און קעמאַט אינגלש.

לעבן אונדז זיצט די שאַפּעראַנקע, אַ פרוי מיט אַ האַרט, קלוג פאַנים און מיט דראַטענע, זילבערנע האַר. זי, וואָס איז ספּעציעל מיטגעפאַרן אַכטונג צו געבן אויף די יונגע מיידלאַך, האָט זיך גלייך די ערשטע נאַכט אַפּגעזוכט אַן עלטערן הויכן מאַן. זי איז געווען אַזוי פאַרנומען יעדע נאַכט מיט איר אייגענער מאַראַל, אַז די דריי מיידלאַך האָבן פראַנק און פריי געטאַנצט, געשיקערט און פאַרשוואונדן אין פרעמדע קאַיטעס.

איצט זענען זיי געזעסן מיט פינף־זעקס יונגעלייט, וועלכע זענען געווען אַנגעטאַן אין טאַקסידאַס. די גאַנצע גרופּע האָט אויסגעקוקט ווי מען וואַלט זיך געשפּילט זייער טיכטיק אין טאַטע־מאַמע, אין דעם טאַטנס הויזן און דער מאַמעס קליידער.

די שאַפּעראַנקע זייערע איז שוין געווען היבש פאַרשנאַשקעט, יעדע וויילע האָט זיך איינע פון די מיידלאַך אויפּגעהויבן און צוגע־גאַנגען צו דער אויפּזעערן, איר אַ קוש געגעבן אין שטערן און גע־זאָגט: „דאַרלינג!“ און ווידער צוריק צו דער גרופּע.

די דורכגעטריבענע גואווערנאַנטקע האָט קיינמאַל נישט געקענט פאַרשיקערן איר דורכגעטריבנקייט.

איך דאַרף עס היטן אַט־די יונגע צויגן, זאָגט זי צו איר עלטערן קאַוואַליער, נאַכדעם ווי זי גיט אַ זופּ פון גלעזל. ווער ווייסט צי עס איז זיי נאָך עפעס איבערגעבליבן, וואָס זאָל זיך לוינען אַפּצוהיטן. איר באַמערקט די דריי פראַכטפולע שלאַנקע הורן, איר דאַרפט זיי אַלע דריי זען אונטער אַ שפּריץ. איך וויין אויף זיך קוקנדיג, ווען איך זע זייערע שטייפּע, גלאַנציקע קערפּערס און וואונדערבאַר־גע־

ביינטע פיס. איך זאג צו זיך — אַ גוטע נאַכט, מערי, שוין צייט גיין שלאָפן.

מען וואָלט געקענט לעבן, נאָר מען לאָט נישט — הער איך פּלוצים אַ אידיש וואָרט. דאָס האָט מיר דער פּרייז־פּייטער אַריינגעשושקעט אין אויער אַרין, אַנווייזנדיק אויף די דריי מיידלאַך. פאַר אַזעלכע דריי וואָלט איך זיך אַפּילע געשמאַרט, ווי איך בין אַ איד.

ער דערלאַנגט מיר אַ ווינק מיט דעם אויגל און טראַגט זיך גלייך אַפּ מיט דעם „מאַן־פּרייטיק“, וואָס היט אים נאָך אַלץ זיינע טריט.

אין דעם באָר ווערט אַלץ הייסער און ענגער. פון טאַנצזאַל קומען אַריין צעהיצטע פאַרלאַך. מיין פּיאַניסט וועלכער האָט שוין אויסגע־טרונקען שיינע עטלאַכע קויסעס, נעמט מיך פּלוצים אַנקוקן מיט אויסגעסטאַרטשעטע אויגן.

יו טו, העיט מי! יו טו! שרייט ער אויס. ער הויבט אויף די געליימטע פּיס און ער וואַקלט זיך אַרויס פון באָר. ערשט ווען איך בלייב זיצן אַליין, דערפיל איך ווי עס וויגט זיך קוים־קוים דער דיל און איך דערמאַן זיך, אַז היינט פאַרברענגען מיר די לעצטע נאַכט אויפן וואַסער.

היינט גייט מען נישט שלאָפן, היינט וועלן מיר מיט די אויגן צו־פּירן די שיף צום ברעג.

דאָס האָט מיך די וויסקאַנטינער לערערן אַפּגעזוכט. איך שטער עפשער אייער איינזאַמקייט? איר וויסט? די יונגע מוזיקאַנטן זענען דאָ, זיי וואָרטן אויפן דעק. עס איז אַ וואונדערשיינע נאַכט און דאָ ווערגט עס ביים האַלדז.

זי נעמט מיך אָן ביי דער האַנט און פירט מיך, נישט וואָרטנדיק אויף מיין ענטפער. אָבער ווען מיר גייען פאַרביי דעם רוסישן טיש שפּרינגט דער בלאַנדער אויף.

ני — ני — דאָס וועט היינט נישט גיין. היינט איז נישט קיין נאַכט פאַר אינדיווידוואַלשטשינע. היינט זענען מיר אַלע קאַלעקטי־וויסטן. קיין ליבע, קיין ליידישאַפט, היינט איז מען צוזאַמען און מען ליבט זיך צוזאַמען.

און קעדיי צו אילוסטרירן זיין געדאַנק, צעזינגט ער זיך אויפן קאַל און די גאַנצע סאַוועטישע „קאַלאַניע“ העלפט אים אונטער, אַפּילע דער ערנסטער כאַזשעו זינגט אויך מיט.

וויסאַמאָם דיעליע, זאָגט סאַניאַ, בלייבט מיט אונדז. מיר אַנטשולדיקן זיך און רייסן זיך קוים אַרויס פון זייער צוגע־

לאַזנקייט. מיר דערקלערן זיי אז מיר וועלן זיך שפעטער טרעפן אויפן דעק.

אויף איינעם פון די טרעפ, וואָס פירן אַרויף צום אויבערשטן דעק איז די וויסקאָנסיןער געבליבן שטיין. זי האָט זיך אָביסל פאַרהאַלטן. מיטאַמאַל האָט זי איינגעגראָבן דעם קאַפּ אין אירע הענט און אָנגע-הויבן כליפן. עס איז געקומען אַזוי פּלוצים, אז איר כליפן האָט מיך גענומען ווערן און די הענט האָבן מיר גענומען ציטערן פון הילפ-לאַזיקייט. איך האָב זיך ביי איר געבעטן און זי גענומען באַראַיקן מיט אַ שטים, וואָס האָט מיך פאַרראַטן און אַליין געציטערט שיר נישט ווי אַ געוויין.

אַבער פונקט אַזוי פּלוצים ווי זי האָט אָנגעהויבן וויינען, אַזוי פּלוצים האָט זי אויפגעהערט.

אַנטשולדיקט — אַנטשולדיקט, אַ גרויסן איבערגעוואַקסענעם נאָר — זי האָט זיך אויסגעווישט די טרערן מיט די הענט ווי אַ קליין מיידעלע — איך האָב אייך אַבער געוואָרנט אַ גאַנצן טאָג, אז איך וועל זיך צעוויינען.

מיר זענען אַרויף שווייגנדיקע. זי האָט זיך געטוליעט צו מיר, און איך האָב געהאַט דאָס געפיל, אז עפעס איז צווישן אונדז פאַר-לאָפן. איך האָב געפילט אז זי האָט מיר אָנפאַרטרויט עפעס אַ וויכ-טיקע זאַך, כאָטש וואָס אַזוינס האָב איך גענוי נישט געוואוסט.

אויפן דעק איז געווען קיל און געראָם, אַבער ביים ערשטן בליק אויפן וואַסער האָט געגעבן אַ צופּ ביים האַרצן. די גרויסע אומענד, די שרעקנדיקע לענג און ברייט איז איינגערומפן. דאָס וואַסער האָט איצט אויסגעקוקט אַסאַך שמעלער. קליינע אינזעלעך, פירעקעדיקע, קיילעכדיקע און גלאַט פאַרמלאָזע, האָבן גענומען אַרויסשווימען פון וואַסער. עס האָט אויסגעזען ווי מען האָט דעם יאָם אויסגעביסן גרויסע שטיקער און זיי פאַרוואַנדלט אין טריקעניש. פאַרשוואונדן איז אויך די טיף מיט דעם ביזן אָפּגרונט. דאָס וואַסער האָט איצט אויסגעקוקט רואיק און פליטקע. אונדזער שיף איז געשוואומען ווי אַ קליין שיפל און דער מאַטאָר האָט געפּלעסקעט ווי אימיצער וואַלט גע-רודערט מיט וועסלעס.

עס האָבן פון ווייטנס געוואונקען און געציטערט רויטע און גרינע פייערלאַך. נישט נאָר האָט אַליץ איצט אויסגעזען ווי בעאייס די שיף איז אָפּגעפאַרן, נאָר עס האָט אַפּילע געשמעקט מיט דעם זעלבן גערוך פון סמאָלע, ערד און ברעג. די שיף אונדזערע איז

געגאנגען לאנגזאמער. זי האט בלויז ווי א זיכערער שווימער גע-
לייגט קלאפטער.

אלע האבן גערעדט שטיל. דער הויכער שווארצער דיפלאמאט
פון האיטי האט געפירט עלעגאנט זיין לאטווישע דאמע און זיך אלע-
מאל אנגעבויגן, איר עפעס אריינגעשעפטשעט אין אויער און א קוש
געגעבן. דער יונגער ביכערפארלעגער איז ארומגעגאנגען געארימט
מיט א שווערער מויד, וואס האט געהאט גרויסע, אומהיימלאכע קע-
צענע אויגן. אין דער פינצטער האבן זיי געבליצט און געלויכטן און
קימאט ווי באלויכטן איר קאוואליערס אומגעדולדיק פאגנים.

די יונגע מוזיקאנטן זענען געשטאנען אָנגעלעגט ביים פארענטש
און אריינגעקוקט אין וואסער. א שמאלער ליכט־פאס האט ערגעץ
ווייט געווארימט א שטיק וואסער און אָנגעוויזן דאָס אָרט, וואו די
זון וועט זיך דורכגליען.

איך האב פלוצים דערפילט א מידקייט אין אלע גלידער. די שיף
אונדזערע האט געטרובעט און עטלאכע שיפן האבן אָפּגעענטפערט
דעם ווידער־קאל. איך האב צוגעפירט די וויסקאנסיער צו די יונגע
מוזיקאנטן און איך האב זיך אַנטשולדיקט.

פאַרשלאָפּענע מאַטראָזן זענען געשטאַנען און געוואָשן שטיקער
דעק. זיי האבן זיך קוים באַוועגט און נישט אויסגערעדט אַ וואָרט
איינס צום אַנדערן. דאָס וואָסער האָט אויפגעוועקט טוכלע גערונן
פון האַלץ. די מאַטראָזן האָבן זיך געוויגט ווי אין שלאָף. איך האָב
איינעם געפרעגט, ווי שפעט עס איז. עטלאַכע האָבן געענטפערט
צוזאַמען ווי אויטאָמאַטן.

נאָך גוטע זעקס שאַ ביז צום לאַנדן.

איך האב געפילט, אַז איך מוז זיך אויסשטרעקן אויפן שיף־בעטל
און ליגן עטלאַכע שאַ מיט געשלאָסענע אויגן. די קארידאָרן זענען
שוין פאַקטיש געווען באַריקאַדירט מיט אָנגעוואָרפענע וואַליון און
שווערע קופּערטס. די טונקעלע קארידאָרן האָבן איצט אויסגעקוקט
נאָך טונקעלער. פאַרלאַך האָבן געשלייכט ביי די ווענט קריכנדיק
איבער דעם אָנגעוואָרפענעם באַגאַזש. דריי הויכע יונגען האָבן גע-
פירט, קימאט ווי געטראָגן, די דריי יונגע הויכע מיידן. יעדע פון זיי
איז געלעגן מיט פאַרוואָרפענעם קאַפּ אויף איר קאוואַליער. אַ קאַיטע-
טיר האָט זיך געעפנט און זיי זענען פאַרשוואַונדן. דער בלאַנדער רוס
האַט געפירט די מיטלעריקע ענגלענדערן. ער האָט זי געשלעפט
שנעלער, ווי ער וואַלט מוירע געהאַט, אַז די שיף וועט זיך אַט־אַט
אַפּשטעלן. זי איז אים נאָכגעגאַנגען ווי אַ קעבלל מיט טראַציקע

טריט. זי איז געווען שיקער און זי האָט געגרעפצט און געמורמעלט.
טייערער, קיינער, קיינער האָט מיט מיר נישט געטאָן אַזעלכס.
איך האָב שוין באַלד אַזעלכע זין ווי דו. וואו פירסטו מיך?
און דער רוס האָט געהאַלטן אין איין ענטפערן — נו דאָ! נו
דאָ! — און זי אַלץ געשלעפט צו זיין טיר.

די סטואַרדס זענען געזעסן אויף שווערע קופערס ווי בודאַס. זיי
האַבן געפּיפקעט לילקעס און אַפּילע נישט באַוועגט מיט קיין ברעם.
מיין שאַכנטע, אַן אַלטיטשקע לערערקע פון אַ יאָר זעכציק, שטייט
ביי איר קאַיוטע און פאַרעט זיך מיט דעם שליסל ביי דער טיר. אַז
זי דערזעט מיך נעמט זי רעדן ווי צו זיך אַליין.

היי-יאָר וועט מען זיין אין שפּאַניע. פאַריאָרן אויך געווען אין
שפּאַניע. פאַר די לעצטע דרייסיק יאָר פאַר איך אַלץ קיין שפּאַניע.
מען ווערט צוגעוואוינט. אַ מענטש איז אַ געוואוינהייט-באַשעפעניש.
שפּאַניע איז שפּאַניע. וואָס איז דען דער אונטערשייד — איטאַליע
איז דען אינטרעסאַנטער? איך בין אַ שפּאַנישע לערערקע פאַר איך
קיין שפּאַניע. ווען איך וואָלט געווען אַ דייטשע לערערקע וואָלט איך
מיסטאַמע געפאַרן קיין דייטשלאַנד. עס וואָלט געווען מערקווירדיק,
ווען איך וואָלט דאַמאַלס אויך געפאַרן קיין שפּאַניע. עס קען זיין אַז
מיט שפּאַניע איז פאַרבונדן מיין שיקזאַל. כאַטש וואָס פאַר אַ שיקזאַל
איז עס, אַז שוין דרייסיק יאָר, ווי איך קען דעם שיקזאַל נישט אַנכאַפּן
ביים עק. איר זענט פאַרהייראַט?

זי געניצט, זי פּלאַנטערט מיט דעם שליסל.

אַ גוטע נאַכט. בוענאַס נאַטשעס, ווי מען זאָגט אין שפּאַניע.
איך ליג אויפן בעטל און וויג זיך. איך באַמי זיך צו האַלטן די
אויגן אָפּן, ווי איך וואָלט מוירע געהאַט אַז איך וועל עפעס פאַרשלאָפּן.
אַבער ווען איך כאַפּ זיך אויף דערפיל איך מאַדנע. דער גאַנצער
קערפער מיינער איז מיטאַמאַל שווערער געוואָרן און פאַרלוירן אַ
ריטם. צו וועלכן ער איז שוין געווען צוגעוואוינט. איך דערשפיר
אַ פיזישע ענדערונג אין אַלע מיינע גלידער און אויטאָמאַטיש דערפיל
איך, אַז די שיף האָט זיך אָפּגעשטעלט.

האנא

5

I

די דערווייטערונג איז געקומען אסאך שנעלער ווי די דערנען-טערונג. ווען מיר אלע זענען געשטאנען מיט די געעפנטע רענצלאך אין דעם גרויסן האפן-וואקסאל האבן מיר אויסגעמיטן צו קוקן איינער אויף דעם אנדערן. און טאמער האבן מיר זיך פארטשעפעט מיט די בליקן האבן מיר געשמייכלט ווי פארשולדיקטע, ווי מיר וואלטן זיך געשמעט פאר דער וואקסאנאליע פון פריינדשאפט, צוגעלאזנקייט און ברידערשאפט, וואס האט געבושעוועט צווישן אונדז גאנצע פינף טעג. מיר זענען איצט געשטאנען יעדער פאר זיך. יעדער איינער האט זיך צוריקגעבראכט אין ארדנונג און זיך פארבונדן מיט זיין סאציאלן שטאנד פון יענער זייט יאם, מיט דעם אייגענעם איכעס, פליכטן און פאראורטיילן, וואס מען האט סוספענדירט אויף א וויל. מען האט זיך געשמעט, וואס מען האט זיך אזוי מיר-נישט-דיר-נישט באפריינדט און איצט האט מען דאס אלץ איבערגעשניטן. די וויכערע האבן גע-שמייכלט איינער צום אנדערן מיט א-ווי-איינער-רעדט — האט נישט פאראיבל, יאם איז יאם און יאבאשע איז יאבאשע. איצט זענען מיר מער נישט אנגעווארפן איינס אויף דעם אנדערנס באקאנטשאפט און מען מוז ווערן צוריק סטאטעטשנע.

געווען הארטערע וואס האבן די פריינטשאפט איבערגעשניטן מיט א מערקווירדיקער כווצפע. זיי האבן דיר ספעציעל געקוקט אין פאנים אריין מיט א פארגליווערטער פרעמדקייט. געווען אין דער פרעמד-קייט עפעס פון א קאאין, וואס האט גאר וואס אפגעפאטערט א ברודער, ווען ער איז אים געווען אין וועג.

די גאר סענסיטיווע האבן זיך געפילט ווי אפגעפאטשט און האבן געהאט א פריקרען נאכטאם ווי פון א ביטערן ציגאר. דאס קאלטע איבערשניידן פון פריינטשאפט איז פאר זיי געווען א שטיק פיינלאכע כיר-רורגיע. פרויען וואס האבן זיך אט-ערשט געווארימט אין דיר און געהאלטן דיין האנט ווי עפעס אייגנס, שטייען אנטקעגן דיר מיט פאר-פרויענע פענימער. די דאזיקע סענזעטיווע (מענער אדער פרויען) האבן איצט געהאט דאס געפיל, ווי מען וואלט זיי אויסגענוצט, פאר-גוואלטיקט און אוועקגעווארפן.

דערפאר זענען איצט אלעמענס פענימער געווען אזוי קאלט און אנגעצויגן, ווי די פענימער פון די גרעניץ-באזאמעטע, וואס האבן זיך

גערציעט אין די רענצלאך. יעדער איינער איז געווען איבערגעטאן, און יעדער איינער איז געווען איבערראשנד איבערגעטאן. עס איז גע-
ווען אן אומדערווארטער איבערבייט פון דעקאראציע. האסט קיינמאל
נישט דערווארט, און גראד אזא פרעמדער הוט זאל שפראצן אויף א
קאפ, וואס דו האסט די גאנצע צייט געזען מיט רויטע האר, וועלכע
זענען געפלויגן מיט די יאס-ווינטלאך. האסט קיינמאל נישט דערווארט,
און א ניי היטל, אדער אן אויבערמאנטל, אן אנדערער אנצוג זאל אזוי
איבעראנדערשן א געזיכט אדער א געמיט פון מענטשן, וואס דו האסט
געזען טאג-טעגלאך אין מער צוגעלאזענע און אינטימערע קליידער.
די וויכע הימישקייט און גוטברידערשאפט פון די עטלאכע טעג איז
עפשער טיילווייז געלעגן אין די צוגעלאזענע קליידער. דער דאזיקער
אינטערליד, וואס די מערסטע האבן געזוכט צו פארגעסן, איז איצט
געלעגן נאך פאקט אין די רענצלאך צוזאמען מיט קיינע פאטאגראפיע-
לען און אפערע מעמענטאס. איצט האבן עס די מעכאנישע הענט פון
די גרעניץ-באצאמטע פיגור און צוואנציק מאל איבערגעווארפן און וואס
מער די אלע קליידקייטן זענען אבער און ווידעראמאל געקומען ארויף
אלץ גלייכהייטיקער ביסטו געווארן צו זיי.

אבער טראץ דער באונוערער איינגעשרומפנקייט, האט אן אלגע-
מיינע ווילפאליקייט אלעמען נאך אייניקט. עס איז אויף יעדן איינעם
געלעגן אויסגעגאסן א געפיל פון טארדירנקייט און עמיגראנטישקייט.
די אויסגענוישע קאסטומען פון די גרעניץ-באצאמטע אדער פון די
פארטעוסי, דער פלייך פון דער גייער שפראך האט אלעמען געגעבן
דאס געפיל אז מיר קלאפן אין די טויערן פון א פרעמד לאנד. מיר,
די שטאלצע אמעריקאנער, האבן זיך געפילט א היבש ביסל פריטש-
מעליעט און אפילע אביסל פארברעכעריש אונטער די פארדעכטיקע
אויגן פון די פראנצויזן. ווי זיכער מען זאל נישט זיין אז מען האט
נישט קיין פאפיראסן, ענטפערט מען אלץ מיט אן אומזיכערן ניין.
מען דערמאנט זיך גראד אין דער שטרענגער גרעניץ-אונטערוכונג
פון יעקבס קינדער, אין דעם אונטערגעווארפענעם בעכער. ווער
ווייסט וואס וואס עס ליגט אין דעם אייגענעם רענצל!

ערשט אויף דעם צוג, וואס לויפט קיין פאריז דורך מיעסע פאר-
קאפטשעטע שטעטלאך און ארימע פעלדער, זוכט זיך צוריק אפ א
שטיקל פארבינדונג. דער פארטער האט טאקע דורך די פענצטער
געווארפן דאס געפעק אין דעם ערשטן בעסטן וואגאן, אבער פון דעם
כאפ-לאפ און טראף פון ווארפעניש האט זיך פארט עפעס אויסגע-
קריסטאליזירט אן אפקלייב.

וואו פאָרט אַ איד? קיין פּוילן, קיין רומעניע, קיין סאָוועטנפּאָר-
 באַנד, קיין ליטאַ. וואו זענען אַהינגעקומען די אַלע פּאַסאַזשירן, וואָס
 פאָרן גלאַט אַזוי, פון וואוילטאַג וועגן, קיין פּאַריז, איטאַליע, ענגלאַנד,
 אירלאַנד, שווייץ, שפּאַניע? וואוהיין פּאָרט אַ איד? פּונדאָנען האָבן זיך
 מיטאַמאַל גענומען אַזויפיל אידן? אויף דער שיף האָט מען זיי גאָר-
 נישט אָנגעזען. דאָ זיצן מיר צוזאַמען אין וואַגאַנען ווי אין אַ באַ-
 זונדערער טשערטאַ אַסיעדלאַסטי. די פענימער זענען פּאַרנעפּלט.
 כאַטש דאָ פּאָרט איצט דער רייכער און צופרידענער פעטער צום אַריי-
 מען קאַרעו, כאַטש שוין דער רייכער פעטער אַ שטיקל אָנבליק פון
 דעם קאַרעו, וועמען ער וועט אינגיכן באַגעגענען. ער דערמאַנט זיך,
 ער געדענקט. די גאַנצע אַמעריקאַנישקייט פון צוואַנציק-דרייסיק-
 פּערציק יאָר איז אַרונטערגעשווענקט געוואָרן פון די פענימער. וואו
 פּאָרט אַ איד? אַ רומענישער איד, אַ פּוילישער איד, אַ רוסישער איד,
 אַ ליטווישער איד. אַלע פּאַרן אַהיים. אַלע זענען פּלוצים געוואָרן
 פּאַררומענישט, פּאַרפּוילישט, פּאַרליטווישט.

די אַנדערע וואַגאַנען זענען פּאַר וואוילטאַג-רייזנדע, אָבער דאָ
 זיצן מענטשן, וואָס פּאַרן ערגעץ מיט אַ צוועק און דער אַל ליגט אויף
 אַלעמען שווער.

איך קוק אויף די פּאַרכוישעכטע פענימער און מיר פּאַלט איין, אַז אין
 אַ 25 יאָר אַרום וועט אַט- דער טיפּ פּאַרער אינגאַנצן פּאַרשווינדן. עס
 פּאַרן איצט די לעצטע רעשטלאַך פון אַלטן דאָר אויף קייזער-אַוועס,
 עס זענען שוין באַלד אויסגעשטאַרבן אַלע טאַטעס און זיידעס און די
 זין שטאַרבן שוין אויך ביסלאַכווייז אויס. ווען די זינס זיין וועלן אַמאַל
 פּאַרן קיין סאָוועט-רוסלאַנד, פּוילן, ליטאַ, רומעניע וועט עס אויך
 זיין פון וואוילטאַג וועגן. פּאַר זיי וועט פּוילן זיין ווי אַ זומער-יאָודע
 קיין פּאַריז, שווייץ, איטאַליע. קיינער וועט נישט פּאַרן אַהיים. מען
 וועט פּאַרן גלאַט אין דער וועלט אַריין, קעדיי צו באַקלעפּן די רענצ-
 האַך מיט אויכלענדישע צעטעלאַך, קיינער וועט נישט פּאַרן זוכן איי-
 גענע וואַרצלען. יענע פּוילן וועט זיין טויט און די בענקשאַפּט אַדער
 האַס נאָך יענער פּוילן וועט שוין אויך זיין טויט. מען וועט טוריס-
 טעווען, אָבער נישט פּאַרן צו שטאַרבנדיקע אַדער טויטע טאַטע-מאַמע.
 אין אַ פּערטל יאָרהונדערט אַרום וועט עפעס פעלן אויף די זעלבע
 וואַגאַנען.

אַט פּאָרט אַ טאַטע מיט אַ זון. דער טאַטע פּאָרט קיין מינסק צו
 ברידער און שוועסטער, אָבער דער דערוואַסענער זון פּאָרט שוין קיין
 יו-עס-עס-אַר. אַ מעהאלאַך ליגט צווישן טאַטנס מינסק און דעם זונס

טוריסטישער ניגערליקייט צו זען ירעס-עס-אר. דער זון האט אן איירל פאנים. געבארן געווארן אין באסטאן, האט ער דארט באזוכט דעם פאליטעכניקום. געענדיקט אינזשיניער, אבער ער ארבעט אין טאטנס שניידער-געשעפט.

א אידישער אינזשיניער האט א „כינעזערס געלעגנהייט“, זאגט ער מיר מיט טרויעריקע אויגן. איבער דער דאזיקער אידישער אויס-זיכטלאזיקייט און האפנונגסלאזיקייט האט דער יונגער אינזשיניער פאר-ווארפן א בריק, אזש ביז די ברייטסטע מעגלאַכקייטן פאר דער שטור-דירנדיקער יוגנט אין ירעס-עס-אר.

אדראבע, ווערט נישט קיין ראדיקאל, גיט אוועק די בעסטע יארן פאר א פראפעסיע און טראגט ארום דעם נאמען פון אינזשיניער גאלדשטיין, אדער קאהען אדער גרינשפאן צווישן די באסטאנער סנאבס און אנטיסעמיטן.

דאס זאגט מיר שוין דער טאטע, א געוועזענער גענאסע וואס איז אביסל פארבאסעוועט געווארן אין אמעריקע. עס וויינט אים דאס הארץ קוקנדיק אויף דעם זון.

מען שרייבט אסאך וועגן דעם נסאנעטויקעף פון דער אידישער יוגנט אין פוילן, רומעניע, דייטשלאנד, אבער מען פארשווייגט אינ-גאנצן די אידישע יוגנט אין אמעריקע. עס איז א נייע אינקוויזיציע. אידישע טאטעס שעכטן פאשעט זייערע קינדער, ווען זיי מאכן זיי פאר אינזשיניערן, אדוואקאטן אדער דאקטוירים. ווער? וואס? ווען? עס איז א נעכטיקער טאג. קיין געלעגנהייט פאר א איד! מיין זון האט געענדיקט מיט גרויס אויסצייכנונג. א פייערדיקער קאפ אין מאטעמאטיק, פונקט צוגעפאסט פאר דעם טאטנס שניידער-שאפ. דער פאר מו מען געבן קרעדיט סאוועטנפארבאנד, איך בין מיט זיי טאקע אין אסאך זאכן נישט מאסקים, אבער קרעדיט קומט זיי. זיי האבן אפגעשאפט די גוי-איד שוויינעריי. אבער כוועל איך זאגן דעם עמעס, מען טאר נישט זינדיקן. אז איך דערמאן זיך אין מיין זונס כאווער פאבער, שווייג איך שטיל. צי איך קען פאבערן? אט-האט איר איך א פראגע! איך זאג איך אפן אז מיין זון האט ביי אים געמעגט די שטיוול פוצן. מיין זון האט א פייערדיקן קאפ און יענער האט אן עמעס-געניאלן קאפ. דאס איז א שטיקל כילעק. ווען ער וואלט געווען א גוי, וואלט ער געווען דער גרעסטער אמעריקאנער אינזשי-ניער און עס וואלט מיט אים געקלונגן אמעריקע, אזוי זיצט ער איצט אין טויטן-הויז. איך זאג איך עס רייסט מיר דאס הארץ, ווען איך דערמאן זיך אין דעם יונג. ער האט עס זיכער געטאן פון פארביטע-

רונג. אידישער אינזשיניער — האַפּנונגסלאַזיקייט, האָט זיך ביי אים עפעס איבערגעדרייט אין קאָפּ פון גרויס ערגערניש. דערצו האָט ער נאָך אַנגעטראָפּן דעם עלטערן מילען, איז דאָס געווען אַ פּויגל, וואָס האָט אַריינגעצויגן זיין אייגענעם אינגערן ברודער צוזאַמען מיט פּאַבערן. דער ערנסטער פּאַבער מיט דעם לאַמדישן קאָפּ איז געוואָרן אַנשטאַט אַ גלענצנדער אינזשיניער, אַ גלענצנדער באַנדיט און מערדער, איצט וועט ער שוין גיין אַ גאַנג. אַזאַ יונג לעבן וועט ברענען אויפֿן עלעק־טריק טשער. קיין דאָקטאָר און קיין רויפּע וועט זאָ נישט העלפּן.

מען טאָר נישט איבערטרייבן דעם אַמעריקאַנער אַנטיסעמיטיזמוס — רופּט זיך אָן אַ איד, מיט אַ גאַליציאַנער אויסשפּראַך און מיט אַ שפּיציק בערדל — די פּראָפעסיאָנען זענען אין אַלגעמיין אַביסל איי־בערגעפּאַקט. דאָס איז אַן עקאָנאָמישער לאַנדעס־פּראָבלעם, אָבער אום גאַטעס ווילן נישט קיין אַנטיסעמיטיזמוס. אַנטיסעמיטיזמוס הייסט, ווען עס גיסט זיך דער פּעך און שוועבל אויף אידן דירעקט פון דער רעגירונג. ווען עס ווערט פאַרשריבן אין די געזעץ־ביכער, ווען מען הויבט אויף אַראַגאַניזירטערהייט אַ האַנט אויף אַ אידישער באַק, ווען עס גיסט זיך, באַהיט און באַשירעמט זאָל מען ווערן, אידיש בלוט. לאַמיר נישט זינדיקן, לאַמיר נישט זיין אומדאַנקבאַר. אַמעריקאַנער אידן טאָרן נישט זינדיקן.

די פעלדער וואָס טראַגן זיך פאַרביי זענען פּאַשטויבט און אַריי־מאַנסקע. דאָס גראַז זעט אויס שמוציקלאַך און פאַרטרוקנט. פון אַנדערע וואַגאַנען הערן זיך ברייטע געלעכטערס. דאָס לאַכן די לויסט־רייזנדע, אָבער דאָ אין אונדזער געטאָ איז שוין ענג פון אידישע צאַרעס. אָבער ווי ענג עס איז נישט, פאַרבלאַנדזשעט אַלץ אַריין נאָך אַ איד און נאָך אַ איד.

וואוהין פאַרט אַ איד? קיין פוילן, קיין רומעניע, וואָס? קיין טשעכאָסלאַוואַקיי! קיין . . . קיין . . . קיין.

אַז דער צוג קומט אָן אין גאַר סען לאַזאַר נאַכמיטאַג, גיסט אָן איינגעגעסענער רעגן און כאַטש עס איז טאַמע אַנפּאַנג יולי, האָט דער רעגן אַ קאַלטן ביס אין יעדן טראָפּן.

II

פֿון דעם וואַקזאַל ביז דעם האַטעל, אַ מעהאַלאַך פון עטלאַכע גאַסן, טראַגט דער טרעגער דאָס געפּעק אויף די פּלייצעס. זיין צע־ביגענע פיגור ווערט לאַסטפּערדיש אונטער דער שווערער מאַסע.

ער גייט מיט צעשפרייטע פיס און הויבט יעדן פוס באזונדער ווי א העלפאנט.

פון האטעל-פענצטער קוקט אלץ אויס אויסערגעווענלאך-געווענ-לאך. ווייזט אויס, אז דער רעגן האט אסאך צו טאן דערמיט. נישטא קיין געוויינלאכערע דערשיינונג פון א רעגן, וואס פליוכעט און פליוכעט און וואשט אַרונטער יעדן באַזונדערן גלאַנץ און רייץ פון די הייזער, דעכער און מענטשן.

א זייטיק פענצטער אין האטעל קוקט אַרונטער אויף א געסל, א צעקרומטס, א צעהויקערטס, וואס פירט מעשופעדיק צווישן ברוינ-לאַכע הייזער מיט אַפגעשיילטע ווענט. א מאַן מיט א בערעי און מיט די הענט אין קעשענעס לויפט ווי א קאץ צווישן די ענגע ווענט. ער לויפט צוריק. ס'הויבט אַן שמעקן מיט ס'ס פאַריזער געהיימנישן. א פרוי שפאַנט איבער דעם שמאַלן טראַטואַר, אויף הויכע צעקרומטע אַפצאַסן און עס דוכט זיך אַז זי גייט קרום, אַז זי קלעטערט אויף א שטיק וואַנט. זי וועגט שווער מיט איר טראַט און עס זעט אויס ווי אַט-אַט און דאַס שמוציקע געסל וועט זי אויסגיסן ווי פון אַ פאַמע-שאַף. זי וועט זיכער אַרויפפאַלן אויף דער אַנטקעגנאָבערדיקער וואַנט און איר קליין שטרוי-היטל, וואָס איז אַנגעטאַן בערעי-מעסיק וועט אַרונטערפליען פון קאַפּ. עפעס גיט אין מיר אַ צאַפל. זי קוקט אַרויף צום פענצטער און געניצט. זי האָט אַ טרויעריק, גלייכגילטיק פאַנים.

עס רעגנט און רעגנט. איך ליג אויפן בעט און איך זוך אַ שליסל מיט וואָס צו עפענען די נייע שטאַט, אָבער דער רעגן וואַשט אַלע גע-דאַנקען צוזאַמען.

א פרוי פון אַ יאַר דרייסיק קומט אַריין. זי גיט מיר זייף, האַנטי-כער, זי לאַזט פאַר מיר אַנלויפן אַ וואַנע. זי קומט אַריין, גייט אַרויס מיט גלייכגילטיקע טריט. ווידער גיט אַ צאַפל אין מיר. איך הער ווי זי דראַלעט אין קאַרידאַר און איך טראַכט אַלץ פון אירע גלייכ-גילטיקע טריט.

עפעס פאַרדריסט מיד, איך ווער נערוועז און ס'נעמט שיינע עט-לאַכע מינוט ביז איך לאַז צו, אַז איך זאַל זיך אַליין נעמען אויף אַ דאַפּראַס. עס איז מיר אַסאך ליבער, אַז איך זאַל זיך ערגערן אַן אַ פאַרוואַס, ס'זעט אויס שענער-רעגנדיקע גערייצטקייט, וועלטשמערצ-דיק. אָבער אַז איך עפן אַ טירל ביי זיך, שטעל איך שוין אַריין אַ פוס. איך גיב זיך אַ פאַק ביים גאַרגל און דערלאַנג זיך אַ פרעג אויג-אויף-אויג, אויב ס'פאַרדריסט נישט צו מאַל דעם יאַלד אין מיר, וואָס

פאריז האָט טאַקע שוין אויף אַן אָרט, נישט גענומען אויספאַקן פאַר מיר איר גאַנצע מאַפּאַסאַנישקייט, באַלזאַקישקייט?
די דינסט קומט אַריין, פאַרדרייט די קראַנען, גייט ווידער אַרויס און פאַרקלאַפט די טיר. איך פּלעסקע זיך אין וואַנע און איך בין אַנטוישט ביז גאָר.

אַנטקעגנאיבער מיין האַטעל-פּענצטער זעט מען אַ גרויסן זייגער. דער שווערער ווייזער גיט אַלעמאַל אַ דריגע. באַנאַכט דאַרף איך אַוועקפאַרן און די צייט לויפט. ווי אַזוי בייסט מען פאַרט איין די פּרעמדע שטאַט?

כ'נעם אַ טעקסי און איך הויב אַן אויספּרובירן מייע אַדרעסן. איין אַדרעס, אַ צווייטער, אַ דריטער. אַלע זענען אויף דאַטשע. איך בין אַליין אין אַ פאַררעגנטער שטאַט, צווישן פאַררעגנטע מאַנומענטן. כ'דערפיל בעאייס מייסע, אַז די אויסלענדישקייט פון אַ שטאַט ליגט הויפטזעכלאָך אין אירע מאַנומענטן און פּאָליציאַנטישע מונדירן. די טעקסי העצקעט זיך איבער אַ בריק. דער שאַפּער קערט זיך אום צו מיר מיט אַ האַלבער פּלייצע, ער זשעסטיקולירט מיט אַ האַנט אין קורצע אַנגענעמע זשעסטן. ער קערט זיך אום צו מיר מיט אַ שטיק געזיכט און קראַמפט אַלע מוסקולן פון פּאַנים, ווען ער רעדט, ווי ס'וואַלט אים עפּעס וויי געטאַן, כאַטש רעדן רעדט ער דאַוקע זינגענ-דיק און ווייך.

אין „דאום“ איז שייטערלאָך. בלויז עטלאַכע בענק זענען באַ-זעצט. מען זיפט קאַווע און מען לייענט דייטשע, רוסישע, פּראַנצויזישע און ענגלישע צייטונגען. ביי אַ טישל זיצט אַ מאַלער, וואָס איז שוין עטלאַכע מאָל געווען אין אַמעריקע. ער איז קורץ און פעט, מיט קורצע פיס ווי ביי אַ דאַכסהונט, ער האָט אַ פאַרוויינט כינעזיש פּאַנים מיט כינעזיש-געשניטענע אויגן. איך קלייב זיך אַריבער צו זיין טישל און איך דערצייל אים, אַז איך קום ערשט פון אַמעריקע. ס'מאַכט אויף אים נישט דעם מינדסטן איינדרוק. ער קוקט מיך אַן מיט קאַל-טע אויגן. אָבער אַז איך בין שוין אַריינגעפאַלן, מוז איך שוין גיין ווייטער. ווען ער ווערט געוואָר, אַז איך בין אַ שרייבער איז ער נאָך אויך נישט באַגייסטערט. ער וויל בעשום אויפן נישט אַרונטערלאָזן פון זיין ווערדע און ער גיט זייטיק אַ טאַפּ אין וואַגן, וואָס פאַר אַ סאָרט שרייבער איך בין, צי קען איך דעם, יענעם. אַז איך זאָג אים, איך קען אי דעם און אי יענעם, איז ער נאָך אַלץ נישט אינ-גאַנצן זיכער. אָבער ער איז קעמאַט ווי איבערציגיגט, אַז ווי די זאָך זאָל נישט זיין, נעמט ער ניט מיט מיר קיין צו גרויסע ריזיקע און אַז

ס'איז נישטא קיין געפאר, ער זאל ביי מיר אנווערן אביסל פון זיין רע-
פוטאציע.

גיט ער מיר שוין א האלב-היימישן זאג.
איך האב פאר אייך א טרויעריקע בסורע. ביאליק איז גע-
שטארבן.

איך בלייב זיצן א צעפלעפטער. ער נעמט ארויס א טעלעגראמע,
אונטערגעשריבן פון דיזענגאפן.

דער אלטער דיזענגאף, זאגט ער, וועט עס נישט אויסהאלטן, ער
אליין איז א כארעווער מענטש, עפשער גאר א נויטעלאמוס.
ווי א בליץ וואס טרעפט גלייך לעבן דיר, אזוי דערפילט מען יע-
דעס מאל, ווען עס שטארבט איינער פון שרייבער-פאך. א קנאק, א
פאל, שרעק און דערלייכטערונג, וואס עס האט פארט געטראפן דער-
לעבן.

א גרויסער איד! וואס רעד איך, דער גרעסטער איד! אן אדאם
גאדל.

איך האב מוירע זיך ארויסצוכאפן מיט א ווארט, וואס קען נאך
כאלילע אפשטיין פון זיין לאמענטאציע-טאן.

דער גרעסטער פאעט זייט יעהודא האלייווי! ער וואלט זיכער
געקראגן דעם נאבעל-פרייז, שרייט ער.

פארמאגט אין זיך אזויפיל לעבן, וואג איך אריינצופאלן אביסל
אין זיין קלאגליד, געהאט יונגע אויגן, א שווערן קאפ, א גרויסן קארק
און הארעפאשנע, אביסל געבויענע פלייצעס. געטראגן א גרויס שטיק
פון דעם אידישן אל אויף זיי.

איר האט אים געקענט? כאפט ער זיך אן און זיינע כיגעזישע
אויגעלאך ווערן נאך קלענער.

נישט געקענט, נאר געזען. בלויז דריימאל געזען.

איך ווארט, אז ער זאל מיך בעטן אים איבערצוגעבן מיינע מא-
גערע מעמוארן וועגן די דריי מאל, וואס מיר איז אויסגעקומען צו זען
און צו הערן ביאליק'ן, אבער ער שווימט נאך אלץ ווי א פעטע קאטשקע
אין א רעזערוואאר פון זיינע אייגענע טרויעריקע אוסרופן. ער
באמיט זיך מיר צו געבן דעם איינדרוק, אז ס'איז א גרויסער אונטער-
שיד פון מיין געשטארבענעם ביאליק ביז זיין געשטארבענעם ביאליק.
ביי מיר איז געשטארבן דער נאציאנאלער פאעט, אבער אין דעם האט
יעדער איד פון גאס א שטיקל כילעק, ביי אים אבער, אזוי ווי ער
איז אינגאנצן ערעץ איסראעל, אזוי ווי ער איז אויך א נאציאנאלער פאעט
מיט דעם פינזל און אזוי ווי ער איז צוזאמענגעקאנטן מיט דעם לאנד

און גייסט פון לאַנד, און אזוי ווי ער האָט ביאַליק'ן געקאַנט נאַענט, אינטיים, געווען אַ יויצע וועניכנעס אין הויז, געזען אים קיניגן ביי די אוינעגשאַבעס־שמועסן, איז ביי אים אַפגעשטאַרבן אַן אייגענער ביאַליק. ער פילט איצט ווי, ער זוכט אַ פאַסיקן פאַרגלייך, ווי ס'וואַלט ביי אים געשטאַרבן אַן אייגענער פעטער, וואָס איז געווען אַ איד אַ טאַלמוד־כאַכעם. עמעס, די גאַנצע שטאַט באַוויינט אים טאַקע, ווייל ס'איז געשטאַרבן אַ שיינער איד, אַ גרויסער באַלנויסן, אַ האַדרעס פאַנים, אָבער ביי אים איז עס פאַרט זיינס אַן אייגענער פעטער. פאַר־שטאַנען?

איך בין באַזיגט און איך קאַפיטוליר אינגאַנצן. ספּעציעל ווען ער דערציילט מיר, אַז ער האָט אַ היבש ביסל נאַכלע אין ערעץ איס־ראַעל.

ווי מען רופט עס ביי אייך אויף אַמעריקאַניש, ריעל עסטייט. דאָס אַליץ געקויפט מיט קונסט. קונסט, עמעסע קונסט באַ־צאַלט זיך און הערט נישט וואָס נאַרישע אינגלאַך וועלן אייך דאָ, אין פאַריו, איינרעדן.

האַב איך נישט קיין ברירע און איך גיב זיך אַליין איבער צו מיין אַרימען כילעק אין ביאַליק'ן. איך דערמאַן זיך ווי עס איז מיר צום ערשטן מאַל אויסגעקומען צו זען ביאַליק'ן אינמיטן אַ גרויסן טומל. עס איז געווען ביי אַ באַנקעט, וואָס אידישע שרייבער האָבן גערעכטן לעקאַווער דעם גרויסן העברעאישן שטראַפּער. ביאַליק האָט גערעדט, נישט גערעדט, נאָר געשמועסט מיט אַ וואַרימער שטיי. ער האָט טאַקע בעמעס געשפּונען זיין רעדע, ווי אַ שפּין וואָס שיקט אַרויס פעדימלאַך אין אַלע זייטן — אַ פעדימל אַהין, אַ פעדימל אַהער, אומ־שעדלאַכע, צאַרטע פעדימלאַך. גוט־צוגעשניטענע פּסוקים, אַסאַך גמאַ־רע־ווערטלאַך, אַ פאַר וועלטלאַכע באַמערקונגען, אָבער כאַלילע נישט אינגאַנצן זיך אַריבערגעכאַפט דעם פרעמדן פאַרקן; אויף אַזויפיל בלויז, אויף וויפיל אַ היינטוועלטישער איד דאַרף זיך אַרויסהעלפּן, קעדיי צו באַרייכערן די אייגענע קוואַלן פון ספּעציפּישער אידישער כאַכמע. אָבער דער איקער איז דער אייגענער וויינגאַרטן, ווייל אַליץ איז דאָ דאַרט און אַליץ איז דאַרט דאָ צו געפינען.

אַליץ וואָס ער האָט געזאַגט איז געווען ווי אומגערן אַרויסגע־גליטשט, ווי נישט דאָס איז ער אויסן, אָבער אין דעם אומגערן איז געלעגן אַ פּלאַן, פּונקט ווי עס איז געלעגן אַ פּלאַן אין די אַרויסגע־שיקטע פעדימלאַך. אָבער געכאַפט האָט מען זיך ערשט שפּעטער, ווען ער האָט שוין געהאַט אַפּגעשמועסט. בעאייסן רעדן איז אַליץ

געווען אָנגענעם, ווי געהערט דורך אַ האַלבדרימל. אָבער ווען ער האָט אָפּגערעדט, האָט מען ערשט דערזען, אַז די אַלע אומשולדיק אַרויס-געשיקטע פעדים זענען געווען איין שטיק שפינוועבס און אין שפינ-וועבס האָט זיך געצאָפּלט אַ פּליג.

די פּליג איז געווען — אידיש.

אידיש איז געלעגן היבש צוגעוואָרן, מען האָט זיך אָנגעהויבן צו דערמאָנען, אַז אייגנטלאַך האָט ביאָליק אַזוי בענימעסדיק דערציילט וועגן די צענדליקער זשאַרגאָנען, וואָס די אידן האָבן פאַרמאָגט און וואָס זענען אַלע אונטערגעאַנגען. ער האָט אייגנטלאַך געזאָגט, אַז איין איד אין ערעץ איסראַעל איז ווערט צען אין גאַלעס.

ווען ביאָליק האָט זיך שוין געהאַט אַוועקגעזעצט און מען האָט זיך געכאַפּט, אַז ער האָט אונדו אַלעמען אָפּגעזאָגט דאָס לעבן, האָט זיך אָנגעהויבן אַן עמעסע מילכאַמע. מיין גאַט, וואָס פאַר אַ אידישע מילכאַמע, וואָס פאַר אַ טרויעריקע מילכאַמע. עס איז געווען עפעס לאַגבויםערדיקס אין דעם דאָזיקן קאַמף. ביאָליק האָט אין טומל אויס-געזען צו זיין זיכערער פון אונדו אַלעמען, גאַנצער, אָבער דערפאַר האָט אים נישט געקליידט די זעלבסטצופרידנקייט. מיר זענען געוואָרן ביזער, צערייצטער, ווייל עס איז אונדו נישט געלונגען צו דערהויבן די קאָנטראַטאַקע צו ביאָליק'ס טאָן, אָבער מיר האָבן אויסגעקוקט טראַגישער און דערפאַר עפשער גערעכטער.

געווען צווישן אונדו אָבער אויך אידעאָליסטן, אור-אייניקלאַך פון די אייביקע אידישע קאַרבאַנעס-ברענגער. זיי זענען גלייך גרייט געווען מאַסקים צו זיין מיט ביאָליקן. זייערע אויגן האָבן געפלאַקערט מיט אַ מעשוּגן פייערל. זיי האָבן געפליגלט מיט די גאַזלעכער, ווי זיי וואַלטן שוין דערפילט דעם גערוך פון בראַנדאַפּפּער. גוט אַזוי, פאַרברענען דעם סאַמע לעצטן זשאַרגאָן אונדזערן, ברענגען אַ קאַרבן פאַר דעם אייביקן פּאַלק, פאַר דער אייביקער, איינציקער שפּראַך.

געווען אויך אַנדערע ווידער, וואָס האָבן נאָך העכער און סאָדיסטישער מאַסקים געווען מיט ביאָליק'ן. זיי האָבן דערשמעקט די גאַלדענע גע-לעגנהייט פאַטער צו ווערן פון זייערע כאַוויירימס האַב-און-גוטס. זיי אַליין האָבן, פּערזענלאַך, זייער ווייניק אַריינגעלייגט אין דעם לעצטן זשאַרגאָן. וואָס-זשע אַרט עס זיי אַז מען וועט עס פאַרטיליקן, פאַר-ברענען? זאָל דער רויך זעצן ביי צום הימל.

געווען אַזעלכע צווישן אונדו, וואָס האָבן זיך געזוכט צו פאַרמעסטן אַראַטאָריש מיט דעם אַנגרייפּער. רעפּובליק-אידיש דאָס זענען זיי, טאָ זאָל דער „סוינע“ זען, וואָס אידיש האָט אַרויסגעגעבן.

אסאך פון זייערע רייד זענען געפאלן אויפן טיש ווי פאלשע מאַטבייעס.
אַבער עמעס טראַגיש האָבן אויסגעזען די פאַרשעמטע, ווי מען וואַלט
זיי פּלוצים די צונג אויסגעשניטן. זענען זיי געשטאַנען אַנטקעגן ביאָ-
ליק'ן, גערעוועט ווי שטומע, געזעצט אין טיש, דוכט זיך אויך געבילט
פּויסטן.

איך האָב זיך אויך געבאַמבעלט צווישן די פאַרשעמטע און באָ-
ליידיקטע. ס'האַט מיר געקלעמט דאָס האַרץ פאַר מיינע עטלאַכע
צענדליק לידער, וואָס מען וויל דאָ אומברענגען אין קאַמף פאַרן
לאַשן און איך האָב געזעצט אין טיש גלייך מיט אַלעמען.

ביאַליק'ס באַקן זענען געווען פאַרגאַסן מיט אַביסל קאַליר. ער
האַט אויסגעמיטן צו קוקן אונדז אין פּאַנים אַריין. דער שטערן האָט
געלאַנגט. ווען ער האָט נאָכאַמאַל גענומען דאָס וואָרט, האָט ער
אויסגעזען אַביסל גרויסאינקוויזיטאַריש. עפשער האָט אים וויי גע-
טאָן, ווען מיר האָבן ביי אים צוריק געפאַדערט אונדזער מאַמעלאַשן,
אַבער ער האָט געבויגן די פלייצע נאָך נידריקער, געטראָגן דעם אַל
פון אונדזערע קריוודעס. נאָר פאַר אונדז האָט ער פאַרט נישט געהאַט קיין
טרייסט. ער האָט אונדז געסטראַשעט מיט דער גרויזאַמקייט און אומ-
פאַרמיידלאַכקייט פון דער געשיכטע, ווי איינער רעדט: איר צאַפּלט
זיך, קעלבעלאַך. איר ווילט נעבאַך נישט גיין צו דער שכיטע. נעבאַך!
אַבער שעכטן וועט מען אייך פאַרט.

עטלאַכע טעג שפעטער בין איך געזעסן אין אַ ווינקל פון אַ
שטילן האַטעל צוזאַמען מיט מיינעם אַ קאַלעגע. צווישן אונדז איז
געזעסן ביאַליק. דער קאַלעגע איז געשיקט געוואָרן פון זיין צייטונג
צו כאַפּן אַ שמועס מיט דעם גרויסן העברעאישן דיכטער. ווייזט אויס,
ביאַליק האָט גוט געדענקט, אַז איך בין ערשט געשטאַנען קעגן אים
און געשריגן. ער האָט אויסגעמיטן צו קוקן אויף מיר, ווי ער וואַלט
מיר עפעס שולדיק געווען אַ זאָך, וואָס ער קען מיר בעשום אויפן
נישט אָפּגעבן. אַבער אַז איך האָב זיך פאַרקוקט, האָב איך אָפט גע-
כאַפט זיין פאַרגאַנוועטן בליק. געוויינלאַך פּלעגט נאָך אַזאַ פאַרגאַנ-
וועטן בליק זיך אַרויסרייסן ביי ביאַליק'ן אַ אידישלאַכער זיפּן.

דאָס דריטע און לעצטע מאָל האָב איך געזען ביאַליק'ן אויף אַ
פּלאַטפאָרמע צווישן העברעער. ער האָט אַנגעהויבן צו רעדן און עס
האַט אויסגעבראַכן אַ קורצע מילכאַמע — נישט קיין מילכאַמע,
נאָר אַ מין בירגער־קריג. עס האָבן זיך געהערט געשרייען: ספּאַר-
דיט! אַשקענאַזים! אַבער ביאַליק האָט דעם בירגער־קריג אונטער-
דריקט, פּלאַנטערנדיק זיך צווישן די ביידע האַוואַראַס. ביי דעם

העברעאישן אָוונט זענען געזעסן אינגלאַך, מיידלאַך, העברעאישע לערער און עטלאַכע אַלטע, שטראַלנדיקע אידן אין יאַרמעלקעס. זיי האָבן גע- האַלטן געשלאַסן די אויגן פון גרויס מעסיקעס. וואָס ביאַליק האָט געזאָגט איז זיי קנאַפּ אַנגעגאַנגען. דער איקער איז געווען — לאַשנקוידעש. די אינגערע זענען געזעסן מיט האַלב-אַפּענע מיילער — אַ קלייניקייט, ביאַליק!

ווען איך האָב שוין געהאַט אַפּגעפאַרטיקט די עטלאַכע פּראַגמענ- טאַרישע דערמאַנונגען, האָב איך ערשט דערזען, אַז דער מאַלער זיצט שוין נישט לעבן מיר. ער איז שוין געזעסן ווייטער פון מיר, מיט אַ פעטלאַכער דאַמע. צו מיר איז ער געזעסן מיט דעם פּראַפּיל און איך האָב דאָרט געזוכט אַ שפור פון דעם פּריערדיקן טרויער. אַבער אויף דעם צערונצעלטן פּראַפּיל, וואָס האָט אויסגעקוקט ווי געקנאַטן פון שוואַרצן פעפּער, האָב איך שוין געזען רייטן אַ ברייטן שמייכל.

די פעטלאַכע דאַמע איז געווען אַ מיעסע, אַבער איך האָב געמוזט באַשליסן, לויט אַן אַלטן נאַוועליסטישן רעצעפט, אַז זי זאָל עס זיין דער סימבאָל פון לעבן, וואָס האָט ביי אים אינגאַנצן אַפּגעווישט דעם טויט פון זיין פּריוואַטן, נאַציאָנאַלן פעטער.

מיטאַמאָל האָב איך דערפּילט אויף זיך בליקן. ביי אַ צווייט טישל, לינקס, איז צו מיין גרויסער איבערראַשונג געזעסן די וויסקאַנ- סינער איבער אַ האַלב-אויסגעטרונקן גלעזל ביר. אַ ווילע האָבן מיר זיך ביידע אַנגעקוקט, ווי מיר וואַלטן געוואַלט גוט אויספאַרשן אויף ווי ווייט דערווייטערט מיר זענען שוין, זייט מיר זענען אַרונטער פון דער שיף און אויף ווי ווייט מיר ווילן פאַרבלייבן דערווייטערט. פון גרויס איבערראַשונג האָב איך זי אַפּילע פאַרגעסן צו באַגריסן.

זי האָט אויפּגעהויבן איר ניט-דערטרונקן גלאַז ביר און זיך אַוועקגעזעצט ביי מיין טישל.

איר ווייסט, אַז עס איז נישט שיין פון אייך, וואָס איר פאַרט נאָך אַלץ נישט אַוועק — זאָגט זי קאַקעטיש — וואָס איז דאָס, שפּיאַנאָזש? ווען איך ווייס, אַז איר זענט פון די יונגעלייט, וואָס קומען קיין פאַריז און כאַפּן זיך גלייך אַריין אין „דאום“, וואַלט איך מיט אייך קיין איין וואָרט נישט אויסגערעדט אויף דער שיף. אַזוי שנעל ווי איך האָב אויסגעפאַקט מיינע זאַכן, בין איך גלייך אַוועק אין „דאום“. פּוי, איך קען זיך דערפאַר נישט אַנקוקן.

דערצייל איך איר ערשט, אַז איך קום פון אַזאַ וויסטן צעך, וואָס פאַרבינדט איין „דאום“ מיט דעם אַנדערן. ווען אַן אונדזעריקער זאָל אויספאַרן די גאַנצע וועלט, וועט ער אין יעדער גרויסשטאַט אויס- זוכן איר „דאום“. ווען, אייגנטלאַך, מיר קענען אונטער אַזעלכע אומ-

שטענדיג קריגן די געלעגנהייט זיך צו זען און רעדן מיט אן עמעסן מענטשן, איז אַ רעטעניש. פונדעסטוועגן שרייבן מיר ביכער און מענטשן מיינען, אַז זיי שליינגען שטיקער לעבן. אינדערעמעסן זענען עס גאַר שטיקער „דאום“.

אויב אַזוי, גייען מיר שוין אַרויס פונדאָנען. זי פירט מיך אין אַ קליינעם, ציכטיקן רעסטאָראַן. מיר זיצן אינדרויסן, קוקן זיך אָן און שווייגן.

פאַראַן פאַרט עפעס אין „דאום“ אַזעלכס, וואָס איז דאָ נישטאָ — האַקט זי פּלוצים איבער — לאַמיר נעמען צום ביישפּיל מוט. אין „דאום“ האָב איך געהאַט מער מוט. דאָרט האָב איך אייך געקענט זאָגן — אַ זייער אַסאך זאַכן. פאַראַן דאָרט עפעס אין דער אַטמאָספּערע. דאָ פיל איך צוריק באַלעבאַטיש און — אויס פּליגל.

עפשער צוריקגיין? הויב איך זיך העלפט פון בענקל. ניין! פאַרפּאַלן. איך בין טויט־הונגעריק. זי באַשטעלט אַן אַפּערטיוו. אַז זי נעצט איין די עטוואָס דיקלאַכע ליפּן אין דעם געדיכטן פאַרט, דערזע איך זי ערשט רעכט אַנטקעגן מיר — די גרויסע איבערגעוואַקסענע מויד, מיט די לאַנגע הענט און לאַנגע פיס, אַפּענע אויגן און ציטערדיקע ליפּן.

איר זענט אַ איד? איך ווייס גאַרנישט וועגן אידן. פּונדאָנעט וויסט איר, אַז מען דאַרף עפעס ספּעציעל וויסן וועגן אידן?

אַנטשולדיקט. איר זענט גערעכט. ניין, איך בין אומגערעכט. רייץ איך זיך מיט איר. זי האָט שוין אויסגעטרונקען עטלאַכע גלעזער וויין, זי רעדט ווייניק, אָבער מיטאַמאָל, אַז זי פאַררויכערט אַ ציגאַרעטל, הויבט זי אָן רעדן פּלעגמאַטיש.

ווי לאַנג וועט איר פאַרבלייבן אין פאַריז? לאַמיר זאָגן אַ פינף־זעקס טעג. דעם ערשטן טאָג וועט איר מיר געבן אַ געלעגנהייט זיך צו באַקענען מיט אייך. מיר וועלן גיין איבער די גאַסן און רעדן און רעדן און רעדן. דעם צווייטן וועל איך זיך אין אייך פאַרליבן. דעם דריטן, וועל איך זיין גליקלאַך. אַנטשולדיקט פאַר דעם נאַרישן וואָרט. ניין, מיר וועלן ביידע זיין גליקלאַך. דעם פּערטן, וועט איר זיך פאַרליבן, ניין, נאָך נישט. דעם פּערטן וועלן מיר נאָך אַלץ זיין גליקלאַך. ערשט דעם פינפטן, וועט איר זיך פאַרליבן אין אַן אַנדערער און איך וועל זיין אייפּערזוכטיק, ווי אַ מאַכשייפּע, און דעם זעקסטן, וועט איר מיך אַוועקוואַרפּן.

א גאַנץ גוטע פּראָגראַם. אָבער איך פאַר נאָך היינט האַלבע־נאַכט
אָוועק קיין פּוילן. די מאַמע איז קראַנק. זייער קראַנק. שוין צוואַנ-
ציק יאָר זיך נישט געזען. איך בין איר שולדיק יעדע מינוט. איך
וואַרט בלויז אויף אַ צוג. געטראַכט אַפּילע פּון פּליען.

נעמט מיך מיט. ניין, נעמט מיך נישט מיט. איר וועט האָבן
אַ גרויסן פּאַראַזיט אויף אייערע פּלייצעס. די פּראָגראַם אונדזערע
ווערט דערווייל אַפּגעלייגט ביז איר וועט פאַרן צוריקוועגס. אויב —
אויב איך וועל גראַד דאַמאַלס נישט זיין פאַרנומען. גיט מיר אייער
פוילישן אַדרעס און איך וועל איך שרייבן אַ בריוול. פאַר איך
דאַרט וועט עס זיין אַ גרוס פּון „דאום“, עפּשער גאַר פּון דער ענגלישער
שפּראַך, אין פּוילן, וואו אייערע רעדן פּויליש.

אידיש!

אידיש! אידיש! שפּראַכן זענען מיר אַלעמאַל טשיקאווע. פּראַנ-
צויזן רעדן פּראַנצויזיש, טערקן רעדן טערקיש, אידן רעדן אידיש
און אַמעריקאַנער רעדן שוין באַלד אַמעריקאַניש. טשיקאווע אָבער
גאַנץ נאַטירלאַך. מען רעדט עפּעס וואָס איז אייגנס, וואָס מען האָט
אַליין אויסגעוואַרעמט. עס איז אַזוי פּערזענלאַך ווי אַטעמען. מען
דאַרף זיך נישט איבערזעצן, נאָר מען עפּנט דאָס מויל און מען רעדט
אייגענע ווערטער, ווערטער פּון פּאַלקסלידער און פּון וויגלידער.
איך האָב ליב אַזעלכע ווערטער, פּראַסטע און אַלטע, ווי ברויט, וואַסער,
פּוטער, מילך, קאָ, גראַז, הימל, האַרץ, זון, שטערן און ליבע. כּהאַב
פּיינט די אַנדערע ווערטער, וואָס מאַכן צו קלוג. יעדע שפּראַך וואַלט
באַדאַרפט פּאַרבלייבן כּיינעוודיק־נאַריש, אַפּגעגרעניצט פאַר זיך און
נישט אויפּנעמען די אַלע אינטעליגענטע מאַמזירי־ווערטער, די
קאַריעריסטן וואָס אַרדנען זיך איין און מאַכן אַ לעבן אין אַלע
שפּראַכן. דאָס אייניקל וואַלט באַדאַרפט רעדן פּונקט דיזעלבע רייד
ווי דער זיידע.

זי גיט עטלאַכע האַסטיקע צי, וואַרפט אָוועק דאָס ציגאַרעטל און
רעדט ווייטער.

איך בין שוין אויך אַמאַל געפאַרן זוכן מיין שטאַם,
ערגעץ אין אַ קליין שוועדיש שטעטעלע. מייע עלטערן זענען גע-
בוירן געוואָרן אין וויסקאָנסין, אָבער מיין זיידע, דעם טאַטנס טאַטע,
איז צוריקגעפאַרן אין זיין געבורטשטעטל אַזוי שנעל ווי מיין טאַטע
און די אַנדערע קינדער האָבן געקענט שטיין אויף אייגענע פּיס. דער
זיידע האָט זיך קיינמאַל נישט געקענט צוגעוואוינען צום נייעם לאַנד.
אין דעם קליינעם שוועדישן שטעטל האָט מען אַפּילע קיין אַדרעס נישט

באדארפט אפצוזוכן מיין זיידן. דער זיידע האָט מיר נאָר געהאַלטן אין איין קנייפן די באַקן. זיין צווייט ווייב, מיין שטיפבאָבע, האָט אויף מיר געקוקט מיט בייע אויגן. זי האָט עפּשער מוירע געהאַט, אַז איך בין געקומען נאָך יערושע און זי האָט שוין באַדאַרפט פאַר-זאָרגן אייגענע קינדער, וואָס זי האָט געהאַט מיט דעם זיידן. עטלאַכע קינדער, כ'האַב זיי נישט איבערגעציילט, זענען אַפּילע געווען נאָך אינגער פון מיר. אַנדערע זיילן פון מיין מישפּאַכע, הויכע זעקספּוסיקע פעטערס מיט דיקע, ווי צוגעקלעפטע באַקנ-בערד, האָבן געטרונקן צו מיין געזונט, געלאַכט הויך און גערעדט, אָבער איך האָב נישט פאַרשטאַנען קיין וואָרט. ביינאַכט האָט זיך צו מיר אין בעט אַריינגעגאַנוועט עפעס אַ געזונטער, נאַרישער קאַרעוו, כ'געדענק שוין נישט אַקוראַט ווי אַזוי ער האָט זיך מיט מיר אַנגעקערט. ס'האַט פון אים געשטונקן פון שוויס און לעדער און איך האָב שנעל באַשלאָסן, אַז מיט אַזאַ אידיאָט לוינט זיך נישט צו קעמפּן. צו וואָס געבן אַ טעאַטראַלישן געשריי און מאַכן אַ סקאַנדאַל אין אַ קליין שטעטל? בעסער נאַכגעבן עטלאַכע מינוט און פּאַטער ווערן פון אים. אָבער דעם יונג האָט עס, וויינט אויס, פאַרשמעקט און דעם צווייטן טאָג האָט ער נישט אַנדערש געוואָלט ווי כאַסענע האָבן מיט מיר. ער האָט מיר אַפּילע געשיקט דעם זיידן אַלס שאַדכן. דער זיידע האָט מיר געקניפּן די באַקן און געהאַלטן אין איין רעדן דעם שידעך אויף דעם געבראַכענעם ענגליש, וואָס אים איז נאָך פאַר-בליבן — בין איך אַן אַ זיי-געזונט אַנטלאָפּן פון שטעטל.

און איך בין פון מיין שטאָט אויך קעמאַט ווי אַנטלאָפּן. אָבער מען קען נישט אַנטלויפּן. איך האָב געוואָלט ווערן אַ נייער מענטש אין נייעם לאַנד, — אַרויסגעקומען איז אַ סינטעטישער מענטש. פאַרגעסט נישט אַז איך האָב איבערגעלאָזט טאַטע-מאַמע אויף יענער זייט יאָם. אַ צייט לאַנג האָב איך זיך אַרומגעדרייט ווי אַ האַלבער מענטש און איך האָב גוט אַרומגעאַרבעט דאָס סענטימענטאַלע אין מיר מיט אַסאַך האַרטקייט. אָבער פון מיין שטאָט בין איך געלאָפּן ווי מען אַנט-לויפט פון שרעק, ווייל מיין שטאָט איז פאַר מיר אַלעמאַל געווען שרעק. אַ אידיש קינד דערציט זיך אויף שרעק, אונדזערע גאַיעם זענען פאַר אונדז שרעק, אייער געקרייציגטער איז פאַר אונדז מוירע, אַסאַך פון אונדזערע יאָמטויווים זענען פּאַכעד, די ליכט זענען נעשאַמעס וואָס צאַנקן, אונדזערע לעוואַיעס זענען פינצטערע און די מייסים אונדזערע לעבן טויטערהייט און שרעקן די קינדער. אַפּילע אין כאַלעם מוז מען זיין ביים פּולן פאַרשטאַנד ווייל מען דאַרף געדענקן, וואָס צו זאָגן,

ווען א טויטער נעמט דיך אן ביי דער האנט און זאגט: „קום!". אין אונדזער הויז, אין קעלער, האט געוואוינט א איד א בעקער, האט ער געהאט צו טאן מיט טויטע. ער האט גערייניקט די טויטע און זיי צוגעגרייט פאר יענער וועלט, וואו מען דארף זיך שטעלן אפגעבן דעם גרויסן רעכנונג. ער האט גערייניקט די טויטע און געקנעטן די זעמעלעך, וואס די מאמע האט געקויפט אלע פרימארגן — פאר מיר זענען דאס געווען טויטע זעמעלאך. זיי זענען מיר נישט איינמאל געבליבן שטעקן אין האלדז. אבער דעראיקער זענען פינצטער, שווארץ און טרויעריק אונדערע לעוואיעס. האט איר נישט געזען אלס קינד א אידישע לעוואיע אין א קליין שטעטל, וויסט איר נישט וואס איז אזוינס שרעק. אפילע די הינט וויינען, ווייל דער מאלעכאמאועס איז אין שטאט און דער מאלעכאמאועס האט, ווי אידישע קינדער ווייסן, טויזנט אויגן און ווען מען דעקט זיך גוט איבער מיט דעם שווערן איבערבעט, העלפט אויך גארנישט. איך געדענק, די מאמע איז אמאל קראנק געווען—די מאמע איז קיינמאל נישט געווען קיין געזונטע — האב איך, כזוייס נישט צי האלב-וואך אדער אין כאלעם, זיך געבעטן ביי גאט, אז אויב עס איז נישט מעגלאך זי אינגאנצן אפצוראטעוון, זאל ער איר כאטש שענקן נאך עטלאכע יאר, ביז איך וועל אוועקפארן קיין אמע-ריקע. (אפילע קינדווייז האב איך געכאלעמט פון אוועקפארן קיין אמעריקע) א לעוואיע ביי מיר אין הויז, דער מאמעס לעוואיע וואלט איך דאמאלס נישט געווען איבערגעלעבט. איצט איז די מאמע זייער קראנק. זי רופט מיך צוריק אהיים, ווער וויסט אויף וואס די מאמע רופט. מיסטאמע צו דער אפגעלייגטער לעוואיע. כ'בין שוין אפגעפארן צוויי-דריטל וועג, געוואלט אנטלויפן פון דער מאמעס לעוואיע. אבער גיי אנטלויף, קלאפ דעם קאפ אין דער אייזערנער וואנט. שיקזאל. מען מוז פארן, עס ווערט שוין טאקע שפעט. קומט, פירט מיך אונטער צו א טעקסי. איך טאר נישט פארשפעטיקן דעם צוג.

אויפן וועג, פארבייגענדיק ווידעראמאל דעם „דאום", האב איך אנגעטראפן א יונגן מאלער, א ניו-יארקער, וואס וואוינט די לעצטע יארן אין פאריז און כאפט זיך פון צייט צו צייט ארונטער קיין ניר-יאק צו זען זיינע קרויוים.

איר אין פאריז? ענדלאך! שוין לאנג צייט געווען. ווען גע-
קומען?

ערשט-און שוין — איך פאר שוין אוועק.

שעמען מעגט איר זיך. פאריז און איך, מיר וועלן עס איך קיין-
מאָל נישט מויכל זיין.
וועל זיין צוריק.
סיידן אַזוי.

די וויסקאָנסינער קוקט אויף אונדז ביידן. זי האָט געקראָגן די
געלעגנהייט זיך אויסצעטשוכן אַביסל פון דער צו שנעלער נאַנטשאַפּט
מיט מיר. שטייט זי און קוקט אויף מיר און אויף דעם יונגן מאָלער
מיט קאַלטע אויגן.

ווער איז די-אַ — ער קוקט אויף איר מיט יענער אָפּענער און
קעמאַט כּוּצפּעדיקער נייגערקייט, וואָס בלויז מאָלער קענען זיך פאַר-
גינען צו מאַכן עלעגאַנט — שיקסע?
פון דער שיף.

אין ניו-יאָרק האָב איך מיט דעם יונגן מאָלער אויסגערעדט סאַכ-
האַקל עפּשער אַ צענדליק ווערטער, אָבער שטייענדיק אַרום דעם
„דאָום“ איז ער מיר געוואָרן אַזוי נאַענט, ווי איך וואָלט גאָר אַ שטיק צו-
ליב אים געקומען קיין פאַריז. און נישט דערפאַר, ווייל איך האָב זיך
כאַלילע דערפילט עלנדי, נאָר ווייל איך האָב אין אים מאַמענטאן דער-
פילט אַ שטראָם וואַרימקייט. אין ניו-יאָרק האָבן מיר זיינע לאַנגע האַר,
זיין בענימעסדיקע שטים, זיין געמאַסטענער טראָט, אויסגעוויזן אַביסל
אַנשטעלעריש. אָבער דאָ, אַרום „דאָום“, האָט עס אַלץ מערקווירדיק
געפאַסט און עס האָט אויסגעזען אויטענטיש. אַפילע זיין געמאַסטענער
טראָט האָט אין זיך נישט געהאַט קיין שפור פון שוואַכקייט, נאָר פאַר-
קערט, עס האָט אויסגעזען, אַז עס קומט פון אַ גרויסן קוואַל מיט
גוואורע, וואָס ער וויל אַקשאַנעסדיק קאַנסערווירן.

אַ שיקסע פון דער שיף און שוין לעבן „דאָום“? ס'איז עפּעס
נישט גלאַטיק, זאָגט ער מיט אַ גמאַרע ניגן.

ער נעמט גלייך רעדן צו מיר ענגליש און די וויסקאָנסינער
ווערט איבעראַשט, ווען דער שטראָם פון אידיש ווערט פּלוצים פאַר-
ביטן מיט קאַרעקטע ענגלישע זאַצן.

וואָס מאַכט מען עפּעס אין ניו-יאָרק? וואָס מאַכן דאָרט אַלע
גוטע און וואוילע מענטשן?

איך וועל אייך אַלץ פאַרענטפּערן, ווען איך וועל קומען צוריק,
עס איז שוין באַלד עלף, איך וועל נאָך פאַרשפּעטיקן דעם צוג.
זיין פּאַנים ווערט טונקעלער און ערנסטער, ווי ער אַליין וואָלט
פּלוצים געקראָגן אַלע מיינע פּליכטן. ער רופּט צו אַ טעקסי און ער
נעמט אים דערקלערן גענוי וואו מיין האַטעל געפינט זיך, ערגעץ נישט

ווייט פון דעם גאר סען לאזאר. די וויסקאנסינער שטייט עטלאכע טריט פונווייטנס און זי פילט זיך איצט הילפלאז און אומבאקוועם און עפעס ווי אַרויסגעשטויסן דורך דער פלוצימדיקער באַגעגעניש מיט דעם מאַלער. איך כאַפּ איר פאַרלעגנהייט.

באַקענט זיך — זאָג איך שוין מיט איין פּוס אין דער טעקסי, אויך פון גרויס הילפלאַזיקייט — אַ פיינער מאַלער פון ניריאַרק — האַלט איך אַן דעם נוסאָך פון פאַרשטעלעניש — און אַ פראַנצויזישע לערער-קע פון וויסקאנסיין.

איר וועט נאָך פאַרשפעטיקן דעם צוג. מיר וועלן זיך שוין דאָ באַקענען אַן אייך, איילט מיך אונטער דער מאַלער.

איידער עס פאַרהאַקט זיך די טיר פון דער טעקסי, דערזע איך זיי מיטאַמאַל ווי זיי שטייען צוזאַמען, אַן מיר, און איך באַמערק דעם שטאַרקן קאַנטראַסט צווישן די ביידע פרעמדע, וואָס איך לאָז איבער, איינעם אויף דעם אַנדערנס פליצעס. זי — הויך, בלאַנד, קרעפטיק און שיקסעוואַטע, און ער — נידריקער פון מיטלוואוקס, טובקל און אַנסאַפּאַקדיק אידיש.

זי גיט זיך פלוצים אַ ריס פון אַרט, שפּרינגט צו צו דער טעקסי, בלייבט שטיין אַ ווייל און זי איז ווידער אין אַ פאַרלעגנהייט.

איך האָף, שטאַמלט זי, אַז אייער מוטער, אַלין וועט דאַרט זיין אין בעסטער אַרדנונג.

זי האָט עס געזאָגט צערטלאַך און מיט אַסאָך אויפריכטיקייט. זי, די וויסקאנסינער, האָט געשיקט אַ שטילן גרוס צו אַ קליין שטעטל אין פּוילן. נישט דאָס וואָס זי האָט געזאָגט, נאָר דאָס וואָס זי האָט זיך איצט אינגאַנצן באַזייטיקט, האָבן אירע רייד געמאַכט פאַר אומ-פאַרמיידלאַך. עס איז אַבסאָלוט געווען דאָס וואַרימסטע וואָס זי האָט מיר געקענט זאָגן.

זי איז געבליבן שטיין מיט אַרונטערגעלאַזטע אויגן, און אין די אויגן, מער ווי אויף די ליפּן, איז געלעגן אַ וואַרט אַדער צוויי, וואָס זי האָט עפשער נאָך געוואַלט זאָגן.

און ווען די האַרטע טעקסי האָט שוין געבראַזגעט לינקס און רעכטס, שיר נישט איבערפאַרנדיק צענדליקער מענטשן, האָט זיך ביי מיר פאַרגאַנוועט אַ געדאַנק, אַז עפשער וואַלט געווען אַ יוישער צוריק אויסצוקערעווען די טעקסי און פאַרבלייבן אַ טאַג-צוויי.

אַפילע ווען איך בין שוין געשטאַנען אויפן וואַקואַל איז מיר נאָך אַלין עפעס געווען אַ שאַד.

III

אויף דער שיף איז מיין אלטע היים פאר מיר העכסטנס געווען הינטערגרונט. יעדעסמאל ווען איך האב זיך אביסל פארפלאגטערט און פארלוירן דעם פאדעם, האב איך זיך קוידעמקאל צוריקגעפירט צו דער אלטער היים, קעדיי צו האבן א פונואנען. מיינע טאטע-מאמע, ברידער און שוועסטער זענען אבער פאר מיר געווען פארגאנגנהייט. עמעס, דער געדאנק וועגן דער מאמעס קראנקהייט האט פאר מיר אלעמאל אויפגעטויכט ווי א רעפרעין פון א טרויעריק לידל, נאר די מאמע אליין איז נישט געווען אינגאנצן רעאל. אלעמאל ווען איך האב זיך דערמאנט אין איר, האב איך געמוזט אויפקנילן א לאנגן קניל און צוריקקומען צום אפפאנג און צו פארגאנגנהייט.

פון שיף האב איך אפילע געשיקט א קיבל, אבער עס איז געווען אין דעם א גרויס שטיק פון דעם פארלאנג זיך א שפיל צו טאן מיט די געהיימישן פון דער וויסנשאפט. א דין בריקל האט מיט דעם קויאך פון דער דראטלאזער דעפעשע פארט א ציטער געטאן צווישן מיר, אויף דער שיף, און זיי דארט אינדערהיים. עס האט געדויערט א ווילע און דאס בריקל איז פארשוואונדן ווי א מיראזש.

אבער זייט איך בין ארונטער פון דער שיף איז מיין אלטע היים געווארן ציל. דאס וואס איז געווען פארגאנגנהייט האט זיך איצט פאר מיר אוועקגעשטעלט מיט דער גאנצער רייצנדיקער מיסטעריע פון צוקונפט, א צוקונפט וואס דו ווילסט שוין, אז עס זאל ווערן איצט. ביסט גרייט איבערצוהיפן וואכן און כאדאשים אבי צו ברענגען יענע צוקונפט נענטער צו זיך. אט-אזוי פילט א קראנקער, וואס וויל שוין עלטער ווערן מיט עטלאכע כאדאשים אבי ארויסצוקריכן פון קראנקע בעט און זען א געזונטע זון. אט-אזוי פילט אויך אמאל א טאטע, ווען ער וואלט שוין גערן עלטער געווען מיט עטלאכע יאר, אבי צו זען זיין קינדס צוקונפט. פאראן צופיל אזעלכע פאלן אין מענטשנס לעבן, ווען מען לעבט נישט דעם איצט, נאר מען היפט איבער טעג און וואכן פאר א צווייפלהאפטער צוקונפט.

אלץ האט מיר נאך דער שיף אויסגעקוקט ווי א שנעלע און דיי רעקטע ליניע אהיים. איך האב גאנץ גוט געפילט, אז דארט אין דערהיים ווארט אויף מיר א קאמער מיט צארעס און דאך האט מיך געצויגן צו קומען וואס שנעלער אהיים. איז עס געווען דאס געפיל וואס גיכער איבערצוקומען? כ'גלויב קוים. איך האב געבענקט, איך האב זיך געזען אין פארשידענע פאזעס ביים אהיימקומען. איך

האָב זיך געזען אויף דער דראָזשקע, ביי דער טיר, אָבער קיינמאָל
נישט געוואָגט אַריבערצוגיין די שוועל. אַט-דאָס געפיל האָב איך
אָפילע נישט געוואָלט קאָליע מאַכן דורך פאַרכאַלעמען, איך האָב עס
איבערגעלאָזט פאַר דער רעכטער מינוט.

איך בין געוואָרן נערוועז און אומגעדולדיק, איך האָב גע-
וואוסט, אַז דאָרט אין דער אַלטער היים האָלט מען פאַר אַ לעצטן אַקט
און מען וואָרט אויף מיר אויפצוהויבן דעם פאַרהאַנג. דער לעצטער
אַקט איז אומפאַרמיידלאַך, אָבער דאָס גאַנצע הויז וואָרט אויף מיר,
ווייל מען וויל אָן מיר נישט ענדיקן דאָס שפּיל. איך האָב גאַנץ גוט
געוואוסט מיט וואָס עס וועט זיך ענדיקן און דאָך האָט מיך געצויגן
אַהין מיט מוירע, טאַמער וועל איך כאָלילע פאַרלירן אַ טראָפּן פון
דעם, וואָס עס איז באַשערט מיינע נאַענטע. ווער ווייסט צי זיי וועלן
דאָרט אַזוי לאַנג אויסהאַלטן וואָרטנדיק אויף מיר.

אויב איך האָב אויף דער שיף שפּאַצירט, ווי די דעק וואָלט גע-
ווען אַ לאַנגער, זוניקער טאַל, וואָס פירט אין ערגעץ נישט, אויב
מיינע דערמאַנונגען זענען דאַמאַלס געווען קאַלטע און פּונווייטנדיקע,
בין איך איצט געוואָרן געשפּאַנט, אַז איך האָב אָפילע נישט גע-
וואָלט זען קיין מענטשן—אַלץ האָט מיר אויסגעזען ווי שטיינער אויפן
וועג צום הויפט־ציל. איך האָב שוין מער נישט געוואָלט זיך אַרייַן-
וועבן אין אַ פּרעמדער וועלט מיט פּרעמדע מענטשן, וואָס איך זאָל
דאַרפן אַליין אויפהאַלטן און צוזאַמענהאַלטן, מיט געשפּרעכן וואָס
זאָלן פאַר מיר מוזן ווערן געשעענישן. דאָס אַלץ האָט מיר איצט
אויסגעזען ווי אַ פאַרשווענדעניש פון צייט. איך האָב באַשלאָסן אויף
ווי ווייט מעגלאַך צו פאַרבלייבן מיט זיך. מיר האָט זיך געדוכט, אַז
אָפילע ווען איך ווייס נאָך נישט גענוי ווי אַזוי, האָלט איך ביי קומען גאָר
נאַענט צו אַ געשעעניש, וואָס וועט מיר עפענען די אויגן און קלאַר
מאַכן אַסאַך אומקלאַרקייטן. איך האָב דערפאַר נישט געוואָלט זיך
לאָזן אַרונטערשלאָגן פון וועג. מיר איז אויסגעקומען, אַז ערשט איצט
בין איך אויף דעם ריכטיקן שליאַך און איך טאָר דערפאַר נישט בלאַג-
דושען.

דער רעגלמעסיקער טעמפּ פון די רעדער האָט מיך אַביסל באַ-
רואיקט און דאַווקע דערפאַר, ווייל עס האָט זיך מיר געדוכט, אַז
דער צוג איז אַנגעשטעקט מיט מיין אומרו. דער צוג לויפט, לויפט,
לויפט אָן אָפּשטעל צו מיין מאַמען. ווען איך בין געזעסן מיט די
אויגן געשלאָסן, איז מיר דער צוג אויסגעקומען אַביסל קאַנטיק. דוכט
זיך, אַז דאָס איז דערזעלבער צוג, וואָס האָט מיך נאָך האַלבער נאַכט

מיט צוואנציק יאָר צוריק אַוועקגעפירט פון דער היים. איצט איז
אויך נאָך מיטנאַכט און עס וואָלט געווען אַ שטיקל קאַמפּענסאַציע,
אַז דאָס זאָל דורך אַ נעס דאַווקע זיין דערזעלבער צוג.

אַבער אַז איך עפּן די אויגן צערנינען די אַלע סענטימענטאַלע
געדאַנקן-צויטן. דער וואַגאַן איז אינגאַנצן נישט ענלאַך אויף יענעם
וואַגאַן מיט צוואנציק יאָר צוריק. יענעם צוג וואָלט איך דערקענט
אַן אַפּגעשוּנדענעם!

לעבן מיר זיצט אַ גאַלעך מיט אַ ברייטן גאַלאַכישן
ראַק און אַ ברייטן אַפּשטייענדיקן קאַלנער ווי אַ באַשליק. דער ראַק
קוקט אויס וואַרים ווי אַ קאַלדרע. דער גאַלעך טראַגט סאַנדאַלן אויף
די באַרוויסע פיס. ער האָט אַ לאַנגע, געלבלעכע באַרד און אַן אומ-
געווענלאַך ברייטן זיצער, וואָס פאַרנעמט אַסאַך שעטאַך, אַזוי אַז איך
בין צוגעקוועטשט צום ווינקל. די אַנדערע פאַסאַזשירן אין דעם אומ-
היימלאַכן וואַגאַן זיצן און דרימלען. דער גאַלעך איז דער איינציקער
פאַסאַזשיר, וואָס איז אויף. ער ליינעט געמיטלאַך אַ פּראַנצויזישע ציי-
טונג. מיט איין האַנט גיט ער זיך אַלעמאַל אידישלאַך אַ גלעט די באַרד,
פון דער גאַמבע ביז אַרונטער און פאַרענדיקט געוויינלאַך מיט אַוועק-
שאַרן די וואַנסן פון מויל.

יעדער איינער איז פאַרטוליעט אין זיך און עס זעט אויס, ווי מען
וויל פאַרשלאַפּן אַ שטיק אומגליק און ווי מען וויל זיך איינער מיט דעם
אַנדערן גאַרנישט אַנקערן. בעאיינן בריירע האָב איך אויך געשלאַסן די
אויגן, כאַטש מיר האָט זיך גאַרנישט געגלוסט צו שלאַפּן.

פון דרימל האָט מיך אויפגעוועקט אַ קאַלטער שוידער, וואָס האָט
אויפגעטרייסלט אַלע מיינע פאַרשלאַפּענע ביינער מיטאַמאַל. דער
גאַלעך איז שוין נישט געזעסן לעבן מיר, נאָר אַ מענטש וואָס איז
געווען דער היפעך פון דעם גאַלעך. אַ דינער, מיט אַ קליין קעפל
און מיט דינע פאַרשנורעוועטע ליפּן. זיינע הענט, וואָס ער האָט גע-
האַלטן פאַר זיך אויף די קני, ווי ער וואָלט פאַזירט פאַר אַ קאַנווענ-
ציאָנעלער פאַטאַגראַפיע, זענען געווען אַזוי דין און דורכזיכטיק, אַז
מען האָט אַרויסגעזען די ביינער. ווען איך האָב אויפגעעפנט די
אויגן, האָט ער אַ קוק געגעבן אויף מיר און ער האָט זיך גלייך אַפּ-
געקערט. נאָך מער פאַרשליסנדיק דאָס מויל זיינס, אַז די דינע
ליפּן זיינע זענען אינגאַנצן פאַרשוואַונדן. עס האָט אויסגעזען ווי ער
וואָלט זיך געוואָלט פאַרזיכערן, אַז ער זאָל נישט אויסרעדן קיין איין
וואָרט.

איצט איז שוין געווען לייכטער איינצוזען, אַז אויפן וואַגאַן זיצן

מענטשן, וואָס קערן זיך יאָ אָן איינער מיט דעם אַנדערן. אַ פּרוי וואָס איז געלעגן אויסגעצויגן אויף דער באַנק האָט זיך שוין גענומען שאַפן מיט דעם מאָן, וועלכער איז געזעסן לעבן איר אויף אַ קאַרג שטיקל פּלאַץ, וואָס זי האָט אים אָפּגעלאָזט. דער מאָן האָט זי פאַרשלאַפּע-נערהייט באַדינט.

צוויי מענער זענען געשלאָפּן אָנגעלענט איינער אויף דעם אַנ-דערן. עס איז אַפּילע געווען שווער צו טרעפן צי דאָס זענען טאַקע פּריינד, אָדער ווילד-פּרעמדע, וואָס דער שלאָף האָט צוזאַמענגעפירט—עפּשער גאַר אַן „אַריער“ מיט אַ „ניט-אַריער“. אַ פּרוי איז געזעסן ווייט אין אַ ווינקל. איין אויג איז ביי איר געווען האַלב-אויפּגעעפנט. זי האָט זיך געריסן אויפּצופּענען ביידע אויגן, אָבער זי האָט נישט געוואָלט זיין די ערשטע צו שטערן די האַרמאָניע פון פאַרשלאַפּנקייט.

איך האָב מיט געוואָלט אויפּגעריסן מיינע פאַרשלאַפּענע הענט און פּיס און טרעטנדיק ווי אויף זאַמד מיט גומענע טרעטערס, וואָס האָבן אין זיך נישט געהאַט קיין טראָפּן בלוט און קיין ביסל לעבן, האָב איך זיך קוים דערשלעפט ביז צום ענגן קאַרידאָר.

פאַרביי די פּענצטער זענען געלאָפּן טוי-פּייכטע פעלדער, קליינע שטעטלאַך מיט שטייניקע בערג. דער הימל איז געווען אַ פאַרוואַלקנ-טער מיט אַן אַנזאָג אויף רעגן.

לעבן מיר איז געשטאַנען אַ נידריקער, ברייט-פּלייציקער מאָן, אין די ערשטע פּערציקער. ער האָט געקוקט אויף די פאַרבייפּליענ-דיקע פעלדער, וועלדער, און קליינע שטעטלאַך און אַלעמאַל אומגע-קערט דעם קאַפּ צו מיר, ווי ער וואָלט מיר עפּעס געוואָלט זאָגן. אָבער יעדעס מאָל, ווען ער האָט געכאַפּט אַ קוק אויף מיר, האָט ער זיך פאַרלוירן און צוריק איינגעגעסן די אויגן אין דער פאַרהויכטער שויב פון וואַגאָן-פּענצטער.

ענדלאַך האָט ער מיר עפּעס אַ זאָג געטאָן אויף דייטש און ווען ער האָט געזען, אַז מיינ ענטפּער קומט נישט גלייך, האָט ער אין אַ געבראַכענעם ענגליש, פאַרזיכטיק טאַפּנדיק די ווערטער, מיך גע-פּרעגט, אויב איך בין אַן אַמעריקאַנער.

ער האָט געטראָגן אַן אַנצוג, וואָס האָט אַרונטערגעשמעקט פון אים מיט זויבערקייט. די הויזן זענען געווען פאַרזיכטיק געפּרעסט, אַז עס איז פאַשעט געווען אַ וואונדער צו זען אַזאַ אויסגעפּרעסטקייט פאַרטאָג, ווען יעדער איינער שלעפט זיך ערשט אַרויס פון צוזאַמענ-געקאַרטשעטקייט. ער איז נישט געווען בלאַנד מיט דער פּרעכער דייטשער בלאַנדקייט — אַזאַ בלאַנדקייט וואָלט נישט געפּאַסט צו זיין

גאַנצער באַשיידענער האַלטונג. זיינע האָר זענען געווען טונקל-
בלאַנד און ערטערוויי זענען זיי שוין געווען באַזאַלצן און באַפעפערט
מיט אַ שפּיזלדיקן גרוי. ער האָט געהאַט אַ גרויס פּאַנים מיט אַביסל
קורצזיכטיקע טרויעריקע אויגן.

ער איז אַ געשעפטסמאַן. ער פּאַרט איצט פון פּאַריז צוריק אַהיים.
ער האָט אַמאַל געטאַן גוטן מיסכער מיט אַמעריקע. איצט אַבער,
און ער לאַכט, ווי עס וואַלט געווען עפעס אַ ווייץ, האָט אַמעריקע
אויפּגעהערט צו האַנדלען מיט אונדז. דערפּאַר איז קאַנאַדע נאָך אַלץ
אַ גוטער קוינע.

אַמעריקע באַיקאַטירט? פרעג איך מיט אַזויפיל גלייכגילטיקייט,
ווי עס איז נאָר מעגלאַך געווען.
ער לאַכט, ווי עס וואַלט אים גוואַלטיק האַנאַע געטאַן, ווי די
גאַנצע זאַך וואַלט געווען אַ קינדישער שפּיל און ער אַ זייטיקער דער-
וואַקסענער צוקוקער.

יא, באַיקאַט! באַיקאַט!

ווי גייט עס עפעס? פרעג איך ווידער מיט דער גרעסטער פּאַר-
זיכטיקייט, זוכנדיק צו געווינען זיין צוטרוי.

נישט זייער גוט! גרויס אַרימקייט צווישן די אַרבעטער, אַסאַך
פּאַבריקן שטייען לידיק. זיין זייד-פּאַבריק, זאָגט ער מיר אַפּנהאַרציק,
האַט אויך געמוזט אַפּזאָגן אַ העלפט אַרבעטער.

מיט וואַס־זשע וועט זיך עס ענדיקן? ווער איך אַביסל מוטיקער.
ער כאַפט אויף מיר אַ קוק און צעלאַכט זיך מיט זיינע מעלאַנג-
כאַליש-קורצזיכטיקע אויגן. ער לאַכט און שטיקט זיך אַזש פון הילפ-
לאַזיקייט.

מיר טאַרן נישט רעדן! מיר טאַרן גאַרנישט רעדן! גאַרנישט.
עס איז בעסער אַזוי, גאַרנישט רעדן!

איך הויב ווידער אָן פּאַרזיכטיק צוריקצוגיין צו אומשולדיקע
פּראָגן, ביז איך קריג אַ שטיקל געלעגנהייט אים צו פּאַרטשעפּן,
אַבער ער לאַזט זיך שוין מער נישט. ווען ער דערשנאַפט, אַז מיר
געפינען זיך אויף דער גרעניץ פון אַ פּראָגע, וואָס שמעקט מיט געפּאַר,
האַט ער איין טערעץ:

מיר טאַרן נישט רעדן.

און ער לאַכט ווידער פון גרויס הילפלאַזיקייט, וואָס ער מוז מיט
מיר זיין אומהעפּלאַך. זיין געלעכטער פּאַרקייכט זיך אין אַ קוויטש,
און איז אַביסל אַ היסטערישער, ווי דאָס געלעכטער ביי אַ טייל
מענטשן, ווען זיי דערהערן אַ טרויעריקע בסורע.

ער דערקלערט מיר, אז עס איז נישט אין זיין נאָטור צו זיין אומהעפלאַך, אָבער מען טאָר נישט רעדן. ער זוכט אַפילע אָפצודינגען פון דעם, וואָס עס האָט זיך ביי אים פריער אַרויסגעכאַפט, אַז די פאַבריקן פּוסטעווען און אַרבעטער זענען שרעקלאַך אַרים.

עס וועט מיסטאַמע ווערן בעסער, — זאָגט ער.
די וואַגאַנען הויבן אָן אויפצואוואַכן און אין קאַרידאָר הויבט מען אָן טומלען. פון אַלע זייטן נעמט מען גיין אין שלאָפרעק. מען וואַרט אומגעדולדיק אַרום די וואַש־צימערן אויף די גאַזלאַנים, וואָס האָבן פאַרכאַפט און זיצן אינווייניק ווי ביים טאַטן אין ווינגאַרטן.
דעם דייטשס פּאַנים ווערט אין מאַרגנליכט נאָך קאַנטיקער און ליבער. די ברוינלאַכע אויגן שטענדיק גרייט צו געבן אַ שמייכל. זיינע אויסערגעוויינלאַך ברייטע פלייצעס האָבן אין זיך אַסאך גוואורע, אָבער דאָס פּאַנים, מיט דער גאַנצער שווערקיט און גרויסקייט, פאַר־מאַגט איידלקייט.

מענער און וויבער שרייען זיך דורך אויף אַ ניר־אַרקער אידישן ענגליש און דער דייטש מאַכט צו מיר קעמאַט מיט יערעס האַקאָוועד. אַסאך אַמעריקאַנער פאַרן איצט קיין אייראָפּע. יע, ווייזט אויס.

ס'גייט פאַרביי אַ הויכער איד אין אַ קורצן שלאָפּראַק. ער קוקט מיר שאַרף אַריין אין די אויגן.

יו פאַרגאַט יאָר רעיוזער! שרייט אים נאָך אַ פרוי.
דאָססרייט! ער גייט צוריק, גייט מיך ווידער פאַרביי און קוקט מיר ווידער שאַרף אין די אויגן.

וואַצעמערע וויט יאָר טאוועל? — שרייט אים ווידער נאָך דיזעלבע פרויענשטיים.

דעמעט! ער גייט ווידער צוריק, נעמט אַ האַנטוך, גייט מיך פאַרביי און נאָך אַ פאַרשנדיקן בליק שטעלט ער ענדלאַך איין און זאָגט „גוד מאַרנינג“ מיט אַ טאָן ווי ער וואַלט מיר געזאָגט: „שאַלעם אַלייכעם, אַ איד!“

גוד מאַרנינג!

גוד מאַרנינג!

ס'טראַגן זיך פאַרביי מינען־שטעטלאַך, פאַררויכערטע הייזער, מענטשן גייען צו דער אַרבעט מיט קענדעלעך. מאַשינען שטייען אויף פאַרושאַווערטער ערד. דער צוג לויפט, דער דייטש קוקט אַרויס פון פענצטער און ער רעדט ווי צו זיך אַליין וועגן בעלגיע'ס קוילן־מינען.

איזן-מינען, קופער און צינק און אויך וועגן איר וואָל, געוואָנט און זייד-אינדוסטריען.

דער קאָנדוקטאָר מיט די שייַן-פאַרקעמטע און פאַרשטייפטע שוואַרצע וואַנסעלאַך, וואָס איז עטלאַכע מאָל פאַרבייגעגאַנגען, שטעלט זיך אָפּ און ער רופט מיך מיט דעם דייטש. מיר גייען אים נאָך און ער פירט אונדז מיסטעריעז אין אַ באַזונדערן וואַגאָן. ער עפנט אויף דאָס פענצטער און הייסט אונדז ביידע אַרויסקוקן.

פון דער זייט פענצטער לויפט דער צוג דורך ריזיקע בערג, וואָס זענען נישט מעשופעדיק, נאָר גלייכע הויכע ווענט, וואָס פאַר-פינצטערן דעם וואַגאָן ווי דער פינצטערסטער טונעל. מיר קוקן אַרויס און זעען גאַרנישט, אָבער דעם קאָנדוקטאָרס פאַנים איז פול מיט דערוואַרטונג. פלוצים גיט דער קאָנדוקטאָר אַ שריי אױס:

„לע רואַ“!

מיר ביידע, איך און דער דייטש, רייסן אַרויס די קעפּ פון אָפענעם פענצטער. דער קאָנדוקטאָר קוקט אַרויס דורך אַן אַנדער פענצטערל. מיר רייסן די קעפּ אַרויף און מיר קענען אַלץ נישט דערווען דעם שפיץ פון דעם הויכן מוירעדיקן באַרג. דער צוג גייט אַביטל לאַנגזאַמער פאַרביי דער דאָזיקער ריזיקער וואַנט, וואָס קוקט אױס צו האַבן אַלערליי קאָלירן פון פאַרושאַווערטן אַרץ.

פלוצים דערוועען מיר, ביים פּוס פון אַ שטיק באַרג, בלומען, און אויף דעם באַרג דעם דאָטום — פעברואַר 17, 1934, און נאָך עטלאַכע ווערטער, וואָס מיר האַבן שוין נישט באַוויזן צו כאַפּן, ווייל דער צוג איז שוין געהאַט פאַרבייגעלאָפּן. ס'ווערט מיר אָבער גלייך קלאַר, אַז אויף דעם שטיק באַרג האָט קעניג אַלבערט פאַרענדיקט זיין קאַריערע אַלס קלעטערער. שווער צו פאַרשטיין, וואָס דער קעניג האָט דאָ אויף דעם פאַרוואַרפענעם שטיק געפאַר געקענט זוכן, אַכױך עפשער דעם טױט.

דער קאָנדוקטאָר קוקט נאָך אַלץ צוריק צו דער באַרגיקער מאַ-צייװע. איך רייס דעם קאָפּ אַרויף און עס כאַפט מיך אָן אַ גרויל, ווען איך טראַכט, אַז אַלבערט דער ערשטער איז ערשט מיט עטלאַכע כאַדאַשים צוריק אַרונטערגעפאַלן פונדאָנען און געבליבן ליגן אונטן, וואו עס ליגן איצט די בלומען. דער קאָנדוקטאָר נעמט אַריין דעם קאָפּ און בלייבט זיצן אָן ערשעפטער, ווי ער וואַלט דורכגעמאַכט אַ שווערע דערפאַרונג, גלייך ער וואַלט איצט געווען ביי די לעצטע מינוטן פון קעניג אַלבערט. אויף אונדז קוקט ער ווי אויף גליקלאַכע מענטשן, ווייל מיר האַבן זויכע געווען צו זען אַזױנס, וואָס קיינער אין צוג האָט נישט געווען.

ווען מיר האָבן אים געדאַנקט פאַר זיין אויפּמערקזאַמקייט, האָט ער עס צוגענומען מיט אַ מינע, אַז מיר פאַרמאַגן גאַרנישט אַזוינס מיט וואָס אַפּצודאַנקען פאַר דער פייערלאַכער רעגע, וואָס ער האָט אונדז צוגע-שאַנסט.

ווידעראַמאַל בין איך געשטאַנען מיט דעם דייטש אין דעם ענגן קאָרידאָר פון אונדזער וואַגאָן. איך האָב געקוקט גלייכגילטיק אויף די גרינע שטרעקעס און איינזאַמע הייזלאַך. אָבער דער דייטש האָט געשלונגען אַלץ וואָס איז פאַרבייגעפּלויגן, מיט אַן אומגעדולד, ווי ער וואָלט עפעס געזוכט מיט די אויגן. מיטאַמאַל האָט ער זיך אַ ריס געטאַן און אויסגעשטרעקט די האַנט ווייזנדיק דורך דעם פענצטער. די האַנט האָט געציטערט ווי ביי אַן אַלטן און די אויגן זיינע זענען געוואָרן נאָך פאַרבענקטער און טרויעריקער.

איר זעט! אַט דאָס איז אַמאַל געווען אינגאַנצן אונדזערס. אונדזערס — ער האָט געמאַכט אַ פּויסט, ווי ער וואָלט דאָס אַלץ גע-האַלטן אין האַנט — האָט מען עס ביי אונדז מיט געוואָלט צוגענומען. עס האָבן זיך אים געשטעלט טרערן אין די אויגן און די ציטער-דיקע האַנט האָט ווי געצערטלט דאָס פעטע גרינס, וואָס האָט זיך פאַר-בייגעטראָגן.

איך האָב נאָך גלייכגילטיקער געקוקט אויף די שטיקער ערד. עס איז מיר געווען אַ ראַכמאַנעס אויף דעם מענטשן, וואָס האָט איצט אינגאַנצן קאַנוואָלסירט. איך האָב געזוכט דעם לעבעדיקן שייכעס צווישן דעם שעטאַך, וואָס דער צוג האָט איצט געפרעסן מיט אַ זעלטן-אויסגערעכנטן און געמאַסטענעם אַפעטיט, און זיינע אויגן, וואָס זענען געווען פאַרטערט. אָבער מיין ראַכמאַנעס האָט נישט געביטן מיין גלייכגילט. איך האָב זיך אַפּילע גענומען איינרעדן, אַז איך בין אים מעקאַנע, וואָס ער פּילט זיך אַזוי פּערזענלאַך באַרויבט, אָבער אויך דאָס האָט נישט געהאַלפּן. מיר איז נישט געלונגען זיך אַליין אַפּצונאַרן — איך בין אים אַבסאָלוט נישט מעקאַנע געווען.

דער איד אין מיר, דער ציגינער אין מיר. דער וועלט-פאַטריאַט, דער אַוואַנטוריסט, דער אינטערנאַציאָנאַליסט. — איך האָב זיך אַליין גענומען דרייען פאַרן אויער און זיך זידלען מיט דעם גאַנצן וואויל-באַקאַנטן אַנטיסעמיטישן לעקסיקאָן, דערפאַר, וואָס מיר איז נישט באַשערט אַזאָ וואַרימע באַציאונג צו שטיקער אַפּגעביסענע לאַנד-שטרעקעס, וואָס איין לאַנד רויבט ביים אַנדערן — דער איד אין מיר!! עס האָט מיך פּלוצים גענומען צושפאַרן, איך זאָל ווי-ניט-איז אַריינשמוגלען, אַז איך בין אַ איד. איך האָב גענומען פּילן, אַז

עס איז גארנישט עטיש פון מיין זייט לעגאבע די עטלאַכע הונדערט טויזנט דייטשע אידן צו שטיין אזוי אָן מוירע לעבן אָן „אַריער“ און זיך אַפילע נישט אַרויסגעבן; עס איז אויך נישט אינגאַנצן אַנשטענדיק פון מיר לעגאבע דעם „אַריער“, אַז איך זאָל אים אַפּאַרן. איך האָב זיך גענומען שלאָגן מיט דער דייע, ווייל עס איז מיר געווען אַ גרויס ראַכמאַנעס אויף דעם דייטש, וואָס איז איצט שוין סיווי געווען אַ צעטרייסלטער. זאָל איך אים איצט אונטעררוקן אַ ניי פּראַבלעם און אים אויפּסניי ערשט פאַרביטערן דאָס לעבן מיט מיין אידישקייט? אַ שעד האָט מיך אָבער געשטופּט צום סאַמע ברעג פון אַפּאַרונט. איך בין שוין נישט געווען ביי זיך אין די הענט, די צונג האָט שוין געוועלטיקט, ווערטער האָבן זיך גענומען אַרונטערקייקלען מיט עטלאַכע רעגעס פּריער, איידער איך האָב געהאַט געמאַכט מיין באַשלוס.

אַלס איד קען איך נישט פאַרשטיין אַזאַ פּערזענלאַכע צוגעבונדן־קייט צו אַ שטיקל ערד, אַזאַ רירנדן פאַטריאַטיזם. איך וואָלט אַוואָדע געוואָלט זאָגן, אַז איך שאַץ עס אַפּ און אַז איך באַוואונדער עס, אָבער אַפילע אויס העפלאַכקייט קען איך דאָס נישט, ווייל איך באַגרייף עס פאַשעט נישט. העכסטנס קען איך צוגעבן, אַז עס איז פאַר מיר אַ טראַגיקאַמיש געפיל.

האָב איך עס געזאָגט הויך גענוג? האָב איך פּעסט אונטער־געשטראַכן מיין אידישקייט? דער דייטש איז נאָך אַלץ געשטאַנען אַ צוגעפּוירענער צום פּענצטער. אָבער ניין, איך האָב אָנגעהויבן באַ־מערקן, אַז אַ ווינקל פון זיין אויג האָט זיך לאַנגזאַם גענומען קערעווען צו מיר. איך האָב געפילט, אַז אין אים קומט עפּעס פאַר אַן ענדע־רונג, כאַטש ער האָט עס געזוכט צו באַהאַלטן. ער וואָלט איצט זייער שטאַרק געוואָלט אויף מיר כאַפּן אַ פּולן זייטיקן בליק, אָבער איך האָב געקוקט אויף אים מיט דעם גאַנצן פּאַנים און מיט אַפּענער דער־וואַרטונג.

פון העלער הויט האָט ער אַרויפגעלייגט זיין ציטערדיקע האַנט אויף מיין פלייצע, אַ שווערע האַנט, אָבער ער האָט זי געהאַלטן אויף מיר מיט צערטלאַכקייט. באַלד האָט ער די האַנט אַרונטערגעכאַפּט און גענומען מיין רעכטע האַנט אין זיינע ביידע און זי גע־וואַרעמט.

עס וועט נאָך זיין רעכט! עס וועט נאָך זיין רעכט! איך פאַרשטיי גוט אייער באַרעכטיקטע אידישע ראַכע. אָבער עס וועט נאָך זיין רעכט!

עס איז געווען אַ שרעקלאַכער פּלאַנטער, איך האָב קוים געקענט

אויספלאנטערן, און איך פיל צו אים פערזענלאך קיין שום סינע, און מיך וואלט נישט געארט, ווען דייטשלאנד וואלט צוריקגעקראגן אירע שטיקער ערד. פאר אים איז עס געווען נאך פלאנטערדיקער מיר צו דערציילן, ווי טיף ער פילט די אולע, וואס מען איז באגאנגען קעגן דייטשלאנד, און דאך איז ער נישט מאסקים מיט אלץ, וואס עס ווערט איצט דארט געטאן אין נאמען פון אויפלעבונג. ער איז ווייט נישט מאסקים. אבער ווי געזאגט, מען טאר נישט רעדן. ביי אים אויפן גאס וואוינען עטלאכע אידישע פאמיליעס. ער האט זיי קיינמאל פער-זענלאך נישט געקענט, אבער איצט שיקט ער זיי געהיימע בריוולאך, טרייסט-בריוולאך, און עס וועט נאך אלץ רעכט זיין! זיי גייען אבער אום מיט געבויענע קעפ און לאזן זיך נישט טרייסטן, זיי קוקן אויס פארשעמט. מיר, דייטשן, וואס זענען צעדריקט געווארן נאך ווערסאל, האבן ענדלאך געפונען וועמען צו דערנידריקן, אבער אום גאטעס ווילן, מען טאר נישט רעדן.

די לעצטע ווערטער האט ער קעמאט אויסגעשריגן ווי א ווארונג צו זיך אליין, ווייל אין וואגאן האבן זיך גענומען באווייזן בלאנדע זיבעצן-אכצן יעריקע יונגען מיט סוואסטיקא בענדער ארום די ארעמס. זיי זענען געווען שטאלצע און פריילאכע. די גראבע פויערשע פעני-מער האבן געלאכט. די פיס האבן געטראטן ענערגיש אין וואגאן, ווי זיי וואלטן געגאנגען אויף ערד, אייגענער און זיכערער. יעדעס מאל, ווען זיי האבן מיר א לייכטן שטויס געטאן פארבייגייענדיק, האבן זיי זיך העפלאך אנטשולדיקט. אלע וואגאנען זענען געווארן פול מיט זיי. זיי האבן פריילאך און געשיקט געהויבן די הענט איינער אנטקעגן דעם אנדערן מיט א מושטירטער עלעגאנץ. יעדעס מאל האט א האנט א שוויים געטאן אנטקעגן אן אנדערער. עס האט גענומען רוישן און זשומען מיט זיי, ווי מיט א גאנצער טרופע סטאטיסטן אין אן אפערא. עס האט זיך געדוכט, און אט וועט א זעץ טאן און ארקעסטער און זיי וועלן זיך אלע צעזינגען. זיי האבן אויסגעקוקט אויסגעוואשענע, ווי זיי וואלטן ערשט אויפגעשטאנען פון שלאף.

שווערלייביקע קאנדוקטארן זענען אויך יעדעס מאל אריינגעקומען מיט א "הייל", אבער ביי זיי, ביי די עלטערע, איז עס אויסגעקומען ווי א רוטינע, ווי א טרויעריקע פליכט.

אכען! האט מיין דייטש, וואס איז נאך אלץ געשטאנען לעבן מיר, א זאג געטאן. זיינע ליפן זענען געווארן צוזאמענגעפרעסטער. יעדעס מאל, ווען עס האבן זיך געהויבן הענט אנטקעגן אים, האט ער אויך אויטאמאטיש אויפגעהויבן זיינע. אלע אין וואגאן זענען געווען גע-

פלעפט פון דער פלוצימדיקער אינוואזיע. קיינער האָט נישט גערעדט קיין וואָרט. אַ ווילע האָט עס אויסגעזען ווי אַ פרומע צערעמאָניע, ווי מען וואָלט איינער דעם אַנדערן איבערגעציילעמט מיט אַ גוט מאָרגן. דער דייטש האָט זיך געשטעלט צווישן מיר און דעם יונג-וואָרג, גלייך ער וואָלט מיך געוואָלט באַשיצן קעגן דער פרייד פון דעם זיגער.

דאָס ערשטע געפיל ביי מיר איז געווען נישט קאָס, נאָר קינדישע איבערראַשונג, וואָס איך זע מיט די אייגענע אויגן עפעס אַזוינס, וועגן וואָס איך האָב ביז איצט בלוז געלייענט אָדער געהערט. אַ שטיק נאַרישע, קינדישע איבערראַשונג פון זען מיט די אייגענע אויגן אַ שטיק וואונדערלאַנד. איך האָב געטראַכט פון ניריאָרק, וואו עס ווערן אַפּגעהאַלטן ריזיקע פּראָטעסט-פּאַרזאַמלונגען קעגן אַט-די שווימנדיקע הענט, אָבער מיר איז איצט געגאַנגען אין מערכעק, אין לעגענדאַרישער ווייטקייט, וואָס מען שפּאַנט אַריבער. דאָרט אין ניריאָרק איז אַלי, וואָס איך זע דאָ, ווייט, אויסגעטראַכט, און דאָ איז עס אַנצוטאַפּן-רעאַל. אַ נאַרישער געדאַנק האָט זיך מיר גענומען פּלאַנטערן, אַז אַזוי רעאַל מוז אויך זיין כינע, יאַפּאַן און אינדיע. וואונדערלאַך איז בלוז די שטרעקע — פּאַר און דערגרייך אַלי, וואָס דו מוזט נאָר גלויבן אויפן וואָרט.

אַן ענלאַך געפיל, געדענק איך, האָב איך געהאַט, ווען איך בין געזעסן ביי אַ סענסאַציאָנעלן מאָרד-פּראָצעס און געזען מיט די אייגענע אויגן די העלדן, די, וואָס האָבן זיך אַמאַל אַזוי שטאַרק געליבט, אַז זיי האָבן בעשוטפּעס אַפּגעראַמט אימיצן, וואָס איז זיי געשטאַנען אין וועג. ביז אין געריכט-זאַל בין איך געווען איינער פון שטראַם, וואָס האָט בלוז געזען אין די צייטונגען דאָס בילד פון דער „שיינער“ מערדערין אין פּראָפּיל, פון דער „רייצנדער“ מערדערין אין פּולן גע-זיכט. איצט זע איך מיט מיינע אייגענע אויגן און הער ווי די העלדן רעדן קעמאַט מיט פּאַרשלאַפענע שטימען. איך זע, ווי ער, דער קליינ-טשיקער העלד, זיצט אַן איינגעהויקערטער אויף דער שטול און ענטפּערט אויף פּראַגן. אַ רויטקייט, אַ קינסטלאַכע רויטקייט בליט פּונצייטצו צייט אויף זיינע באַקן. ער קוקט אויס געשמיקט פאַר זיין ראַלע. פּונווייטנס זיצט זיין שוטעפּטע אין ליבע, אין מאָרד, איר פּאַנים איז צעפּלאַקערט, אירע האַר צעפּאַטלט. די „רייצנדע“ מערדע-רין איז היבש-מיטליעריק, און אַסער, אויב איך וואָלט פאַר איר דער-האַרגעט אַ קאַץ. מען פירט זיי אַרויס פון זאַל, ביי אַ געריכט-האַמסאַקע. איך זע זיינע קליינע, דריבנע פּיסלאַך, איך זע אירע בריי-

טע באַקעס. ערשט אינדרויסן פון געריכט־זאל ווערט מיר קלאַר, אַז אַיך האָב געזען צוויי טויטע מענטשן.

מיט אַזעלכע אויגן האָב אַיך געקוקט אויף די יונגע בלאַנדע כעווערע און אויף זייערע געשטרעקטע הענט. עס איז מיר אין אַב־פאַנג שווער געווען זיך צו דערהויבן איבער דער קינדישער טעאַטער־פאַרשטעלונג און עס פאַרבינדן מיט דעם גערעכטן גרימצאָרן פון ניו־יאָרק.

ערשט אַביסל שפעטער האָט מיר אַנגעהויבן קלאַר צו ווערן, אַז אויב עס ווערט איצט רעאַל אַלץ, וואָס אַיך האָב געהערט, איז דאָך אויך עמעס, אַז אַט־די יונגען האָבן מיט דערזעלבער טעאַטער־אַלישער פּריילאַכקייט געשלעפט מענער און פּרויען פון די היזער און זיי פאַר־שלעפט, וואו אַ האָן קרייט נישט. אַט־דיזעלבע כעווערע האָבן געשלאָגן, געפייניקט, געבריקעט מיט די פּיס אין פאַנים אַריין. אַלץ איז עמעס, אַלע קינדישע זאַכן זענען רעאַליטעטן. אַיך געפין זיך, הייסט עס, איצט אין וויסט־און־פּינצטער לאַנד.

אַבער נאָך אַלץ נישט קיין סינע, נאָר עס האָט מיר גענומען פּלאַ־מען דאָס פאַנים פאַר מיין אייגענער הילפּלאַזיקייט. זיך אויפהויבן און האַלטן אַ רעדע, אַ פּלאַמיקע רעדע! כאַטש שטערן די סימכע און אויס־שרייען אינמיטן פון דער פּרייד: אַיך בין אַ איד. נישט קיין גרויסע קונץ, — אַ איד מיט אַן אַמעריקאַנער פּאַספּאַרט אין קעשענע. די אַרמיי פון יונגען מיט סוואַטיקאַס איז געוואָרן אַלץ פּריידיקער און טומלדיקער. אַיך האָב גענומען זוכן שוץ ביי מיין דייטש, אַבער פּונקט האָב אַיך אים געכאַפט מיט אַן אויפּגעהויבענער האַנט, בעאייס ער האָט געענטפּערט אויף אַ „הייל“.

אַיך בין אַרונטער אויף דער באַנסטאַנציע. אַיך האָב געזוכט ווייטערדיקע רעאַליטעטן, אַבער דאָ האָט זיך אַלץ באַוועגט ווי אויף יעדער קליינשטעטלדיקער באַנסטאַנציע אַן שום אייגנטומלאַכקייט. מען האָט געפירט וועגעלאַך, געבראַזגעט אויף די שטיינער, געלאַדע־וועט פעק. קאַנדוקטאָרן זענען געזעסן אויף די טרעפּ פון די וואַ־גאַנען און זיך געוואַרימט אַנטקעגן דער זון. קופּקעלאַך זענען גע־שטאַנען און געשמועסט פאַר זיך. אַיך האָב געזוכט אַ אידיש פאַנים. אַ שטאַלצע שיינע יונגע מיידל מיט ערנסטע אויגן, וואָס האָבן אַזש אויסגעקוקט צו זיין ביזו און אומפּריינדלאַך, איז געגאַנגען הין און צוריק. זי האָט אינגאַנצן אויסגעזען אַ יאָר זעכצן־זיבעצן, אַבער אַ וועלט פון טרויער איז געלעגן אין איר פאַנים. זי האָט שפּאַצירט מיט אַ שטאַלצן געהויבענעם קאַפּ. אַ זעלטענער געמיש פון יוגנט און

ערנסט. אוממעגלאך צו קוקן אויף איר מיט יענע לעקישעוואטע בליקן, מיט וועלכע מען קוקט געווענלאך אויף אַ יונג מיידל. זי ברייט דיך צוריק מיט שטרענגע אויגן און קוקט אויס עלטער פון דיר, ווי זי וואלט דיר אַנגעדרייט אַן אויער פאַר זיין לייכטזיניקייט. דו ווייסט בלויז, אַז עס איז אַ גרויסע דערגרייכונג אַנצוצינדן אַ פּייערל פון פרייד אין אַזעלכע קלוגע, טרויעריקע אויגן. אַ הויכע עלטערע דאַמע, אינגאַנצן אין שוואַרצן, קומט צו און נעמט אַן דאָס יונגע מיידל ביים אַרעם. ביידע גייען שווייגנדיקע הין און צוריק. זענען זיי אידישע?

מיין דייטש איז אויך אַרומגעגאַנגען הין און צוריק אויפן וואַק זאָל. ער האָט איצט אויסגעזען אַסאַך גידריקער ווי פריער און צו זאַמענגעקאַרטשעטער. ער האָט זיך אַביסל געשעמט מיר צו קוקן אין פאַנים, איז ער געגאַנגען נאָך מיר ווי אַ שאַטן. עטלאַכע מאָל איז ער מיר פאַרלאָפן דעם וועג און אויף מיר געקוקט מיט אויגן פון אַן אומגליקלאַכער קו. ער האָט געוואַלט זען, אויב עס זענען נאָך פאַרבליבן צווישן מיר און אים ווערטער. ער האָט געהויבן מיט די פלייצעס, געגעבן אַ הילפלאַזן מאַך מיט דער האַנט, צוזאַמענגעקנייטשט דעם שטערן, ווי איינער רעדט, וואָס קען איין מענטש טאָן?

ווען דער צוג האָט זיך גערירט, זענען מיר ביידע געזעסן אין עס־וואַגאָן ביי אַ קליין טישל. דער צוג האָט זיך געהוידעט. אַ פעטער דייטש איז אַ אַוניפאַרם האָט געטראָגן אַ גרויסן הייסן מעטאַלענעם פאַלומיאַק, און יעדן איינעם האָט ער צוגעטיילט אַ פאַרציע אויפן טעלער. דער דייטש האָט גאַרנישט אויסגעקוקט ווי אַ מאַנספאַרשוינ. ער האָט זיך באַוועגט ווי אַ שווערע פרוי און אַפּילע זיין צעקנייטשט פאַנים האָט אויסגעזען, ווי דאָס פאַנים פון אַן אַלטער, גוטער, איבער־געגעבענער קעכין. ווען ער האָט שוין אַלעמען געהאַט איינגעטיילט, האָט ער מיט ווייבערשער צערטלאַכקייט יעדן איינעם צוגעלייגט נאָך אַ שטיקל.

מיר, דער דייטש און איר, זענען געזעסן איינער אַנטקעגן איבער דעם אַנדערן. ער האָט באַשטעלט אַ פּלאַש וויין און ער האָט מיר אויך אַנגעגאַסן אַביסל. מיר איז געווען אַנגעזאַליעט אויפן האַרצן און איר האָב זיך נישט צוגערירט צום וויין.

עס האָט אויסגעקוקט ווי אַ היימישע פּריוואַטע רעסטאָראַציע. עס איז געווען עפעס דאַרפיש אין דעם עסן, אין סערווירן און אין דעם אַלטן פעטן דייטש, וואָס האָט דערלאַנגט צום טיש.

מיין טיש־קאַמפאַניאָן האָט מיך געמונטערט — טרינקן זי מאָל, עסן זי מאָל. ער האָט, ווי ענטפּערנדיק אויף מייע געדאַנקען, פאַרפירט

קלוימערשט א זייטיקן געשפרעך וועגן דאָס שטענדיקע אין לעבן, וואָס
בייט זיך נישט, וואָס וועט בלייבן אייביק, וועגן דער פריינטשאַפּטלאַכער
אַטמאָספּערע אין דעם רעסטאָראַן, וועגן דער מענטשלאַכער וואַרעמ-
קייט, וואָס וועט טריאומפירן, אַלע אַנדערע זאַכן זענען טרויעריקע
אינצידענטן, וואָס וועלן פאַרשווינדן. טרינקן זי מאַל. עסן זי מאַל.
אַבער מיר איז געווען שווער, ווי אימיצער וואַלט מיך אַביסל
געוואַרגן ביים האַלדז, נאָך נישט אינגאַנצן געשטיקט, נאָר געהאַלטן
ביים גאַרגל, גרייט צו דערשטיקן.

און אַזוי האָב איך געפילט נאָכדעם, ווי מיין דייטש איז אַרונטער
און ער האָט זיך מיט מיר וואַרעם צעזענגט, דערקלערנדיק מיר נאָכ-
אַמאַל, אַז עס וועט נאָך רעכט זיין. איך האָב אים געוואַלט פּרעגן,
ווי אַזוי קען עס רעכט זיין, אַז אַלע הויבן דערווייל געהאַרצואַם די הענט,
אַבער איך האָב אויף אים ראַכמאַנעס געהאַט. ער האָט געהאַלטן אין
איין שרייען צו מיר: דאַנקעשען! דאַנקעשען!

אַזוי האָב איך געפילט אַ גאַנצן טאַג, ווען דער צוג האָט געסאַפּעט
איבער דייטשער ערד און אַזוי האָבן געפילט די עטלאַכע אידן, וואָס
זענען געזעסן אין וואַגאָן, געשפילט קאַרטן און אַפילע נישט אַרויס-
געקוקט דורכן פענצטער. בערלין האָט יאָ אַרויסגערופן אַ שטיקל
נייגער. מיר זענען אַרונטער און געטראָטן מיט פאַרזיכטיקע טריט, ווי
מיר וואַלטן דאָ נישט געהאַט קיין וואוינרעכט, ווי מיר וואַלטן זיך דאָ
געפינען אומלעגאַל.

פאַרנאַכט-צו האָבן אַנגעהויבן פאַרשווינדן די פעטע, זאַפטיקע, גע-
וירעטע פעלדער. עס האָבן זיך גענומען באַווייזן מאַגערע
אַפגעבליאַקעוועטע שטיקער ערד, מיט ווייניקער גרינס אין דעם גרין,
ווייניקער פעטן שוואַרץ אין דער שוואַרצקייט, מיט ווייניקער סידער.
אַלץ איז געווען אַנגעוואַרפן. אַ וואַרף אַהער — טראַף. געטראַפן,
וואַקסט עפעס. אַ וואַרף דאָרט און נישט געטראַפן, וואַקסט אַ שטיק
פליכעוואַטע גראַז.

צוויי דינע הירשעלאַך שטייען און קוקן אויף דעם צוג. זי שטייען
צוגעקאוועט און פאַראַליזירט פון שרעק, ערשט ווען דער צוג לויפט
זיי פאַרביי, נעמען זיי אַוועקשפּרינגען מיט אַ מערקווירדיקער גראַציעז-
קייט — זיי טאַנצן אויף די פעדערשטע פיס אין די הינטערשטע קומען
אויס, ווי זיי וואַלטן געהאַנגען אין דער לופטן.

די נאַכט פאַרסאַזשעט שוין אינגאַנצן די פענצטער און ווען ס'באַ-
ווייזן זיך עטלאַכע קליינגעוויקסיקע קאַנדוקטאָרן מיט שמאַלע פלייצעס
און מען הערט די ערשטע פוילישע ווערטער, ווערט לייכטער ביים

הארצן. די האנט, וואס האט געהאלטן ביים גאָרגל, פאַרשווינדט און די קאַמישע ווילד־פרעמדע באַן־קאַנדוקטאָרן, וועלכע קוקן אויס, ווי פאַרקליידטע שאַבעסגאַיעס, ווערן נאַענט ווי לאַנדסלייט.

אומפאַרשטענדלאַך !

אַ מיטליעריקע פרוי, באַהאַנגען מיט דימענטן, אירינג און בראַס־לעטן, וועלכע האָט מיר שוין באַוווּזן צו דערציילן, אַז זי איז אַ פאַר־מעגלאַכע אַלמאַנע, וואָס פאַרט איצט אויף קייזער־אַוועס, טוליעט זיך צו מיר. זי האָט ברענענדיקע און, איצט אַנטקעגן נאַכט, האַלב־מעשווענע אויגן. זי דריקט זיך צו מיר מיט אַ הייסן זאַק און איך דאַנק גאָט, וואָס עס זיצן מיט אונדז נאָך עטלאַכע מענטשן. ווער ווייסט, וואָס עס וואַלט נאָך כאַלילע מיט מיר געקענט פאַסירן, אויף דער גרעניץ צווישן דייטשלאַנד און פוילן, מיט אַזאַ צודרינגלאַכער אַל־מאַנע !

איך בין אַ פרייער מענטש, זאַגט זי און ווינקט בעשאַסמיסע מיט אַן אויגל, ווי אַ מאַנסביל. אַז עס קומט צו ליבע, טראַכט איך נישט פון יענער וועלט.

אַלע וואַלגערן זיך שוין אויף די האַרטלאַכע בענק, איך האָב מוירע איינצושלאָפן, ווייל עס איז קלאַר, אַז מיין שאַכנטע וואַרט אויף עפעס מיט האַלב־אַפענע אויגן. ליג איך איינגעקאַרטשעט און ריר זיך נישט פון אַרט. עס נעמט אַ וויילע און זי ווערט אַן איר גאַנצע גוואורע, זי קראַכט צוזאַמען, ווי אַן אַלטע געביידע, וואָס האָט זיך אָנגעשטרענגט צו שטיין איבער די קויכעס. און אַז זי קראַכט שוין צוזאַמען, לאַזט זי זיך אינגאַנצן וואויל גיין — זי נעמט קרעכצן און אַכצן מיט ספעציפישע אַלטע אַכצענישן, ביז זי פאַרלירט אינגאַנצן איר רעספעקט פאַר מיר און זי שנאַרכט ווי אַ גאַנצע קאַפעליע. נאָכדעם ווי זי צעסטראַיעט זיך, שלאָפט זי ערשט איין שטיל און רואיק ווי אַ לעמעלע. עס לאַזט זיך נישט גלויבן, אַז אַט־די באַרואיקטע אַלטע פרוי האָט ערשט געזאַטן, גערעדט פאַר פייער און פאַר וואַסער, און געלייגט גאַנצע נעצן.

ווייזט אויס, אַז איך האָב זיך אויך געלאַזט אויף גאַטס באַראַט, ווייל ווען איך עפן די אויגן, הער איך שוין ווי מען שרייט :

זגערוז ! זגערוז !

מיין פאַרשלאַפענער קאַפּ שטעלט מיך גלייך אויף די פאַרשלאַפענע פיס. זגערוז ! פאַר מיר מיינט דאָך זגערוז — מיין ברודער ביניאַמען, מיין ברודער מאַרקוס.

זגערזש — מאַרקוס, ביניאַמען. כ'לויף צו צום פענצטער, עפשער וועל איך זען קענטלאַכע פענימער. דער צוג שטעלט זיך אַפילע נישט. איך פאַל צוריק אויף דער באַנק און איך ווער אינגאַנצן אַפגעווישט אונטער די גומענע רעדער פון אַ כאַלעם, וואָס פאַרט איבער מייע צעבראַכענע ביינער. עס איז אַ טיפע פאַנטאַסמאַגאַריע, טיף ווי אַ ברונעם און איך ליג אויף דער סאַמע דנאַ אַ דערטרונקענער. איך בין זיכער אַז איך וועל זיך אַרויס-ראַטעווען, אָבער ווער ווייסט ווען. ס'האַט געמוזט נעמען שיינע עט-לאַכע שאַ ביז איך האָב אויפגעריסן די אויגן.

האַלב-איינגעפאַלענע כאַלופּעס. פויערים באַגלייטן דעם צוג מיט פאַרשלאַפענע און טרויעריקע אויגן. באַרוויסע פויערטעס שטייען ווי מאַטקעבאַסקעס מיט קינדער אין די אַרעמס, ווי זיי וואָלטן גע-שטאַנען מיט זיי און געבעטלט, ווי זיי וואָלטן זיי געהויבן צו אונ-דזערע אויגן; נאַט, נעמט כאַטש צו ביי אונדז די קינדער, מאַכט לייכטער אונדזער לאַסט. די קינדער ליגן געליימט אין די אַרעמס פון די מאַמעס און האָבן אַזעלכע טרויעריקע אויגן ווי די אַלטע פויע-ערים. די אויגן בעטלען. די רעדער אַנטלויפן שנעלער. די אויגן באַגלייטן; ברויט! ברויט! ברויט! שווער צו פאַרגעסן אַזעלכע אויגן. פינצטערע קויעמעס, רויך, סאַזשע און אַן אומגלויבלאַך וואָרט — וואַרשע.

IV

דער דראַזשקאַזש האַט אַ צי געטאַן די לייצן און דאָס אויסגע-ביינטע פערדל האַט אַוועקגעטאַנצט מיט דער העצקנדיקער דראַזשקע. די וואַרשעווער גאַסן זענען נאָך געלעגן האַלב-פאַרשלאַפן. עס איז געווען הייס, אומגעוויינלאַך הייס פאַר אַן אינדערפרי. די מידקייט פון אַנדערטהאַלבן מעסלעס אויפן צוג האַט מיך צוזאַמענגעקאַרטשעט לעבן מיין געפּעק. די גאַסן האָבן זיך געשיילט און געוויקלט איינע פון דער אַנדערער מיט אַ מערקווירדיקער פרעמדקייט. דער קאַפּ איז געווען שווער און איך האָב אים דאַווקע געריסן הויך, ווי איך וואָלט אים געמינטערט. עס איז געווען ווי איך וואָלט גאַנצע צוואַנג-ציק יאָר זיך אויסגעמאַטערט וואַרטנדיק אויף דעם איצטיקן מאַ-מענט און איצט, אַז דער מאַמענט איז שוין דאָ, בין איך צו מיד אים צו געבן שאַלעמאַלייכעם.

איצט פלאַנטערט זיך ביי מיר אין קאַפּ אַ מאַדנער געוועב פון

די לעצטע עטלאכע שלעפערדיקע און טראסקנדיקע פרימארגן-שאַ איבער דער פוילישער ערד. מיין מויאך כאַלעמט איצט איבער די זעלבע כאַלוימעס, ווי עס טרעפט אַמאַל ווען מען וואַכט אויף, מען שלאַפט ווידער איין און מען זעצט פאַר מיט אַ פאַרשלאַפּענער באַוואוסטויניקייט דעם זעלבן כאַלעם.

אַבער דאָס מאַל האָב איך נישט פאַרגעזעצט, נאָר טאַקע פאַשעט איבערגעכאַלעמט. כ׳האָב זיך געמאַטערט צו רעסטאָורירן דעם כאַלעם אין דער זעלבער שפינוועבסדיקייט און אומלאַגישער פאַרשטענד-לאַכקייט. מיין מויאך איז אַבער איצט פאַרט געווען אַביסל וואַ-כער און זאָכן האָבן ווילנדיק-נישט-ווילנדיק געקראָגן אַן אומאַנגענע-מע אַרדנונג. די שטיקער כאַלוימעס האָבן געהאַט דעם פריקרען אויסזען פון קאַמפּאָזיציע.

עס האָט זיך ביי מיר צופיל גענומען איבערוועצן פון היראַגליפן-שפראַך אין אַ פאַרשטענדלאַך לאַשן. אַליץ וואָס איז געווען רויכיק און פאַרמלאַז בעאייס איך בין געלעגן אויפן סאַמע דנאָ פון כאַלעם, איז איצט געוואָרן סאַליד און מיט ווינקלען. דער ערשטער כאַלעם איז געווען לעבעדיק ווי אַ באַרג מיט מוראַשקעס, אַבער ביים איבער-כאַלעמען האָב איך פאַנאַנדערגעקיצלט דעם באַרג און עס האָבן גענו-מען לויפן עפּיזאָדן אין פאַרשידענע ווינקלען, באַזונדערע קאַנטיקע עפּיזאָדן.

דער הינטערגרונט פון כאַלעם איז געווען עפעס אַ שרעק פאַר אַ מאַש-כיס. ס׳האָבן געקלונגען גלעקער פון רוסישע באַסאַווע סאָבאַרן און פון פוילישע קאַשטישלאַן און אימיצער מיט אַן אויסגעבויענעם שטעקן ווי אַ שטיק בויס, האָט זיך געיאַגט באַרג אַראָפּ איבער דער אידן-גאַס, געקלאַפט אויף אַלע געוועלבער און געוואָרנט קעגן אַ שטאַך אין שאַבעס. געשעפטן האָבן זיך געשלאָסן מיט אַ פאַרשלאַ-פענער געהאַרכזאַמקייט און עס איז אַנגעפאַלן אַ שרעקנדיקע רו אויף די פאַרמאַכטע קלייטן און אויף דער פאַרשאַטנטער, אַפּגעליידיקטער גאַס.

אין סאַמע צענטער פון די באַסאַווע פראַוואַסלאַווע קירכן און די דינערע קאַטוילישע, איז געשטאַנען דאָס האַלב-איינגעפאַלע-נע בעסמעדרעש. די גאַס וואָס האָט געפירט צום מאַקאַמקאַדעש איז געווען פינצטער און פון בעסמעדרעש זענען אַלעמאַל אַרויסגע-לאָפן לעבעדיקע לעכאַדוידים — ליקראַס ליקראַס, געלאָפן אַנטקעגן ווי קליינע קעצעלאַך אַריבער דער שוועל פון בעסמעדרעש. אַ הויכער וואַסערטרעגער איז געגאַנגען מיט שווערע, פאַמעלאַכע

טריט און לעבן אים אַ קליין אידעלע. עס איז מיר געווען קלאַר, אַז דאָס קליינע אידעלע איז דער רעבי רעב אייזערנער קאַפּ, אַבער ער האָט אַרויפגעקוקט מיט גרויס יערע צום הויכן.

רעבי, האָט ער געזאָגט צום וואַסערטרעגער, דו ווייסט דאָך יאָ ווי אַזוי אַפּצושטעלן ס'פּיראַניעס. וועסטו דערלאָזן, רעבי, אַזאַ אוינעש, אַז ס'מאַשכים זאָל פאַרוויסטן די גאַנצע קהילע קדוּישע?

רוף מיך ניט רעבע, איז דער הויכער וואַסערטרעגער, וואָס איז געווען אַ גאַנצן טאַג אַ ניכנע, מיט אַרונטערגעלאָזענע פּלייצעס, אַריין אין אַ שרעקלאַכן גרימצאָרן. בעריש וואַסערטרעגער עט זיך נישט לאָזן אַנטאָן דאָס שמויסענע שטריימל אויפן קאַפּ. טו מיר נאָר נישט אַן דעם ראַבאַנישן ספּאַדיק. יעדן בין נישט מאַסקים. כּעל עס נישט לאָזן.

דאָס שטילע קליינטשיקע אידל וואָס איז ביז איצט געגאַנגן גען געלאָסן איז אויך אַריין אין אַ ברענענדיקן קאַס. ער האָט גע-ביסן די ווערטער, אַז דאָס קאָל זיינס איז אַרויסגעקומען פאַרדומפן.

אַז דו שפּילסט זיך ראַק אין אַניוועס און אַ פּאַשוטער בענאַדעם איז איצט קעצוין בעלי רויע, ניטאַ פון וועמען קיין אייזעטויווע צו הערן. ס'מאַשכים שטייט שוין אַט-אַט ביי די טויערן פון שטאַט און דו פאַרוויילסט זיך מיט אַניוועס.

בעריש האָט אַרונטערגעלאָזט די פּלייצעס, ווי ער וואָלט ערשט איצט געטראָגן די שווערסטע אַשעס פון גאַנצן טאַג. ער האָט זיך געקאָרטשעט אין דרייען, זיך אַנגעלענט אין דער קאַפּטשנדיקער לאַמ-טערנע און שטיל געהעשעט.

פון שול זענען אַלץ געלאָפּן לעבעדיקע לעכאָדוידים, קליינע שוואַרצע און גרויע קעצעלאַך. זיי האָבן זיך געקייקלט איבער דער פינצטערער גאַס. ליקראַס קאַלאַ, פּניי שאַבאַט נעקאַבלאַ, ליקראַס, ליקראַס. די גלעקער האָבן זיך פּרום געוויגט איבער דער גאַנצער שטאַט און דער לובלינער שטאַטזייגער האָט אויסגעקלונגען כּצאַס.

דערנאָך זענען געקומען צוויי פּאַר שטיוואַליעס. די צוויי פּאַר שטיוואַליעס האָבן געשפּאַנט איבער דעם בלאַטיקן וועג. ווען די שטיוואַליעס זענען שוין געווען אויף יענער זייט פון דעם צמענטאַזש, וואָס נאָך דער ראַגאַטקע, האָבן זיי זיך אַפּגעשטעלט. אַ כּאַלעריטשנע זון האָט דעם וואַסערדיקן הימל געגעבן אַ שטיקל אַנבליק פון טאַג. ביידע פּאַר שטיוואַליעס זענען שוין געווען זיכער, אַז זיי טרעטן אויף שטאַטישער טעריטאָריע און זיי האָבן זיך פאַרגונען דעם טיינעג זיך אַביסל אַפּצורוען.

דער הויכער, מיט דער פלאַקערדיקער רויטער באַרד און מיט די גרינע קליינע אויגן האָט אַ טיפן קרעכץ געטאָן און זיך גענומען גע-שמאַק שיבן איבער דער צעריסענער, וואַטאָוער, קאַפּאַטע.

דאָס קליינע אידל לעבן אים האָט דערגרייכט דעם הויכן ביו צום גאַרטל. ער האָט געהאַט אַ גרוי שטרויען בערדל און רויטע בעקעלאַך, ווי פאַרפרוירענע עפל. ער האָט אַלץ נישט אָפּגעלאָזט דעם הויכנס האַנט, כאַטש יענער האָט זיך געריסן צו באַפרייען. דער הויכער האָט אַ ברום געטאָן און דאָס אידל האָט אים געגעבן אַ שאַרפן, פרייזישן קניפ אין דער האַנט, אַז ער האָט זיך צערעוועט און זיך אַזש פאַרסמאַרקעט רעוונדיק. און אַזוי שנעל ווי איך האָב אים דערהערט וויינען, האָב איך גלייך דערקענט דעם משוגע-נעם אַביש.

עס איז נאָך נישט געווען רעכט טאַג אָבער פונדעסטוועגן זענען שוין ווייסעכעוורעניקעס אַרומגעלאָפן און געפאַטשט מיט די באַר-וויסע פיס אין די קאַלוזשעס. ווי זיי האָבן דערזען די צוויי, וואָס זענען געשטאַנען אַנגעשפאַרט ביי דער ראַגאַטקע, האָבן זיי אַרויס-געלאָזט אַ געשריי: דער משוגענער אַביש איז שוין דאָ! דער משוגע-נער אַביש! דער פריילאָכער געשריי האָט אָפּגעקלונגען איבער דעם גאַנצן נייעם וועג.

אַ שטיל אינגל מיט פרומע בעקעלאַך איז געגאַנגען אין כיידער אַריין. ער האָט געטראָגן אַ וואָרים פלעצל אַנגעשמירט מיט צעגאַנ-גענער פוטער, אַ בייטל מיט זויערע וויינשל און אין קעשענע האָט ער געהאַט אַ צווייער פאַר סאַכמעראַזש. דאָס שטיל אינגל איז מיר געווען אַזוי באַקאַנט, אַז איך האָב אַזש געוואָלט וויינען. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט און איז צוגעגאַנגען דריסט צו אַבישן, אָפּגעקניפּט אַ שטיקל פלעצל און אויסגעשטרעקט די האַנט. אָבער ווען אַביש האָט עס געוואָלט אַ כאַפּ טאַן, האָט אים דאָס אינגעלע בלוזי אַ ווינק געטאָן מיט אַ שטיל קאַל: וועכויל מאַמינים.

אַביש'ס גרינע אויגן האָבן אויפגעלויכטן. ער האָט זיך גע-נומען געטריי און פרום שאַקלען און מיט פאַרשטשעמעטע ליפן האָט ער אויסגעזונגען מיטן טראַפּ יעדן פאַסוק.

וועכויל מאַמינים

גאַט מוז מען דינען,

מען מוז אים דינען,

מען דאַרף אים דינען

מיט פרייד און מיט נאכאָסט,
האַגויעל מימאָוועט ופּוידע מישאַכאָסט.

דאָס קליינע אידל, דאָס טאַטל זיינס, איז געשטאַנען און זיך מיט-
געשאַקלט צום טאַקט. אין קאָפּ זענען ביי אים געבאַרן געוואָרן
קליינע טרייסטעלאַך, וואָס דער זון זיינער פאַרדינט קאַנעהאַרע אויף
כעיונע. שוין יאָרן און יאָרן, ווי ער טאַפּשעט אויס צוזאַמען מיט
דעם זון די בלאַטעס פון אַלע שטעט און דערפלאַך און גאַט איז אַ
פאַטער. אַביש האָט אַ געלענג צום זינגען. מען שטופט דורך
באַרעכשעם די וואַך און אַלע פרייטיק קומט מען צוריק הערן לעכו
נעראַנגאַ אין רעבינס בעסהאַמעדרעש. דאָס טאַטל אַליין קען אויך
אַפּזינגען אַ וועכיל מאַמינים, אַבער נישט מיט דעם זינס רעגילעס.
עפעס זענען ביי אים שוין פאַרפעצט און פאַרלייגט שטיקער מוּיאָך.
די ווערטער קומען אַרויס שטומפיק און נישט אַזוי ניגענדיק און מיט
דעם זעלבן קרעכץ ווי ביי אַבישן. אַן אַבישן וואַלט ער זיכער צו גרונט
געגאַנגען אויף די עלטערע יאָרן.

דאָס קליינע אינגעלע מיט די פרומע בעקעלאַך האָט זיך אַרומ-
געקוקט, אויב קיינער זעט נישט און ער האָט אַבישן דערלאַנגט נאָך
אַ קניפּ פון וואַרימן פלעצל.

אַביש, זאָג מיר ווי שפעט איז?

דאָס טאַטל האָט צוגעמאַכט די אויגן. ער האָט שוין געוואוסט וואָס דאָ
קומט. אויף אַזעלכע זאַכן האָט ער טאַקע זיין האַסקאַמע נישט געגעבן,
אַבער ער האָט פאַרשטאַנען, אַז עס איז אַ טייל פון דער פאַרנאָסע. אַביש
האַט זיך אַ פאַרע געטאַן ביים קראַק און אַרויסגענומען די זאַך און
שלימאַזעלדיק געדרייט ווי ער וואַלט אַנגעדרייט אַ רעגולאַטאַר. דאָס
אינגל, וואָס האָט דאָס שוין געהאַט געזען צום וויפילטן מאַל, האָט
דערלאַנגט אַ קוויטש און אַ הירוּש און גענומען לויפן ווי אַ לאַשעק
אין כּיידער.

אויף דעם גויעשקן מאַרק זענען שוין געהאַט אַנגעפאַרן אַסאַך פּורן.
די גאַיעס מיט די הינער און אייער, מיט די גרינסן און אויבסן, מיט
די שוואַרצע און רויטע יאַגדעס. די אידענעס האָבן געבלאַזן די הי-
נער אויף דעם ריכטיקן אַרט און זיך געדונגען. אַ פּויער איז גע-
שטאַנען ביי זיין וואַגן און געמאַכט אַ גאַנצע קאַלזשע. עס איז
דערלאַפן שויםנדיק ביז צום פּערדל, וואָס האָט געהויבן די פּיס. די
העקערינגן מיט די פאַרבלוטיקטע פאַרטיכער האָבן געשאַרפט די
לאַנגע שפיציקע מעסערס. איין העקערינג האָט אַ כאַפּ געטאַן אַ יונגע
שיקסע, זי געגעבן אַ הויב אין דער לופטן און זי אַזוי געהאַלטן. עט-

לאַכע העקעריונגן זענען אונטערגעשפרונגען און גערוקט די הענט אונטער דער שיקסעס קליידל, וואָס האָט זיך אויפגעבלאָזן פון ווינט. די שיקסע האָט זיך געריסן און געדריגעט מיט די פיס און געשריגן האָט זי אויף אַ קוויטש:

פאַר גאָט, פאַר גאָט, האָבן זיי נישט קיין מוירע. פאַר גאָט, דער מאַרק האָט געשמעקט מיט מעליקע און ווייניקע פערזשיכעס, רויטע טרישטאָוקעס, מאַלינעס, פרישע מייערן, שאַלאַטן, גרינגעלע אַוגערקעס, רויטע רעטעכלאַך. עס איז אַלץ ווי אויפגעגאַנגען פאַר די אויגן און פאַרשמעקט דעם גאַנצן מאַרק.

אַן אַלטע גויע, וואָס האָט אויסגעזען ווי אַ מאַכשיפע, איז גע- שטאַנען און געמעלקט אַ געהאַרזאָמע ציג און דעלאַנגט אַ גלאַז מיט פריש אויסגעמאַלקנס צו אַ יונג כאַסידל מיט געקרויזלטע פייע- לאַך, וואָס האָט נאָך יעדן שליק מילך זיך אַ כאַפּ געטאַן ביים האַרץ און געזיפט מיט קאָוואַנע ווי אַ גרויסע רעפּוע.

אַכוץ מיט שאַלאַטן און פרוכט האָט דער מאַרק געשמעקט מיט קי, הענער, הינט און פערד און מיט די פרישע שטיקער וואָס די פערד האָבן נאָר וואָס געהאַט אַנגעלייגט. ביזע הינט מיט אַלטע פע- גימער זענען געווען צוגעבונדן צו די וועגענער. זיי האָבן זיך גע- ריסן פון די שטריק און געהאַווקעט. האַלב דערשטיקטע הענער, וואָס זענען געלעגן אונטער אַ באַרג שמאַטעס, האָבן קונציק אַרויסגע- קראָגן די קעפּלאַך, געקרייעט מיט אַ צוגעוואַרגענעם קריי און ווידער געפאַלן כאַלאַשעס.

אַ ציגינערן איז אַרומגעגאַנגען, געקלימפערט מיט אירע קייטן און בראַסלעטן און געריסן ביי יעדן איינעם די הענט. אידענעס האָבן זיך באַראַטן איינע מיט דער אַנדערער. אידן האָבן אויך אַרומגע- שמאַיעט און געזוכט מעציעס אויף שאַבעס. קיינער האָט זיך נישט אומגעקוקט אויף דער מעשווענער דבורה, וואָס האָט געהויבן דאָס קלייד ביז צו די אויגן און געשריגן היסטעריש מיט איר קינדישן סיען.

אידן, מוסיאך וועט קומען.

אידן, מוסיאך וועט קומען.

דער טאָג איז געווען אַ פאַרנער און די פויערים האָבן געשוויצט אונטער די שווערע סערמיגעס. זייערע וועגענער האָבן זיך שוין ביסלאַכווייז גענומען רירן אין וועג אַריין, צוריק אין די דערפלאַך, וואו אַ קילער הימל איז געהאַנגען איבער זייערע כאַטעס, וואָס זענען געשטאַנען צעוואַרפן אין געדיכטע וועלדלאַך.

דער בלינדער דזשיאד איז געזעסן אינמיטן מאַרק, געשפּילט אויף
דער קאַטערינקע און צוגעזונגען אַ פּרום לידעלע, וואָס יעדער איינער
האַט שוין געקענט פון אויסווייניג. די קאַטערינקע האָט אין זיינע
הענט אויסגעזען ווי אַ האַנט־מילעכל, וואָס האָט געהאַלטן אין אין
מאַלן דאָס זעלבע לידל נאַכאַמאַל און נאַכאַמאַל.

בלינד בין איך אָבער
יעזוס איז גוט צו מיר,
גוט צו מיר,
און מאַריע איז גוט צו מיר,
גוט צו מיר,
זייט־זשע, ליבע מענטשן, גוט צו מיר.
גוט צו מיר.

ריפּיי, ריפּיי, ריפּיי, האָט ער געצויגן דעם בויך פון דער קאַטע־
רינקע, וואָס האָט זיך געקאַרטשעט, אויסגעלענגערט און זיך געקע־
רעוועט אין אַלע זייטן ווי אַ שלאַנג.

דעם דזשיאד'ס געזאַנג איז געווען זיסלאַך און האָט זיך געלייגט
פּריקרע אויף יעדנס ליפּן. יעדער איינער האָט פון אים געווייכט און
ס'האַבן געווייכט פון אים הינט, פּערד, אַפּילע די קאַטשקעס און די
הינער זענען געגאַנגען אַרום אים און אים ניט אָנגערירט, ניט מיט
קיין פּליגל און ניט מיט קיין פּיסל.

אַ סוכאַטנער גאַלעך, מיט אַ לאַנגער, דינער נאָז און אַסאַך זומער־
שפּרענקעלאַך איבערן גאַנצן פּאַנים האָט זיך אַפּגעשטעלט ביים
אַלטיטשקן און זיך גענומען אויסטייען מיט אים, זינגענדיק.

אַ גוטן טאָג דיר, זיידעשי,
אַ גוטן טאָג דיר.
ווי דינט דיר היינט דאָס ליכט פון דיין האַרץ?

דער דזשיאד האָט לאַנגזאַם איינגעשטילט זיין קאַטערינקע, ער
האַט געענטפּערט מיט די זעלבע ווערטער פון זיין לידל, אָבער ער
האַט נישט געזונגען. ער האָט בלויז יעדע עטלאַכע ווערטער באַגלייט
מיט אַ שטילן ריפּיי.

יעזוס איז גוט צו מיר,
גוט צו מיר,
און מאַריע איז גוט צו מיר.

דאָס איז גוט! האָט דער שוואַרצעקליידטער פּרום פּאַרגלייזט די אויגן און אַרויסגענומען אַ גראַשן, פּאַרזיכטיק באַטראַכט פון אַלע זייטן און ווען ער האָט זיך איבערצייגט, אָז דאָס גלאַנציקע מאַטבייעלע איז ניט קיין רענדל, האָט ער עס אַריינגעוואָרפן אין דעם דזשיאד'ס פּושקעלע. דער אַלטיטשקער האָט גלייך ווידער אויפגע- שפּילט זיין לידל און אונטערגעהוידעט מיט דעם האַלב-זיצנדיקן גוף, דער גאַלעך איז געגאַנגען פון איין בודקע צו דער אַנדערער, וואו עס זענען געהאַנגען הייליקע פּאַטשערקעס, קופּערנע יעזוסלאַך, רויטע לאַמפּאַדעס, פעט-אַנגעשמירטע מאַריעס אין געגילדטע רעמלאַך, בלוטיקע הערצער, יעזוסן מיט דערנער אַרום די בלאַנדע קעפּ. ער האָט פּרום געטאַפּט די שטיקלאַך הייליקוואַרג. די גאַיעס זענען אים פּאַרבייגעגאַנגען און אים געקושט די האַנט.

ער איז צוגעגאַנגען צו אַ יונגער שיקסע, וואָס איז געזעסן צווישן הויכע, ערדענע טעפּ מיט מאַלינעס. די שיקסע איז שנעל אויפגע- שפּרונגען און רויטלענדיק זיך האָט זי אַ כאַפּ געטאַן זיין האַנט און זי צוגעפּרעסט צו די ליפּן. דער גאַלעך האָט גענומען עטלאַכע מאַ- לינעס, אויפגעזעפּנט די איידעלע, האַריקע פּיסקלאַך, זיי אַריינגעוואָרפן אין מויל און זיך פּאַסמאַקעוועט.

עטלאַכע האָט ער געהאַלטן אויף דער דלאַניע. ער האָט געקוקט אויף די מאַלינעס, וואָס זענען געשטאַנען ווי די קליינע וואַזעס. געראַטן, געראַטן, האָט דער גאַלעך גערעדט קיינעדיק. דער הער- גאַט האָט היי-אַר געבענשט אונדזערע ביימער און אונדזער ערד.

און ווי דער גאַלעך איז געשטאַנען און געקוקט אויף דער דלאַניע, וואָס האָט אויסגעזען אינגאַנצן פּאַרבלוטיקט פון די מאַלינעס, איז דער- מאַרק פּלוצים געוואָרן טרויעריק פון איין עק צום אַנדערן. עפּשער דערפּאַר, ווייל ער האָט זיך מיטאַמאַל אינגאַנצן אָפּגעליידיקט און ווייל ס'איז געוואָרן טונקל מיט אַן ערעוושאַבעס-טונקלקייט.

דער מאַן מיט דעם אויסגעבויענעם שטעקן האָט זיך נאָך אַלץ געיאַגט באַרגאַראַפּ איבער דער אידנגאַס און געקלאַפּט אויף אַלע געוועלבער. דער גאַלעך האָט געגעבן אַ סיגנאַל מיט זיין רויטער דלאַניע און ס'האַבן זיך צעקלונגען די רוסישע באַסאַווע סאַבאַרן און די פּוילישע קאַשטשיאַלן. אַבער מיטאַמאַל זענען זיי שטום געוואָרן און ווי די רויטע דלאַניע האָט זיך ביי זיי נישט געבעטן זענען זיי אַלץ גע- בליבן שטום. דער בלינדער דזשיאד איז געבליבן זיצן ביי אַן אַלטער פּאַרפּישטער וואַנט אויפן מאַרק און געצויגן די קאַ- טערינקע.

בלינד בין איך אָבער
יעזוס איז גוט צו מיר,
גוט צו מיר
און מאַריע איז גוט צו מיר,
גוט צו מיר,
זייט-זשע, ליבע מענטשן, גוט צו מיר,
גוט צו מיר,

אויפן צוג האָב איך זיך אויפגעכאַפט מיט דעם פריקרען טאַאַם
פון דעם דזשיאַד'ס לידל אויפן גומן. נאָך איצט, בעאייס איך האָב
זיך געטראַסקעט אין דער דראַזשקע, האָב איך געהאַט די זעלבע
זויערקיט אין מויל, וואָס איך האָב געפילט, ווען איך האָב זיך אַרויס-
געדראַפעט פון מיין כאַלעם און געזען מיט פאַרשלאַפענע אויגן, ווי עס
האַבן גענומען לויפן אויף דער וואָר פוילישע שטעט און שטעטלאַך
פאַר די פענצטער פון מיין צוג.

איך בין געווען דאַנקבאַר מיין פאַרשלאַפענעם קאַפּ, וואָס האָט
צוואַמענגעפלאַנטערט אַ פיינעם פלאַנטער. נאָך צוואַנציק יאָר קום
איך איצט צוריק אַהיים באַלאַדן מיט היימישקייט, און נישט נאָר מיט
היימישקייט, נאָר אַפילע מיט דער טרויעריקער טאַנאַליטעט פון דער
היים. איך האָב איצט דאָס געפיל, ווי אַלע מייע קעשענעס וואַלטן
געווען איבערגעלאַדן מיט די היימישע זאַכן פון מיין כאַלעם, וואָס איך
האַב די גאַנצע צוואַנציק יאָר פון אַפגעפרעמדקייט אַפגעדייט. איצט ווילט
זיך מיר אויסליידיקן אַלע קעשענעס און צעוואַרפן אַלע מייע
געדעכענישן איבער די וואַרשעווער גאַסן. זעט, איך האָב אין איך
נישט געפעלשט. מיין צונג איז טאַקע איצט צוגעקלעפט צום גומען,
אַבער איך דיך, מיין אידיש-פוילן, האָב קיינמאַל נישט פאַרגעסן מיט
אַלע דייע שרעקן און טרויעריקע סימכעס. פאַרגעס נישט מיין
רעכטע האַנט, ווי איך האָב אין דיר נישט פאַרגעסן.

די פרימאַרגנדיקע וואַרשע האָט מיר נאָך קיין שאַלעם נישט
אַפגעגעבן. דאָס אייגנטימלאַכע פון דער שטאָט איז נאָך אַלץ געלעגן
פאַרשלאַפן. איך האָב מיין היסן יאַכמער באַהאַלטן פאַר לובלין, די
שטאָט פון מיין כאַלעם, די שטאָט פון מיין דערשראָקענער אידישקייט,
וואָס האָט זיך שטענדיק אויסבאַהאַלטן צווישן די ביידע פיינטלאַכע
גלעקער, רוסישע און קאַטוילישע.

דאָס וואָס איך פאַר איצט צו מיין מומען דורך ניו-יאָרק, איז מיר
אויסגעקומען, ווי איך וואַלט פאַרלייגט אַ שטיק וועג. אַריינגעפאַרן
דורך אַן אַנדער טויער, און אַנגעקומען דורך אַ הינטער-טיר. אַמאַל

פלעג איך פֿאַרן דירעקט פון לובלין קיין וואַרשע, איצט פֿאַר איך גאַר פון לובלין קיין ניו־יאָרק דורך, פֿאַלג־מיד־אַגאַנג, צוואַנציק יאָר קיין וואַרשע, און ערשט פון וואַרשע צוריק קיין לובלין. דירעקט פון לובלין קיין וואַרשע בין איך געפֿאַרן אויף באַזוך, בין איך געפֿאַרן זיך גרויסשטעטלעך, בין איך געפֿאַרן אָפֿקלאַפֿן די טירן אין די רעדאַקציעס, בין איך געפֿאַרן אָפֿגעבן עקזאַמען אין קרינסקי'ס שולע.

אין די קאַרידאָרן פון קרינסקי'ס שולע האָט מען גערעדט אַ געביכלטן העברעאיש. די קלאַס־ציימערן האָבן נישט געהאַט די איינ־געפונדעטוועקייט פון דער לובלינער גימנאַזיע, נאָר זיי האָבן אויסגע־קוקט ווי אויף שנעל אויפגעשלאָגענע סוקעס. קרינסקי'ס סטודענטן האָט געפֿעלט די פֿרייד פון אַ סטודענטישער יוגנט. זיי זענען אַרומגע־גאַנגען און געקנייטשט די טאַכליסדיקע שטערנס. אָפֿילע די סאַמע אינגסטע סטודענטן האָבן געפֿילט, אַז די גרויסע וועלט האָט זיי אויסבראַקירט און מען צווינגט זיי צו היטן דעם אייגענעם וויינ־גאַרטן.

די שינעלן פון קרינסקי'ס האַנדל־שולע זענען אָפֿילע געווען ענלאַך אויף די שינעלן פון קאַזיאַנע האַנדל־שולן, אָבער עטלאַכע מעשענע קנעפֿלאַך אויף דעם אוניפֿאַרם און היטל האָבן אַרויסגעגעבן דעם סאָד, אַז דאָס איז אַ שאַבעס־פֿאַר־זיך מונדיר. די דירעקטאָרן פון דער שולע האָבן געמאַכט אַ העראַאישן אַנשטערענג צו באַהאַלטן דאָס געטאָ־געמיט פון וועלטלאַכקייט געפֿאַרט מיט אידישקייט, וואָס איז געווען אויסזיכטלאָז, ווי דאָס גאַנצע אידישע לעבן. יעדער סטודענט האָט געברומט עוד לאַ אַבדה פֿאַר זיך און ער האָט זיך גע־פֿילט נישט מער געטרייסט ווי דאָס גאַנצע אידישע פֿאַלק. טאַקע עוד לאַ אַבדה, אָבער וואָס וועט מען פֿאַרט טאָן, אַז מען וועט שוין, מ'שטיינס געזאַגט, ענדיקן קרינסקי'ס שולע?

דאָ אַהער איז מען געקומען בעאיינן בריירע, נאַכדעם ווי די גימנאַזיאַלע עקזאַמענאַטאָרן האָבן יאָר איין און יאָר אויס געשניטן מיט זייערע קאַסעס אידישע האַפֿנונגען. מען איז אַרויף צו קרינסקי'ן און געהערט דעם אומזיכערן סקריפֿ פון די טרעפֿ, איינגעזאַפֿט די טוכלעקייט פון אידישע געשעפטן אין דער געביידע און אין דער גאַנצער געגנט. סימאָנס פֿאַסאָזש — געוואַנט, לעדער, קרינסקי'ס האַנדל־שולע, האַנדעל — האַנדעל — שולע — שמאַטעס — האַנדעל.

די לובלינער גימנאַזיע איז געווען אַ נידריגע געביידע. עטלאַכע

מאַרמאַרנע טרעפּ האָבן געפירט צום אָפּגעשלאָסענעם טעמפל. ביי קרינסקי'ן — קרעכנדיקע הילצערנע שטיגן. געטאַוואַטע. בעאיינ-ברייַעדיקע אידישקייט און אַראַנזשערע-וועלטלאַכקייט, וואָס זעט נישט קיין זון און פילט נישט קיין רעגן.

די אַרנאַמענטיק איז געווען דער דירעקטאָר מיט דער ברייטער פּראַוואַסלאַווער באַרד און רויטער פּראַוואַסלאַווער נאַז. די באַרד איז געווען אַזוי ברייט, אַז זי האָט אַזש אויסגעקוקט ווי אַ געשעפּט-לאַכע דעקאַראַציע. ראַזשדעסטווענסקי פון דער לובלינער גימנאַזיע האָט זיך געקענט פּאַרגינען דינע, שוואַרצע וואַנסעלאַך, אַבער וואָס-קרעסענסקי פון קרינסקי'ס שולע האָט געמוזט טראַגן אַ ברייטע, רויטע באַרד פון אַ פּאַפּ. ער איז געווען קרינסקי'ס וועלטלאַך-קריסטלאַכע שילד. אַבער ראַזשדעסטווענסקי'ס וואַנסעלאַך האָבן אַרויסגערופּן מער מוירע, ווי אַט-די פּראַוואַסלאַווע באַרד, וואָס האָט גיכער געהערט צו דער פּאַרשווענדערישער אידישער קאַריקאַטור, וועלכע סימולירט פרעמדקייט מיט אַ ברייטער האַנט.

וואָסקרעסענסקי האָט געמוזט דינען ווי דער גאַי ביי די טויערן פון אידישער בילדונג. די סטודענטן שטייען אַרום אים צו נאַענט. ער איז געבאָך צוזאַמען מיט זיי אין גאַלעס. סיי ער און סיי די אידישע סטודענטן זענען אויסבראַקירט געוואָרן. די גויעשע וועלט האָט פאַר אים אויך נישט געפונען קיין פּלאַץ.

צוזאַמען מיט מיר פאַרט צו קרינסקי'ן מיין קליינער סטודענט. ער האָט לעבעדיקע, ברוינע אויגן און אַן אונטערשטע פּאַראַקשנטע ליפּ. מיר דוכט זיך, אַז ער זעט פּונקט אַזויפיל ווי איך, שפּאַנענדיק איבער די קאַרידאָרן, אַבער זיין אונטערשטע, פּליישיקע ליפּ שוויגט. ער האָט אויך אַ שווער האַרץ. ער בויגט דעם קאַפּ, ווייל דאָ אין די קלאַס-צימערן וואַרפט מען אים שוין אַן אַ אידישן אַל. כאַטש מיר גייען אין קאַרידאָרן, דוכט זיך גאַר, אַז מיר ביידע קלעטערן ערגעץ באַרגאַרויף מיט גרויס מאַטערניש. איך, דער סטאַלער יונגערמאַן פון פּופּצן און ער דער צוועלפּיעריקער — מיר ביידע זוכן דאָ טאַכליס. דער לערער און דער טאַלמיד זענען אַרויסמאַנעוורירט געוואָרן פון דעם גרויסן, ברייטן קוואַל און ביידע טאַפּן אַ וואַנט.

דערפאַר האָט דער שוויצענטע-דוסקי שפּיטאַל יאָ געהאַט ענלאַכקייט צו דער לובלינער גימנאַזיע. בלויז אין די קאַרידאָרן פון דער לובלי-נער גימנאַזיע האָב איך, אַ אידיש אינגל, געפילט דעם זעלבן קלעם אַרום האַרץ ווי אין שפּיטאַל. יעדעס מאָל ווען איך בין געגאַנגען האַלטן עקוזאַמען אין לובלינער גימנאַזיע האָט זיך מיר געדוכט, אַז

איך בין זייער קראַנק. די לערער זענען ביזע כירורגן מיט גרייטע לאַנצעטן. די ווענט האָבן געהאַט אַ שפיטאַלענע קאַלטקייט. די זויבערקייט האָט געשמעקט מיט יאָדאַפּאַרם. די עקזאַמענאַטאָרן האָבן מיר אַריינגעשמיכלט אין פּאַנים אַריין מיט אַ שפּיזלדיק שמיכעלע, ווען מען האָט אויסגערופן דעם יאַקאָו איסאַקאָוויטש גליאַטשטעין, מיט דעם אַקצענט אויף דער לעצטער זילבע. כּי-כי — יאַקאָו איסאַקאָוויטש, אַ קליין אידעלע וויל אויך, ער וויל אויך. די לערער שמועסן זיך דורך מיט דעם פּאַפּ, וואָס זיצט געווענלאַך ביי די עקזאַמענעס, קעדיי צוזאָגעבן פייערלאַכקייט. ער וואָרפט אויך אַמאַל אַריין אַ פּראַ-געלע. יאַקאָו איסאַקאָוויטש, פּרעגט ער, און מיר דוכט זיך, אַז ער וויל גאַרנישט וויסן דעם ענטפּער, ער וויל בלויז גראַבלען ביי מיר ערגעץ טיף, טיף, מיט אַ קליין מעסערל. און אין שווענעטעזדוסקי שפיטאַל האָט מען מיר אַרויסגענומען דעם אַפּענדיקס.

די נאַנעס פון דעם קאַטוילישן שפיטאַל האָבן מיך געצוואָגן און געקעמט און געטרייבערט די אַדערן מיט גוטסקייט. זיי האָבן מיך געהאַלטן אין איין פּרעגן, אויב מיר אידן האָבן אויך ערגעץ אַזאַ אינסטיטוציע, וואו שוועסטער זאָלן אַזוי דורכצוואָגן און דורכקעמען אַ קראַנק קאַטויליש אינגל.

אַ שייגעץ, ביי וועמען מען האָט ערשט מיט עטלאַכע וואָכן צוריק אַרונטערגענומען אַ פּוס, האָט מיך געפּרעגט טאַמעוואַטע, פּאַרוואָס איך בין נישט אַריין אין אַ אידישן שפיטאַל. עס איז געווען אין סאַמע ברען פון פּוילישן באַיקאַט קעגן אידן און איך בין געלעגן, איין איד, צווישן 36 קריסטלאַכע בעטלאַך. איך בין געווען אַרומגערינגלט מיט קריסטלאַכער באַרמהערציקייט. אַלע זענען געווען גוט צו מיר און אַלע האָבן קעסיידער אונטערגעשטראַכן וויפּיל פּונט גוטסקייט מען שענקט מיר, כאַטש איך בין אַ אידיש אינגל.

אַ מאַן מיט שוואַרצע וואַנסן און געל פּאַנים איז אויס-געגאַנגען מיט אַ גוטן שמיכל, ווי ער וואָלט זיך געשעמט, וואָס ער מאַכט אונדז אַלעמען אַביסל אומבאַקוועם. ער איז געווען אַ באַך-קאַנדוקטאָר, וואָס מען האָט אַריינגעבראַכט נאָך אַ צוג-אומגליק. די לעצטע צערעמאָניעס, אַ שטילע פּאַמיליע אַרום בעט.

וויטע לעמפּלאַך אין די קאַרידאָרן. פּאַרשטיקטע קרעכצן פון די בעטן. איך געדענק דאָס אַרויסנעמען די שטעד. אַ רוסישע דאָקטאָר טאַרשע מיט גוטע, פּעטע הענטלאַך. די עטלאַכע נעכט, ווען איך האָב שוין געקענט אַרומדראַלן אין שפיטאַל, האָב איך גאַנץ אַפּט געפּילט.

אז איך, יאקאוויטש, שפאן ארום, א קראנקער איד, איבער
 די קארדראן פון דער לובלינער קריסטלאכער גימנאזיע.
 די מידקייט האט מיר איצט געקיצלט יעדן ביין. איך האב ווי
 דורך גלאז געקוקט אויף די ווארשעווער גאסן און זיי געזוכט צו דער-
 קענען אין רעטראספעקט פון יארן. אויף די גאסן האט געהערשט א
 פארשלאפענע אַרדנונג. די דראַזשקע איז שוין איצט געלאָפן איבער
 דער בריק קיין פראַגע. אין די צוואַנציק יאָר פון וועלט-איבערקע-
 רעניש וואוינט נאָך אַלץ מיין מומע אין זעלבן הויף. דער זשאַנצע,
 וואָס האָט זיך אָפּט געשלאָגן מיט זיינע זין און זיך געהאַלטן אין
 איין באַרימען, אַז די קאַבאַרעט-זינגערין קאוועצקאַ טוט אים אָן די
 זאַקן, מוז שוין לאַנג זיין אויף יענער וועלט. זיין עלטסטער זון,
 וואָס האָט אַלעמאַל געסטראַשעט מיט שמאַד, האָט טאַקע געהאַלטן
 וואַרט. אין די האַניק-כאַדאַשים פון פּאַלאַניאַ רעסטיטוטאַ האָט ער
 זיך געשמאַדט און איז געוואָרן אַ פּאַליציי-שעף אין אַ קליין שטעטל.
 און געטריי דער טראַדיציע, האָט ער די דאַרטיקע אידן אַנגעטאַן גע-
 ברוינטע לייד. אַזאַ גרויס האָט מיר אָפּגעגעבן זיין אייגענער ברודער,
 וואָס האָט מיט מיר אַמאַל געקנעלט היפּנאָטישע מאַנערן. אַט-דער
 אינגערער זון, האָט זיך אויך אונטערגעשמאַדט, קעדיי ער זאַל קענען
 באַזוכן אַ גאַלאַכיים-סעמינאַר. די יונגע גאַלאַכיים-סטודענטן האָבן
 דעם נייעם מעשומעד געגעבן שלעכטע קעסט, איז ער אַנטלאָפן
 קיין אַמעריקע, וואו ער האָט זיך מיט זיינע היפּנאָטישע מאַנערן דער-
 שלאָגן צו אַן אַלטער מיליאָנערשע. ער האָט מיך קעסיידער גע-
 האַלטן אין איין פּרעגן אייצעס, צי ער זאַל כאַסינע האָבן מיט דער
 אַלטער גויע, וועלכע שאַדכנט זיך צו אים, און ווערן אַ פּאַרטיגער
 מיליאָנער, אָדער ער זאַל זיך לאָזן איבעררעדן פון דער יונגער
 טאַכטער און מיט איר אַנטלויפן.
 אָבער מיין מומע האָט דאָך דורכגעמאַכט אַ שטיקל ענדערונג.
 שטאַט וואָס זי האָט אַמאַל געוואוינט רעכטס, וואוינט זי איצט
 לינקס. פּאַרט פּאַרלאָפּן צוואַנציק יאָר.
 ווי שטיל און אומבאַמערקט איך האָב געוואַלט זיך דורכ-
 גליטשן, איז עס מיר נישט געלונגען. אַ קליין מיידעלע האָט גענומען
 לויפן. צוויי אינגלאַך האָבן זיך אַנגעכאַפּט ביי די הענט און אַנגע-
 הויבן שפּרינגען איבערן הויף ווי קוריערן. אַ אידענע מיט אַן איבער-
 געוואַקסענער נאָז, די גרויס פון אַ קאַרטאַפּליע, האָט אַ פּרעג געטאַן
 וועמען איך דאַרף. אַ איד מיט אַן אונטערגעבונדענער באַרד האָט
 גענומען שרייען איבער דעם גאַנצן הויף. עטלאַכע ווייבער זענען

ארויס אויף די באלקאנען. דער גאנצער הויף האָט גענומען רודערן.
ווען איך בין אַרויף אויף די טרעפּ, האָט מיך שוין מיין מומע
באָגענט האַלבוועגס, מיט אַ פּאַטש אין די הענט און מיט אַ וויינענ-
דיק פּאַנים.

V

ווי געל דער מומעס פּאַנים איז געווען, איז עס אַלץ געווען דאָס
איינציקע שטיקל ליכט אויף די פינצטערע שטיגן. איך האָב זי
גלייך דערקענט. מערקווירדיק ענלאַך אויף דער מאַמען מיינער איז
זי געווען אויף אַזויפיל נישט ענלאַך, אויף וויפיל איך האָב נאָך גע-
האַט דורכצומאַכן עטלאַכע שאַ רייזע, קעדיי פּולשטענדיק צו פּאַר-
ענדיקן פּאַר זיך דער מאַמעס געשטאַלט. עס איז געווען ווי מען מאַטערט
זיך צוריקצורופן אַ פּאַנים און מען קומט שוין גאַר נאָענט, עס פעלט נאָך
אַ פינטעלע, אַ שטריך. זי איז געווען אויף אַזוי פיל ענלאַך, אויף וויפיל
עס האָט שוין געהאַלטן דערביי, אַז איך זאָל זען די מאַמען אַליין.
טראַץ דער מומעס שוידערלאַכער פּאַרעלטערטייט בין איך געבליבן
צופרידן, וואָס איך זע שוין קעמאַט די מאַמען. עס איז ווי נאָך אַ
כאַלעם. דו עפּנסט אויף די אויגן און דו דערזעסט שטיין איבער דיר
אַ נאַנטן מענטשן. דער נאָענטער מענטש איז שוין קעמאַט ענלאַך
צו זיך. דו ווייסט, אַז דו דאַרפסט נאָר אַביסל ברייטער עפענען די
אויגן, קעדיי אינגאַנצן איבערצורייסן דעם לעצטן פּאַדעם פון כאַלעם
און זען דעם נאָענטן מיט וואַכע אויגן.

די מומע האָט מיך אַריינגעפירט אין הויז מיט אַ געוויין.
דיין מאַמע איז אַ גרויסע צאָדייקעס, אַז זי האָט דאָס דערלעבט!
דיין מאַמע מוז ערגעץ האָבן אַ גרויסן זכּוס אין הימל, אַז זי האָט דיך
דערלעבט צו זען.

אַ ווייל האָט זיך מיר אויסגעדוכט, אַז זי האָט מיך אַריינ-
געפירט אין אַ וואַקס־מוזיי. עטלאַכע וואַקסענע פיגורן זענען גע-
שטאַנען און מיך אַנגעקוקט. אויף אַ נישט־פּאַרבעט געלעגער, האָבן
זיך געוואַלערט קינדערלאַך. איין קינד מיט אַ קורץ נעזל,
ווי אַן אַפּגעהאַקטער עק ביי אַ הינטל, און מיט עטלאַכע אויבערשטע
ציינדלאַך, האָט גענומען מאַכן פּיסקעס קוקנדיק אויף מיר, אַ צווייט
קינד, אַביסל אַן עלטערס, האָט זיך צעוויינט, אַן אַנדער קינד איז
אַרונטערגעשפרונגען פון בעט און פּאַרשוואונדן אין אַ צווייטן צימער.
די וואַקסענע פענימער האָבן אַלץ געקוקט אויף מיר מיט שרעק.

דערקענסט זיי נישט? דאָס זענען דאָך מיינע טעכטער. דאָס איז
 דאָך די אינגסטע. נאָך דער באַבע דרעזל. און די מיטלסטע גע-
 דענקסטו אויך נישט? און די עלטערע האָסטו שוין אָפילע פאַרגעסן?
 איך האָב נאָך קיינמאָל אַזוי נישט געטראַכט פון די פאַרלאַפּענע
 צוואַנציק יאָר אין טערמינען פון מילכאַמע, הונגער, פאַגראַמען, שרעק,
 דאַלעס, דאַקעס, ווי איצט, קוקנדיק אויף די דריי פאַרגעלטע פענימער.
 נאָך קיינמאָל איז מיר נישט אויסגעקומען צו טראַכטן פון די צוואַנציק
 שרעקלאַכע יאָר אָפילע אין דעם פאַשעטן באַגריף פון אַ פאַרלאַפּן
 שטיק צייט, ווי איצט ווען איך בין געשטאַנען אַ צוגעקאוועטער צום
 אַרט און געקוקט אויף די דריי פענימער. זייער שרעק האָט מיך
 אַנגעשטעקט, ווייל די פענימער זענען געווען פאַרשעמט, וואָס די צייט
 האָט זיי אַזוי, אַן ראַכמאַנעס, אויסגעפאַטשט; אַבער איבער אַלץ זיינען
 זיי געווען דערשראָקן, וואָס מען האָט זיי געכאַפּט נישט צוגעגרייטער-
 הייט. זיי זענען געווען דערשראָקן ווי דאָס נישט-פאַרבעטע געלעגער,
 ווי דאָס קינד וואָס האָט נאָך אַלץ געמאַכט פּיסקעס. זיי האָבן זיך
 געשראָקן צי איך וועל זיי פאַרגעבן, וואָס זיי האָבן אַזוי צעפאַטערט
 מיינע צוואַנציק יאָר, וועלכע זענען פאַרלאַפּן זייט מיר האָבן זיך געזען.
 כּ׳האַב זיי געפאַקט ביי דער האַנט אינמיטן אַלט ווערן פאַר דער צייט.
 אַבער נאָך ערגער איז מיר געוואָרן, ווען איך האָב ענדלאַך דער-
 זען אין די דריי פענימער די שפורן פון די דריי קליינע שטיפערישע
 מיידן, וואָס פלעגן לאַכן מיט אַ פאַרשטיקט, אומגעדולדיק געלעכטער
 דעם אינדערפרי, נאָך דער נאַכט, ווען איך בין געקומען צו גאַסט פון
 לובלין. געווענלאַך פלעג איך אַנקומען שפעט באַנאַכט, אַבער אינ-
 דערפרי זענען זיי שוין געלעגן אין אַ אַנטקעגנאיבערדיק בעט, און
 געטשאַטעוועט אויף מיר ווי די קעצלאַך. די מומע האָט אַנגעזאָגט,
 אַז מען זאל מיך לאָזן שלאָפן, אַבער זיי האָבן נישט געהאַט קיין גע-
 דולד צו וואַרטן ביז איך וועל אַליין עפענען די אויגן. זיי האָבן מיט
 אַלע מיטלען געזוכט מיך אויפצואוועקן אויף אַ האַלב-געזעצלאַכן
 אויפן. און אַז איך האָב ענדלאַך אויפגעריסן די אויגן, האָבן זיי
 ערשט אַרויסגעפלאַצט אין אַן עמעס געלעכטער, און זיך אינגאַנצן
 איבערגעדעקט מיט דעם שווערן איבערבעט. איך האָב זיי אַרויס-
 געקראָגן איינציקווייז, ביי די האַר, ביי אַ פעט-באַרוויס פּיסל, אַדער
 גאָר ביי אַן אויער.

איצט שטייען זיי אַנטקעגן מיר מיט אַ דערשראָקענער פאַרגליי-
 ווערטקייט, און וואָס מער איך דערקען די שפורן פון יענע דריי קינד-
 דישע פענימער, אַלץ ענגער ווערט מיר אין האַלדן. איינע ליידיט

פון א גוידער, און די אויגן אירע זענען שטיקער גלאָז, ביי א צווייטער, פעלן שוין באַלד אַלע ציין און דער אונטערשטער טייל איז דריי מאָל אַזוי ברייט ווי דער אויבערשטער. די דריטע, די אינגסטע, האָט דאָווקע דאָס עלטסטע און פאַרזאָרגטסטע פּאָנים. פון אַ זייטיק צימער קומען אַרויס צוויי יונגעלייט. איינער ווערט מיר פאַרגעשטעלט אַלס דער מאָן פון דער עלטסטער. ער האָט אַ פאַרביסן און קאַנספּיראַטיוו פּאָנים. ער גייט גלייך אַוועק. ער איז אַן אַרבעטסלאָזער בעקער און ער איילט זיך צו אַ פאַך־מיטינג. דער צווייטער יונגערמאַן, איז דער מומעס זון. ער איז געבאָרן געוואָרן צוויי יאָר נאָך מיין אָפּפּאַרן. אָבער נישט קוקנדיק אויף זיינע אַכצן יאָר, האָט ער שוין אַ שפיגלדיקן ליטעקאַפּ און אַ פּאָנים פון אַ מידן סויכער.

איך טו זיך אַביסל איבער אין קיך, און איך וואָש זיך אַרום ביים פאַרזשאַווערטן זלוו. אויף אַ פענצטער ווייקט זיך פלייש און אַרום פלייש קריכן ווייסע ווערים, נאַסטלן. אויך זיי האָבן איך שוין נישט געזען צוואַנציק יאָר און איצט גיבן זיי מיר דעם זעלבן פּיק ביים האַרץ, ווי זיי פלעגן מיר אַ פּיק טאָן, ווען איך האָב אַלס קינד אַרויפ־געטראָטן אויף זיי באַרוויסערהייט. זיי זענען נאָך ווערימדיקער און פלעגמאַטישער ווי די אַמעריקאַנער קאַקראַטשעס. די פּאַדלאַגע, די ווענט און דער פּאַלעפּ זיינען בוכשטעבלאָך פון דעם זעלבן שוואַרץ. די מומע האָט זיך קיינמאַל נישט אויסגעצייכנט מיט צופּיל זויבערקייט, אָבער דאָס מאָל איז עס נישט קיין נאַכלעסיקייט, נאָר דאַלעס. דער אונטערשיד וואַרפט זיך גלייך אין די אויגן. די קאַליר פון דאַלעס — נישט שוואַרץ, נאָר בלאַטיק־שוואַרץ, ערד פון זאַכן, וואָס האַלטן זיך שוין ביי אויפלייזן.

ווען איך בין צוריק אַריין אין צווייטן צימער, איז שוין אויך געזעסן דער פעטער און געזופּט אַ גלעזל וואַרימס. ער האָט אַמאָל געהאַט אַ גרויסע, שוואַרצע באַרד פון אַ ברייטן טשינאַוויק. איצט איז פון דעם געוואָרן אַ קליין, גרוי בערדל, וואָס קוקט אויס נישט געשוירן, נאָר פּאַשעט אויסגעקראַכן. ער האָט מיר דערלאַנגט שאַלעם מיט אַן אַלטער האַנט. עס איז אין אים נישט געווען צו דערקענען קיין סימן פון דעם אַמאָליקן געזונטן פלייש־הענדלער, וואָס האָט געהאַט אַזאַ גוואַרע אין פּאָנים, אַז ער האָט אַלעמאַל אויסגעקוקט ווי ער האַלט אַטאַט ביי קריגן אַן אַפּאַלעקציע פון צופּיל געזונט. איצט האָבן איך אים קוים דערקענט לויט זיין רעדן אונטער דער נאָז און דעם כּיטרען שמייכעלע, וואָס האָט אַלעמאַל געשפּילט אַרום זיינע אַנ־

געגאסענע אויגן מיט אַ וואַרנונג, אַז — מיך וועט איר נישט אָפּ-
פרייערן.

לאַמען עפעס שטעלן צום טיש. ס'מוז דאָך אים כאַלעשן דאָס
האַרץ, — האָט דער פעטער באַפוילן זייטיק, נישט וויסנדיק גענוי צי ער
מעג מיך נאָך דוצן. אָבער איך האָב, נישט געקוקט אויף מיין
שרעקלאַכן הונגער, פאַרויכטיק געטרונקען אַ גלעזל טיי, און אַלץ
געטראַכט פון די קריכנדיקע נאַסטלען און פון דעם דאַלעסדיקן
שוואַרץ.

אַ מאַן פון זעקספּוסיקער הויך, עפשער נאָך מיט אַ שמיצל, מיט
אַ שווערן קאַפּ און מיט אַ בויך ווי אַ קעסלפּויק, וואָס האָט זיך דורכ-
געפלאַצט אַ וועג דורך די ברייטסטע הויזן, איז אַריין אין הויז. ער
איז גלייך צוגעלאַפּן צו מיר, און מיר דערלאַנגט אַ גרויסע, האַרטע
האַנט.

שאַלעמאַלייכעם, שאַלעם! שוויגער, דאָס איז ער? האָט ער זיך
געוואַלט איבערצייגן אויב עס איז טאַקע עמעס.

די מומע האָט מיר גלייך דערקלערט, אַז דאָס איז דער גאַנדיין
אירער, דער מיטלסטערס מאַן.

איך בין אים געווען עמעס דאַנקבאַר, וואָס ער האָט אַריינגעבראַכט
אין הויז אַן אַנדערע אַטמאָספּערע. ער האָט מיט זיין גוואורע און
זיין בויך גלייך אויסגעקערט דאָס גאַנצע דערדריקעניש.

וואָס שווייגט מען דאָ, ווי ביי אַן אַוועל? הער נאָר, אַ מענטש איז
ערשט געקומען קיין פּוילן, און מען דערלאַנגט אים שוין געברוינטע
צאַרעס. וואָסי, ער וועט כאַלילע פאַרשפעטיקן?

דער גרויסער בויך זיינער האָט פאַרמאַגט אַ מאַסע ענערגיע.
אַזאַ שווערע קוועקזילבערדיקייט האָב איך נאָך קיינמאַל נישט געזען.
ער איז גאַרנישט איינגעשטאַנען אויף אַן אַרט. ער האָט געטאַנצט פון
איינעם צום צווייטן מיט דער לייכטקייט פון אַ טענצער.

שוויגער! וואָס מאַכט איר אַ זויער פאַנים? איר האָט דאָך
מיך ליב, אַז איר קריגט אַזש די ניכפע פאַר מיר.

ער האָט געגעבן אַ קוש דער שוויגער, געקושט דאָס ווייב, און מיר
דערקלערט אין איין אַטעם, אַז איך בין געלאַזן צו אים אין הויז פאַר
מיטאַג. אַליין איז ער אַרויס ווי אַ שטורעמווינט אייניקויפן און צוגרייטן.

אַ זיין ווייב איז אויך אַוועק, האָט מיר ערשט די מומע גענומען
דערציילן זיין גאַנצע „כיסטאַריע“. ער שטאַמט פון רייכע מענטשן.

עס איז געווען אַזאַ גליקשידעך, אַז זיינע עלטערן האָבן קיינמאַל נישט
מאַסקים געווען.

דו זעסט דעם גראַבן יונג, איז ער אַנגעשטאַפּט מיט טוירע. דעם
 גראַבן יונג האָט ער אַליין אויסגעכאַליעט. וואָס האָט מען אין
 אים נישט אַריינגעלייגט? קורסן איז קורסן, שפּילן פּידל איז שפּילן
 פּידל, טאַנצן, איז טאַנצן, גאַלד מיט זילבער מיט בערליאַנטן, אַבער
 ער האָט קיינמאַל נישט געוואָלט זיין קיין גרויסער לייט. קוידעמקאַל
 האָט ער זיך דאַווקע פאַרליאַפעט אין מיין טאַכטער און זי גענומען
 ווי די מאַמע האָט זי געהאַט. מען איז אים נאַכגעלאָפּן מיט 20
 טויזנט דאָלאַר נאָדן, ווי אַ גראַשן אַ בייגל. ער האָט אַ גאַלדן פּאַך,
 ער איז אַ צייַט־טעכניקער, אַבער ער האָט פּיינט צו אַרבעטן. ער איז
 שוין אַפּגעווען אין אורוגוואַי אַ זעקס־זיבן יאָר. ערשט אַ יאָר, ווי
 ער איז דאָ צוריק, און ער פּאַקט זיך שוין ווידער אין וועג אַריין. ער
 וואָלט געווען אַ גאַנץ וואוילער מענטש, נאָר ער האָט ליב דעם פרעס
 און דעם זויף און האָט אַפּילע ליב, נישט אויסגערעדט זאָל עס זיין,
 צו קוקן אויף פרעמדע ווייבלאַך. אַז אַלץ ווילט זיך אים. ער האָט
 גרויסע אויגן, אַ גרויסן בויך און אַ געשמאַדטן גאַרגל, אַבער גיב נאָר
 אַ רעד מיט אים. ער איז טאַקע אַ שטיק משוגענער, אַבער אַז ער
 צערעדט זיך איז דאָ וואָס צו הערן.

ווען איך בין געזעסן ביי אים אין הויז, האָט ער אַרום מיר גע-
 פּאַדעט. מיר האָבן געטרונקען ווייסן, פּוילישן שפּירט, און ער האָט
 מיך פּאַשעט געקאַרמעט און געשטאַפּט.

וואָס עסטו ווי אַ פּייגעלע? האָט ער מיך גלייך גענומען דוצן. —
 קוואַך ליגט אין דער שיסל. עסט דאַרפן האָבן אַ שייַן ביסל
 קוואַך אַהיימפּאַרנדיק צו אַ קראַנקער מאַמען.

און וואָס מער ער האָט געגעסן און געטרונקען אַלץ רעדעוודיקער
 איז ער געוואָרן.

ווי דו זעסט מיך אַ לעבעדיקן, ווער איך קליגער פון טאַג צו טאַג.
 איך ווער קליגער, ווייל איך האָב ענדלאַך ענטדעקט דעם סאָד, אַז עס
 איז בעסער צו זיין וואָס נאַרישער. אַמאַל בין איך געווען אַ קאַמפּלי-
 צירטער יונגערמאַן מיט פּראַבלעמען אויפן פּוד. איך האָב שטענדיק
 אונטערגעקרקענט. דאָס זענען געווען די צייטן, ווען איך האָב ליב
 געהאַט נישט אַנדערש ווי קאַמער־מוזיק. דו וויסט דאָך — אינטימע,
 שטילע מוזיקאַלישע געשפרעכן. און דאָסטאַיעווסקין, פּשאַמאַט!
 ער זיפט אויס נאָך אַ גלעזל.

איך האָב זיך אַבער גענומען רעדוצירן אויף צוריק, און וואָס מער
 איך האָב זיך גענומען רעדוצירן, אַלץ גרעסער איז ביי מיר געוואַקסן
 דער בויך. איך האָב איינגעזען, אַז די גאַנצע זאַך איז נישט מער

ווי איינגערעדטע גאדלעס. וואָס, אָפּעראַ איז שלעכט? אַ שטיקל ווערדי, ביזע, האַלעווי? און אַז איך בין שוין דערגאַנגען צוריקוועגס צו אָפּעראַ, האָב איך דערפילט, אַז אַפּילע אָפּעראַ איז צו הויך גע- פּלויגן פאַר אַזאַ וואַנעריונג ווי איך בין. איך בין געגאַנגען צוריק ביז צום פּאַשעטן לידל. אַ האַרציק אידיש פּאַלקסלידל איז פּונקט גוט. ווען איך בין דערגאַנגען צום פּאַלקסליד, האָב איך ערשט דער- כאַפט דאָס האַרץ, ווי מען דערכאַפט זיך אַמאָל דאָס האַרץ מיט אַן עמעס זויערער אוועקע, אַדער ווי מען דערקוויקט זיך מיט געשמאַק זויערקרויט. מיינ נעשאַמע איז לעכאַטכילע געווען פּאַלקסמוזיק, נאָר איך האָב זי איידל צעפאַטשקעט מיט פּריצישער קאַמערמוזיק.

אַזוי עסן ווי ער האָט געגעסן, זעט מען אַפּילע נישט אין די עכטסטע רומענישע קעלערס אויף עלען סטריט. עס איז געווען קאַנ- צערט. ער האָט געטרונקן און געגעסן מיט אַן עמעסער ווירטואַזיטעט, וואָס האָט אַנגעשטעקט מיט פּריילאַכקייט. דאָס ווייב זיינס, וואָס איז געזעסן ביים טיש, האָט איצט אויך אויסגעזען אַביסל פּריילאַכער. זי האָט אַפּילע אויסגעקוקט אינגער, און די פּאַרגליווערט-דערשראַקענע אויגן האָבן איצט אויף מיר געקוקט מיט וואַרימקייט.

קאַמער-מוזיק דאָס איז קרענקלאַכקייט, אַן איידעלע כאַראַכע, און פּאַלקסליד מיינט פּרעסן, טרינקען, לעבן. איר ווייסט גאַרנישט וואָס לעבן איז! די וועלט ווייסט קוים וואָס לעבן איז. די וועלט בעבעט פון העלדישקייט, און העלדישקייט מיינט, אין לעצטן סאַכעאַקל, טויט. עס לערנט ליב צו האָבן דעם טויט. וואָס מיר אַנשטעל פון העלדישקייט? ווען איך זאָל וויסן, אַז איך גיי אַט-אַט שטאַרבן, וואָלט איז זיך שוין אַוועקגעלייגט אויף דער פּאַדלאַגע און אַזוי גערעוועט, אַז איך וואָלט הימל און ערד געברענגט צוזאַמען. פאַר וועמען דאַרף איך דאָ שפּילן דעם העלד? איך האָב אייך אַלעמען אין דר'ערד. עס גייט דאָך אונ- טער אַ מענטש פון דער וועלט. סי עפעס אַ קלייניקייט? איך וואָלט גערעוועט אויס שרעק פאַרן טויט, ווייל עס ווערט פאַרשניטן אַ לעבן, אַ בויך, אַ מויל, אויגן ווערן צוגעשלאָסן אויף אייביק. מען האָט איך אַלעמען אין דר'ערד מיט אייער העלדישקייט.

ווען ער האָט מיך צוגעפירט צום וואַקזאַל און אַרויפגעזעצט אויפן צוג קיין לובלין, איז ער צו מיר צוגעפאַלן מיט זיין שווערן קאַפּ און זיך מיט מיר צעקושט. ער האָט מיט מיר נאָך אַלץ געהאַלטן אין איין קנעלן, אַז מען מוז גיין צוריק צום מינדסטן פּאַלקסלידל און צום לעבן. שלינגט שטיקער לעבן! פּרעסט, זויפט, וויפּיל עס לאַזט זיך, און זייט וואָס ווייניקער העלד. העלדישקייט האָט דערפירט צום היטלעריזם.

נישט מער, רוימט ער מיר איין א סאָד, און קומט אזוי נאָענט צו מיר, ווי דער בויך זיינער דערלויבט, אָז מען לעבט אין פּוילן און מען זעט די פּאַרצאַרעטע אידישע פענימער, פּאַרגייט דער אָפעטיט צום לעבן. פּאַר איך טאַקע דערפּאַר גאָר אינגיכן צוריק קיין מאָנטע-ווידעאָ. דער זיד-אַמעריקאַנער שפּאַניער ווייסט נאָך אַביסל ווי צו לעבן, און ער לאַזט נאָך אַביסל לעבן. לעבן און לעבן לאַסן, האָט נישט פּאַראיבל פּאַר דעם אָפּגעריבן ווערטל, אַבי עס מיינט צום לעבן. ער האָט מיר געגעבן אַ שטאַרקן קוועטש די האָנט, אַרונטערגע-שפּרונגען פון דעם לויפנדיקן צוג און נאָכגעלאָפּן. מיט דעם שווערן בויך פּאַראויס, היבשע עטלאַכע טריט פּאַכנדיק ענערגיש מיט אַ נאָטיכל.

VI

אָ יונגעראַמאָן פון אַ יאָר דריי-פּיר-און-צוואַנציק איז אַריין צו מיר אין דער ליידיקער קופּע. ער האָט זיך פּאַרנויגט און אַוועקגעזעצט אַנט-קעגנאיבער מיר ביים פענצטער, וואָס האָט געהאַלטן אין איין פּילמירן שטיקער וואַלד, פעלד, וואָסערלאַך און אַ זומערדיקן הימל פון פּלעגמאַ-טישן בלוי. אַ גלייכגילטיקער הימל — מען דערזעט גלייך, אָז ס'וועט נישט בליצן, נישט דונערן און נישט רעגענען אַ גאַנצן ציענדיקן טאָג. דער שלאַנקער יונגעראַמאָן האָט געשמייכלט מיט וואַרימקייט, נאָך איידער ער האָט ביי זיך אָפּגעמאַכט צו עפענען דאָס מויל.

איך האָב זיך אַנטשולדיקט פּאַר מיין פּאַרלעגענעם פּויליש. איך האָב אים דערקלערט, אָז דאָס איז ביי מיר דאָס ערשטע מאָל אין צוואַנציק יאָר, וואָס מיר קומט אויס אויסצופאַקן אַ פּויליש וואַרט.

פּונדוואַנען? אַ פרעמדער?

ניין, נישט קיין פרעמדער, נאָר אַן אָפּגעפרעמדטער. אַזש פון ניו-יאָרק.

אויב אזוי, מוזט איר שוין אַרייננעמען די טרייבלאַך אין די אויערן און קריגן דעם ערשטן ווילקאַמען דורך אונדזער מוזיק.

ער האָט מיר אַנגעוויזן אויף די ראַדיאָ-טרייבלאַך און איך האָב אים געפּאַלגט און זיי אַריינגעשטעקט אין די אויערן.

דער צוג איז געלאָפּן און ס'זענען אים נאָכגעלאָפּן קוויטשן פון ביליקע קאַפּע-שאַנטאָן לידלאַך, וואָס האָבן מיר איצט אַריינגעגרילצט אין די אויערן, אָבער איך בין אים דאָנקבאַר געווען פּאַר דער אייצע. די פּוילישע ביליקע לידלאַך מיט די נאָך ביליקערע ווערטער האָבן געהאַט אַן אייגנאַרטיקן כּיין און זענען געווען פּונקט אזוי פּאַנאַ-

ראמיש אנדערש, ווי דאס פוילישע גראַז, די וועלדלאַך און די טאַלן,
וואָס זענען געלאָפן אינדרויסן.

גרויסאַרטיק — האָב איך אויסגערופן — די טאַנאַלע פלאַראַ און
פאונאַ פון לאַנד.

אַט־דאָס איז עס — האָט ער געשטראַלט — אונדזער אַרעמקייט,
אונדזער פרייד און אונדזער טרויער. אונדזערס.

ער האָט געווישט די ברילן און געקוקט אויף מיר מיט זיינע
פאַרהויכטע, ברוינלאַכע אויגן. אָן די ברילן זענען די אויגן זיינע
געווען ביסטרע, אָבער איצט זענען זיי געווען דורכגעשטראַלט פון אַ
שמייכל. מיט צוואַנציק יאָר צוריק האָב איך געזען ווייניק אַזעלכע פוילי־
שע יוגנטלאַכע פענימער. עס איז געווען אַ מעהאַלאַך פון דעם שייגעץ
מיט די פלאַקסענע האַר, קעלבערנע אויגן און פרישטשעוואַטע פאַנים,
ביז דעם אייראָפּעאישן געזיכט אַנטקעגנאיבער מיר. דאָס קולטיווירטע
פאַנים איז שוין אויסגעכאַוועט געוואָרן אין דער אַטמאָספּערע פון אַן
אייגן לאַנד. איך גיב עס אים אַלץ איבער אַזוי דעליקאַט ווי מעגלאַך,
אַפילע מיט דעם פאַרגלייך צום אַמאַליקן שייגעץ. איך דערקלער אים,
אַז פונקט ווי פאַר דעם מוזיקאַלישן גרוס בין איך אויך דאַנקבאַר זיין
אויסזען.

עס איז ניי און אנדערש.

ער האָט געקאַרבט דעם שטערן און איך האָב דערזען די פאַר־
זאַרגטקייט זיינע. אַט־דער יונגעראַמאַן, האָב איך געטראַכט, טראַגט
קעמאַט אַ שטיק אידישן הויקער אויף די פלייצעס. מיר טראַגן דעם
הויקער פון לאַנדלאָזיקייט, און ער טראַגט אויף זיך דעם האַרב פון
אַ יונג לאַנד, אַ יונגער מעלכעשאַפט מיט די מאַזלען און אנדערע
קינדער־קראַנקהייטן. ער טראַגט דעם אַל פון פאַראַנטוואָרטלאַכער
בירגערשאַפט.

מיר אַרבעטן שטאַרק, קעדיי אויפצוהויבן דעם פּרעסטיזש פון
פוילן אין דער וועלט. — ער האָט ווידער אַרונטערגענומען די ברילן
און זיי געווישט, אָבער דאָס מאַל איז עס געווען קעדיי אויסצומיידן
מיין בליק — איר זענט דאָך אַ איד? — ער זאַגט זשיד, אָבער עס
קומט אַרויס ווייך און אַן דעם ביס. — ביי אונדז זענען פאַראַן אנדערע,
וואָס שלעפּן די שיינע טראַדיציעס פון פוילן אַרונטער צו דער ערד,
אָבער דאָס איז ווילדפלייש. מיר וועלן עס אויסשניידן.

ער גיט מיר אַ זיכערע האַנט, ווי ער וואַלט זיך אַליין געגעבן אַ
הייליקן נידער, וואָס ער נעמט אויף זיך פייערלאַך. מיר פאַרשטייען
זיך און רעדן מער נישט דערפון.

ער איז אן אינושיניער און ער ארבעט פאר דער רעגירונג. ער האט געארבעט אין ווארשע א קורצע צייט, נאך איצט ווערט ער טראנספערירט אין אן אנדער שטאט, נאענט צו זיין היים.

אבער ער וויל קעמאט נישט רעדן פון זיך. ער באווארפט מיך מיט פראגעס וועגן אמעריקע, וועגן רווועלטן, וועגן מיין ריזע אהיים נאך צוואנציק יאר.

אויך ער פארט אהיים, אבער וואס פאר א פארגלייך מיט מיין פארן? ער האט ערשט געזען זיינע עלטערן מיט א האלב יאר צוריק, און ביי מיר איז עס צוואנציק יאר. צוואנציק יאר! — ער קען זיך גארנישט אפואונדערן.

איך וואלט באדארפט פארמאכן דאס מויל און אייך נישט שטערן זיך צו קאנצענטרירן אויף דעם הייליקן מאמענט. צוואנציק יאר אפ-געפרעמדקייט פון אייגן בלוט און פלייש, און איצט דער צוריקקום. עס איז א גרויסע דראמע.

איך בעט אים דאווקע, אז ער זאל יא רעדן. איך דערצייל אים, אז נאך די אכט-ניין טעג פון מיין וואסערדיקן און יאבאשעדיקן אונ-טערוועגנס, פאר איך אהיים אן עלבדער. עס דריקט ביים הארץ. איך פיל זיך פארלאזן און אליין. ערשט געקענט אזויפיל מענטשן און שוין אלעמען אנגעוואוירן. זיי וועל איך שוין קיינמאל נישט זען, אפילע נישט אין צוואנציק יאר ארום. צו זיי קען איך שוין קיינמאל נישט צוריקקומען.

גוט איז, זאג איך, די קאמיוואיאזשארישע כאראקטערן. זיי זענען פיראטן פון מאמענטן, זיי כאפן אויף זאכן מיט א גוטמוטיקער אויבנ-אויפיקייט. זיי ווארצלען זיך אין ערגעץ נישט אריין.

איך דערקלער אים, אז אויפן וועג האב איך געטראפן זייער וואוילע מענטשן. איך האב זיך איינגעלעבט אין דעם פלאטער פון זייערע רייד. עס איז די גאנצע צייט גארנישט געשען, נאר מענטשן האבן גערעדט און די רייד זענען געווען פאר מיר נאך אינטרעסאנטער ווי די אינטרעסאנטסטע געשעענישן.

אינטרעסאנט אפילע, ווען איך האב גארנישט געהערט. עס האט געזשומעט ארום מיר מיט לעבן פון בלוזי רייד, און איך בין גע-קראכן צו זיך אין ארכיוו פון אייגענע נאכטראכטונגען. נישט די האנד-לונג, נאר דער דיאלאג מאכט די דראמע. דער קנייטש פון די ווערטער, די שטים, די מינע. עס איז עפשער מיין אייגענע שולד, אביסל צו געאצענטריש פון מיין זייט, אבער עס איז מיר גאנץ אפט אויסגעקומען,

אז זיי אלע פירן מיך אונטער אויפן וועג אהיים, איצט האָבן זיי מיך פאַרלאָזן און איך פאַר אַהיים איינער אליין. ער האָט אַ ווייל געשוויגן און איך האָב דערווייל צייט געהאַט דורכצואוואַרפן אין געדאַנק עטלאַכע פענימער.

יא, האָט ער געענטפערט נאָך אַביסל נאַכטראַכטן. יעדער איינער פאַר זיך איז אַ שטיק איינזאַמקייט. פאַראַן אַבער איינזאַמע מענטשן, וואָס קענען אַרום זיך שטענדיק אויפשפּילן אַ גאַנצן דזשאַז-אַרקעסטער און אַנדערע וואָס קענען דאָס נישט. עס וואָלט אַבער געווען מאַדנע, לייגט ער צו מיט אַ שמייכל, ווען איר שפּאַנט אַריין צו זיך אין הויז, נאָך 20 יאָר, מיט דער גאַנצער קאַפעליע, מיט וועלכער איר האָט זיך באַקענט אויפן וועג. אלע מוזן זיך פּאַנאַדערגיין ווען עס קומט צו שפּאַנען אויף דער אייגענער וויאַ דאָלאַראַזאַ.

זיין מאַמע, זאָגט ער, וואָלט נישט אויסגעהאַלטן, ווען ער וואָלט זי נישט געזען, כאַטש צוויימאַל אַ יאָר. ער איז ביי איר אַן אַפּגע- ציטערטער, פון זעקס קינדער איז ער איינער פאַרבליבן. אלע פינף זענען אויסגעשטאַרבן. צוויי, נאָך איידער ער איז געקומען אויף דער וועלט און דריי, וואָס זענען געבאַרן געוואָרן נאָך אים. קינד דער זענען די אומזיכערסטע זאַכן אין די קליינע פּוילישע שטעטלאַך. ביז צען-צוועלף יאָר קענסטו נאָך קיין קינד נישט פאַררעכענען פאַר אַ זיכערן מיטגליד פון דער מישפּאַכע.

איך האָב אויך דריי טויטע ברידער. צוויי זענען געשטאַרבן פאַר מיר און איין ברודער, וואָס איז אַלט געווען אַ יאָר דריי-פיר, האָב איך אליין געזען צושליסן די אויגן.

איך האָב אומגעקערט דעם קאַפּ צום פענצטער און גענומען גיין אליין פאַר זיך, ווי ער האָט פריער געזאָגט, אויף דער וויאַ דאָלאַראַזאַ.

הערצקע. מיין ברודער, וואָס האָט געבראַכט דעם טויט צו אונדז אין הויז. דער טאַטע און נאָך עטלאַכע אידן שטייען איבער זיין וויגל ביי יעציעס נעשאַמע. דער טאַטע שרייט מיט אַלע קויכעס שמיי איסראַעל אַדוינאַי עלויהיינו. הערצקע גלייזט די אויגן און דער טאַטע באַגלייט זיין נעשאַמע מיט יעלאַלעדיקע שמיי איסראַעלס, ביז עס ווערט אינגאַנצן שטיל אין וויגל.

עס איז שוין געווען שפעט אין אָוונט. מיר אַלע זענען זיך גע- גאַנגען לייגן שלאָפן. דער טאַטע איז איינער אליין געבליבן וואָסן איבער דעם וויגל. הערצקע איז נאָך אַלץ געווען מיט אונדז יענע נאַכט, ער איז נאָך נישט געווען אַפּגעשיידט. כּהאַב זיך יעדעס מאַל אויפגעכאַפט ווי פון אַ פיבער און געהערט ווי דער טאַטע שלינגט

פסוקים און וויינט שטיל, אָז ער זאָל קיינעם נישט אויפּוועקן.
 באַלד אינדערפּרי האָבן מיך אויפּגעוועקט ניגנדיקע קלאַג־רייד,
 אָבער דאָס זענען שוין געווען דער מאַמעס. זי איז געזעסן ביים
 איבערגעדעקטן וויגל און האָט געוויינט, ווי זי וואַלט געלייענט פון
 טייטשכומעש. די ווערטער אירע זענען געווען אַלטע, וואָס מען
 נוצט נישט טאַג־טעגלעך, נאָר אַרויסגענומען פון הייליקע ווייבערישע
 ספּאַרים. דאָס גאַנצע פּרום־אידישע געדולד אירס איז שוין געווען
 געבראַכן. זי האָט זיך אויסגעטיינעט מיט גאַט. זי האָט אים גענומען
 פאַרוואַרפּן. איך האָב זיך אַרומגעדרייט אין הויז ווי אַ שטיק ווייטיק.
 אַלץ האָט מיר וויי געטאַן. עס האָט מיר וויי געטאַן דער אַטעם אַפּילע.
 איך האָב זיך געמאַטערט נישט צו אַטעמען, און אַז איך האָב שוין
 מער נישט געקענט אויסהאַלטן, האָב איך אָפּגעאַטעמט מיט אַ קרעכץ.
 איך האָב זיך געבעטן ביי דער מאַמען, אַז זי זאָל מיר כאַטש לאַזן אַ
 קוש טאַן דעם גאַלדענעם קאַפּ זיינעם, אָבער זי האָט מיר מיט אַ
 געבראַכן געמיט דערקלערט, אַז עס איז קעגן דעם אידישן דיין. זי
 האָט מיר אָבער פאַרט געמוזט צוליב טאַן און אים אָפּדעקן.
 זעסט שוין מיין קינד, וואָס עס איז געוואָרן פון זיין מאַלכוס־
 דיקער צורע.

עס האָט מיר פאַרקלעמט ביים האַרץ. די מאַמע האָט אַלץ
 באַוואַרפּן גאַט מיט טיינעס. זי האָט אַרויפּגעטיינעט צום פּאַלעם, צו
 אים אַליין, און ביי אים געמאַנט יוישער. איז עס רעכט אַזוי, אַז
 אַזאַ יונג, שיינ שטיק פּרייַד זאָל פאַרשניטן ווערן און איצט גיין אין
 קייזער. פאַרוואָס איז אַזאַ אומשולדיק געפּעשל געקומען קאַרעס?

פון פּאַלעפּ איז נישט געקומען קיין ענטפּער. איך האָב דער־
 פּילט, אַז זי האָט נאָך אַלץ נישט גענוג גרונטאַווע אויפּגעטרייסלט דעם
 קיסע האַקאוועד. איך האָב זיך דערמאַנט, אַז צוויי פון מיינע ברידער
 זענען געשטאַרבן נאָך איידער איך בין אויף דער וועלט געקומען, בין
 איך דער מאַמען געקומען צו הילף און איר געגעבן נאָך אַ שטאַרקערע
 טיינע קעגן זיין ליבנאַמען.

מאַמע אַ איד דאַרף געבן מאַנסער פון זיין פאַרמעגן און ביי דיר
 האָט מען פון אויבן שוין אויפּגעמאַנט אַסאַך מער ווי מאַנסער. איז
 דאָס רעכט אַזוי?

איך האָב געפּילט, אַז דאָס איז אַ וואַזשנע טיינע. איך בין געווען
 איבערצייגט, אַז אַזאַ טיינע קען מען שוין נישט אַוועקמאַכען מיט דער
 האַנט, אַרונטערשלינגען און פאַרשווייגן.
 די מאַמע האָט גלייך געכאַפט די גערעכטיקייט פון מיין פאַר־

ווארף צום ריבוינע שעל אוילעם און זי האָט זיך אויפסניי פּאַנאַנדער-
געקלאַגט.

ריבוינע שעל אוילעם, אַ איד דאַרף געבן מאַנסער פון זיין פאַר-
מעגן, און דו האָסט ביי מיר שוין אויפגעמאַנט אַסאַך מער ווי מאַנסער.
איז דאָס רעכט אַזוי ?

איך האָב זיך אַביסל געקילט. עס האָט מיר האַנאַע געטאַן, וואָס
מיין מאַמע, אַ דערוואַקסענער מענטש, באַנוצט זיך פינקטלאַך מיט מיינע
רייד אין איר דינטוירע מיט גאַט. איך האָב געפילט, אַז מיר האָבן אים
געפאַקט. איך, די מאַמע און הערצקע האָבן געוואונען די דינטוירע.
קעגן אַזאַ טיינע קען שוין גאַר קיין רעכטפערטיקונג נישט זיין.
גאַט אַליין מוז זיך איצט שעמען, אַבער ס'איז אַ ראַכמאַנעס, דער שאַדן
איז שוין אַפגעטאַן. די געלע ליאַלקע וועט שוין מער נישט ווערן קיין
לעבעדיקער הערצקע. אַבער וואָס מער די מאַמע האָט אַרויפגעשיקט
מיינע רייד צום אויסגעקאַלכטן פאַלעפּ, אַליץ מער האָב איך זיך גע-
קילט. אונדזער צאָד האָט געוואונען און דאַרט אויבן איז מען
דערשלאַגן, ווייל מען האָט נישט קיין רעכטן ענטפער.

באַלד איז געקומען אַ איד מיט אַ בלינד אויג און אַ קרומען,
באַטשנעם גאַנג. אויף איין זייט האָט ער געטראָגן אַ קעסטל, אַריבער-
געוואָרפן מיט אַ רימען. ער האָט זיך גערוקט זייטיק ווי ער וואַלט
זיך געוואַלט אַריינשמאָגלען. ער האָט אויסגעזען ווי אַ מוזיקאַנט
מיט אַ טויטער מאַנדאָלינע. די מאַמע האָט זיך געגעבן אַ ריס.
ער איז געשטאַנען מיט הילפלאַזע פלייצעס און — ווי מאַן צו מאַן —
געזוכט שוץ ביי דעם טאַטן, וואָס האָט אים אַריינגעפירט אין הויז
מיט אַ געיאַמער.

כ'האָב געבעטן אַנטשולדיקונג ביי מיין שאַכן פאַר דעם לאַנגן
טראַנס.

די מאַמע מיינע איז זייער קראַנק, האָב איך אים געגעבן אַ זאַג,
ווייל דער געדאַנק האָט מיר פּלוצים אַ שלאַג געגעבן אין קאַפּ, ווער
ווייסט ווי עס האַלט מיט איר !

דאָס גראָז וואָס איז געלאָפן פאַרביי דעם פענצטער האָט אויס-
געזען פאַרקוואַרט פון דער ברענענדיקער זון. אַן אַלטער הונט האָט
נאַכגעבילט דעם צוג. אַ קליין, טרויעריק אינגל האָט געפאַכעט מיט
דעם היטל זיינס. אַ געדיכט וועלדל האָט אַ כאַפּ געטאַן די זון און זי
צעבראַכן אויף טויזנטער שפּריצלאַך ליכט, וואָס האָבן באַגילדט
די ביימער.

מיין שאַכן האָט גאָר אויפגעלעבט, ווען איך האָב אים איבערגע-
געבן, אַז איך קלייב זיך צו פאָרן קיין סאָוועטנפאָרבאַנד.

סאָוועטנפאָרבאַנד! זיין פּאָנים האָט זיך גלייך צוריק פּאַרכמורעט.
ער האָט אַרונטערגענומען די ברילן, זיי געווישט מיט דעם נאָז-טיכל
און געקוקט אויף מיר מיט זיינע ביסטערע אויגן.

וואָס פאָר אַ גרוס זאָל איך זיי איבערגעבן אין נאָמען פון אַן
אינטעליגענטן, פּוילישן יונגמאַן?

ער האָט אַלץ געווישט די ברילן ביז ער האָט גענומען ציילן
די ווערטער.

אין נאָמען פון אַ גרויסער טייל פון דער פּוילישער יוגנט — האָט
ער גערעדט לאַנגזאַם, אָבער מיט דער פייערלאַכקייט פון אַ רעדנער —
זאָגט זיי, אַז מיר פּאַלגן נאָך מיט גרויס נייגעריקייט אַלץ וואָס ווערט
געטאָן אין סאָוועטנפאָרבאַנד. מער קען איך אייך נישט זאָגן. אָבער
שטרייכט פאָר זיי אַבסאָלוט אונטער, אַז מיר זענען נייגעריק, זאָגט זיי,
אַז מיר זענען אַזוי נייגעריק, אַז זיי האָבן אַזש צו אונדז אַ מאַראַלע פּאַר-
אַנטוואַרטלאַכקייט. דערפאַר מוזן זיי זיך אויסהיטן פון באַגיין פּע-
לערן. עס וועט זיך אַפּרופּן אויף אונדז, עס וועט פּאַרלאַנגזאַמען אונ-
דזער טראַט. זייערע פעלערן זענען אַן אַוולע קעגן אונדז ווי אַ
גרעניץ-לאַנד, אַן אַוולע אַנטקעגן דער גאַנצער וועלט. אָבער
די וועלט איז ווייט פון סאָוועטנפאָרבאַנד און מיר זענען נאָענט, מיט
דער האַנט צו דערגרייכן.

פּלוצים האָט ער אַ קוק געגעבן אויף זיין זייגער און זיין
פּאָנים האָט אויפגעלויכטן.

נאָך אַ האַלבע שאַ און איר קומט צום ציל. גענוי נאָך 32 מינוט.
שוין! נישטאַ קיין 32 מינוט.

ער האָט גענומען פיבערן מיט מיין אַנקומען אַהיים.
פון צוואַנציק יאָר אָפּגעפרעמדקייט זענען פּאַרבלין — ער האַלט
דעם זייגער אין דער האַנט — גענוי נאָך 31 מינוט.

ער האָט גענומען אַרויסקוקן פון פענצטערל און איז געוואָרן אויפ-
געלייגט און אומרואיק. ער האָט נישט צוריקגעלייגט דעם זייגער און
געהאַלטן אין איין פּאַרצייכענען די מינוטן.

און וואָס מער ער האָט געפיבערט מיט מיינע מינוטן, אַלץ מער
איז אין מיין געדאַנק לעבעדיק געוואָרן אַן אומבאַקאַנטער קאַטאַרזשיק.
מיט אַ ווילדן קאַפּ האָר און צעוואַקסענער באַרד. אַן עפּיזאָד, אַ כאַ-
ראַקטעריסטיש מייסעלע, אַדער גלאַט אַ לעגענדע וועגן טשעכאַוון. איך

האָב דעם עפיואַד איצט דראַמאַטיזירט — איך מיט מיין צעהיצטן פּאָנים ביים קילן פענצטער און ער מיט דעם זייגער אין האַנט. אַ קאָטאַרוזשניק, וואָס איז באַפרייט געוואָרן נאָך אַ צענדליק יאָר אין סיביר, פּאַרט אַהיים צו זיינע עלטערן. טשעכאַוון האָט דאָס שטיקל כראַניק, וואָס איז געווען פאַרשטעקט ערגעץ אין דער צייטונג, אַזוי פאַרכאַפט, אַז ער האָט געלעבט מיט דעם עטלעכע טעג. ער האָט נישט געקענט רוען, ער האָט געהאַלטן אין איין נאַכפּאָלגן די גאַנצע רייזע פון שטאָט צו שטאָט. ער האָט שטודירט מאַפעס און באַן־טאַבעלעס. ביז ער האָט געוואוסט אויף באַשטימט די שאַ און די מינוט, ווען דער קאָטאַרוזשניק דאַרף אָנקומען אַהיים און פּאַלן די אַלטע טאַטע־מאַמע אויפן האַלדז. עס איז געווען אַ לאַנגע און שווערע רייזע, אָבער אין יענעם טאַג, ווען דאָס האָט שוין באַדאַרפט געשען, איז טשעכאַו גע־ווען אַזוי צערודערט פון פריידיקער אומגעדולד, אַז ער האָט זיך קיין אַרט נישט געקענט געפינען. ער האָט געריסן דעם זייגער פון קע־שענע. נאָך פיר שאַ, נאָך צוויי שאַ, נאָך אַ שאַ, נאָך אַ האַלבע שאַ, מינוטן. אַזוי האָט טשעכאַו דורכגעלעבט די גאַנצע דראַמע פון באַפרייאַונג.

מענטש, איר האָט נאָך עפּשער צוויי־דריי מינוט. עפּשער דאָס אויך נישט.

דער צוג האָט אַרויסגעלאָזט עטלאַכע געדיכטע פיף. עס האָבן זיך פריער גענומען באַווייזן פאַבריק־קוימענס און דערנאָך עט־לאַכע מיניאַטור־הייזלאַך אַרומגעצירט מיט גרינס. עס איז שוין גע־ווען נאָענט צו פאַרנאַכט און די אַרעמע, ציכטיקע הייזעלאַך האָבן זיך געשפיגלט אין אַ קילערער זון. דער פוילישער יונגערמאַן איז געשטאַנען לעבן מיר און געהאַלטן די האַנט אויף מיין פלייצע, ווי ער וואָלט מיר געוואָלט לייכטער מאַכן די שווערע מינוט. ער האָט גע־האַט טרערן אין די אויגן. דער צוג האָט גענומען סאַפען לאַנגזאַמער. צוזאַמען מיט דעם קאַנדוקטאָר האָט דער יונגער פּאָליאַק אויסגעזונגען מיט פרייט:

לוב—לין!

